

Mastorava – Maaemo

Mastorava

Ersäläisten ja mokšalaisten muinaisajan myyttien,
eppisten laulujen ja kertomusten mukaan

kirjoitti

A.M. Šaronov

Ersän kielestä kääntänyt

Raija Bartens

Alkuperäisteos Mastorava on ilmestynyt
Mordovijan kirjankustantamossa,
Saranskissa 1994

Sisällysluettelo

Esipuheeksi	5
Alku	7
Jumalien aika	10
<i>Ensimmäinen kertomus.</i> Maan synty	11
SuuriLuojaJumala 11. Kolme kalaemoa 21. Ange 22. Ihminen 24. Nainen 30. Jumalien syntymä 32. Uhrit Jumalille 35. Tapain turmelus 41. Humalaemo 44	
<i>Toinen kertomus.</i> Elämänmuotojen järjestäminen	47
Jumalien avioliitot 47. Ukkosjumala ja Kastargo 47. Litova 52. Maanjumala ja Vesiemo 62. Ihmisten avioliitot 65. Kaunis Damaj 65. Melsedej 76. Azravka 81. Mokšalaispoika ja kuolema 85. Sjatkinne 89	
Muinaisaika	98
<i>Kolmas kertomus.</i> Uusien tapojen muodostuminen	99
Tsetsa 99. Andjamo 105. Suraj 109. Suralja 111. Kudadej 134. Tjokšon 151	
Tjuštjan aika	161
<i>Neljäs kertomus.</i> Kansa asettaa ruhtinaan	162
Kylän kokous 162. Dubolgo 167. Saban 169. Tsaari 175. Onnen jakaminen 178	
<i>Viides kertomus.</i> Tjuštja ja lohikäärmeet	187
Kolme pääskystä 187. Lohikäärmeet 193. Lohikäärme-emot 201	
<i>Kuudes kertomus.</i> Tjuštja ottaa vaimon	208
Vaimon etsintä 208. Paksine 212. Paksine toivoi kuolemaa 218. Paksinen kosinta 227. Ensimmäinen yö 234. Toinen yö 237. Kolmas yö 239. Neljäs yö 242. Viimeinen yö 247	
<i>Seitsemäs kertomus.</i> Maaemon elämä ja kasvu	259
Tjuštja tsaarin tiet 259. Prundazin kylä 260. Purgazin kylä 263. Ermušin kylä 265. Ordatin kylä 267. Kaksi nuorukaista vuorella 269. Isoisä ja hänen lapsenlapsensa 273. Kanjava 276. Kotka 280. Valmanzej 283. Kaupungin perustaminen 285	
<i>Kahdeksas kertomus.</i> Tjuštja ja Sarda	301
Tjuštjan pääsiäinen 301. Ljutova 304. Sarda 314	
<i>Yhdeksäs kertomus.</i> Tjuštjan kuolema	326
Tjuštjan viimeiset sanat 326. Saattajien kuolinitkut 328. Tjuštjan aviovaimon	

kuolinitkuvirsi 335. Tjuštja jättää maan 340	
<i>Kymmenes kertomus.</i> Tjuštjan poika, tsaari	341
Tjuštjan muisto 341. Uuden tsaarin valinta 345. Neuvojen jako, lakien laadinta 349. Tjuštja ja Ravžojme 353. Tjuštja ja hänen sukulaisensa 365. Tjuštja surmaa nuoren äidin lapsen 367. Tjuštja ja leskieukon poika 371. Tjuštja jättää maansa 374. Tjuštja ja Kljazman kaupungin tsaaritar 377	
Vihollisten aika	384
<i>Yhdestoista kertomus.</i> Kiljava	385
<i>Kahdestoista kertomus.</i> Narčatka	404
<i>Kolmastoista kertomus.</i> Arsa	424
<i>Neljästoista kertomus.</i> Kastuša	437
<i>Viidestoista kertomus.</i> Kinjava ja Velmaka	450
Uusi aika	470
<i>Kuudestoista kertomus.</i> Samanka	471
<i>Seitsemästoista kertomus.</i> Kylän uhri	484
<i>Kahdeksastoista kertomus.</i> Kuparinen sarvi-torvi	500
Pellon keskellä	503
Mastorava, Maaemo -eepoksen lähdemateriaali	505
Materiaalin käyttö	506

Esipuheeksi

Millainen on ihminen, sellainen on hänen onnensakin. Kansan suhteen voi sanoa näin: millainen on sen sielu – sellainen on sen elämä, millainen on sen elämä – sellaisia ovat sen laulut, sadut. Siksi, jos haluaa tuntea kansan, täytyy ensiksi tutustua sen folkloreeseen. Siitä näkyy kansan ajatustapa, tunteet, aikakausikin.

Meidän kansamme on näinä vuosina koonnut rikasta folkloreeseen, joka yhdistää sen maailman suuriin kulttuureihin. Suuri osuus siinä on eepillisillä tuotteilla.

Eeppisten laulujen ja tarinoiden perustalle monen kansan runoilijat ovat kirjoittaneet kirjallisen eepoksen: ”Ilias” ja ”Odysseia” (Homeros), ”Kalevala” (E.E. Lönnrot), ”Latšplešis” (A. Pumpur), ”Kalevipoeg” (F. Kreuzwald), herooisia poemoja: ”Vitjaz’ tiikerin taljassa” (Š. Rustaveli), ”Vladimir” (M. Heraskov), ”Er’mez” (J. Kuldyrkajev), ”Tjuštja” (V. Radajev) ja muitakin.

Näissä tuotteissa kansan laulut ja tarinat ovat solmiutuneet yhteen juonen ja komposition, ajan ja sankarin perusteella. Ne näyttävät kansan synnyn ja kasvun, elintapojen omaksumisen ja samaan maahan kerääntymisen.

Mainittujen kirjallisten eeposten kaltainen on myös ”Mastorava”. Se on kirjoitettu myyttien, eeppisten ja rituaaleihin liittyvien laulujen, heroisten kertomusten ja satujen perustalta vuosina 1974–1978 ja 1979–1991.

”Mastoravan” valmistamisessa käytin myös H. Paasosen, M. Jevsevjevin, A. Šahmatovin, L. Kavtasjkinin, V. Radajevin, K. Samorodovin, muidenkin folkloren kerääjien ja omien tutkimusmatkojeni materiaalia.

Teoreettisessa ajattelussa minua auttoi suuresti A.I. Maskajevin kirja Мордовская народная эпическая песня. Tähdennän: A.I. Maskajev, jota pidän erittäin suurena tiedemiehenä, antoi vuonna 1975 siunauksensa minulle Mastoravan valmistamiseen.

Mastoravassa ensimmäiseen lukuun on koottu meidän kosmogoniamme: taivaan ja maan jumalien panteoni; herooinen epiikka – kaikenlaiset vanhat historialliset laulut ja tarinat suurine sankareineen, joiden joukossa on keskeisessä asemassa Tjuštja ruhtinas; tavat, ympäristö ja elämäntutkimus, estetiikka, filosofia, pedagogiikka.

Eepos säilytti tähän päivään asti ersäläisten ja mokšalaisten suurten sankarien nimet: Ineškipaz – SuuriLuojaJumala – (maailman, maiden tekijä), Ange (Ineškiava – Suuren Luojan vaimo – kauneuden jumalatar), Idemevs’ (pahojen voimien herra), Kudadej (ersäin kansan kantaisä), Tjuštja (ersäin ja mokšain maan kokoonpanija), Narčatka (mokšalainen ruhtinatar, rohkea taistelija pečenegejä vastaan), Saman’ka (Kasaanin kaupungin valloittaja), ja monet muut. He kaikki ovat kansamme ylpeytenä ja kauneutena.

Mastorava alkaa mielestäni kertoa ei pelkästään menneistä ajoista. Se auttaa nykyisiä ersäläisiä ja mokšalaisia kasvamaan oman kansansa todellisiksi pelastajiksi. Kansa, jolla on suuri muinaisaika, mistä nimenomaan Mastorava puhuu, kokoaa voimia jäädäkseen sellaiseksi tulevaisuudessakin. Kaikki me elämme huomispäivän takia. Sen takia säilyköön elossa Mastoravakin.

Mastoravan valmistamisessa minua auttoivat I.A. Kalinkin, D.T. Nad'kin, R.S. Kemajkina, N.I. Išutkin, A.M. Doronin, I.M. Devin, A.K. Čebakova, L.V. Sedova, V.P. Anikin, N.E. Aduškin, V.M. Makuškin, Mordovian kirjailijaliiton johtokunta, Сятко ja Чилисема aikakauslehdet sekä Mastorava-seura. Suuri kiitos heille.

Mastorava painetaan Mordovian ASSR:n ministeriöneuvoston vuoden 1991 säädöksen mukaisesti. On suunniteltu julkaista se ersän-, mokšan- ja venäjänkielisenä.

A. Šaronov

Alku

Oli pelto suurtakin suurempi.
Sillä pellolla kumpu korkea,
kummun laella koivu valkea,
kaunis koivu, se koivu valkea:
pitkin taivasta oksat levällään,
maan kamaraan sen juuret levinneet,
multaan syvälle suonet venyneet.
Koivun alle on pöytä katettu,
pöydän ääressä vaarit istuvat.
Seitsemän kylän tavat tuntevat,
ersäin elämän pyrinnot tyystin.
Harmaa on parta jo vanhuksilla,
jo parta harmaa, hiukset valkeat.
Heitä kestittää nuori tyttönen,
nuori tyttönen, tuo pajaritar.
Koivun latvassa Jumalanlintu,
sieltä katselee tuo Isolintu.
Ihmisten sanoin alkoi puhua,
ihmisten kieltä lintu käytteli:
”Kuulkaas, te vaarit, kaikki seitsemän,
tavat tunnette, elon tavoitteet
te Volgan varren ersäläisillä.
Kuulkaa minua, te harmaaparrat,
valkoshiuksiset, kuivarunkoiset.
Nyt arvoituksen minä esitän,
nyt arvoituksen, ihan juonikkaan:
Kuka silmätön lentää taivaalla?
Kuka jalaton juoksee maan päällä?
Kasvaa juuritta auringon alla?”
Eivät selville saaneet vanhukset,
ne Volgan varren ersäläisvaarit,
sitä hankalaa arvoitustansa.
Vaan sen selvitti se nuori tyttö,
se pajaritar, nuori tyttönen.

”Kuulkaa, seitsemän isoisäämme,
te Volgan varren ersäläisvaarit.
Selvitän teille sen arvoituksen,
sen arvoituksen, sen kysymyksen:
Tällä tavoinhan lentää aurinko,
juuri näin juoksee joessa vesi,
juuri näin kasvaa ihmisvartalo.”

Tyttö siis ratkaisi arvoituksen
ja selvitti sen isoisille.
”Oi, sinä tyttö, viisas, ovela!
Millä palkita siitä sinua?”
”Kiitos, vaarimme, valkoiuksiset!
Yhä Jumalan siunaus teille!
Mitään teiltä en minä tarvitse.
Mutta kertokaa, vaarit, meillekin,
kuinka syntyi Maa, alkoi elämä –
siitä olisi ilo kaikille.
Tehän muistatte laulut muinaiset.
Ne kuuntelisi nykyersäkin,
saisi tietoonsa mokšalainenkin.
Ne iäti säilyttäisi mielessään.”

Seitsemän vaarin joukosta yksi –
harmaatukkaisin, hyvin iäkäs,
muita katseli hämärin silmin.

Syvään huokaisi, sanat tavoitti.
Alkoi kertoa muinaistarua,
alkoi elämän laulua laulaa.
Herkesi tuuli puhaltamasta,
lehdet koivussa värisemästä.
”Kuulkaa minua, ersät ja mokšat!
Tulkaa luokseni, vanhat ja nuoret!
Aloitän laulun, kerron Maaemon
syntymisestä, kasvamisesta.
Kuvailen, kuinka elävät ersät,
selostan teille mokšalaistavat.
Saatte tietoonne, mitä perua

ersät, mokšat, kielensä, tapansa.
Ersät, mokšat, teidän täytyy tietää,
ken toi Maaemon pinnalle teidät,
antoi näköne, luonteenne teille,
tunteet ja järjen elämää varten.”

Jumalien aika

Ensimmäinen kertomus

Maan synty

SuuriLuojaJumala

Ensiksi SuuriLuojaJumala
syntyi, maailman hyvä perusta,
elämän alkulähde valkea.
Ei syntyyn, kasvuun, kehittymiseen
maatakaan ollut, taivasta yllä.
Oli vain vettä yön pimeydessä.
Ikiyössä ui yksinään merta
valkean paaden varassa Luoja.
Synkät olivat tyynet kasvonsa,
niin surulliset kirkkaat silmänsä.
Raskaat aatokset ovat mielessään,
mutta päässään syntyi suunnitelma.
”Nyt on luotava multaa maailmaan,
elämänmuodot, ihmiset, kansat.
Voimani siihen tuskin riittävät,
eivät ainakaan ihan kaikelle.
Minulla ei veljeä, pientäkään,
ei ystävääkään, joka auttaisi.”
Masentui Luoja, ei tiedä miksi.
Pahoilla mielin veteen sylkäisi.
Hitaasti ujuu, haluaa alkaa
työn suunnitellun heti, nopeaan.
Taakseen vilkaisee, näkee: peräänsä
onkin tarttunut kivenmöhkäle.
Kiveksi muuttui hänen sylkensä.
Hän löi nuijallaan sitä kiveä,
kiven murskasi siinä paloiksi.
Kivimurskasta mörkö loikkasi,
Piru kirkuen esiin hypähti.

Ruumis karvainen, pää niin pikkuinen,
kita leveä, silmät kiukkuiset.
Se Pirulainen alkoi puhua,
omat ehdotuksensa esitti:
”Pahoilla mielin, Luoja Jumala,
vain yksiksesi aina murehdit,
vailla veljeä, pientä, isoa,
vailla ystävää, joka auttaisi.
Yksin yrität luoda Maailman,
elämänmuodot sen maaperälle.
Jospa olisin pikkuveljesi?
Taikka sinulle hyvä ystävä?
Jos toivot, tulen pikkuveljeksi,
jos toivot, ryhdyn ystäväksesi.
Silloin kevenee raskas mielesi,
ja työt tulevat hyvin tehdyksi.”
”Ei tarpeen veli, ei ystäväkään.
Jos pystyt, ryhdy työssä auttamaan.
Nyt heti alan tehdä Maailmaa.
Ala kantamaan hiekkaa minulle,
ja elämälle löytyy merkitys.
Jätä jo vedessä kelluminen.”
”Mistä voi tehdä, Luoja, maailman,
kun on allamme vain pelkkää vettä,
näin ympäriinsä, loputtomasti?
Ei sillä alkua, ei loppua,
ei ehkä sillä ole pohjaakaan?”
Peloissaan Piru katsoo Jumalaa,
odottaa Hänen sanottavaansa.
”Sitä ei sinun tarvis murehtia.
Sitä ei sinun pidä miettiä.
Sukella syvän veden pohjalle,
on siellä hiekkaa hyvin runsaasti.
Sen verran ota, kuin jaksat kantaa.
Me kaksin teemme siitä Maaemon.
Kun on Maaemo tullut tehdyksi,
luon elämänkin, sille ihmiset.
Kuuntele tarkkaan, mitä nyt sanon.
Kun alat ottaa hiekkaa käsiisi,

muista mainita minun nimeni,
kirkaise ensin: 'Auta, Jumala!'
Älä unohda, mitä nyt sanoin,
jotta et turhaan matkaa tekisi.
Jos unohtaisit minun nimeni,
kun tahdot huutaa 'Auta, Jumala!'
et pysty tuomaan hiekkaa pohjasta,
ja tekemättä työsi jäisikin,
uiskentelisit hyödyttömänä.”

Syvälle veteen Piru sukelsi,
ui sisukkaasti pohjan kylmyyteen,
ihan reippaasti tarttui työhönsä.
Ylpeyden tauti jäyti sisintään,
siitä mitenkään ei selviytynyt.
Mutta omilla järjenvoimillaan
kiukkuinen Piru koetti selvitä,
omaa kieltänsä tahtoi käytellä
oikukas Piru puhellessansa.
Unohti veden alla Jumalan,
unohti sanat 'Auta, Jumala!'.
Oman nimensä vain muisti siinä,
nimensä tarttui vain kielenpäähän.
Ei veden alta hiekkaa saanutkaan.
Vain tyhjin käsin täytyi palata.
Meren pohjassa liekki leimahti,
kun hän yritti hiekkaa kahmaista.
Tulen kauhusta hän jo kangistui,
tajun menetti, päätä pyörrytti.
Hypähti tuonne – liekki palava,
hypähti tänne – tuli loimuaa.
Hän jo unohti hiekan otonkin.
Vain se ajatus: kuinka paeta
siitä tulesta, nousta pinnalle.
Edestakaisin liukuu tulessa,
leimahtelee kuin musta salama.
Sitten löysikin tien takaisinpäin,
saapuu Luojan luo, puhuu, valittaa:
”Vaivoin pelastin, Luoja, henkeni,

mistään hiekasta ei puhettakaan.
Kun veden pohjan minä tavoitin,
niin syvänteessä tuli loimusi,
en päässyt millään siinä hiekan luo.
Turhaan tulessa poltin itseni.
En tiedä, miksi se kestää pitää.”
”Mene uudestaan meren pohjalle,
mene uudestaan hiekkaa ottamaan.
Millainen tuli koskettaisikaan,
kunhan nimeni vain siellä muistat,
lausut nöyrästi: ’Auta, Jumala!’”
Pirulainen taas veteen sukelsi,
meni uudestaan hiekkaa hakemaan.
Mutta näytti taaskin ylpeytensä
typerän päänsä, mustan hahmonsa.
Ja taas unohtui Luojan nimikin,
jäi sanomatta ”Auta, Jumala!”
”Miksi muistaisin nimen Jumala,
jos sopivampi oma nimeni?”
Hän kielen päähän otti nimensä.
Vielä suurempi tuli leimahti
ja niin hurjasti alkoi poltella
hiekan ottajaa, Luojan pettäjää.
Vain tuhkaa jäisi kohta jäljelle.
Ei tiedä Piru, kuinka hän pääsi
kärventymättä pakoon tulesta.
Tuli vedestä tajuttomana
ja tyhjin käsin nousi Luojan luo,
kiukkuista päätään vain riiputtaen.
”Miksi huohotat kuin sairas, Piru?
Millaisen taudin nyt olet saanut?”
kysyi Jumala aivan tyynesti.
”Väsyitkö hiekkaa kantaessasi?
Näytä minulle kantamuksesi!”
Piru vaikeroi, haavaan puhaltua,
ei tahdo näyttää mitään Luojalle.
”Luoja, sieltä ei mitään voi tuoda
ja ehdin alas vain laskeutua,
kun syttyy heti tuli palamaan

ja ruumistani syöksyy polttamaan.
Minua turhaan sinne painostat.
Ei meitä varten se hiekka ole.
En lähellekään enää yritä.”
”Muistitko siellä minun nimeni?
Sanoitko: ’Auta, LuojaJumala!’”
kysyi Jumala laiskimukselta,
oman kiukkunsa syljen tuotteelta.
Nyt ei pysykään vilppi salassa,
siksi totuuden Piru kertookin:
”En nimeäsi siellä muistanut,
sanonut ’Auta, LuojaJumala!’”
”Mitäpä muistit siellä syvällä?
Millä tavalla liikkui mietteesi?”
”Oman nimeni muistin vedessä,
ja ylpeyteni antoi neuvoja,
ne synnyttivät omat aivoni.”
”On jätettävä nämä tuumailut,
ylpeyden neuvot pois heitettävä,
unohdettava on itsekehu.
Mene rannalle ja taas sukella,
ui meren kylmään syvänteeseen taas,
tarpeeksi hiekkaa ota mukaasi,
sen, mikä mahtuu suusi onteloon.
Et näe siellä tulta laisinkaan,
kunhan muistat vain minun nimeni
ja kauniit sanat ’Auta, Jumala!’
Mutta jos jälleen Luojaa halveksit,
käyttäydyt siellä taas ylpeästi,
älä kuohahda, älä valita:
On tulenliekki sinut polttava,
ei jää sinusta edes tuhkaakaan.”
Uudestaan veteen Piru sukelsi,
kolmannen kerran hiekkaa hakemaan.
Nyt kun aivoissaan Jumalan sanat,
päästään kaikkosi kiistelyn halu.
Ylpeys taantui, luonne pehmeni,
pelko hänestä sai yliotteen.
Ei hän alkanut itsekehua.

Ja heti muisti Jumalan nimen.
”Auta, Jumala!” sanoi vavisten.
Sitten hän meni lähelle hiekkaa.
Nyt meren pohja on rauhallinen,
tuli ei pärsky vasten kasvoja.
Niin otti hiekkaa kuin suuhun mahtui,
tuli takaisin Jumalan luokse.
”Katso, Jumala, hiekkaa kuljetin,
tein kuten toivoit, kuten sovimme.
Näinpä hyvin työ tulee tehdyksi,
kun vain tottelee Suurta Jumalaa”,
Pirulainen näin kehui kiltisti.
Mutta kaikkea tuomaansa hiekkaa
Jumalalle hän ei antanutkaan,
sitä jätti myös suuonteloonsa,
neljä murua hampaiden taakse.
Taas hän yritti pettää Jumalaa,
sovitti mieleen tällaisen aikeen:
”Sukelsin veteen, kaivelin hiekkaa –
miksi se kaikki Luojalle antaa?
Suunnitelkoon vain, tehkoon, työstäköön
omaa tapaansa Luoja maailman.
Tutkinpa työtään, panen merkille.
Rupean itse, epäröimättä,
maailman tekoon, multaa hankkimaan.
Se on oleva tämän Pirusen
ajatusten ja hahmon kaltainen.”

Alkoi Jumala hiekkaa heitellä,
kulki ympäri sitä heitellen –
ikään kuin vehnää peltoon kylväisi.
Rupesi hiekka heti kasvamaan,
muodosti maata erinomaista,
kehittyi siinä kaunis maaperä.
Alkoi lisääntyä nyt se hiekka,
maaksi muuttua nyt sekin hiekka,
minkä Pirunen kätki Luojalta,
hampaiden taakse piiloon pistikin.
Päästään tuli kuin vuori korkea,

suustaan tuli kuin meri leveä.
Hiekkamäärä nyt kasvaa kiivaasti –
Pirun aivot jo päästä pärskyvät,
silmät työntyvät, irti korvatkin.
Niin tarttui häneen tauti kuoleman –
suonten katkoja, hengen ottaja.
Huutaa kuin sika, teurastettava,
nyt Pirulainen täyttä kurkkua.
Sen kiljunnasta, mylvimisestä,
sydäntä vihlovasta äänestä
alkoi merikin jo lainehtia,
aallot suorastaan kiittää merellä.
”Häntäisikö noin kovin puristi,
kai poljin sitä huomaamattani?
Korvat vinkuvat kiljunnastasi.
Kerro nyt, mikä tuli sinulle!”
virkkoi nauraen Luoja Pirulle.
”En antanutkaan hiekkaa kokonaan,
jäi murusia hampaideni taa.
Minäkin aioin, Luoja, laillasi
pienen maan tehdä itsellenikin.
Aie ikäänkuin päässä raivostui:
kasvoi, levisi, repi itsensä.
En voi kuvata, kuinka kipeä
on pääni vuori, mullan täyttämä.
Tuntuu: Kuolema siihen työntyikin.”
Luoja heilutti rautanuijaansa,
löi turvonnutta päätä Pirusen,
sanoi hänelle myötätunnolla:
”Sylkäise hiekka, minkä piilotit,
tyhjennä heti suusi kiljuva,
niin sinut jättää paha tautisi,
häviää silloin heti kipukin.”

Rupesi Piru syljeskelemään
hampaiden takaa hiekkaa kiireesti.
Niin hän roiskutti, että suustansa
lensi seitsemän tuulenvihuria.
Niistä tippunut multa vetinen

kellui vedessä niin kuin taikina.
Alkoi hitaasti poispäin loitota.
Siinä kelluen, lainehtienkin
kauneutensa se jo menetti.
Oli aluksi puhdas, tasainen,
kuin vanhan härän rakko paisunut.
Nyt syvänteitä pitkin runkoa,
täynnään kumpuja, kohoumia.
”Riittää roiskutus!” Luoja harmistui.
”Suusi tyhjentyi, lakkaa pärskytyks.
Maan ulkonäön sinä pilasit.
Sen vuoksi korjaan hengityksesi,
saat järjen sinne, missä se tarpeen!”
Ja Pirulaista iski Jumala
rautanuijalla jälleen päälakeen.
Jo levisivät silmät Pirusen,
se ylös hyppi, sitten rauhoittui.
”Olisit tehnyt suuren vahingon,
jos ei voimani olisi riittänyt
rikkomustasi jälleen korjaamaan.
Vuoriin sijoitan kullan, hopeaa,
syviin rotkoihin lasken lähteitä.
Ne tuokoot sitten hyvää paljonkin
Maaemolle ja myös ihmisille,
jotka syntyvät mieleisikseni.”

Sitten Jumala teki taivaankin –
maisen maailman peitteen korkean.
Hän roiskautti ylös merenkin,
hengityksellään sen taas levitti –
silkkiverhoksi muuttui sinerrys.
Taivaan keskukseen Luoja ripusti
auringon ja niin kaikki kirkastui.
Illalla hän antoi kuun hopeisen –
uunin suulle hirssiohukaisen.
Hän yön pimeyteen tähdet ompeli,
kuin hirssiryynit peltoon pudotti.

Taivaankin koki Piru pilata,

aikoi kohentaa omaan tapaansa.
”Minäkö muka Luojaa huonompi?
Minäkö muka Luojaa laiskempi?
Jumala taivaan teki itselleen,
siihen auringon, kuunkin hopeisen,
kuun alle pani paljon tähtiä.
Minunkin täytyy taivas valmistaa,
ja siihen tähdet, kuu ja aurinko.”
Hengittämänsä ilmaa hän suustaan
Jumalan tavoin alkoi puhaltaa.
Pirusen huono hengitysilma
taivaan täyttikin vain mustin pilvin.
Pilvien alta tuuli puhalsi,
pilvet liikkuvat, peittyi aurinko,
ja yö levisi maailman ylle.
”Olisit tehnyt suuren vahingon,
Piru, jos ei riittäisi voimani
paha työtäsi hyvään kääntämään:
Elämän vettä pilviin sovitin,
jotta liitävät pitkin taivasta,
Maaemon päälle sateen satavat,
tekevät siitä hedelmällisen,
synnyttävät puut, ruohot ja viljaa,
tuovat hyvyyttä, kaikkeen apua.
Tuuliset pilvet, joita on paljon,
sinitaivaalle suustasi päästit.
Ne kiidättäkööt tiellään pilviä,
uittakoot veneet pitkin meriä,
kun alkaa kalaa pyytää ihminen
pitkin jokia, pitkin järviä,
tai maasta maahan käydä vieraana...”
”Mitä teenkin, ei ole mieleesi”,
valittaa Piru, Luojaan suuttunut.
”Ihan kuin sinä, tein hyvän teon,
vahinkonako sitä pidätkin?”
”Tästä sinulle sanon vain tämän:
Mikä, Piru, on hyvää sinulle,
on taas minulle pelkkä vahinko,
suorastaan murhe ja itkun aihe.

Et siis voi olla auttajanani,
et neuvojana liioin voi olla.
Emme yhdessä voi maailmassa
olla, eellä tai kuljeskella.
Tämän tästähän sinut kirootaan.
Jätä maailma, veteen sukella.
Meren pohjalta löydät halkeaman,
siitä aukosta mene maan sisään.
Siellä paikkasi, siellä elele.
Älä milloinkaan sieltä yritä
taas Maaemolle, mihin järjestän
elämänmuodot, kauniit, sopivat.”
”Olkoon sitten niin kuin sinä sanot!”
sanoi Pirunen silloin Luojaalle.
”Sinähän olet tsaari maan päällä,
minä taas olen tsaari maan alla.”
Ne sanat eivät rehellisiä.
Aikoi Pirunen Luojaa petkuttaa.
Ei hän menisi meren aukosta,
ei laskeutuisi siitä maan sisään.
Rotkoon vuoren taa hän kätkeytyisi,
notkoon mäen takana ryömisi.
Sieltä hän aikoi pimeinä öinä
lähteä jälleen paha tekemään.

”Terve, Maailma! Oletpa kaunis!”
hyvillä mielin virkkoi Jumala.
”Onnen vihamies, Piru, poistettu.
Kauneuden hahmo ota, Maailma!
Verhoudu puihin, peittäydy ruuhon!
Korkeat metsät, vihreät laaksot
rinnallesi nyt levittäytykööt!
Kaikkea hyvää sinulle lupaan.
Pitkin metsiä panen jokia.
Jokiin kaloja, metsiin lintuja,
karhun, kettuja, villisikoja,
lampaan, hevosen, lehmän, vuohia,
koiran, jäniksen, muita eläimiä!..”
Kaikki tapahtui kuten Luoja sanoi.

Sellainen tuli, kuin hän halusi.
Luvattu hyvä maan päälle tuli,
soinnut, helinä nyt maan täyttivät.

Kolme kalaemoa

Viiden päivän työn teki Jumala,
hyvällä maulla kaiken sai aikaan.
Kuudentena hän taas tarttui työhön.
Jatkoi maaperän kasvattamista.
Kolme kalaakin hän mereen päästi,
kolme kaunista kalaemoa,
sisaruksia kalaemoset.
Kolmin miettivät ne päänsä puhki,
samaa mieltä nyt ovat emoset.
Mitä miettivät, mistä huolissaan?
Minkä takia päätään vaivaavat?
Isoin siskoista, se esikoinen,
kahdelle muulle alkoi puhua:
”Hoi, te sisaret, te omaiseni!
Hoi, te sisaret, rakkaat minulle!
Suunne kääntäkää nyt te minuun päin
ja lähemmäksi pankaa korvanne.
Kuunnelkaa, mitä nyt minä sanon,
kuunnelkaa, siskot, korvin molemmin!
Mereen synnyimme me siitä syystä,
että tänne asetti Jumala –
kolmea taakkaa meidät pitämään,
kolmea taakkaa, siskot, kantamaan.
Maailmalla on kolme kulmaansa,
maailmassa on kolme kuilua.
Kulmiin on meidän asetuttava,
on kolmeen kuiluun meidän mentävä.
Siellä ruumiimme me kunnostamme,
itsemme päälle multaa panemme.
Vuosiadasta toiseen tulemme
kolmea taakkaa, siskot, pitämään,

kolmea taakkaa, siskot, kantamaan.”
Kaloista suurin, se esikoinen,
mielipiteensä sanoo toisille:
”Auringonnousuun, sisaret, lähden.
Etelään sinä, toinen siskoni.
Auringonlaskuun sinä, pikkuisin.
Sanon myös teille: Jumala auttaa.
Auringonnousuun kun itse lähden,
rannasta rantaan meri lainehtii.
Kun toinen sisko etelään lähtee,
niin veden pohjaa pitkin hän menee,
meren kahtia, halki hän jakaa,
näkee taivaalla Auringon, Luojan,
ja vesi nousee jokiluhdalle.
Kun kolmas kala uimaan huiskahtaa,
niin tulvavesi nousee maan päälle
ja vettä täyteen joet, rotkotkin.
No niin, sisaret, nyt eroamme,
toinen toisemme hyvästelemme.
Uudelleen emme tule kohtaamaan,
toinen toistamme enää näkemään...”

He asettuivat Maan kolmeen kulmaan
kolmea taakkaa nyt pitelemään,
kolmea taakkaa nyt kantelemaan.

Ange

Kuuden päivän työn tekee Jumala.
Päivä seitsemäs nousee ruskosta.
Tuli syttyi Jumalan sydämeen,
tuttu halu taas nousi rintaansa.
Silmät loistavat nyt kuin aurinko,
maan täyttää niiden valo hopeinen.
”Millainen tauti minut valtasi?
Kuin miellyttävä tuska sielussa?”
Jumala miettii, tahtoo ymmärtää

tämän taudin syyn, ilahduttavan.
Hän mietti, teki johtopäätöksen.
Katsoi taivasta, veteen vilkaisi –
aurinko nauraa, leikkii taivaalla,
sen alla välkkyä vesi sininen.
”Aurinko, vesi, yhteen liittykää,
ja synnytelkää vaimo minulle!”
Veteen nousivat aallot voimakkaat,
vaahtoiset kuplat hetken kuohuivat.
Vaahdon sisästä Nainen nousikin.
Valkea paita vartalollansa
ja virsut kultaiset jaloissansa.
Otsaltaan nousee kirkas aurinko,
päälle laskee nyt kuu keltainen,
hiusten latvoissa tähdet tuikkivat.
”Astupa naiseksi Maaemolle,
omaksenikin, Ange, vaimoksi,
kauniiden lasten synnyttäjäksi,
kodin, kartanon suojelijaksi.
Olet kauneuden Jumalatarkin,
koko elämän vahva herratar.”
”Sinä, Jumala, pyysit vaimoa.
Toiveesi mukaan tulin luoksesi.
Sen, puolisoni, mitä käsket, teen,
mihin lähetät, sinne menenkin,
kodin vahvaksi tulen tekemään.”

Ange eläissään lasta seitsemän
LuojaJumalan kantoi, synnytti:
neljä poikia, kolme tytärtä.
Vanhin poika on YläJumala,
toinen pojista UkkosJumala,
kolmas pojista KylänJumala,
neljäs pojistansa MaanJumala.
Esikoistytär oli Kastargo,
ja toinen tytär hellä Vezorgo,
kolmas niin kaunis Vesiemonen.
Kaikki LuojaJumalalle hyvin rakkaita,
ilahduttavat, tyydyttävätkin.

Mutta silti ei Luoja rauhoitu –
suuri huoli on sydämesssä.

Ihminen

Luoja katselee nyt Maaemoa –
ei ole sillä lainkaan eläjää.
Ei puun kaatajaa ole metsissä
eikä laaksoissa ruohon niittäjää.
Kaatamattakin metsä kumoutuu,
ruoho vihreä noin vain lahoaa.
Luoja haluaa muodot elämään,
siihen tavatkin hyvät järjestää.
Yksinään ei saa suunnitelluksi.
Ei yksin pääse lopputulokseen:
elonmuodoiksi mitä muokata,
millaiset tavat täytyy järjestää.
Panee Jumala kauniin Kastargon
YläJumalaa luokseen hakemaan.
Käski luoksensa pojan kutsua,
tulla kansansa suunnittelemaan,
tulla yhdessä neuvottelemaan.
Toisen tyttären, hellän Vezorgon,
kutsui oitis myös LuojaJumala,
UkkosJumalaa pani hakemaan.
Käski kutsua toisen poikansa
tulla johtamaan joukon puhetta,
tulla yhdessä suunnittelemaan.

YläJumala kera Ukkosen
LuojaJumalan kotiin lähtikin,
yksissä tuumin suunnittelemaan,
arvioimaan työt isän kodissa.
LuojaJumala ison pöytänsä
keskelle tupaa heti asetti,
sille levitti liinakangasta.
Kastargo toi siihen leipää-suolaa,

hunajakaljaa kaatoi Vezorgo.
UkkosJumalan, YläJumalan
penkkinsä päähän Luoja istutti,
itse istuutui rautapölkylle.
Alkoivat siinä juoda, syödäkin,
yksissä tuumin suunnitellakin
sekä puhuakin samoin sanoin.
Jopa kauhoittain joivat Jumalat,
kaksin, kaksin he kallistelivat,
kolmin tulivat samaan päätökseen.
Kun siemalivat kolmin Jumalat,
samaan huoleen he kolmin päätyivät.
LuojaJumala nousi pöydästä,
rautavaatteensa puki päällensä,
rautakypärän pani päähänsä,
rautasauvansa otti käteensä.
Sitten sanansa puhui salaiset:
”UkkosJumala, YläJumala,
kuulkaa minua, tarkoin kuunnelkaa”,
alkoi puhua poikainsa kanssa,
”miksi teidät nyt panin liikkeelle,
ja isänkotiin kutsuin vieraiksi:
yksissä tuumin suunnittelemaan,
samoin sanoin yhdessä puhumaan.
Niin satoisalla Maaemosella
ei ole nyt yhtäkään eläjää.
Ei ole metsän puiden kaatajaa,
vihreän laakson ruohon niittäjää,
ei maan kyntäjää, viljan kylväjää.
Niin mietin, mietin, vaan en keksinyt,
millainen täytyy tehdä ihminen,
elämänmuodot mitkä järjestää,
tavat millaiset panna hänelle.
Niinpä mielessäni mietiskelin,
ja sainkin sydämeeni ratkaisun:
Nyt täytyy tehdä Ersä maailmaan,
hänelle tavat, muodot elämään.
Millaisen neuvon voin teiltä saada,
mikä olisi mielipiteenne?

Pojat, on aika auttaa isääänne,
nyt on tarpeen hänelle neuvonne.”
YläJumala, UkkosJumala
kuuntelivat vain LuojaJumalaa.
Sitten kehuivat hänen järkeään
samanmielisin, samoin sanoinkin:
”Tee mielesi mukaan, Isä Luoja,
tee juuri niin kuin suunnittelitkin,
niin kuin kuvailit, niin toteutakin.
Millaisen teetkin, Luoja, ihmisen,
sopivat tavat annat elämään,
eloon saatat sopivan kielenkin.
Jos venäjä rakas – teet venäläisen,
jos taas tataari – niin teet tataarin,
jos taas tšuvassi – niin teet tšuvassin,
jos rakas ersä – teet ersäläisen.”

Kuunteli SuuriLuojaJumala
YläJumalaa, UkkosJumalaa,
ylös molemmat heitti kätensä,
valkean päänsä alas taivutti,
syvät sanansa sitten ilmoitti:
”Minun mieleeni on ersäläinen,
ensiksi teenkin Ersän maan päälle
ersän kielen ja tavat järjestän.
Olkoon hän, Ersä, siis isäntänä –
viljan kylväjä, metsän kaataja,
ruohon niittäjä – töiden tekijä.”

Otti Jumala valkosavea
ja alkoi, Luoja, tehdä ihmistä.
Hän sydämensä pani työhönsä...
Missä ihmisen teki iloiten,
missä valmisti Maalle isännän?
Suurella joella, Volgan rannalla,
mäntymetsässä, kukkaniityllä.
Nyt on ihminen valmis hahmoltaan,
LuojaJumalan itsensä näköä.
Luoja tarkasti työnsä tulosta –

joka puolelta Ersä kunnossa:
suora vartensa, leveä rintansa,
hiukset valkeat, silmät loistavat,
kasvoillaan rauha ja ne kauniitkin –
hieno mies, kaksikymmentä vuotias.
Vain hengitystään ei kyllin säädä.
Nyt täytyy antaa hänle tajunta,
järki päähänsä, ja ajatukset,
saattaa kielellä hänet puhumaan.

Jumala miettii, säästää järkeä,
Maaemolle Hän tekee isännän,
elämänmuodon, tapain vartijan,
pellon kyntäjän, viljan kylväjän.
Keskiväivällä tuuli leppoisa
puhaltamasta maalla lakkasi.
Ei vesi liiku, metsä humise.
Tuolloin Luojakin lepää mielellään,
menee nukkumaan omaan taloonsa
ja jätti ihmisen, tekemänsä,
kukkaniitylle yksin hetkeksi.
Kas, Pirulainen keskiväivällä
lähtee kulkemaan pitkin kamaraa,
vahtii Jumalan tekemisiä.
Sille paikalle heti tulikin,
missä ihminen oli yksinään.
”Millainen olet, lapsi Jumalan!”
Piru kirkui sydämen pohjasta.
”Virhe olla ilman huonoa puolta.
Ei sellaisia ole ollenkaan.
Jumalan järki sinut muokkasi.
Teen korjauksen, teen parannuksen.
Pitkin varttasi ja kasvojasi
nyt Pirulaisen tekstin tekstaankin...”

Kateuttansa ei Pirulainen
pysty tyyntymään. Jopa sairastui.
Niinpä synkkänä ja suutuksissaan
alkoi tekonsa pahanilkiset.

Ensin syljeksi siinä ihmistä,
sitten oksalla ryhtyi tuuppimaan,
päästä jalkoihin koki turmella.
Jopa sielunsa aikoi sijoittaa
Luoja Jumalan tekemään Ersään.
Turhaan kuitenkin Piru ponnisti,
ihmiskasvoihin turhaan puhalsi.
Ei tapahtunutkaan niin kuin toivoi:
ei musta sielu sisään päässykään,
se vartalo vain tyystin pilaantui.

Laskuun kallistui sitten aurinko,
Luoja takaisin tuli niitylle.
Kas, johan kumma! Ersän ympäri
pyörii Pirunen, kieppuu Pahakas.
”Häivy nyt täältä, Pahus kiukkuinen!
Jälleen yrität työni pilata.
Mutta et siinä nytäkään onnistu.
Entisellensä korjaan ihmisen,
ei jää ruhjeita enää ruumiiseen.
Mene sinne nyt, mihin hädinkin,
ja pysy siellä ajasta aikaan!”

Piru pakeni pois vuoren taakse.
Luoja ryhtyi ihmistä korjaamaan.
Pesi, kuivasi hänen ruumiinsa,
katsoo, havaitsee jäljet syljestä.
Luoja käsiinsä otti ihmisen,
sen käänsi kasvuun etupuolelta.
Ruhjeet peittyivät, sylki hävisi,
ihmisen sisään kaikki katosi,
siinä säilyivät taudin aiheina.
Siellä tuottavat paljon vahinkoa,
läpi elämän häntä kiusaavat.
Kun sai ihmisen puhdistetuksi,
sielun hänelle Luoja lahjoitti,
elon ajaksi vahvan tajunnan.

On Pirulainen nytkin lähellä –

vuoren juurella kiven takana.
Jumalan perään salaa katseli,
kuinka paransi Hän ihmiseltä
niin kovat kivut, monet ruhjeetkin,
kuinka asetti Hän sielun Ersään
ja tajunnankin antoi hänelle.
Kun kaikki pantu oli ihmiseen,
ilmestyi Piru kiven takaa taas,
rumasti alkoi siinä ruikuttaa:
”Minäkin, Luoja, myös tein ihmisen,
siksi sinulta pyydän pelotta,
puhun reippaasti mistä tahansa:
vartalossansa, kasvonpiirteissään
olkoon jotakin minun omaani!
Enhän jäädä voi osattomaksi!”

Ei Jumalalla ole halua
Pahakkaan kanssa jakaa kahtia
jo valmis Ersä, hyvä ihminen.
Niin sanoi Luoja viholliselleen:
”Et ihmiselle tehnyt sisustaa.
Vain rikoit hänet, täytit kivuilla,
hänen ruumiiseensa taudin tartutit.”
”Tein sisustansa omaan tapaani,
on toki minun osa hänestä.
Se yksi osa anna minulle!”
”En mitään osaa anna sinulle.
Ei ole Ersä tehty osista!”
nyt vihaisesti virkkoi Jumala.
Näin Hän lopulta alkoi puhua:
”On Ersän hahmo, ulkonäkönsä,
rikas sielunsa, kirkas järkensä,
suora vartensa, lämmin verensä,
näkö silmissään, liikkeet jaloissaan
mieleisiäni ja peruani.
Ovat tautinsa vain peruasi –
vammat vaikeat, kivut tuskaiset.
Ne annoit sinä, sinä järjestit.
Maan päältä mene, pois taas pakene,

maan sisään mene, omaan paikkaasi!”

Niin he jakoivat sitten ihmisen,
kahta käyttivät he menetelmää.
Toisen peruste tuottaa hyvyttä,
lisää järkeä ja rakkautta.
Toisen peruste tuo vain vahingot,
surut ja murheet, taudit vaikeat.
Niin sai ihminen Luojan puolelta
kaiken hyvyden, kyvyn rakastaa,
ikänsä mukaan kirkkaan järjenkin.
Surut ja murheet, taudit ja ruhjeet
taas Pirun kouran lahjoituksia.
Siitä syystä, kun kuolee ihminen,
hänen sielunsa ylös kohoaa,
sinistä tietään lentää iloiten,
käy sisään kotiin LuojaJumalan.
Ruumiinsa päätyy multaan kosteaan,
jäykistyneenä kylmään savikkoon.
Siellä menettää jumala-hahmon,
joutuu orjaksi Pirulaiselle.
Silloin kun Luoja teki ihmisen,
Hän antoi nimen: Ersä-eläjä.
Sitten Hän sanoi: ”Olet Maan päällä
sen ensimmäinen tosi isäntä:
kodin tekijä, viljan kylväjä,
ruohon niittäjä, metsän kaataja.
Vanhanakin tee hyvää edelleen.
Tee työsi aina omaan tapaasi
ja omin silmin kaikki tarkasta –
ja pysy aina ersäläisenä!”

Nainen

Jätti Jumala Ersän yksikseen.
Kotiin palasi. Istui penkille.
Suru silmissään, hahmo murheinen.

Pohtii jotakin keskittyneesti.
”Saitko tehdyksi vaimon Ersälle?”
kysyy häneltä Ange-puoliso.
”En vielä tehnyt, Ange-armaani,
yksikseen hänet jätin edelleen.”
”Tekisit, Luoja, kauniin puolison,
on yksinäisen elo raskasta.”
”Sitä minäkin, Ange, harkitsin.
Ehkä rupean häntä tekemään:
käytös, luonteensa niin kuin sinulla,
järki, toiminta kuin Vezorgolla,
hyvyys, kauneus kuin Kastargolla,
rauhallinen kuin Vesiemonen,
vartalo, veri niin kuin ihmisen.”

Luoja hyvin suunnittelemansa
teoksen sitten hyvin tekikin.
Kaunis puoliso nopsaan valmistui.
Sai jo nimenkin: elävä Nainen.
Talutti Luoja Naisen Ersälle,
kädestä käteen tämän luovutti,
sanoi Ersälle: ”Ersä, Naisesi.
Hän on oleva nyt puolisosi,
sinä hänen aviomiehensä,
myös puoltajansa ja huoltajansa.”

Naiselle Luoja sitten näin puhui:
”Hän on oleva nyt puolisosi,
hän olkoon sinun herrasi, Nainen,
hän huoltajasi nyt olkoon, Nainen,
hän puoltajasi nyt olkoon, Nainen.
Tottele, Nainen, hänen sanojaan,
noudata, Nainen, hänen mieltänsä.
Ota huomioon hänen luonteensa,
silloin on rauha sydämässäsi.
Ja silloin, Nainen, elät todella.”
Miehelle puhui Jumala tämän:
”Ersä, nyt olet pellon kyntäjä,
satoisan viljan hyvä kylväjä

ja tyhjän vatsan uuras täyttjä.”
Naiselle näin puhui SuuriLuoja:
”Ole keittäjä, leivän leipoja,
ole myös, Nainen, päälle pukija,
ja ole, Nainen, vuoteen sijaaja...”

Luoja lupasi siunauksensa
hyvään elämään, lasten saantiinkin.
Alkoivat elää Ersä ja Nainen,
ja pariskunta saada lapsia.
He seitsemänkymmentäseitsemän
vuosia sitten niin eleivät
ja seitsemäänkymmeneenseitsemään
kylään sitten he jo levisivät,
koko maan pinnan he jo täyttivät.
He eleivät niin sopuisina,
olivat hyvin pukeutuneita.
He toinen toistaan kunnioittivat.
Vanhat neuvoivat aina nuoria,
nuoret neuvoja noudattivatkin.
He Luojan mielen mukaan elävät,
eivät vastusta Luojaa mitenkään.

Jumalien syntymä

Seitsemäksikymmeneksiseitsemäksi
vuodeksi nyt SuuriLuoja
yksikseen jätti Ersän ja Naisen.
Tuli näin monen vuoden kuluttua
heitä katsomaan, itse nähdäkseen,
kuinka he voivat, mitä tekevät,
mitä toivovat, ajattelevat.
Seitsemänkymmenenseitsemän kylän
ersät kuulivat Luojan tulosta.
He yhteen paikkaan nyt kokoontuivat,
vain vaieten Luojan ympärille.
Ersät keskelleen Hänet ottivat

ja kumarsivat Häntä kolmesti.
Luojalle tuli niin hyvä mieli,
sydämensäkin ihan lämpeni.
Hän alkoi iloisena puhua,
alkoi ajatuksiaan esittää:
”Kunnetkaa, ersät, ottakaa vaarin
molemmiin korvin nyt sanoistani!
Teitä rakastin kaikkein eniten,
Maaemollekin laskin ensiksi.
Mitä toivotte, sen teille teenkin,
mitä pyydätte, sen teille annan.”
”Suuri ruokkija, LuojaJumala!
Tapain säätäjä, LuojaJumala!
Sen Sinä tiedät sanomattakin,
kysymättäkin Sinä ymmärrät,
mitä rakastaa ersäläisesi.
Spelttipuuroa me rakastamme,
piimäkin aina mieleen juolahtaa.
Me syömme spelttivehnapuuroa,
me siemailemme piimää kernaasti –
ne kylläisiksi vatsat tekevät,
tyytyväisiksi sielut nääntyneet.
Mutta pyydämme, Luoja, sinulta
viljaa pelloille – Viljaemosen,
hyvää maan päälle – siis Maaemosen,
taivaan laelle – Tuulimosen,
pimeään metsään – Metsäemosen,
jokaiseen kylään – Kyläemosen,
jokaiseen taloon – Kotiemosen,
jokaiseen pihaan – Kardaz-Sjarkonkin.”
Luoja kuuntelee, nytpä hän kuulee
ersäinsä toiveet, pyrkimyksetkin.

Koivu versoi maailman sydämeen,
koivu niin komea maan keskelle.
Kolmeen suuntaan se juuret kasvatti,
kolmeen suuntaan se käänsi latvansa...
Maata sijasi koivu juurillaan,
auringon peitti koivu lehvillään.

Ei ole puulla silmin näkijää,
ei ole puulla korvin kuulijaa.
Se Suurilintu näki sen koivun,
Luojan lähetti löysi sen koivun.
Se leikkii, hyörii koivun ympäri,
kiipeää sitä ylös-, alaspäin.
Se lintu aikoo tehdä pesänsä,
siihen pesänsä aikoo kerätä.
Se koivun latvaan pesän tekikin,
valkean koivun latvaan kokosi.
Seitsemän munaa se lintu muni,
seitsemän munaa se pesään pani.
Kolme viikkoa hautoi munia,
niistä tuli seitsemän poikasta.
Yhdestä munasta Viljaemo,
toisesta tuli esiin Maaemo,
kolmannesta taas Tuulimönen
ja neljänneestä Metsäemönen,
viidennestä se Kyläemönen,
kuudennesta taas Kotiemönen,
seitsemännestä se Kardaz-Sjarko.
Kolmeen suuntaan ne pois päästi lintu,
kolmeen suuntaan ne lintu lähetti.
Pellolle lähti Viljaemönen,
taivaan laelle Tuulimönen,
synkkään metsikköön Metsäemönen,
kyläyhteisöön Kyläemönen,
Kotiemönen taloon sisälle,
Kardaz-Sjarko taas pitkin pihöja.
Viljaemönen pellonpientareet
sitten täytti taloin ja tiluksin.
Aina kun ersät kylvöön lähtevät,
viemään siementä kevätpäivinä,
Viljaemösen nimen lausuvat,
polvillaan häntä he kumartavat.
Emo näkee ersäin kumarrukset –
ja antaa viljaa hyvin kasvavaa.

Taivaan laella Tuulimönen

lähtikin tulessa puhaltamaan –
vinhasti pyöri pitkin taivasta,
maatakin pitkin myrskytuulena.
Missä mainitaan hänen nimensä,
siellä rauhallisesti puhaltaa,
tuo hyvän hyödyn sille paikalle.
Jos ei mainita hänen nimeään,
sinne hän päästääkin myrskytuulen,
pahaakin tekee sille paikalle:
siellä hän viljan hakkaa, ravistaa,
heiniin puhaltaa, pois ne kantaakin.

Metsäemo synkkään metsään lähti,
metsän keskelle teki tilukset.
Siellä elelee metsän sylissä,
metsässä kulkee sen haltiana.
Kun Metsäemo ääneen kiljahtaa,
äänensä kaikuu pitkin metsiä.
Joka haluaa metsän marjoja,
Metsäemo ensin kumartaa,
hänen nimensä ensin mainitsee.
Metsäemonen hälle lahjana
antaa neuvoja, paljon ohjeita,
kuinka metsässä marjat poimia:
keveänä, tyhjin käsin mennä,
palata raskaana, täysin käsin...

On seitsemänkymmentäseitsemän
meidän Ruokkija-Jumaliamme.
Jokaisella on oma paikkansa,
on oma työnsä myös jokaisella,
omassa työssään, tehtävässään
jokaisella on hyvät tapansa.

Uhrit Jumalille

Päivät liukuvat niin kuin joutsenet,
kuut juoksevat kuin vahvat hevoset,

kuin raskaat lehmät vuodet astuvat,
vuosisadat, kuin meret, uinuvat...

Maan päälle tuli taas SuuriLuoja,
ersät kokoontuivat ympärilleen.
Nyt ersille puhuu SuuriLuoja,
nyt Hän sydämensä avaa heille:
”Te ersäläiset, kuulkaa, kuunnelkaa
sanomani molempiin korviinne.
Mitä anoitte, sen teille annoin,
sanainne mukaan, ersät, toiminkin:
Viljaamosen peltoon lähetin,
maanpinnalle vielä Maaamosen,
taivaan laelle Tuulimosen,
synkkään metsään taas Metsäamosen,
asutuksiin taas Kyläamosen,
jokaiseen kotiin Kotiemosen,
joka kartanolle Kardaz-Sjarkon.
Luvatkaa, ersät, nyt jokaiselle
sopiva uhri aina järjestää,
saakoon myös teiltä niistä jokainen
kumarrukset, itselleen sopivat.
Kuten minua, ersät, pelkääte,
siten heitäkin aina pelätkää.
Oma uhripäivä jokaiselle
pankaa, järjestäkää, ersäläiset,
siksi kaljaa, simaa valmistakaa,
teurastakaa lampaista, hanhia.
Jos sanojani te noudatatte,
tällä tavoin toimia alatte,
alkaa viljanne kasvaa hyvästi,
rupeaa karjanne lisääntymään,
puolisonne hyvin synnyttämään,
alkaa peltonne kantaa satoa.
Jos ette sanojani tottele,
jos sanoistani te poikkeatte –
ei tule mitään elämästänne,
eivät silmänne näe hyvyyttä.
Viljanne, ersät, jää kasvamatta,

vaimonne jäävät synnyttämättä.”

Kuuntelivat, kuulivatkin ersät
LuojaJumalan sanat vakavat.
Yhteen ääneen sitten huudahtivat,
samoin sanoin he sitten puhuivat:
”Elättäjämme, LuojaJumala,
LuojaJumala, oma isämme!
Mitä sanoitkaan, sen me teemme,
me sanoistasi emme poikkea.
Tulemme niitä kunnioittamaan,
niille antamaan samat uhritkin,
samat kumarrukset kuin Sinulle.”

Kun lämmin kevät oli tulossa,
jo sulamassa lumi valkea
ja maa multainen tuli näkyviin,
ersät muinaiset auran ottivat,
kylvää aikoivat viljan kasvamaan.
Mutta ennen viljan kylvöaikaa
kyläkokous piti järjestää.
Sovitaan päivä, milloin tehdään työt:
kylvetään kourallinen siementä,
uhrataan kourallinen siementä.
Joka isäntä kaljaa keittelee,
simaakin se, jolla mehiläiset.
Suku kokoontuu yhteen taloista,
ja mihin taloon suku kokoontuu,
sen isäntä arian järjestää,
tuo leipää sekä suolaa pöydälle,
mehupytyyn tuoreen kaljan kaataa
ja ottaa esiin ison kauhansa,
sitten täyttääkin viljavakkansa
ja kirkkaan kynttilänsä sytyttää.
Nyt koko suku nostaa kätensä,
he rukoilevat kädet koholla
ja kumartuvat maahan multaiseen.
Mitä pyytävät he Jumalalta?
Mitä anovat Maaemoselta?

Hellää sadetta, poutapäiviä,
nuorta ruohoa, karjaa lisääkin.
Kun he päättävät rukouksensa,
kun sammuttavat kirkkaat kynttilät,
juoda alkavat, syödä alkavat,
tanssin alkavat, laulaa alkavat.

”Oi, Vilja, Vilja, Viljaemonen!
Oi, Viljaemo, niin hyvä emo!
Nyt juotat, syötät monet ihmiset,
nyt heiltä kuulet monet kiitokset.
Emme pahassa tarkoituksessa
kaunista nimeäsi mainitse.
Kuule äänemme, ja nyt kuuntele
sydämestämme tulevat sanat.
Emme pahassa tarkoituksessa
tuo nimeäsi koskaan kuuluviin.
Sinisilmäinen Viljaemonen,
lempeästi katso uhriamme,
Jumalalle sinäkin kumarra,
meille toivota sato viljava,
hellää sadetta viljan kasvulle,
terveyttä meille itsellemme,
hyvää onnea ja terveyttä.”
Eivät lakanneet rukoilemasta
ennen kuin oli vilja kylvetty.
Kylvön jälkeen oli uhrijuhlatkin,
kyläkunnan ja vanhusten uhrin.
Ennen niitä on kyläkokous.
Siihen valittiin kylän vanhimmat,
ja ne vanhukset kaljan keittivät,
kaljan keittivät, härän tappoivat.
Härän uhriksi sitten keittivät,
siitä luut sitten rotkoon heittivät,
kivin peittivät, ja lupasivat
ne kyläkunnan Kardaz-Sjarkolle.
Kun kylän kalja oli valmista,
kun keitettyä uhrihärkäkin,
esimies kylään tiedon lähetti

uhrista ja kokoukseen kutsun.
Päivä sovittiin jo sitä ennen.
Vanhat vaarit, Luojan tuntevat,
sen päivän paikkaa eivät muuttaneet.
Uhrijuhliin lähti koko kylä,
ruoka mukana, hevot valjaissa.
Kun he saapuivat uhripaikalle,
ruokatavarat koottiin peräkkäin,
sitten valittiin kaksi vanhusta,
kaksi vanhusta, Luojan tuntevaa.
Ukot alkoivat kylän puolesta
kädet koholla Luojaa rukoilla,
ne muut ihmiset kaikki polvillaan,
seisoallaan vain kaksi ukkoa.
Kädet koholla Luojaa rukoillen
molemmat ukot, Luojan tuntevat,
käsiin ottivat liinat valkeat,
mennen peräkkäin kulhoriviä
liinoin alkoivat niitä koskettaa.
Kauan koskettain näin puhelivat:
”LuojaJumala, elättäjämme,
kuule rukous, näe uhrimme.
Kauan odotit, ota nopeaan!”
Kun he kulkivat luokse kulhojen,
silloin takaisin käsiin ottivat.
Kaikki suvuittain tuli kootuksi.
Juomaan ruvettiin, syömään ruvettiin.
He söivät, joivat aivan tynesti;
pois tanssi, laulu uhrijuhlasta.
Kun kylän kalja tuli juoduksi,
kylän härkäkin tuli syödyksi,
taas yhteen paikkaan he kokoontuivat.
Vain kahta puuta yhteen hieroen
kaksi vanhusta tulen sytytti.
Sen tulen kautta karja asteli,
lehmät, hevoset, lampaat, siatkin.
Rukousten, uhrijuhlan päätös.
Hevot valjaissa mentiin koteihin.

Viikon päästä akkain uhrijuhla,
akkain uhrin, puurojuhlan päivä.
Kaikki eukot silloin kokoontuivat.
Valitsivat kaksi joukostansa –
leskivaimoja, Luojan tuntevat.
Pitkin kylää ne akat kulkevat,
koko kylästä kooten kanoja,
kooten kanoja, kananmunia.
Juhlaan tuodakseen kakkoo leipovat,
kakkoo leipovat, munia värjäävät.
Sitten tulevat tuomaan uhreja,
tuomaan uhreja ja rukoilemaan.
Mukaansa saavat yhden ukonkin.
Saavat, jotta se kanat teurastaa.
Uhraamaan mennään metsän keskelle,
metsän keskelle, laakson pohjalle,
laakson pohjalle, joen rannalle.
Siinä laaksossa sitten uhrattiin.
Kanat tapettiin, keitto keitettiin,
tehtiin taikina, salma-kokkareet.
Kun on kypsynyt keitto, puurokin,
silloin alkavat Luojaa rukoilla.
Kumartuneina ovat polvillaan.

Kaksi eukkoa kädet nostavat,
noin rukoilevat kädet koholla.
Ensin rukous LuojaJumalan,
sen jälkeen muidenkin jumalien.
Kun on päättynyt rukouksensa,
syödä alkavat, juoda alkavat.
He syövät, juovat vatsan täydeltä.
Ruuan jälkeen he taas kokoontuvat.
Jäi monta munaa heiltä syömättä.
Niitä alkavat jakaa keskenään.

Jakavat, jakavat – lähes loppuun.
Jo riitelevät, melkein tapellen.
Ukko seurassa heidät rauhoittaa,
heidän munansa ottaa, jakaakin.

Kun on jaettu munat eukoille,
heinäsirkkoja mennään jahtaamaan.
Vyöt he avaavat, hiukset päästävät,
päällyspaitansa nousee lanteille.
Pellonpiennarta sitten juoksemaan.
Paljas takamus sirkat säikyttää.
Niin kuin eläimet eukot kirkuvat,
vaahto avoimista suista lentää.
Kun menettävät jalkavoimansa,
taas kokoontuvat, sitten lähtevät
omiin kyliinsä, omiin koteihin.

Ei voi kaikkia uhrijuhlia,
uhriantimia edes kuvailla.
Ei riitä äly, eivät sanatkaan
niitä kuvailla, niistä kertoa.
On seitsemänkymmentäseitsemän
näitä vanhoja uhrijuhlia.
Ei voi seitsemässä päivässäkään
niitä kuvailla, niistä kertoa.

Tapain turmelus

Entisaikoina LuojaJumalan
elon perusta, jo olinpaikka,
oli nykyistä lähempänäkin.
Käsi katolta ylti taivaaseen,
jos vain kurkotti kättä nostaen.
Muinoin alkoivat ersät rukoilla,
nousta kaivolle satoa anomaan,
kun oli lähtö viljapelloille.
Ja heidät näki LuojaJumala,
kuuli kunnioitettu Jumala.
Mustat pilvet Hän heiltä karkotti,
lempeän sateen laski taivaasta.
Satoisa vilja kasvoi hyvästi.
Ei tyhjää vatsaa ersä tuntenut.

Luuvat tupaten täynnä lyhteitä.
Aitatkin silloin viljaa täynnänsä.
Odottamatta murtui elämä.
Päivässä koko hyvyys turmeltui.
Nainen uuninsa kerran lämmitti,
näkee – savu ei ylös nousekaan,
ei ulos pääse savupiipusta.
Tummat silmänsä itkuun puhkesi,
kiukkuansa ei voi hän hillitä.
Tahtoo naikkonen Luojaa soimata,
yrittää nainen Luojaa kirotta:
Miksi taivaansa on niin matala,
maista maailmaa on niin lähellä?
Nainen vyyhdinpuun otti käteensä,
pitkät tikapuut nainen asetti,
mökin katolle nainen kiipesi.
Sitten alkoikin Luojaa kirotta,
vyyhdinpuullansa Häntä töykkiä.
Ei Luojan luonne sitä sietänyt,
ja Hän taivaansa ylös kohotti,
kauemmaksi nyt Hän sen asetti,
toiset tilukset sinne tekikin.
Ersät tiesivät: Hän ylös lähti.
Nyt järjestettiin kylänkokous.
”Miksi, Jumala, meidät hylkäsit?
Mitä puuhaamaan me nyt ryhdymme?
Vilja kasvava kasvun lopettaa,
tyhjää vatsaa nyt on kestettävä.
Nyt täytyy, ersät, Luojaa rukoilla.
Nyt kylän uhri toimittakaamme,
rukoilkaamme nyt LuojaJumalaa,
jotta kasvaisi meidän viljamme,
jotta vatsamme täyteen tulisi.”
Suvut pihalle pöydät vetivät,
vierasvaransa pöytään panivat.
Kirkkaat kynttilät sytytettyään
jo rukoilivat LuojaJumalaa.
”Miksi, Jumala, meidät hylkäsit?
Miksi ylemmäs nostit talosi?..”

Heidän uhrinsa näki Jumala,
kuuli heidän rukoussanansa.
Hän kutsui oitis KylänJumalan
ja ersäin maille tämän lähetti.
”Olet ersäin pää vuotta seitsemän,
niin kuin haluat, niin tee seurassaan.”
KylänJumala tuli ersäin luo.
Ersäläisille sitten ilmoittaa:
”Mitä nyt sanon, ersät, kuunnelkaa,
mitä nyt kerron, pankaa mieleenne.
Olen ihminen, Luojan lähetti.
LuojaJumala näki uhrinne,
kuuli hyvät rukoussananne.
Teitä auttamaan minut lähetti.
Seitsemän vuotta olen johtaja.
Viljanne alkaa kasvaa rehottaa,
tyhjää vatsaa ei tarvis kärsiä.”
Neuvottomina ersät uhreineen.
Kyselevät Luojan lähetiltä:
”Kerro nyt, mikä mies sinä olet?”
”Olenpa poika LuojaJumalan.
Olen KylänJumala, Haltia.”
Yhteen ääneen ersät huudahtivat,
he yhteen ääneen puheen alkoivat:
”Jos sinä olet poika Jumalan,
jos sinä olet Kylänhaltia,
sinua kuin Luojaa rakastamme
ja hyvillä mielin tottelemme.”
Polvilleen nyt ersät kumartuivat,
rukoilivat Luojan lähettämää:
”Ryhdy meidän hallitsijaksemme!
Rupea meidän vartijaksemme!”
Luojan lähetti maalla vaeltaa:
kyliä, peltoja ja metsiä.
Työnteossa auttaa ihmisiä,
hän kaikenlaista heille opettaa.
Helppo olikin ersäin muinaisten
työnsä järjestää hyvään elämään.
Vaan toinen aika, kuin varhaiskevät,

tuo toiset tavat, elämänmuodot.
Murtaa täysin vanhan järjestyksen.

Humalaemo

Humalaemo syntyi Maan päälle,
Humalaemo kasvoi Maan päälle.
Mihin syntyikään Humalaemo?
Mihin kasvoikaan Humalaemo?
Syntyi niitylle, paikkaan kauniiseen,
kasvoi pajukkoon, niityn keskelle.
Pajun ympäri Emo kiertäytyi,
pajun latvalle Emo kiipesi.
Takiaisia lehdet Emolla,
nyrkinkokoisia tähkät Emolla.
Kuka Humalaemon löysikään?
Ersäläinen nainen hänet löysi,
humalaa siemenpussiin keräsi,
Humalaemon kotiin kuljetti
ja sängyn alle hänet asetti,
koko päivän piti sängyn alla.
Humalaemo tuli voimiinsa.
Sängyn alta nainen Emon veti,
ja uunin päälle hänet karisti,
uunin päällä myös Emon kuivasi,
isossa kattilassa keittikin...
Emo kauniisti koristautuikin,
ulos lähti Emo kävelemään.
Emon päällä on paita valkea,
liina silkkinen hänen päässänsä.
Hopeakorru Emon rinnalla,
upea vyö Emon vyötäröllä.
Noin kuljeskelee Humalaemo,
talosta toiseen noin kuljeskelee.
Viljaamosen sitten kohtasi.
Vain repaleita tällä päällensä,
on kuin sikolätin alustasta.

Humalaemo kysyy häneltä:
”Miksi nyt olet noin repaleinen,
miksi likainen, ihan rapainen?
Miksi kasvosi pesemättömät,
miksi hiuksesi kampaamattomat?
Ihmisiä et lainkaan häpeä.
Kuljeskelet vain missä tahansa.
Sinua tarkkailevat ihmiset,
sinut kiroten, Viljaemonen.”
”Humalaemo, kuulin sanasi,
sydämen pohjaan asti loukkaannuin,
Humalaemo, niistä kiukustuin.
Nyt laiskuriksi sanon sinua,
Humalaemo, olet laiskuri.
Siksi kuljetkin repaleisena,
olet likainen, ihan rapainen.
Minä taas nousen varhain aamulla,
myöhään illalla menen makuulle.
Kaikenlaiset työt pystyn tekemään,
kaikki varastot pystyn täyttämään.
Minua kaikki kumartavatkin,
minulle pyynnöt esittävätkin.
Olenhan tyhjän vatsan ruokkija,
alastoman varren vaatettaja.
Siksi kauniina en kuljeskele,
silkkipaitoja en kanniskele.”
Sanasta ”laiskuri” nyt loukkaantui
Humalaemo, siitä harmistui.
”Miksi kerskailet, nainen resuinen?
Nostat nokkaasi, Viljaemonen?
Minä kuljeksin hiljaa, kauniisti,
minä vaellan valkovaatteissa,
töitä en jätä enkä unohda,
omat työni aina hyvin teenkin.
Nainen resuinen! Menen kapakkaan
ja penkin päähän siellä istuudun.
Juomarien päästä vien järjenkin.
Ensiksi heidät – iloisiksi teen,
toiseksi heidät – panen laulamaan,

kolmanneksi – tanssitan, tömistän,
neljänneksi – saan heidät riitoihin,
viidenneksi – panen tappelemaan.”

Eivät enää kunnioita Luojaa
ersät, hunajakaljaa vain juovat,
Luojan lähettiä kuuntelematta,
pahantekoakaan pelkäämättä.
Kylän Jumala lähti luotansa,
Luoja Jumalan luo tuli, kertoi:
”Muinaisten ersäin mahti jo murtuu,
sen vanha perusta jo luhistuu.
Mieluusti ersä vain juo ja syökin,
rukoukset, uhrit hän unohtaa...”

Pahoille mielin Maaemo tuli,
murheelliseksi Maaemo tuli.
Itkeskelee vain, missä kulkeekin,
mutrussa suunsa, missä kulkeekin.
Kuka näki itkuisen mutrusuun?
Kuka pani merkille murheisen?
Valkea joutsen näki, huomasi,
Jumalan lintu kysäisi hältä:
”Miksi, Maaemo, näin itkeskelet?
Miksi, Maaemo, suusi mutrussa?”
”Siksi näin itken, Joutsen valkea,
siksi näin suuni, Luojan lähetti:
ersä kylvää viljan – se ei kasva,
kasvattaa karjaa – se ei lisäänny,
vaimonkin ottaa – se ei synnytä.
Tyhmästi toimii nykyinen kansa,
Humalaemo vain sille rakas.”
”Maaemo, älä sinä itkeksi,
suutasi rypistä, Maaemonen!
Vuoksesi suree Luoja Jumala,
vuoksesi suunsa Hänkin rypistää.
Vasen kätensä pitää onnea,
oikea käsi jakaa onnea.
Sanoo sanan – vilja alkaa kasvaa,

mielipiteensä – vaimot synnyttää,
hevokset, karja alkaa lisääntyä.”

Toinen kertomus

Elämänmuotojen järjestäminen

Jumalien avioliitot

Ukkosjumala ja Kastargo

Ukkosjumalan tekee niin mieli
naista kosia, mennä naimisiin,
elinkumppani ottaa omaksi.
Hän yötä, päivää mieltii, murehtii,
rauhottumatta, unta saamatta.
Tiedustelee ja etsii vaimoa,
sieluun valoa, silmiin iloa.
Kulki katsellen kaikki tyttöset,
kaikki kauneimmat sitten valitsi –
ei vertaistaan löytänyt vaimoa,
ei kaltaistansa voinut valita.
Hän iski kahta kämmentänsäkin,
väänsi kymmentä sormeansaakin –
manaili jo kurjaa elämäänsä:
”Ei liene alla taivaan korkean
edes orpoa sopivaa naista!
Ei näemmä Maaemon pinnalla
toista yhtä onnetonta miestä!
On jokaisella kaunis puoliso,
vaimo, jonka kanssa aikaa viettää.
Vaan mihinkään ei ole syntynyt
minulle suotua tyttölasta,
missään ei tänäänkään kasvamassa

varalleni omaa kumppania.
Olen onneton, kovaosainen,
jo metsään kuivuneen puun kaltainen.
Ei kuivasta puusta, sen hirsistä
uutta runkoa, oksia kasva,
eikä minulle enää milloinkaan
lapsia kasva – poikaa, tyttöä.”

Viljaemonen kuuli uutisen –
Ukkosjumala etsii vaimoa.
Viljaemonen päänsä verhosi,
koko vartensa puki kauniisti.
Viljaemonen paidan valkean,
koruompelein, koristeraidoin
kaksinkertaisin, otti yllensä.
Rintaan kiinnitti soljen kiiltävän,
vyötti reisilleen takaliinansa.
Esiliinansa satoi eteensä,
otti kirjaillun päällyspaitansa,
korkean hilkan pani päähänsä,
leipää, suolaakin otti käsiinsä.
Ukkosen luo lähti Viljaemo,
tehdäkseen matkan hänelle suodun,
kosimaretken suorittaaksensa.
Ukkosen luokse niin hän saapuikin,
Ukkosjumalan kotiin asteli.
Kumarruksensa teki hänelle,
tuliaisleivät pani pöydälle.
Ukkonen otti vastaan vieraansa,
tuliaisleivät otti käteensä.
Vieraansa sormiin, käsiin tarttuen
sitten talutti tämän penkille,
huolehtivasti pöytään istutti.
Pani pöydälle leipää-suolaakin.
Hunajakaljaa kaatoi kannuunsa,
ison kauhankin otti käteensä,
täytti kaljalla viljakauhansa.
Ensi kauhallisen joi Ukkonen.
Sen läimäytti pöytään katettuun,

käänsi näkyviin tyhjän sisustan.
Hän toistamiseen kauhan täyttikin,
kantoi täytenä Viljaemolle,
kumartaen sen antoi hänelle.
Hunajakaljan joi Viljaemo,
taipumuksensa hänkin paljasti.
Ukkosjumala alkoi puhua,
Viljaemolle alkoi jutella:
”Viljaemonen, nainen mainio!
Viljaemonen, nainen lempeä!
Minkä vuoksi tulet vierailulle?
Miksi luokseni olet saapunut?
Et ole nainen kuljeskeleva.
Jos hyvin aikein tulit luokseni,
niin hyvää nähkööt omat silmäsi –
jos pahoin aikein tulit luokseni,
niin paha sinut täällä periköön!
Maasta taivaaseen sinut nostetaan,
sieltä takaisin maahan kolahtat!”
”Voi sinua, kiukkuinen Ukkonen!
Taivaan alitse sinä ajelet,
ja Maakin täyttyy jyrinästäsi,
ja pyöristäsi tuli välähtää –
kirkkaaksi ympäristö valostuu.
En pahuuttani kulje luonasi,
tulin luoksesi hyvää aikoen,
välittäisin naimiskauppassasi.
Tiedän Sinulle kauniin puolison,
vaan en tiedä, onko mieleisesi,
jos sijan saanut sydämestäsi,
tapaamiseen hänet suostuttaisin,
viekottaisin kätensä antamaan.
Jos hänet haluaisit kihlata,
sanot vain: ’Hän olkoon puolisoni!’,
jos vaimoksesi ottaa tahtoisit,
silloin sanot: ’Hän olkoon vaimoni!’”
”Voi, Viljaemo, nainen mainio!
Voi, Viljaemo, nainen komea!
En heti tiedä enkä tajua,

mistä puolison löydät minulle.
Jos kertoisit, sitten ymmärrän,
jos vielä puhuisit, sitten tajuan,
mistä puolison tiedät minulle,
mistä vaimoni tiedät mainita.”
”Voi sinua nuorimies, Ukkonen,
onneton, kiukkuinenkin Ukkonen!
Kerron sinulle, missä puoliso,
sanon sinulle, missä vaimosi.
LuojaJumalan koti sijaitsee
kauempana Punajalkahaukkaa,
seitsemän korkean taivaan takana.
Se on aidattu rauta-aidalla,
tukiraudoin tuettu lujasti.
Sitä ampuu kiukkuinen ukkonen,
sitä tökkii komea salama.
Ukkonen! On LuojaJumalalla
puoliso – LuojaJumalaNainen.
Jumalan talossa hän elelee.
Harvat ihmiset hänet tuntevat,
harvat nimissään voivat rukoilla.
Ukkonen! Se, joka tuntee hänet,
joka rukoilee hänen nimissään,
se saa osakseen hyvää pelkästään.
On LuojaJumalalla, Ukkonen,
kaksi kaunista tyttölapsosta.
Isompi tyttänsä on Kastargo,
toisen tyttänsä nimi Vezorgo.
Erittäin kaunis on se Kastargo,
vielä kauniimpi sentään Vezorgo.
Hyvin älykäs on se Kastargo,
vieläkin älykkäämpi Vezorgo.
Kastargo aikoo mennä naimisiin,
hän kokee miehen tunteet tajuta,
nähdä puolison sydämen pohjaan.”
”Oi, Viljaemo, niin hyvä nainen!
Oi, Viljaemo, älykäs nainen!
Kiitos sinulle nyt sanoistasi.
Nyt huuliasi tahdon suudella.

Jos näin on hyvä nyt sinustakin,
niin en sinua koskaan unohda.”
Viljaemonen johtoon hääväen
Ukkosjumalan luota pois lähti,
vieraaksi Suuren LuojaJumalan,
Jumalan kotiin meni sisälle,
keskilattiaan siellä asettui,
Jumalalle näin sitten puheli:
”Kuule minua nyt, Jumalani,
kerron, miksi nyt olen liikkeellä,
sinulle kerron, miksi kuljeksin:
teen Kastargosi vuoksi matkaani,
välitän hänen naimiskauppaansa.”

Viljaemoa Luoja kuunteli
ja kuuli hänen viisaat sanansa.
Ei karkottanut tätä kodistaan.
Eikä sanonut paha sanaakaan.
Käski kutsua luokseen Kastargon,
rakkaan tyttären, esikoisensa.
”Sydämelleni rakas Kastargo,
kerro minulle, onko halusi
päästä vaimoksi Ukkosjumalan?
Kerro minulle sisin toiveesi.
Jos juuri tämä onkin toiveesi,
tuo jokin käsityösi näytteille.”

Kastargon suurin toive olikin
päästä vaimoksi Ukkosjumalan,
olla puoliso Ukkosjumalan.
Pakan palttinaa hän esiin veti.
Antoi palttinan Viljaemolle,
sen Ukkoselle vietäväksikin.
Viljaemonen otti palttinan,
sen vihaiselle vei Ukkoselle.
Ukkosjumala otti palttinan –
alusvaatteiksi sen ompelutti,
ne housut, paidan puki päällensä.

Kun Kastargon luo oli lähdössä
Ukkosjumala, oli toiveenaan
saada itselleen tämä vaimoksi.
Hän raudikkoja kolme valjasti,
ja kutsui koolle kaikki jumalat,
otti mukaansa hääväkensäkin.
Häätkun itkijäksi mukaansa
sai hän tukevan Viljaemosen.
Likaisen Maaemonkin Ukkonen
anopin apuun mukaan määräsi.
Kun raudikkonsa sitten valjaisiin
sai kiinni nuori Ukkosjumala,
hän taakseen kutsui istumaan kaikki
mukaan otetut sukulaisensa.
Kun jumalat lähtivät liikkeelle
Ukkoselle Kastargon noutaakseen,
niin maanpinta allansa tärähti,
pyöristä salamoita välkehti.
Niin he menivät SuurenLuojan luo,
Jumalan kotiin sisään astuivat.
Sen isäntä heidät vastaan otti
ja antoi Ukkoselle Kastargon.
Kun nyt Ukkonen sai omaksensa
LuojaJumalan esikoislapsen,
seitsemän päivää juotiin, syötiinkin,
yöt välillä tanssittiin, laulettiin.
Niin tuli nuoresta Ukkosesta
kauneimman tyttösen aviomies.
Ripeän Viljaemon avulla
puolison, vaimon löysi itselleen –
silmäinsä ihanaksi iloksi,
suruisan sydämensä valoksi.

Litova

Hyvä tyttö on Litova,
kelpo tyttö on Litova,

koko maailman kaunotar,
kaikkialla ylistetty.
On isänsä ainokainen,
yksinänsä äidin lapsi.
Vaan ei isän rakastama,
eikä äidin rakastama –
hän on Luojan rakastama...

Missä Litova kirjailee?
Missä tekee käsitöitä?
Isänsä talon takana,
aitassa, aitan penkillä.
Valkea huopa allansa,
valkea neule käsissään
ja siinä lanka silkkinen.
Hän kirjoo mustasilkillä,
kuvioi keltasilkillä.
Kauas levisi maineensa,
kauas tietokin nimestään.
Rikkaat tulivat kosimaan,
varakkaat neuvottelemaan.
Litova sanoo isälleen:
”Älä minua rikkaalle,
isä kulta, koskaan kihlaa,
älä liioin varakkaalle.
Rikkaalla on monet työnsä,
varakkaalla monet vaivat.
Paitani ovat niin kauniit,
puserot vielä kauniimmat –
voi, aamukaste ne tahrii,
aamukaste ne haalistaa!..”
Kiukustui hänen isänsä,
vihastui kasvattajansa.
Ei puhu enää kanssansa,
ei päästä suustaan sanaakaan...

Ystävänsä ikävöivät:
ei tule ulos Litova.
Kerääntyivät kylän taakse,

surullisina puhuivat:
”Mennään, toverit, kutsumaan
rakas ystävä Litova.
Ei ole niitty kunnossa,
kaunotar kun on apea.
Hänhän on kelpo tyttönen!
On niin yhdessä naurettu!
Kenet luokseen lähetämme,
kenet peräänsä rientämään?”
He kooten kolme tyttöä
kolme matkaan lähettivät.
Lähtivät nämä jälkeensä,
menivät ystävät perään.
Missä Litova kirjailee?
Missä tekee käsitöitä?
Ihan ylhäällä aitassa,
valkean ikkunan alla,
sen keltaisella penkillä
Litova on istumassa.
Siinä hän kirjoo, kirjailee,
siinä tekee käsitöitä.
On kuin paperi valkea
palttina, neula hopeaa,
neulassa lanka kultainen.
Litova liinaa kirjailee.
Ei vielä työnsä valmiina –
sisään tulivat ystävät,
alkoivat häntä pyydellä:
”Tule, Litova, leikkimään,
tule, Litova, tanssimaan!”
Litova työnsä kokosi,
ystävillensä puheli:
”Voi, te niin rakkaat ystävät!
En voi nyt tulla joukkoonne,
en voi lähteä raitille:
äiti suuttuisi – kirkuisi,
isä ei mitään puhuisi.”
Ystävät hälle sanovat:
”Ah, ystävätär Litova!

Ah, kumppanimme Litova!
On isän, äidin kiukkuisuus
aamuisen hallan kaltaista:
nousten sen kuivaa aurinko,
vahva tuuli pois puhaltaa.
Tule, ystävä, joukkoomme,
meidän kanssamme leikkimään.”
Litova mukaan halusi,
nousikin ulos mennäkseen.
Pukeutui hyvin kauniisti,
liinankin solmi päähänsä.
Kun oli ulos lähdössä,
raitille oli menossa,
niin ilostuivat ystävät,
niin riemastuivat kumppanit,
Litovan pannen keskelleen,
asettain muiden edelle.
Litova piti kaikista,
jokaiselle hän puheli:
”Oi, te ystävät, kumppanit,
oi, te kumppanit, ystävät,
Siksi en lähde kylälle,
siksi en mene raitille:
isä ei puhu – vihastui,
äiti ei puhu – vihastui.”

Litova keinuun istuutui.
Alkoivat häntä keinuttaa.
Ylös heittivät – tuulahti,
alas päästivät – sateli.
Kun taas heittivät – salamo,
julma Ukkonen jyrähti.
”Luoja Jumala, isäni,
älä säikytä jyryllä,
älä korota ääntäsi.
Tulenhan miniäksesi,
omaksi orjaksesikin!”
Litovaa taas keinuttivat,
tyttöä taas kiikuttivat.

Näkevät silloin ystävät,
huomaavat silloin toverit:
ei ole tyttö keinussa.
LuojaJumala Litovan
ottikin ylös taivaaseen.
Siellä kirosi tyttösen,
antoi salaman liekkeihin,
UkkosJumalan pojalle.
Nyt on Ukkonen appensa,
tämän vaimo anoppinsa,
Ukkosen poika miehensä.

Kun sen sai kuulla äitinsä,
sen sai tietoonsa isänsä –
katosi tytär, Litova,
katosi rakas lapsensa –
iskivät kahta kämmentään,
vääntäin kymmentä sormeaan.
Alkoivat siinä itkeä,
rupesivat murehtimaan.
Äiti puhelee Litovan
rakastamalle isälle:
”Mitä on meidän tehtävä,
mistä lapsemme saisimme?”

Kauan, kauankin Litova
oli Salaman puoliso,
kauan, kauankin Litova
eli Salaman vaimona.
Alkoi ääneensä itkeä,
suru kouristi kasvojaan.
Kun ulos menee, itkeksii,
kun sisään tulee, suu vääntyy.
Itkunsa kuka havaitsi,
pahan ilmeensä huomasi?
UkkosJumala näki sen,
UkkosJumala huomasi.
”Miniäparka, miniä!
Voi, miniämme, miniä!

Miksi itkeksit, kun kuljet?
Väännät suutasi, kyynelöit?
Kauhtuivat kauniit kasvosi,
paisuivat nyrkeiksi silmäsi.”
”Voi, isäkulta, appeni!
Voi, armas isä, appeni!
Tuvan vasemmalla puolen
etsin miehen päästä täitä –
taivaalla lensi lintuja,
ikkunan alta harakkaa –
lintuja silmäin täydeltä,
harakat saivat itkemään.
Siksi kauhtuivat kasvoni,
silmit nyrkeiksi paisuivat...”

”Miksi, miniä, itket taas?
Miksi otsaasi rypistät?”
”Lähdin roskia heittämään,
niitä tunkioon kantamaan –
ohi kulki Tuuliemo,
alkoi vahvasti puhaltaa –
otti taakkani käsistä,
roskia heitti silmiini.”
”Tuuliemosen luokse menen –
minne luvattani lähti?..”

”Miniä, miniäkulta!
Miniä, oma miniä!
Kun ulos lähdet – itkeksit.
Kun sisään tulet – suu vääntyy.
Miksi ääneesi itkeksit?
Murhe mieltäsi puristaa?
Jos joudut itkun valtoihin,
murhe sinua ahdistaa –
seitsemän aittaa minulla,
seitsemän aitan avaimet –
kuusi aittaa voit avata,
seitsemänteen älä koske.
Jos sen seitsemännen avaat –

katso oikean olan taa...”

”Miniä, miniäkulta!
Hae aitasta ryynejä.
Älä koske täyteen pyttyyn,
ota puoleksi tyhjästä.
Katso joka ikkunasta,
kunhan et mullan ikkunaan.”

Yhden aitan hän avasi,
siinä aitassa on Halla,
toisen aitan hän avasi,
siinä oli Ruumenukko,
siinä aitassa ruumenet;
aitan kolmannen avasi,
siinä aitassa Perjantai,
aitan neljännen avasi,
neljännessä itse Viikko,
neljännessä on Sunnuntai,
aitan viidennen avasi,
viidennessä Talviukko,
viidennessä itse Talvi,
aitan kuudennen avasi,
kuudennessa Kesäukko,
kuudennessa itse Kesä.
”Odota, avaa seitsemäs!
Tutki aitta seitsemäskin!”
Niin avasi seitsemännen.
Yli oikean olkansa
näkee oman synnyinmaansa,
mielessä on oma koti.
Isällä on verikauha,
äidillä taas vesikauha.
Viettivät jo muistojuhlaa,
kumosivat kolme pyttyä.
Murhe mielensä valtasi,
suru sielunsa tavoitti.
Itkee vain, mihin meneekin,
murjottaa, mihin tuleekin.

Ei enää kestä, ressurka,
purki sisimmät tunteensa,
sanoi aviomiehelleen:
”Lähdetään jo, puolisoni,
vanhempiamme tapaamaan.
Kun käymme tervehtimässä,
näemme, kuinka he nyt voivat.”
”Voi puolisoni, Litova!
Voi vaimokulta, Litova!
Mene kysymään isältä,
mene kysymään äidiltä:
kuinka voinee nyt isäni,
kuinka voinee nyt äitini.”
Lähti Litova, tervehti,
virkkoi Ukkonen-apelleen,
Ukkosen-vaimo äidilleen:
”UkkosJumala, isäni,
Ukkosen vaimo, äitini!
Äitini vuoksi sureksin,
isäni vuoksi murehdin.
Seitsemään kesään en nähnyt,
seitsemään vuoteen en kuullut,
kuinka he voivat, elävät.
Isän kotiin nyt lähetä,
salli lähteä äidin luo.”
”Sallin lähteä, miniä.
Tervehtimässä käy omaa
isääsi, omaa äitiä.
Äitisi leipoo leipiä.
Älä odota kypsiä,
koeleipästä maistele.
Miniäkulta, saat käydä
edestakaisin vain siellä.
Voi, pukekaa vain vaatteenne,
lentävän linnun vaatetus.
Menkää yhdessä tunnissa,
siellä kolmisen viipykää,
viidennellä taas palatkaa...
Vähäksi aikaa lähetän,

lähetän, kunhan ymmärrät:
kiukkuisen ukkosen jyry –
huutaa vihainen appesi;
tulisalaman leimahdus –
johan kiukustuu anoppi.
Älä vain ota saattajaa,
kylän keskustaan kulkevaa.”

Litova kiikkuun istuutui,
Litova keinuun istuutui.
Hänet keinun köysin alas
isän kartanoon laskettiin.
Hän astui synnyinkotiinsa.
Vain pikkuveli kotona.
”Voi, pikkuveli, kultanen!
Kerro, missä on äitini?
Äitiäni niin ikävöin.
Seitsemään kesään en nähnyt.”
”Voi, isosisko, kultanen!
Uuteen kotiin äiti lähti,
äiti lähti rukoilemaan.”
”Mene sinne nopeasti,
mene, veikko, kutsu äiti!”

Lähti veikko äidin perään.
”Tule, äiti, sinä kotiin.
Litovakin, sisko, tuli.”
”Voi, poikakulta, lapsonen,
älä minua petkuta,
minulle nyt valehtele!
Siskoa ei ole ollut
vuoteen seitsemään ollenkaan.”
Palasi kotiin veikkonsa.
”Voi, isosisko, kultanen,
Ei hän tule nyt, äitimme.
Näin hän puhuu vain, äitimme:
’Älä, poika, valehtele,
älä minua petkuta.
Siskoa ei ole ollut

vuoteen seitsemään ollenkaan!””

”Voi veikkokulta, kumppani,
panenpa käden pöydälle –
jää siihen jälki sormista;
seinää vasten pääni painan –
jäähköön siitä jälki seinään.
Kun kotiin palaa äitini,
näytä pään jälki seinässä.”

Näin kun puheli Litova,
Ukkonen silloin jyrähti,
leimahti heti salama,
pisaroi sade hiljainen.

On tullut aika palata
Litovan ylös taivaaseen.

Litova aikoi lähteä,
veikko varautui saattamaan.

”Käänny takaisin, veikkoni,
et saa lähteä mukaani!”

”Sisko, sinua saattelen,
portista ulos talutan!”

Portista siskon saatteli.

”Käänny takaisin, veikkoni!”

”Sisko, sinua saattelen,
kylän keskustaan talutan!”

”Et saa lähteä, veikkoni!”

Kylän keskustaan saatteli
pikkuinen veli Litovan.

Siellä Ukkonen veikkosta
kivellä iski ylhäältä.

Sitten hopeisen kätkyen
laski hopeaketjuilla.

Litova nousi taivaaseen,
meni UkkosJumalan luo.

”UkkosJumala, appeni,
miksi tuhosit veikkoni,
tapoit pikkuisen veljeni?”

”Kielsin: älä ota saattajaa,
kylän keskustaan kulkevaa...”

MaanJumala ja Vesiemo

MaanJumala elelee maan alla.
Ei ole miehellä puolisoa,
ei ole hällä rakastettua.
Toivoo saavansa kauniin puolison,
yrittää naista, päästä naimisiin.
”Voi, voi minua, kovaosaista!
Voi, voi minua, yksin, orpona!
Ketä kosimaan puolisoiksi?
Mistä löydänkään sydänystävän?
Maaemoako minä kosisin?
Vaan hän, kuulemma, ei ole kaunis:
Maaemon kasvot ovat niin mustat,
Maaemon nenä taas on niin pitkä,
Maaemon huulet niin kovin paksut,
Maaemon rinnat ne niin pikkuiset.
Maaemo ei minua miellytä,
Maaemo ei sovi laiselleni.
Lähden käymään Vesiemon luona,
keskustelen kanssaan, häntä kosin.
Vesiemon kasvot kauniit ovat,
Vesiemon silmät aivan mustat,
Vesiemon hiukset niin valkeat,
Vesiemon nenä niin pikkuinen,
Vesiemon huulet niin ohuet,
Vesiemon rinnat taas muhkeat.
Vesiemon huulia suutelen,
Vesiemon rintoja taputan.
Vesiemoa lähden kosimaan,
hänet aion ottaa vaimokseni.”

Niin MaanJumala Vesiemoa
lähti kosimaan, vaimon saadakseen.

Missä elää kaunis Vesiemo?

Asuu viehättävä Vesiemo?
Elää suuressa valtameressä,
asustaa valtameren pohjassa.
Siinä kakstoista seinäpylvästä,
kolme valkeaa siinä ikkunaa.
Vesiemo istuu penkin päässä.
Valkea huopa hänen allansa.
Brokadilankaa Emonen kehrää,
silkkikangasta Emonen kutoo.
Kun saapui MaanJumala luoksensa,
Vesiemosen kotiin asteli,
lempeästi emolle kumarsi:
”Onnea sinulle toivottelen!”
”MaanJumala, minäkin kumarran
ja onnea sinulle toivotan!
Miksi olet saapunut luokseni?
Ethän ole kulkurin luonteinen.”
”Kaunis kirjopaitainen Emonen!
Tuomenmarjasilmäinen Emonen!
Unikonpunahoikkahuulinen!
Kerron sinulle, Vesiemonen,
minkä vuoksi täällä kuljeskelen,
tulin sinua tervehtimäänkin.
Aikeeni on sinua kosia,
toiveeni sinut saada vaimoksi.
Vesiemonen, hellä katse luo,
Vesiemonen, puhu hellästi –
Emo, puhu sisimmät sanasi,
Emo, anna totinen lupaus.”

Toivoi, toivoi, päättikin Emonen
MaanJumalan vaimoksi ruveta.
Hän antoi sanansa, lupauksen,
muotoili sopivan vastauksen.
Vesiemon vastaus tällainen,
Vesiemon lupaus tällainen:
”MaanJumala, ryhdy vaimoksesi,
en silti luovu vapaudestani,
enkä jätä omaa kotiani,

enkä siis muuta pois kodistani.
Kosi, ota minut, jos haluat.
Jos et halua, jätä, unohda.
Ja jos minusta tulee vaimosi,
en luovu omasta nimestäni,
Vesiemonen olen edelleen.
Ja pysyn jokien haltijana,
rakkauden tekojen ohjaajana.”
MaanJumala vastasi Emolle:
”Vesiemo, kuuntele minua,
haluan sinun suostumuksesi:
jospa saan sinut puolisoikseni,
vapauttasi en silti ota.
Olet edelleen veden haltia,
edelleen kauneuden omaaja.
Vesiemo, olen MaanJumala,
maan alla eläjä ja asuja.
Vaimoksi sinut siksi ottaisin,
pyydän sinua siksi naimisiin:
kaikki miehet menevät naimisiin,
jokaisella on oma vaimonsa.
Me molemmat kovaosaisia,
ei meillä aviopuolisoa.
Älkäämme olko kateellisia,
eläkö aivan ilottomina.”

Alkoivat elämänsä järjestää,
juoda makeaa hunajakaljaa.
He siemilivat kaljaa runsaasti,
ja humalaan molemmat tulivat.
Ensin mielivät laulun laulella,
sitten alkaa tanssissa pyöriä.
Järjen päästänsä kalja sekoitti,
elämänjärjestyskin unohtui,
jo uuden yrityskin hajosi.
Alkoi riitely, kirkuminenkin.
Näin MaanJumala: ”Minä suurempi!”
Vesiemonen: ”Minä suurempi!”
Suuttui kiistelyssä MaanJumala,

tarttui hiuksista Vesiemoa,
lujan luonteensa tälle osoitti.
Vesiemonkin kiukku kuumeni,
hänkin tunsu nyt omat voimansa.
Hän MaanJumalaa tarttui parrasta,
tämän paiskasi siinä lattiaan.
Valkoparta nuoren MaanJumalan
Emon käteen jäi hamppukuituina.
Vesiemonen hänpä hiuksista
nyt riuhtaisi nuorta MaanJumalaa,
ihan kuin lyhteen heitti kodistaan,
sitten kiukuissaan sanoi hänelle:
”Ei turha ole tämä sanonta:
’Kiukkuisen MaanJumalan vietävä!’
Sinun nimissäsi, Maanjumala,
ei ryhdy kukaan hyvää tekemään.
Vain moittiessa, vain manatessa
sinun nimesi, huono, muistetaan.
Enkä sinua päästä kotiini,
et puolisoni tule olemaan.
Pääni pahasti nyt jo kolautin.
Melkein jo järjen, tajun menetin.
En tule ikinä, MaanJumala,
rakastavaksi puolisoaksesi.”

Niin halusi naida MaanJumala
Silkkipalmikko Vesiemosen.
Kosija muuttui parrattomaksi,
onneton jäi vain poikamieheksi.

Ihmisten avioliitot

Kaunis Damaj

Elelee, asuu maassa nuorimies,
elelee, asuu taivaan alla mies.

Oli synnyltään jo onnistunut,
kasvultaan nuorimies niin mainio.
Suora petäjä nuoren vartalo,
valkokoivu nuorukaisen runko,
kirkas aamunkoi hänen kasvonsa,
aamutähdet nuorukaisen silmät.
Kaunis Damaj on hänen nimensä,
sillä nimellä hänet tunnetaan.
Damajn isä kuoli niin äkkiä,
Damajn äiti menehtyi äkkiä.
Ei ole pojalla elättäjää,
ei kasvattajaa nuorukaisella.
Aivan yksinään Damaj elelee,
kantaa orpona taakkaa katkeraa.
Vanha lehmä on Damajn rikkaus,
voituokkonen taas omaisuutensa.
Penkin alustaan on voi kerätty,
salaiseen paikkaan pantu tuokkonen.
Vaan voi siitäkin alkoi kadota,
joku hiljalleen sitä varastaa.
”Pidän varani, tarkkaan tuokkosta”,
murhe mielessään Damaj tuumaili,
”pidän silmällä, kuka varastaa.”
Kolme kylmää päivää penkin alla.
Ja keskipäivällä, kun aurinko
vaelsi hitaasti taivaan lakea,
kettu kavala astui alustaan
ja voituokkosen viereen istuutui,
alkoi mielissään sitä syödäkin,
tyhjää vatsaansa alkoi täytellä.
Ei pelkää varas, järsii hitaasti,
omassa kodissaan kuin olisi,
ei luulekaan kiinni joutuvansa.
Damaj katselee, suuttuu, hämmästyä:
”Kas vain, kukas se voini varastaa!
Kelle niin rakas voinen tuokkonen!”
Hännästä sitten tarttui kettua,
alkoi nuijalla sitä rutistaa.
Damaj nitistää ketun nuijalla,

karkeasti nuorimies kiroilee.
”Siinä sinulle voin varkaudesta!
Siinä sinulle rikoksestasi!
Nyt saat unohtaa penkinalustan!
Nyt jätät, kettu, varastelusi!”
”Kaunis Damaj, rakas, omaiseni!
Kaunis Damaj, ystävä onneton!
Hyvä ihminen, Damaj, oletkin.
Kuuntele, mitä sanon sinulle,
paina mieleesi, mitä nyt kerron.
En vahinkoa tullut tekemään,
en ilmaiseksi syönyt voitasi.
Voi Damaj, älä hakkaa minua.
Viskaa nuija pois, kiukku tyynnyttä.
Paljon hyvää teen tämän takia,
paljon apua saat tämän takia.”
„Jos en tapa, millaista hyvää teet?
Jos en surmaa, mitä apua saan?”
”Kosin sinulle hyvää tyttöstä,
kauniin morsiamen löydän sinulle –
kosin tytärtä UkkosJumalan,
Tsaari Ukkosen kosin lapsosta,
Kaunis Damaj, sinun vaimoksesi.
Hänet talutan sinun luoksesi.”

Eikä tappanut Damaj kettua,
eikä surmannut Damaj varasta.
Nuorukainen sen päästi vapaaksi,
morsianta lähetti hakemaan.

Kettu vaelsi, saapui perille.
Ukkosen taloon suureen asteli.
Alkoi kosia tämän tytärtä,
Damajn vaimoksi häntä anella:
”Tsaari Ukkonen, TulenJumala!
Ukkostaari, Kiukkuinen Jumala!
Älä päästä tultasi – kuuntele,
älä vihaasi – kuule minua.
Minkä sanoin, järkesi ymmärtää,

ja ne sanani ota korviisi.
Olen Kauniin Damajn lähettämä,
hänen käskynsä mukaan liikunkin,
hänen toiveensa täyttää yritän.
Anna vaimoksi tytär hänelle,
et pety – lupaa hälle lapsesi.
Et löydä toista hänen kaltaistaan,
ei toista nuorukaista sellaista.
Et löydä niin kaunista, rikasta,
vaikka koko maailman tutkisit;
niin vaurasta toista ei olekaan,
vaikka kaikki tiet, polut kiertäisit.
Kaikki niittynsä täynnä karjaansa,
puimatantereet täynnä viljaansa,
hänen talonsa täynnä orjia.
On joka suhteessa Damaj rikas,
joka mielessä Damaj varakas.
Yhdessä suhteessa vain hän köyhä,
yhdessä mielessä vain kuin orpo:
Damajlla ei ole puolisoa,
nuorukaisella rakastettua.
Sellainen on nyt meidän miehemme!”

UkkosJumala mietti hetkisen,
tyttärensä kanssakin puheli.
Tiedusti, olisiko halunsa
sellaisen nuoremiehen vaimoksi,
ja sitten puhui omat sanansa:
”Damajlle, joka on niin rikas mies,
annan luultavasti tyttäreni!
Ehkäpä lupaan hälle lapseni,
onhan hän äveriäs kuin minä!”
”Sinä voimakas Tsaari Ukkonen,
ihmisjärjen mukaan et vaella,
jumaljärkesi turvin elelet.
Siksi et koskaan mitään väärin tee,
ryhdy epärehellisiin puuhiin”,
kiitteli kettu UkkosJumalaa,
kevensi siinä noin sydäntänsä.

Kun oli kaunis tyttö kosittu,
kettu sanoi UkkosJumalalle:
”Vävylläsi on, UkkosJumala,
sukulaisia hyvin runsaasti,
näillä hevosia niin vahvoja.
Huolehdi, että sillat lujia,
hyvässä kunnossa tiet, polutkin.
Mistä ajaakaan Damaj vävysi,
mistä hän hevosella ratsastaa,
huojuen horjahtelee allaan maa,
tömisten tömiseen maan sisusta,
päänsä päällä taas taivas humisee...”

Nuorukaisen luo kettu palasi,
ilouutisen hälle ilmoitti:
”Tule nyt, Damaj, rakas ystävä,
lähdetään matkaan, mennään hakemaan
sinua varten jo kosittua
morsianta, Ukkosen tytärtä.
Vaan ota huomioon, mitä sanon,
vain yksi pyyntöni on sinulle:
kun Ukkosen luo sitten saavumme,
ja asetumme silmäinsä eteen,
älä, Damaj, kovin paljon puhu,
vaiti asetu vain sivulleni.
Puolestasi itse puheen alan,
sinua tällä tavoin kuvailen:
'Hän on älykäs, ei paljon puhu.'”
”Käyköön niin, kuin sinä ajattelet.
Sinähän tätä puuhaa ohjaatkin”,
sanoi Damaj. Niin matkaan lähtivät.

Heitä vastaan tuli kanaparvi.
Kettu kyselee sen paimenilta:
”Kenen kanat, kertokaa, paimenet?”
”Parvi on seitsenpäisen Karjazin.
Nämä kanat, kettu, lohikäärmeen.”
”Voi tyhjäpäiset kanain paimenet,

kuunnelkaa, mitä teille nyt kerron.
Kun Damaj häihin on saapumassa,
älkää tätä kaikkea kertoko.
Jos te kaiken näin kertoisittekin,
silloin kiukkuinen UkkosJumala
teitä ampuu omalla aseellaan,
polttaa teidät tyystin salamallaan,
tuhkanne tuulen matkaan puhaltaa.
Tyttärensä hän antaa Damajlle,
Kaunis Damaj on hänen vävynsä.
Jos hän kysyy teiltä: 'Kenen kanat?'
hänelle vastatkaa: 'Kauniin Damajn!'
Silloin ei teihin osu Ukkonen,
hyvillä mielin menee ohitse.”
Damaj ja kettu matkaan lähtivät,
hyvin harkiten matkaa jatkoivat.
Kulkivat – vastassa sorsaparvi,
sorsaparven jäljessä hanhia,
hanhien jäljessä siat, kalkkunat,
perässä – lampaat, lehmät, hevoset.
Näidenkin laumojen paimenia
kettu opetti samoin puhumaan.

Niin saapuivat suurelle joelle,
jonka leveys virstan veroinen.
Rautasilta sen yli tehtynä,
silta kivipylväiden varassa.
Sen sillan teetti UkkosJumala
Damajn häihin sitä saapuakseen.
Kettu siltaa katselee ja kysyy:
”Kuinka näin luja silta rikotaan,
kuinka me sen saamme murskatuksi?
Jotenkin sekin tulee tehdyksi,
näinhän silta saadaan murskatuksi:
sen pylväitä alan pureskella,
sinä alat niitä huojutella.”

Kettu purikin kivipylväitä,
Damaj ne yksitellen kumosi.

Silta särkyikin, veteen romahti.
”Nyt, Damaj”, sanoo kettu Damajlle,
”nyt paidat, housut mennään riisumaan,
ne veden pohjaan saavat upota.
Ukkosen luo tullaan alastonna,
jotta hankkeemme saamme päätökseen.”

Tuli alasti Damaj luo Ukkosen.
Kettu itkien hälle valittaa:
”Voi Ukkosen, Salaman Jumala!
Mitä teitkään, kiukkuinen Ukkonen?
Sanoinhan sinulle – tiet tasaiset
täytyy olla, sillatkin kestävät.
Huonot ovat, ei niistä mihinkään.
Kun aloimme jokea ylittää,
sitä siltaasi myöten, Ukkonen,
syvään veteen se silta luhistui,
niin hukkui hevosineen hääväki.
Vain me kaksistaan jäimme jäljelle,
pelastuimme kuoleman käsistä –
Damaj osaa uida mainiosti.
On tyttäresi hyvin onnekas.
Mistä löysi hän miehen sellaisen?
Mistä löysi miehen niin kauniinkin?
Mistä saapuikaan Damajn kaltainen?
Voi Ukkosen, Salaman jumala,
sinä johdatit Damajn häpeään,
ilkialasti hän jäi vuoksesi.
Oliko sinullakaan, Ukkonen,
sellaiset vaatteet, hyvät hevoset,
jotka olivat Damajn suosimat,
niin nuoren miehen mielen mukaiset?”
Ukkosjumalan tytär, kihlattu,
toi hyvin kauniit vaatteet Damajlle,
kaikkein sopivimmat toi hänelle.
Damaj vaieten niitä katseli,
kiirehtimättä niitä kokeili.
Päälleen niistä kahdeksannet puki,
nekään ehkä eivät mieleisensä.

Morsiusrattaisiin UkkosJumala
valjasti orit mieleensä jääneet.
Niiden silmistä tuli polttava,
turvasta paksu savu irtoaa.
Korvat niin kuin värttinät kieppuvat,
jalat niin kuin petkeleet survovat,
hännät kuin kaukalossa pohtavat.
Kun juosta alkoivat, maata myöten
kiiri humina, jyry taivasta,
jalkain alta kipinää pärskähtää.

Damajn hääväki on ajamassa
Seitsenpäisen Karazin peltoa,
monenkin käärmelauman välistä.
Ukkonen paimenilta kysellee:
”Kenen lauma tämä on, kertokaa!”
”Rakastetun, Kauniin Damajn lauma!”
Kaikki paimenet hänelle puhuvat.
Kettu kulkee kaikkien edellä,
hyvillä mielin, kevein askelin,
häntä heilahtelee sinne tänne.
Kauas taaksepäin jäi jo hääväki.
Kettu on jo Karazin kodissa,
puhuu Seitsenpäiselle käärmeelle:
”Kuuntele, Karaz, mitä sanon nyt:
Tulen isäntä, UkkosJumala,
Damajlle tyttärensä kihlasi.
Hän aikoo täällä häitä juhlia,
jostain syystä sinun taloissasi.
Jos et päästäkään häntä taloosi,
silloin Ukkosen, Karaz, suututat:
hän sinut ampuu ukkosilmalla,
sinut polttaa salaman tulella,
tuulen matkaan hän päästää tuhkasi.”
”Kettu, mihin minun on mentävä?”
”Mihin mentävä? Täytyy piiloutua.
Keskelle noita tammihalkoja.
Varo vain päätäsi näyttämästä,

äläkä pakoon yritä päästä
edes sieltä, kun kovin pelästyit –
muuten Ukkonen polttaa tulellaan.
Hän ei sinua, Karaz, rakasta!”
”Ampukoon salamalla minua,
minua liekeillänsä polttakoon,
minä sitä en pelkää ollenkaan.
Älköön vain levittäkö tuhkaani
tuulen matkaan, sitä pois päästäkö.
Silloin takaisin eloon elpyisin,
tullen kauniiksi nuorukaiseksi,
jota ei Ukkonen voittaa voisi.
Jos niin kävisi, Kettu ovela,
minä Kauniin Damajn turmelisin,
uuden vaimonsa – itse ottaisin.”

Pihan keskelle alle halkojen
Karaz piiloutui, on siellä hiljaa.

Kettu hääväen sitten Karazin
hienoon kartanoon sisään johdatti.
Pani istumaan pöytään kymmeneen,
siellä kestitsi rauhallisesti.
Syötävää kaikenlaista herkkua!
Juotavaa kaikenlaista maistuvaa!
Kaikkea riittävästi pöydällä.

UkkosJumala juopui kaljasta,
ulos kylmään lähti hengittämään,
kuumasta, metelistä lepäämään.
Kettu seuraa vain häntä silmillään,
lähtee myös ulos hänen peräänsä.
Pitkin pihaa yhdessä kulkevat,
ja sanoja sydämellisiä
käyttävät. Kettu alkoi kysellä:
”Tiedän: Ukkosen-, TulenJumala,
olet vahva, vihainen, kiukkuinen,
mitä aiot, harkitset, sen myös teet.
Tuolla, nuo märät halot pihassa,

paksujen tammihalkojen kasat
sinunko pitää pilkkoa, sytyttää?
Salamallasiko ne poltetaan?”
”Kettu, ne pilkon, sytytän, poltan,
tulena, savuna ylös päästän!”

Ketun sanat eivät turhaan kaiu.
Kun alkoi Ukkonen jyrinänsä –
niin maailma tömisee, tärisee,
ja taivaskin jo melkein romahtaa.
Märkiä puita Ukkosen salamat
nuoleskelivat, nieleskelivät,
mustaksi savuksi ne muuttivat.
Karaz ei ehtinyt voihkaistakaan,
ei ehtinyt käärme vaikertaakaan,
kun hänet jo polttikin salama,
tuhkan tomu vain jäi siitä jäljelle.
Viekas kettu silloin naureskelee,
se nauraa kuin kutitusta vahvaa.
”Kettu puhemies, miksi naureksit?
Miksi vihani siten herätät?
Älä minulle, kettu, naureksi,
älä herätä siten vihaani –
koko kotinne muuttuu tuhkakksi,
minä tuulen matkaan sen puhallan.”
”Miksi en saisi nauraa sinulle?
Miksipä sinua en pilkkaisi?
Kykenit ne halot sytyttämään,
omalla tulellasi polttamaan –
niiden tuhkaa et voi pois puhalttaa!”
”Hah-hah-haa! Tuhka ei pois puhallu!
Hah-hah-haa! Tomu ei pois tuulahda!
Hah-hah-haa! Niitä en voi hajottaa!”
nauroi pilkattu UkkosJumala,
jopa vaikeroi, kun niin nauratti.
”Puut kuin höyhenet pois puhaltelen,
kiviset vuoret nostan taivaalle...
Hah-hah-haa! Tuhkaa en voi puhalttaa!..”
Kun hän nostattaa tuulen voimakkaan,

kun kohottaa vinkuvan vihurin –
ottaa tuhkat paksuna pilvenä,
maata myöten puhaltaa, hajottaa.
Nyt jo ketunkin sydän rauhoittui,
pelko sen vihdoin päästi otteestaan.
Enää ei Karaz maata poljeksi,
koskaan ei elvy se vihollinen.

Syötiin, juotiin, tanssittiin loppuun häät.
Valmistautui Ukkonen kotiin päin.
Koko hääväki lähti jäljessään,
kutsuvieraat nuorikon puolelta.
Damaj jäi uuden vaimonsa kanssa.
Aviopuolisoilla leikkinsä,
uusin tavoin telmien, suudellen.
Kettu tulee, Damajlle puhelee:
”Rakas kumppanini, kaunis Damaj,
Sukulaiseni, hyvä ystävä!
Nyt sinulla on hyvä elämä,
nyt olet rikas, hyvin onnekas.
Nyt kauniin vaimon kanssa kujeilet.
En kovin paljon pyydä sinulta,
anon kuitenkin lahjaa rikasta –
säkillistä kanoja, anna ne,
kun tulen vieraaksesi, ystävä!”
”Olkoon sitten niin, kettu ystävä!
Täytän haaveesi, joka toiveesi;
hyvyyttäsi en koskaan unohda.
Mene, ystävä, puutarhan taakse.
Sinne lähetän kanat sinulle.
Et tule tyhjää vatsaa kärsimään,
et köyhyyttä, murhetta tuntemaan.
Nyt elämäsi muuttuu hyväksi,
vahingot seuraamasta loppuvat.”

Nälkäinen kettu lahjaa odottaa,
kanojen tuoksun tuntee nenänsä.
Tarhan ylitse heitettiin säkki,
joka oli jollakin täytetty.

Kettu kiireesti säkin avasi.
Keltaiset koirat siitä hyppivät,
kuin sudet ketun päälle syöksyivät.
Hetkessä ketun repivät, syövät,
luunsa rotkoihin kanniskelevat,
tuulenpuuska turkkinsa varasti...

Elelee maan päällä nuorukainen,
elelee taivaan alla nuori mies.
Elää – aikaansa ei ajattele –
uuden vaimon kanssa leikittelee,
kasvattaa myös lapsia, hyviä.
Tästä miehestä näin muut puhuvat,
nuorukaisesta näin muut sanovat:
”Elämän Kaunis Damaj hallitsee,
lapsia, omaisuutta kasvattaa...”

Melsedej

Hyvä poika on Melsedej,
niin kaunis mies on Melsedej.
On aika mennä naimisiin,
aika tyttöä kosia.
Hän toivoo vaimon saavansa,
elinkumppanin löytyvän.
Etsii kaunista vaimoa,
valitsee vaimon tällaisen:
ei pitkää eikä leveää,
ei laihaa eikä lihavaa –
kunhan vain on miellyttävä,
kasvot ja silmät lempeät,
valkovartinen, älykäs.
Valitsee vaimon lempeän,
etsii puolison tällaisen:
ei kovaa eikä pehmeää,
ei vihaista, ei heikkoa –
olkoon arvossa pidetty.
Etsi mies jo kolme kesää,

valitsi kolme talvea –
ei hän kohtaa eikä löydä
sydämen, sielun mukaista.
Koko kylän hän vaelsi,
kaikki tyttäret tarkasti –
ei ole mielen mukaista,
sydäntänsä miellyttävää.
Sanoo omalle isälleen,
puhuu vaalija äidilleen:
”Isäkulta, äitikulta,
ruokkijani, vaalijani,
miksi hyvin synnytitte,
minut hyvin kasvatitte?
Joka suhteessa onnistuin:
Suora mänty on varteni,
valkokoivu on runkoni.
Vaikka hyvin synnyin, kasvoin,
ja sain hyvän kasvatuksen,
olen kuitenkin onneton,
olen osaton ihminen,
syvälle sieluun loukattu.
Minkä takia onneton,
missä suhteessa solvattu?
Aioin, vanhemmat, naimisiin,
ottaa niin kauniin puolison.
Etsin vaimoa omaksi,
itseni laista valitsin –
surusydämeen nauravaa,
valoisaan sieluun sopivaa.
Itselleni en kylästä
löytäneykään tyttölasta,
pehmeä-, vahvarintaista,
valkeakoivuvartista –
hyvän vuoteen levittäjää,
korkean tyynyn panijaa,
rauhan sanoja puhuvaa,
syyliin makuulle menevää.
En löydä myötätuntoista,
ajanviettooni ystävää.

Rakkaat vanhemmat, siunatkaa
valkoisine käsinne,
mielin kevein ja kirkkainkin.
Lähden Luojalle uhraamaan,
leivän paloja keräämään,
paljon murheita kokemaan.”

Isällensä hän kumarsi,
äitiänsä myös kiitteli.
Heiltä sai hän siunauksen,
lähti omasta kodista,
pihamaan aitauksesta.
Käveli kylän reunalle,
kulki leveää peltoa,
ja lähti tietä vahvinta.
Melsedej menee – harmistuu,
itkee – kuin vettä sataisi,
Luojalle hän jo valittaa,
puhuu ersäin vartijalle:
”LuojaJumala, isäni!
LuojaJumala, vaalija!
Olet nähnyt kyyneleeni,
kuullut suruiset sanani.
En itke orpouttani,
luvattua puolisoa,
vaan kerro, LuojaJumala,
onko minulle onnea,
minua varten maan päällä
luvattua onneani?
Murehdin onnen puutetta.
Onko päiviini ystävää?”
Kyyneleensä hän kuivasi,
silmänsä auki avasi –
näki ihmisen edessään,
pajaritar tyttölapsen:
ei pitkää eikä leveää,
ei hoikkaa eikä paksua.
Hän katseli vain tyttöä,
se tyttö häntä miellytti:

valkokoivu vartalonsa,
kaunis omenakasvoinen,
mustat tuomenmarjasilmät.
Valkea paita päällänsä,
silkkiliinanen päässänsä.
Niin kauniisti pukeutunut,
varustautunut niin hyvin.
Tyttö poikaa niin miellytti,
alkoi tytöltä kysellä:
”Tytölapsi, kerro itse,
mistä olet tänne tullut,
kuka synnytti, kasvatti,
ketkä isäsi, äitisi?”
Se tyttö puhuu hänelle,
sanoo hänelle pajaritar:
”Se, jolle olet itkenyt,
se, jolle sinä valitit,
olikin minun isäni.
SuuriLuoja on isäni,
hänen vaimonsa äitini.
Olen rakas tyttärensä,
Olen lapsi SuurenLuojan,
SuurenLuojan vaimon lapsi.
En ensimmäinen lapsensa.
Ensimmäinen on Kastargo,
toinen lapsi on Vezorgo.”
”Kuuntelehan nyt, Vezorgo”,
puhuu hänelle Melsedej,
”kerron sisimmät sanani.
Kolme vuotta hain vaimoa,
kolme vuotta niin menetin.
Yhä etsin, kaiken aikaa,
puolisoani kaunista,
luvattua vaimoani.
Itselleni en löytänyt
kylästämme tyttölasta,
pehmyt-, uhkearintaista,
valkokoivuvartaloista.
Menin oman isän luokse,

kumarruin jo jalkoihinsa,
sainkin hyvän siunauksen,
lähdin Luojaa rukoilemaan,
leivän paloja keräämään.
Lähdinkin tietä vahvinta,
sitten leveää peltoa.
Sydämen suru valtasi.
Kyyneleitä kuin sadetta,
virtanaan niitä valutin,
valitin nyt Luojalleni.
LuojaJumala kuulikin,
näki minun kyyneleeni.
Sinut lähetti eteeni.
Jumalan tytär, Vezorgo,
tule minun vaimokseni,
seurakseni, toveriksi:
alastoman pukijaksi,
tyhjän vatsan ruokkijaksi,
pitkän vuoteen sijaajaksi,
elon taakan kantajaksi, –
kotiini pelastajaksi,
hyvän mielen vartijaksi!”

Jumalan tytär, Vezorgo,
Melsedejiä kuunteli,
tarttui hänen käteensäkin,
tarttui häntä sormenpäistä.
Lähti mukaan tämän kotiin,
tuli tämän puolisoksi.
Levittivät liinan pöytään,
pöytään tervetuloruuat,
sytyttivät kynttilätkin,
rukoilivat SuurtaLuojaa.
Saivat Hältä siunauksen
hyvin yhdessä elääkseen,
lapsiansa kasvattaakseen.
Elivät hyvin elellen,
seitsemän poikaa kasvattain,
saaden seitsemän miniää.

Azravka

Kultaomena Azravka,
tyttö taivaaseen luvattu.
Tyttö syntyi niin kauniisti,
kasvoi sitäkin paremmin:
valkokoivu vartalonsa,
pajun lehtiä hiuksensa,
täysikuu ovat kasvonsa,
tuomenmarjoja silmänsä,
suunsa pähkinän kuoresta.
Eleli täyteen elämään,
kasvoivat rinnat, reidetkin.

Kultaomena Azravka,
Angenkin hemmottlema,
sai kuulla hyvän uutisen,
kuuli SuurestaLuojusta.
Halusi Luojaa etsiä,
SuurenLuojan kotiin mennä.
Ei hän löydä Luojan teitä,
ei saa tietoon Luojan kotia.
Ei pysty päivälevolle,
yön unetkin hän jo jätti.
Kun hän kulkee – hän vain itkee,
vuodattaa kuumat kyneleet,
repii hiuksia päästänsä.
Minkä tähden hän itkee niin?
Minkä vuoksi niin murehtii?
Jo sen tähden hän itkee niin,
jo sen vuoksi hän murehtii:
maan päälle hän ei syntynyt
hänelle sopivaa miestä,
taivaan alle ei kasvanut
hänet vaimokseen ottavaa.
Mutta nyt kuuli Azravka

LuojaJumalan pojasta.
Se LuojaJumalan poika –
Luojan ensimmäinen lapsi –
naimatonna elää yhä,
puolisoa löytämättä.
Vaimokseen tyttö halusi,
tulla Luojan miniäksi.

Suunnitteli jo isänsä
uhrata Jurттаemolle,
kodinhaltialle uhrin.
Teurastikin vanhan lampaan,
lampaan mustan pään keitteli.
Pani sen Jurттаemolle,
kodinhaltialle uhrin,
kumarrukset tälle teki.
Kuuli ovela Azravka
sanat, jotka isä puhui.
Hänkin heti kumarteli,
Jurттаemon nimen lausui.
Kun rukoukset päättivät,
teuraslampaan pään he söivät.
Se hyvä tyttö Azravka
otti myös lihapaloja,
valkeaan huiviin kokosi,
rintainsa väliin pani sen.
Sitten lammastarhaan meni,
sinne huivinsa levitti,
huivinsa lihapaloineen,
kolmesti siinä kumarsi.
Hän itkee, kun hän rukoilee,
Jurттаemolta anelee:
”Kodin Jurттаemo, äiti!
Hirsi-kotimme Jumala!
Kuule nyt minun ääneni,
näe kuumat kyyneleeni.
Olen tuonut nyt uhrini,
kauniin nimesi maininnut.
Kerro Sinä nyt minulle

ersäin Jumalan kulkutie,
ja näytä Sinä minulle
myös koti LuojaJumalan.
LuojaJumalan luo lähden,
itselleni onnen pyydän,
ersäin Jumalan luo lähden
kysymään vaimo-puheista.
Maan päältä ei näy löytyvän
onnea minua varten;
auringon alta ei löydy
luvattua puolisoa.
Onneton ihminen olen,
kovaosainen tyttönen.”
Kodin Jurттаemo näki
Azravkan kantamat uhrit,
korvillansa hän myös kuuli
tuon tyttölapsosen sanat.
Jänikseksi Emo muuttui,
huusi ihmisten kielellä:
”Kultaomena Azravka,
tyttö taivaaseen luvattu,
älä ollenkaan sureksi,
kyyneleitäkään valuta.
Minä näin kumarruksesi,
sinun suusi sanat kuulin.
Tiedän, mikä on onnesi,
kerron, kuka puolisisi:
Luojan kädessä onnesi,
YläJumalan vaimona.
Ei ole Maaemon päällä
sinitaivaan tien tietäjää,
auringon alle syntynyt
YläJumalan löytäjää.
Kuuntele, kuulepa sinä,
tee, mitä sinulle sanon.
Sinä löydät tien taivaaseen,
sinä näet YläJumalan.
Pue päällesi ersäpaita,
se kuusin koruompelein.

Mene ensin hautausmaalle,
kumarra hautain haltijaa,
isovanhemmat nimeä.
Mene suurelle pellolle
ja sieltä tienristeykseen.
Tienristeykseen asetu,
auringonnousuun kumarra,
paksut palmikkosi päästä,
irrota vyö vyötäröltä.
Sieltä Luoja sinut löytää,
sinut ottaa, mihin täytyy.”

Azravka siinä kuunteli
kodin Jurттаemon sanat.
Hyvään mekkoonsa pukeutui,
kauniin paidan puki päälleen.
Kylän hautausmaalle meni.
Kumarsi hautain haltijaa,
isovanhemmat nimesi.
Sitten lähti jo kedolle,
tienristeykseen asettui,
kolmesti päättään kumarsi.
Palmikkonsa sitten päästi,
vyötäröltä vyön irrotti.
Ei hän siinä kauan ollut,
ei hän kauan odotellut.
Kun hän päänsä siinä nosti,
katseli auringonlaskuun.
Sieltä nousi musta pilvi,
salamat leimahtelivat,
alkoi tuulla vahva tuuli.
Tuuli tyttösen sieppasi,
taivaan lakeen jo kohotti,
auringonnousuun kuljetti,
tuonpuoleiseen jo asetti.
YläJumala – Hän, hyvyys,
tyttölapsosen näkikin,
tarttui oikeaan käteensä,
talutti SuurenLuojan luo.

Ja tämä antoi Azravkan
vaimoksi YläJumalan.
”Tässä sinulle puoliso,
vaimo sinulle, poikani!
Te, Jumala ja ihminen,
yhdessä te eläkääte,
sama onni tuntekaatte...”

Mokšalaispoika ja kuolema

Kaksi vuotta vastatusten
niin korkealla rinnakkain.
Mikä valoisuus näkyykään?
Mikä valkeus leviää?
Aurinkoko tuolla nousee?
Kuuko tuonne laskemassa?
Ei aurinko tuolta nouse,
eikä kuukaan tuonne laske –
siellä tehdään simaa, kaljaa,
tehdään juomat häitä varten.
Mokšalaispoika naitetaan,
rikkaan poika on järjiltään.
”Voi, äitini! Voi, isäni!
Älkää minua naittako
ja järjiltäni saattako.
Kuolema seuraa minua,
sielun ottaja säikyttää.
Sormenpäistäni sieppailee,
tarttuu minua käsistä.
Hääpäivänä sitten kuolen.”
”Sitä, Pičaj, älä pelkää,
sitä sinä älä säiky!
Annan pääni kuolemalle,
sielusi, Pičaj, pelastan”,
sanoi äitinsä hänelle.
Sitten sanoi isosisko:
”Sitä, Pičaj, älä pelkää,

pikkuveli, älä säiky!
Minäkin annan henkeni,
pelastan kirkkaan sielusi.”
Tällä tavoin isä puhui:
”Sitä, Pičaj, älä pelkää,
älä, lapseni, säikykään!
Sielusi, poika, pelastan,
itse antaudun kuolemaan.”
Mokšalaispoika naitettiin,
saattoivat pojan järjiltään.
Mäntyiseen aitaan heittivät,
kuusipenkille istumaan.
Öljytty portti narisi,
vihainen koira haukahti.
Sisään tuli sielun viejä,
kaulan leikkaaja vierelle.
”Mokšan poika, rikkaan poika,
nyt minä otan sielusi,
nyt leikkaan sinun kaulasi.”
”Odota, menen äidin luo,
rakkaan äitini, emon luo.
Hän antaa oman sielunsa,
sieluni äiti pelastaa...”
”Voi, emoni! Voi, äitini!
Kuolema nyt pelottelee,
kaulan leikkaaja takanani.
Anna nyt oma sielusi,
luovuta nyt elämäsi!”
”Oi, lapseni, kaunis Pičaj!
Kuolemaa et kätköön pääse,
tuhoa et voi paeta.
Mitä SuuriLuoja aikoi,
minkä osan hän antoikin –
niin, Pičaj, on kuoltavakin!..”

”Menen isonsiskon luokse,
isonsiskon, omaiseni.”
”Oi, sisko, oi, omaiseni!
Kuolo kulkee jäljessäni,

sielun viejä pelottelee,
kaulan leikkaaja puhelee:
’Anna tänne nyt sielusi!’”
”Oi, pikkuveli, armaani!
Kuolemaa et kätköön pääse,
tuhoa et voi paeta.
Mitä SuuriLuoja aikoi,
minkä osan hän antoikin –
niin, Pičaj, on kuoltavakin!”
”Menen oman isän luokse,
isän, elättäjän luokse...”
”Isäni, elättäjäni!
Sielun vielä takanani,
kaulan leikkaaja puhelee:
’Anna nyt oma sielusi,
luovuta nyt elämäsi!’”
„Oi, lapsoseni, oi, Pičaj,
kuolemaa et kätköön pääse,
tuhoa et voi paeta.
Mihin SuuriLuoja säätää,
minkä osan Hän antoikin,
niin, Pičaj, on kuoltavakin!”

Hän lähti aittaan mäntyiseen,
siellä istuutui penkille.
”Sielun viejä, kaulan katkoja,
ota nyt minun sieluni,
katko nyt minun kaulani!”
Nuorikko on takanansa,
istumassa puolionsa.
Sielun viejälle hän sanoo,
kaulan katkojalle puhuu:
”Älä ota sieluansa,
älä katko kaulaansakaan!
Täynnä viljaa on peltonsa,
täynnä lehmiä pihansa...
Otapa minun sieluni,
katkopa minun kaulani!..”
”Mieheni – unikon lehti,

puolisoni, omenapuu,
oman aikani lyhennän,
elinaikasi pidennän!..”

Narahti portti öljytty,
haukahti koira vihainen.
Kuolema lähti aitasta,
jätti sen mokšalaispojan.
Eikä ottanut sieluaan,
eikä katkonut kaulaansa.
Jätti kolmeksi kesäksi,
rauhaan kolmeksi talveksi.
Jätti rakkauden takia,
vaimon sydäntä tutkimaan.
Kolmen kesän kuluttua,
kolmen talvenkin mentyä,
kolmen vuoden kuluttua
alkoi taasen se Kuolema
kulkea nuoren perässä,
tallata jalanjälkiään,
katkoa jalanjälkeitä.
”Nyt sinut otan, nuori mies!
Nyt otan, otan, nuori mies!”
”Älä ota nyt, Kuolema!
Jätä lapsia ruokkimaan,
lasten sydäntä tutkimaan!”

Jätti kolmeksi kesäksi,
rauhaan kolmeksi talveksi.
Kolmen vuoden kuluttua
alkoi taasen se Kuolema
kulkea nuoren perässä,
tallata jalanjälkiään.
”Älä, Kuolema, minua
ota, äläkä tuhoa!
Minä en tunne vanhuutta,
en vielä miehen leipääkään.”
”Kovin rakastat elämää,
loppui haluni seuraasi!”

sanoi Kuolema nuorelle.
Ylös nosti viikatteensa,
lähti pois toista polkua.

Sjatkinen

Nuždalej on niin rikas mies,
rikas isäntä Nuždalej.
Onnea vain on niukasti,
riittämätön hälle onni.
Ei ersällä poikalasta,
Luoja auttajaa ei suonut
suvun, heimon jatkajaksi.
Kolme tytärtä Hän antoi,
toipa kolme tyttölasta:
Ljukajn, Orjan ja Sjatkinen.
Suurin heistä on tuo Ljukaj,
keskimittaa toinen, Orja,
pikkuisin kuopus Sjatkinen.
Olivat ne tyttölapset
kaikessa niin onnekkaita:
eivät samanlaatuisia
ulkonäöltään, järjeltään,
jalkojensa astunnalta,
silmiensä katsannolta.
Vanhin heistä kaunis, kaunis,
keskimmäinen kauniimpikin,
ja tällainen heistä kuopus:
kuin ripeä sadun ratsu.
Kaikki kolme tyttölasta
halusivat jo naimisiin,
samana vuonna toivoivat
hyvän puolison saavansa –
tutkia miehen sydämen,
kokea miehen tunteetkin.
Vanhin menisi Kipajlle,
toinen menisi Rusjalle,

kolmas menisi Klemolle.
Päivälepoa ei heillä,
yön unetkin unohtivat.
Yötä päivää he päätänsä
vaieten vain vaivailevat.
Mutta Nuždalej tajusi
heidän sydämensä tunteet,
ja virkkoi puolisolonsa,
vanhalle kumppanillensa:
”Yhdessä nyt miettikäämme,
yksin sanoin puhukaamme.
Naimisiin tytöt tahtoivat,
tutkia miehen sydämen,
ihoansa hypistellä.
Mitä nyt teemme, vaimoni,
minkä neuvon nyt annamme?
Mistä lapsesta ensinnä,
puolisoni, eroamme?
Jos antaisimme vanhimman,
toinen lapsemme pahastuu;
jos taas toisen antaisimme,
kolmas lapsemme vihastuu;
jos antaisimme kuopuksen,
häpeisimme kylässämme.
Kun tätä, vaimo, tuumailin,
päädyinkin tähän tulokseen:
kutsutaan tänne lapsemme,
kysytään mieltä neitosten,
sanotaan mielipiteemme,
yhdessä tätä pohdimme.
Annamme tyhjät ämpärit,
he jokirantaan lähtekööt,
vadelmia keräilemään,
makeaa taakkaa kantamaan.
Kuka lapsista ensinnä
täyttäne tyhjän ämpäriin,
se lapsi lähtee ensinnä
miehen sydäntä tutkimaan,
ihoansa hypistämään.”

Puhuu Nuždalej lapsilleen,
jotka hän kutsui eteensä:
”Tulkaapa, nuoret tyttöset,
tulkaapa, pajarittaret,
kumartukaa jalkoihini.
Sydämeni sanat puhun.
Jos miellyttävät, kuunnelkaa,
jos eivät, älkää kuunnelko.
Tällaiset ovat sanani,
tällainen siunaukseni:
Ottakaa käsiin ämpärit,
menkää joen alkupäähän,
kulkekaa joen latvoilla,
vadelmia poimimassa,
makoisia keräämässä.
Kuka ensinnä täyteen saa,
menee ensinnä naimisiin,
miehen sydäntä tutkimaan,
ihoansa hypistämään.”

Tytöt isää kuuntelivat,
kolmasti häntä kumartain.
Tyhjät ämpärit ottivat,
joen latvoille menivät,
vadelmia poimimahan,
makoisia keräämähän.
Miten kauan poimivatkin,
miten kauan keräilivät –
nuorin tytöistä ensinnä
ämpärinsä täyteen poimi,
sanoi isosiskoillensa:
”Nyt sain täyteen ämpärini.
Kotiin, siskoni, nyt lähden
isää vadelmin ruokkimaan,
sydämensä tyydyttämään.
Olen sanainsa arvoinen.”
Isot siskot loukkaantuivat,
harmi jäyti sydäntänsä.
Silmiin vilkaisten toisiaan

ripsiänsä räpyttivät,
sama ajatus mielessään
samat sanat lausahtivat,
saman ilkeyden keksivät.
Aikoivat tappaa sisaren,
ottaa valkean sielunsa,
karhun kuoppaan sen paiskata.
Katkoivat paksut jalkansa,
köyttivät hoikat kätensä,
pikkuisen päänsä survoivat,
laskivat silkkiverensä,
veivät valkean sielunsa.
Karhun kuoppaan nyt sisaret
heittivät Sjatkinen ruumiin
ja kuivin oksin peittivät.
Sateet sen sitten pesivät,
ja mullan pöly sen peitti.
Se kehitti vartta, oksaa,
se kasvoi kevään koivuksi,
lehteväksi puuksi varttui.

Metsää kulkee nuorukainen,
vaeltaa vaahterain välissä.
Hän etsii puuta kaataakseen,
viulun toivoo tekevänsä –
juomarin kotiin mennäkseen,
siellä kauniisti laulaakseen.
Kulki, kulki se nuorimies,
vaelsi, vaelsi nuorimies –
voipuivat jo jalkavoimat:
ei löydä puuta kaataakseen,
sointuvan viulun tehdäkseen.
Päätyi mies keskelle metsää.
Metsän keskellä aukea,
aukealla on syväne,
syvänteessä laakson pohja,
laakson pohjalla rotkokin,
siinä rotkossa on koivu.
Näki nuorukainen koivun,

sen puun hän pani merkille.
Kulkee, kulkee sen ympäri.
Aikoo hän sen koivun kaataa,
valmistaa sointuvan viulun.
Hän otti kirveen terävän,
asettui sen koivun alle,
alkoikin jo sitä kaataa.
Se koivu alkoi puhua,
aloitti ihmisäänellä,
puhui ihmisen sanoja:
”Voi, nuorukainen, veikkoni,
voi, nuorukainen, nuorimies.
Äläpä kaada minua,
äläkä murra minua,
näinkin jo parkuu runkoni,
näinkin jo särkee päätäni.
Siskoni minut tappoivat,
karhunluolaan viskasivat.
Sateet minua pesivät,
mullan pöly peitti minut –
vartta, oksia kehitin –
synnyinkin valkokoivuksi,
kasvoin lehteväksi puuksi.”

Nuori kauhusta kangistui,
säikähti tästä nuorimies.
Ei ollut silmin nähtävää,
eikä sormin tartuttavaa.
Se laulaa vain puun äänellä,
puhuu ihmisen sanoja.
Nuorukainen otti sen puun,
juuria myöten hakkasi,
pani sen hartioillensa,
kantoi sen talonsa eteen.
Sitten halkoi sen laudoiksi,
auringossa ne kuivasi,
teki niistä soivan viulun.
Voi, se lauloi niin kauniisti,
helkkyi hentoja ääniä,

nuoren tytön kieltä puhui.
Nuorimies kylällä kulki,
kauemmaksikin hän lähti,
sitä viulua soittamaan,
sillä sydämet hellytti.

Nuždalej juhlan järjesti,
keräsi juomat ja ruuat.
Vanhimman tytön kihlasi,
antoi rikkaalle Kipajlle.
Hinnasta kauan puhuttiin,
olutkannuja kumottiin,
suvun vanhukset kerättiin,
kirkkaat kynttilät sytyttäin
LuojaJumalaa rukoiltiin,
kolmasti Häntä kumartain.
Nuždalej sanoo vaimolleen,
puhuu omalle naiselleen:
”Vedä pöytä auki, vaimo,
pane sille leipää, suolaa,
ota myös iso kauhasi,
täytä viljan savivati.
Suvun pöytään istutamme,
koko heimon kestitämme,
ruokimme koko sukumme.”
Kauhoittain he joivat, joivat,
kaksittain he valuttivat.
Humala nousi päähänsä.
Juolahti viulu mieleensä.
Matkaan kutsu Klemonille –
tulkoon viulua soittamaan,
sydämiä tyydyttämään.
Klemon lähtikin viuluineen,
penkin päähän hän istuutui.
Kauniisti hän jo soittikin,
sai viulusta ihmisäänet,
sen ihmissanoin puhumaan.
Nuždalej viuluun kajosi,
otti sen omaan käteensä.

Viulu alkoikin laulella,
ihmisääniä virittää,
ihmisten sanoin puhua:
”Oi, sinä isäkultani,
nälkäinen silkipartani,
kuule minua, kuuntele,
tunnethan minut äänestä.
Siskoni minut surmasi,
heitti minut karhun luolaan.
Synnyinkin valkokoivuksi,
kauniiksi puuksi kasvoinkin.
Metsää kulkeva nuorimies
luolasta minut löysikin,
hakkasi minut kirveellään,
laudoiksi minut halkoikin,
ne auringossa kuivasi
ja tietävän viulun teki.
Kantoi sen juomarin kotiin.”

Kauhu Nuždalejn kangisti.
Viulun hän antoi vaimolleen.
Kun sitten otti puoliso
sen viulun omaan käteensä,
jälleen se alkoi laulella,
ihmisääniä virittää,
ihmisten sanoin puhella.
Minkä laulajan isälle
viulu jo lauloi, kertoikin,
sen sitten hänen äidilleen
surullisena ilmoitti.

Antoivat viulun myös laulaa
isosiskolle, Ljukajlle.
Vastahakoisesti Ljukaj
otti sen viulun käteensä.
Ja se alkoikin laulella,
ihmisääniä virittää,
ihmisten sanoin puhella:
”Koira vain olet, siskoni,

kirkkaan sieluni ottaja,
valkean rungon tuhoaja,
käsien, jalkain murtaja...”
Ei voinut oottaa siskonsa
viulun laulun päättämistä.
Tuvan uuni lämmitetty.
Uunin puut hehkuvan kuumat.
Ljukaj uuniin vain paiskasi
ihmisäänellä laulavan,
kipinäin kieltä puhuvan –
kauniin viulu-sisarensa,
sen tulen kieliin antoikin.

Se viulu paloi tulessa,
vain tuhkat siitä säilyivät.
Uunista lensi kipinä,
Ljukajn otsaan se kimmahhti.
Siinä ryske! vartalostaan
lähti nyt musta sielunsa.
Kipinä maahan singahti,
penkin alle se paiskautui,
ja muuttui tyttölapseksi.
Se tyttölapsonen oli
nuorin Nuždalejn lapsista,
hänen rakkain tyttärensä,
sydämensä ilo – Sjatkinen.

Tupa täynnä ihmisiä,
oli kutsuttu vieraita.
Säikähtivät siinä kaikki,
löivät kahta kämmentänsä.
Ljukajn lattialta ottain
arkkuun panivat ruumiinsa,
penkin päähän paiskasivat.
Luudan lehdet alleen pantiin,
timjampia pänsä viereen.
Peitettiin valkovaipoilla
kasvot hengen viejältä,
ja mustaan multaan laskettiin

ruumis ihmisen murhaajan.
Kotiin palattiin – puhtaaksi
pestiin koti kuumin vesin.

Niin elivät, elelivät,
murheet, vahingot unohtain.
Ja Nuždalej kuopuksensa,
rakastamansa Sjatkinen,
sitten Klemolle kihlasi.
Suuret juhlat hän järjesti,
ihmiset, nuoret ja vanhat,
juotti hunajakaljalla.

Muinaisaika

Kolmas kertomus

Uusien tapojen muodostuminen

Tsetsja

Otti uuden naisen Tsetsjan isä,
löysi kiukkuisen oman armaansa.
Päivänkoitteessa se nainen kirkuu,
karkeat sanat tytölle kiljuu.
Lähetti Tsetsjan se uusi nainen –
sielu ilkeä, ruma näkökin –
seulalla vettä saunaan kantamaan,
märin puin kuumaksi lämmittämään.
”Mene, Tsetsja, sauna lämmittämään,
mene, laiskuri, vettä kantamaan.
Seulalla saunaan kannapa vesi,
märillä puilla lämmitä sauna...”

Jokirantaan Tsetsja istui – itki,
kurjan pajun alla Tsetsja – suri.
Tuli luokseen vanhus harmaapäinen,
alkoi kysellä vanhan äänellä:
”Tyttö, miksi sinä noin itketsit,
kuumia kyyneleitä valutat?”
”Voi, isoisä harmaapartainen,
harmaapartainen, valkoiuksinen!
Kuinka luulet, että en itkisi?
Kerro, kuinka minä en surisi?
Otti uuden naisen rakas isäni,
löysi kiukkuisen armas turvani.
Käski märin puin saunan lämmittää,
seulalla saunaan vettä kannella.
Vettä kannankin – noin ei voi kantaa,
uunin lämmitän – se ei lämpene“!

„Voi, voi, tyttönen, kevään kukkanen,¹
onneton lapsi, orpo ihminen!
Märkää savea seulaan sivele,
kuin tinaisit, kuivaa auringossa.
Uuni lämmitä vain kuivin oksin,
kun tuli syttyy – täytä polttopuin.”

Sauna lämpeni, vesi kannettu.
Tuli naisen luo Tsetsja ja sanoi:
”Uusi äitini, saunan lämmitin,
lehmuksen löylyyn vettä kantelin.”
”Oletpa sinä, orpo, älykäs!
Mitä kaikkea pilaat, onneton!
Nytpä menekin metsään pimeään,
löydäpä sieltä värjäävä yrtti,
kannapa sieltä punaiset juuret.”

Tsetsja lähtee, hän itkee ja parkuu,
valaa kyyneleitä kuin sadetta.
Vastaansa jälleen osui se vanhus,
tapasi hän taas harmaapartaisen.
”Miksipä, tyttö, noin kovin itket?
Miksi, kaunotar, mutrussa suusi?”
”Voi, isoisä, harmaapartainen,
harmaapartainen, valkohiuksinen!
Mietipä, kuinka en nyt itkisi?
Sanopa, miksi ei mutruisi suu?
Otti uuden naisen rakas isäni,
löysi kiukkuisen armas turvani.
Lähetti minut lumeen kulkemaan,
värjäävän yrtin juuria etsimään.”
”Voi, voi, tyttönen, voi, voi, kaunotar!
Älä silti noin kovasti itke,
älä silti noin suuta mutrista.
Kas, edessäsi koivun norkkoja,
kas, tuolla näet kuusen oksia.
Ne punaisiksi juuriksi tulkoot.”

---

¹ *tsetsja* merkitsee ’kukka; nappu’ – kääntäjän huom.

Siten värjäävä yrtti löytyikin,
metsän peitosta kotiin kannettiin.
”Kas, uusi äiti, värjäävä yrtti.
Kas, huoltajani, punaiset juuret.”
”Oletpa sinä, orpo, älykäs,
mutta kaikkea pilaat, onneton!
Pakkasessa, Tsetsja, et palellu,
tulesakaan et pala, koppava.
Nytpäs mene ja värjätyt pese,
punaisiksi värjätyt puserra.
Kunhan valkoisiksi ne tulevat,
niin puhtaiksi – että silmiä häikäisee.”

Lähti joelle Tsetsja pyykille,
tuli värjättyjä valkaisemaan.
Pesee, pesee, – pyykki ei puhdistu,
hieroo, pusertaa, – ei se valkene.
Laski palttinat leveään jokeen,
virtaavaan syvään veteen ne päästi.
Itse istuutui rantaan – itkemään,
pajun alle jäi – parkuu, mutruilee.
Taivaalla lentää valkeaa sorsaa,
valkeaa sorsaa, luonnon lintuja.
”Ohoi, te sorsat, luonnon lintuset,
antakaa minulle sulkianne,
jättäkää minulle höyheniä,
kootkaa minulle lentävät siivet.
Ottakaa, linnut, minut mukanne,
kuljettakaa vain kaukaiseen paikkaan.
Meren rantaan minutkin saattakaa,
valtamerelle, linnut, laskekaa.”

Valkeat sorsat sulkia antain,
luonnon linnut höyheniä jakain
koostivat Tsetsjalle siivet lentoon.
Huiskutti kättään, siipiään Tsetsja –
ylös kohosi, ja alkoi lentää
taivaalla valkeiden sorsain kanssa,
lintujen mukana meren ylle.

Isä huomasi – Tsetsja katosi,
ja sanoi vihaiselle vaimolleen:
”Lähtekäämme, vaimo, nyt etsimään
kaunista Tsetsjaa, orpolastamme.”
Kulkivat kaksin joen rantoja,
he itkevät, kirkuvat, parkuvat:
”Voi, voi, pienoinen, orpolapsemme,
nosta äänesi, puhu sanasi...”
Eivät he kuulleet hänen ääntänsä,
Tsetsja ei puhunut, ei sanaakaan.
Näin kului vuosi, kului toinenkin.
Tsetsja unohtui, jäi pois mielestä.
On loppumassa kolmas vuosikin.
Oman maansa nyt Tsetsja muistikin.
Lensi siivet havisten kyläänsä,
tuli isän luo, uuden naisen luo.
Kaksi lahjaa toi – munat punaiset.
Talon edessä leikkii lapsia.
”Pojat, tytöt, kertokaa minulle,
missä isäni, uusi äitini?”
”Uhr juhlassa juo, syö isäsi,
hänen vierellään nainen kiukkuinen.”
”Nämä munat te, pojat, ottakaa,
rakkailenne ne, tytöt, kantakaa.
Sukkelasti te sinne juoskaapa,
nopeamminkin heille sanokaa:
'Kotiin lennähti Tsetsja-tyttönne,
onneton lapsenne nyt palasi.'”

Uhritaloon nyt lapset juoksivat,
tytön isälle heti sanoivat:
”Tsetsja-tyttäresi tuli lentäin,
nuo munat käski antaa sinulle.”
Ei kuulemaansa vanhus uskonut,
ei heti kotiin palaa juhlasta.
”Eivät uskoneet, Tsetsja, sinua,
eivät ottaneet liioin munia.
He sanoivat vain: 'Valehtelette.'”

Havisten Tsetsja – ylös kohosi,
huiski siipiään – lensi Volgalle.
Vaan jätti ikkunalle kuitenkin
muistoksi kaksi munaa kaunista.

Volgalle menee poika, sankari,
jokea pitkin kulkee Andjamo.
Tammista jousta pitää kädessään,
kiiltävä kirves on vyönsä alla.
Volgan rannassa palaa nuotio,
jokiluhdalla vesi tulviva.
Välkkyvänä se nuotio palaa,
loistavana se vesi virtailee.
”Odotas, menen sen tulen luokse,
odotas, menen sen veden ääreen.”
Poika menikin sen tulen luokse,
se mies kulkikin sen veden ääreen.
Nuotiossa onkin lohikäärme,
tulvavedessäkin lohikäärme.
”Vedä minut tästä pois, nuorimies,
pelasta minut, vahva Andjamo.”
”En voi vetää pois sinua, käärme,
en pelastaa sinua, lohikäärme.”
”Ojenna, poika, jousipyssysi,
nuolenpää, poika, siihen aseta.
Tartun, Andjamo, jousipyssyysi,
nuolesi päähän, poika, kietoudun.”
Jousipyssyysnä poika ojensi,
nuolenpäänkin käärmeelle asetti.
Hän veti sitten pois lohikäärmeen,
hän pelastikin sen lohikäärmeen.
”Syön sinut, syön sinut, nuorukainen!
Syön sinut, syönpä, vahva Andjamo!”
”Älä syö minua, lohikäärme!
Älä minua syö, lohikäärme!
Ammun, ammun sinut, lohikäärme!
Ammun, ammun sinut, lohikäärme!”
”Älä minua ammu, Andjamo,
älä minua ammu, nuorimies.

Katsopa, tuolla luhtaa vihreää
kulkee yksinään vanha hevonen,
vanha hevonen, väri raudikon.”
Kun he menivät sen hevosen luo,
kun he tulivat sen raudikon luo:
”Teepä, hevonen, meidänkin työmme,
kerro, raudikko, omat sanasi.”
”Kuinka tehdä – en tunne työtänne?
Kuinka kertoa – käsittämättä?
Tarhan täyttelin orihevosiin,
pihan täyttelin tammahevosiin.
Tämän vuoksi voimia menetin,
tämän vuoksi peltotyöt lopetin.
Portin isäntäni silloin avasi,
käteensä otti leikkaavan ruoskan,
kylkiluitani pitkin hakkasi,
pihasta hääsi minut niitylle,
autioon ketoon jätti susille.
Syö se nuorimies, lohikäärme!
Syö tuo Andjamo, lohikäärme!”
”Älä minua syö, lohikäärme,
älä minua syö, lohikäärme!
Volgajoella on pajaritar,
sillä joella on emäntäinen.
Hän se järjestää meidänkin työmme,
hän se sovittaa meidän kiistamme.”

Kun pajarittaren luo tulivat,
kun orvon Tsetsjan luokse saapuivat:
”Tyttö, järjestä meidänkin työmme,
kaunotar, pane kuntoon välimme.”
”Mitä järjestän tai kuntoon panen,
teidän työtänne en tiedä, tunne.
Ammu sinä, poika, lohikäärme,
ammu, Andjamo, sinä se käärme!”
Kun ampui nuorimies lohikäärmeen,
kun nyt surmasi Andjamo käärmeen,
alkoi alta maa heti täristä,
korkea taivas yllä kumahti.

”Kerropa, kuka olet, tyttönen,
miksi vaellat Volgan rantoja?”

”Olen orpo, onnetonkin Tsetsja,
vailla kotia, vailla onnea.”

”Tyttönen, tule puolisokseni,
tulepa, kaunotar, vaimokseni.
Kun elät, tyttö, puolisonani,
lopetat onnetoman elämän,
loppuu orpous, koittaa onnesi.”

”Tulen, nuorimies, puolisoksesi,
tulen kotisi hoitajaksikin.”

Tsetsja heitti pois sulkasiipensä,
tuuleen karisti kaikki höyhenet.
Alkoi elämän Andjamon kanssa,
alkoi unohtaa olon orpona.

Niin hän eleli – sai säästöjäkin,
niin hän oleili – tuli rikkaaksi.

Andjamo lähti kalaa pyytämään,
Volgaa pitkin valmistautui uimaan.

Andjamo

On suurella Volgalla herratar,
on Volga-joella haltiansa.

Mikä herratar, mikä haltia?

Mustasilmäinen Volga-emonen,
Volga-ukko vihreäpartainen.

Andjamo aikoo puhua heille,
omat aikeensa heille kertoa.

”Volga-emoa minä rukoilen!

Volga-ukolle on myös pyyntöni!

Mustasilmäinen Volga-emonen,
älykäs Volga-ukko, parrakas,

kumarrukseni nähkää, haltiat,
minun sanani kuulkaa, haltiat!

Kun Volgan veteen minä asetun,

kun lähden vettä pitkin liikkeelle,
kun alan siinä pyytää kaloja.
älkää venettä pysäyttäkö,
älkää pidelkö kiinni airosta.
Uiva veneeni uiden uikoonkin,
soutava airo yhä soutakoon.
Volgan vedessä on paljon kalaa.
Vedessä on valkeita kaloja,
vedessä on mustia kaloja
Valkeat kalat – Luojan kaloja,
mustat kalat – Paholaisen omia.
Kuka on Volgan kalojen herra?
Kuka Volgan kalojen haltia?
Valkea Särki kalojen herra,
Made taas puuhakas haltiansa.
Valkosärki, Volgan kalain herra,
Made, sinä kalojen haltia,
kerrokaa, missä te elelette?
kerrokaa, missä te oleillette?
Kertokaa, missä oma kotinne?
Missä teillä vuoteenne, penkkinne?”
”Meillä Volgan suuressa vedessä,
meillä Volgan vesien pohjassa,
siellä, Andjamo, oma kotimme,
siellä pesämme, asumuksemme.”
”Valkosärki, sinua kumarran,
Made, sinulle pyyntösanani:
Jos kolme sanaa sanon teille nyt,
rysääni kolme kalaa joutukoon!
Yhden sanani Valkosärjelle,
toisen sanani lausun Mateelle,
hyvät kolme sanaani kuulkaatte,
minulle kolme kalaa antakaa.
Veteen päästäen, rysäni alta
täyttäkääte te Luojan kaloilla,
kolme valkokalaa siihen pannen.
Varjelkaa rysä mustakaloilta,
ei siihen Paholaisen kaloja.
Paljon kaloja en teiltä pyydä,

mahdottomasti en kalaa ano.
Kantamuksen verran kalaa pyydän,
syömiseksi vain anon kaloja.
Pyyntiin riittäköön hyvä maineenne
ja täyttämään myös tyhjät vatsamme...”

Seitsemän vuotta oli Andjamo
Volgalla, joella kulkemassa.
Paljon hyvää se poika keräsi,
paljon omaisuutta hän kokosi.
Kahdeksas vuosi on jo menossa.
Kotiin Andjamo aikoi lähteä.
Niin hän käänsikin lähtöön veneensä
ja kohotti soutavat aironsa,
liukui reippaasti keskelle Volgaa.
Pojan liikkuva vene pysähtyi,
pojan vahvat aivot jäykistyivät.
Kauan se poika oli joella,
kauan nuorimies mietti Volgalla.
Siinä hän alkoi Luojaa rukoilla:
”Päästä minut, kaunis Volga-emo!”
”Sinua en päästä pois, Andjamo.
Seitsemän vuotta kuljit jokea.
Paljon hyvää keräsit, Andjamo.
Vaan et maksanut jokiveroa,
etpä maksanut sitä minulle.”
”Päästä minut, kaunis Volga-emo!
Kerro, paljonko otat veroa,
paljonko sitä on maksettava?
Jos kultaa täytyy, maksan kultana,
jos hopeaa, maksan hopeana.”
”Ei tarvita kultaasi, Andjamo,
ei tarvita hopeaasi, poika.
Kirjoitapa nimesi, nuorimies.”
”Päästä minut pois, Volga-emonen!
Vapauta minut, Volga-emonen!
Kotona on kaunis sisareni –
omasi hän olkoon, Volga-emo!”
”Sisaresi ei ole syyllinen.”

”Kotona on oma puolisoni –
omasi hän olkoon, Volga-emo!”
”Ei ole puolisosi syyllinen,
eikä tämä hänen asiansa.
Kunhan annat sen, mitä et tunne,
sen, joka ensimmäinen ilosi,
silloin sinut vapautan, Andjamo.”
”Se sopii, Volga-emo, olkoon niin,
sen, Volga-emo, lupaan sinulle.”

Niin lähti pojan vene liikkeelle,
alkoivat miehen aivot viuhua.
Andjamo tuli kotikonnulle.
Hän on jo kotiportin edessä.
Puoliso tuli vastaan ottamaan,
kädestä taluttaa esikoistaan.
Surullinen Andjamo kumarsi.
Hän otti lapsen, sitä halasi,
sen puhuvaa suukkosta suuteli.

Andjamon poika ulos asteli –
Andjamo yhä syvään huokasi.
Ulkoa kotiin poika asteli –
Andjamo suunsa avaa, säikähtää.
Kahdeksantoista vuotta elivät.
Andjamon vaimo alkaa kysellä:
”Andjamo, miksi sinä huokaillet?
Mitä pahaa minä olen tehnyt?”
”Kotikonnulle saapuessani
ensi iloni, meidän Surajimme –
lupasin antaa Volga-emolle.”
Kun äiti kertoi sen pojallensa,
vastasi nuori Suraj hänelle:
”Siunaa minua, rakas äitini,
siunaa minua, rakas isäni.
Äiti, menen, sieluni pelastan,
isä, lähden, sieluni pelastan.”

Suraj

Pimeää metsää Suraj lähestyi,
pimeän metsän keskellä poika
lahonneen vanhan talon havaitsi.
Siihen vanhaan taloon hän asteli.
Talossa eli noita Finatej.
Mutta ukko ei ollut kotona.
Vain vaimonsa oli nyt kotona.
Se nuorimies nyt taloon asteli,
kumarsi, terveyttä toivotti:
”Terve, vanha rouva, kälynikin!”
”Mikä olet, poika, miehiäsi?
Kerro minulle, miksi kuljeksit?”
”Andjamon poika olen, tätini.
Isä seitsemän vuotta Volgalla,
oli seitsemän vuotta joella.
Volga-emolle ei hän veroa
maksanut, ei veroa antanut.
Minut isä Emolle lupasi.
Kuinka voin nyt sieluni pelastaa?”

Se nainen ruokki ja juotti pojan.
Etuhuoneeseen hänet lukitsi.
Kun kotiin saapui noita Finatej,
kun taloon tuli sisään Finatej,
hän vaimoltansa silloin kysäisi:
”Kerropa, minkä haju lehahtaa?”
Hänen vaimonsa hälle puheli:
”Jos annat minulle lupakirjeen,
ja mitä käsken, sen sitten teetkin,
silloin, Finatej, avaan sieluni.”
Kirjeen vaimolle antoi Finatej.
Kun kirjeen sai vaimo, heti kertoi
hän piilottautuneesta Surajsta.
”Andjamo ensimmäisen lapsensa

Volga-emolle, ukko, lupasi,
Volga-emolle antoi lapsensa.
Kerro, miten pelastaa sielunsa?”
”Jos aiemmin olisit kysynyt,
ei olisi nyt lupakirjettä.
Kutsu luokseni tänne nuorimies.”

Kun Suraj tuli vanhan ukon luo,
hän kumarsi kolmasti, tervehti.
Ukko istutti rautarattaisiin
ja meren rantaan hänet kuljetti.
Sanoi hänelle joen lähellä:
”Odot, Suraj, tässä minua,
mikä on tullakseen, sen pian tiedät.”

Jotenkin ukko veteen asteli,
kohtasi siellä oman kumminsa,
tarttui häntä valkeista käsistä.
”Terve sinulle, terve, kummini!”
Minultakin sinulle tervehdys!
Ei kukaan muu minulle rakkaampi.”
”Jos niin minua, kummi, rakastat,
anna minulle todistus siitä,
lupaa tehdä se, mitä pyydänkin.”
”Mitä pyydät, sen teenkin, Finatej.”

Finatej saikin sen lupakirjeen.
Kummi aikoi myös häntä kestitä.
”Kummi, en minä mitään tarvitse.
Anna minulle vain Surajn sielu.”
”Jos olisin tiennyt, mitä pyydät,
en olisi antanut kirjelmää.”
Ja hän kutsui siihen soittajansa.
Yhteen suuntaan jo kaikui torvensa –
ympäri joukot kerääntyivät.
Kokoontuneilta kummi kyseli:
”Kenellä on Andjamon kirjelmä?”
Lupakirjettä ei ollut kellään.
Toiseen suuntaan toitotti torvella.

Kysyi kokoontuneilta joukoilta:
”Kenellä on Andjamon kirjelmä?”
Lupakirjettä ei ollut kellään,
taaskaan ei kukaan puhu kirjeestä.
Taimmaisena on Vinojalka.
Siltä mieheltä Kummi kysyee:
”Liekö sinulla Andjamon kirje?”
”Minulla tosiaan on se kirje.”
”Tule, anna se kirje minulle.”
”En anna, vaikka pääni leikkaisit.”
Vinojalka pantiin rautauuniin.
Palaa tulessa – hyppii, kirkuu niin,
ei silti anna heille kirjettä.
Rautavitsoilla häntä iskettiin –
ylös hyppii – ei anna kirjettä.
”Viekää hänet minun penkilleni!”
Kun he alkoivat viedä penkille:
”Ei niin tarvitse, pelkään, en lähde!”
ja hän heitti pois Andjamon kirjeen.
Finatej otti luvatun kirjeen,
Surajlle jokirantaan kuljetti.
”Tässä, nuorimies, otapa kirje.
Viskaa suuhusi, pure ja niele.”

Sillä tavoin Surajn myyty sielu
Volga-emon käsistä vapautui.
Vanhempainsa kotiin hän palasi.
Suraljaksi hänet nimitettiin
taitavuutensa, älynsä tähden.

Suralja

Suralja elää Volgan kylässä,
Suran rannan sankassa metsässä.
Hyvä aika meni, huono tuli.
Joka puolelta työntyy vahinko.
Kolmeen kuuhun ei hellää sadetta.

Kuiva tuuli, polttava aurinko
jopa pirstoi Maaemon kasvoja.
Heinä kärventyy, puut kellastuivat.
Eläimet pakenivat metsistä.
Suran kalat Volgan vesiin uivat.
Näin raskaana aikana Suralja
lähti vaahterametsiin kulkemaan:
lintujen pyyntiin hän varustautui,
hirviä, jäniksiä etsimään.
Päivän kuljeksi surullisena,
kaksi päivää sydän nääntyneenä,
kolme päivää päättään riiputtaen –
ei lintuja, metsän sisus tyhjä.
Neljäs päivä jo, hän puun latvassa
näki kotkan, suuren kuin hevonen.
Siipien alla riiputti lintua,
kiinni silmänsä, koossa pyrstönsä.
Poika kiiruusti otti jousensa,
linnun sydäntä alkoi tähdätä.
Toisen silmänsä kotka avasi,
siinä alkoikin alas katsella.
Surkeasti se alkoi pyydellä
ja Suraljalle näin se puheli:
”Älä ammu minua, ihminen,
älä tapa minua, kelpo mies!
Hyvää en unohda, sen korvaankin.
Koko elinaikasi, Suralja,
hyvillä mielin tulet olemaan.”
Suralja miettii: ”Jos en ammukaan,
oitis menee se taivaan kaarelle
ja vain pyrstönsä näyttää minulle.”
Jälleen nuolensa pystyyn kohotti,
kotkaa ampuakseen taas tähtäsi.
Pelästyneenä kotka säpsähti,
Suraljalle taas alkoi puhua:
”Säästä henkeni, laske jousesi.
Koskaan, poika, en hyvää unohda!”
Ei tiedä Suralja, mitä tehdä.
Joustansa poika pitää kädessään,

tähtää lintua suoraan sydämeen.
Kovemmin kotka alkoi vavista:
”Älä ammu minua, ihminen,
älä tapa minua, kelpo mies!
Kerro vain, mitä sinä tarvitset –
kaikki tarpeesi täytän kylliksi.”
Nuori Suralja täysin häkeltyi.
Ei voi edes laskea, paljonko
nuoren miehen huolia, tarpeita.
”Puutteiden määrää, murheiden määrää
ei voi edes kertoa, laskea!
Tarvitsisin hiljaista sadetta,
viljan kasvua, ruohon nousua,
karjaa lisää ja kalansaalista,
lintujen äänet aamulla kuulla,
ja kauniin laulun saatossa iltaan...”
”Kaikki murheesi, hyvä ihminen,
kaikki sinun puutteesi, kelpo mies,
riittää voimani hyvin poistamaan”,
sanoi silloin kotka Suraljalle.
”Mutta nykyisin en ole terve,
en voi lentääkään – tauti tavoitti.
Ruoki minua, saata voimiini,
kuolon taudista ensin pelasta.
Sitten lentää voin, mihin tarvitsee,
löydämme niin hyvän tarpeisiisi.”

Suralja oli myötätuntoinen.
Petoskeinoja hän ei tuntenut.
Kotkan sanoihin heti luottikin.
Harteillensa hän tuon suuren linnun
sitten asetti ja kotiin kantoi.
Alkoi lihalla sitä ruokkia.
Kuusi kuukautta metsää kulki,
kuusi hirveä hän kotiin kantoi.
Sitten kyseli siinä kotkalta:
”Söit kai kylliksi, riittää voimasi?
No, jo lentele taivaan kaarelle.”

Kotka kohosi silloin taivaalle,
pilvien sivu hiukan lenteli,
ja laskeutua alkoi kiiruusti.
Sille se aika tuntui pitkältä.
”Ei riitä voima lentää kauaksi.
Olen yhä heikko, silmät raskaat.
Ruoki minua taas kuusi kuuta.”
Kuusi hirveä kuudessa kuussa
piti Suraljan syöttää linnulle.
Kakstoista hirveä söi vuodessa.
”No, nytpä nouse ylös taivaalle.
Ehkä pääset nyt omiin voimiisi.”

Jälleen kiipesi lintu taivaalle.
Kerran, pari kaartoi aurinkoa,
takaisin palasi, kuin ennenkin.
”Voimat vähissä nytkin, Suralja.
En jaksakaan millään kauas lennellä.”
Jälleen Suralja vuoden ravitsee
hirvenlihalla kotkalintua.
Suran rannan sankoissa metsissä
jo hirvikanta alkoi loppua.
Apeaksi tuli pojan mieli.
Jalat väsyivät, kiukku heräsi,
loppui halu metsissä vaeltaa.
Juuri silloin kovalla äänellä
alkoi kotka puheen Suraljalle:
”Nyt valmistaudu, poika, lentämään
harteillani kaukaiseenkin paikkaan.
Nyt on voimaani paljon, se riittää
vaikka minkälaisen taakan kanton.
Istu selkääni, tartu lujasti.
Me lennämme hyvää tavoittamaan.”

Ilahtuen molemmat kätensä
silloin kohotti ylös Suralja.
Kiitos! sanoi SuurelleLuojaalle,
kolmasti kumarsi Maaemoa.
”SuuriLuoja, Jumala,

hyvä Luoja, Jumala!
Anon siunaustasi,
odotan hyvyyttäsi.
Kuule, Luoja, minua.
Puhun omat sanani,
kerron omat toiveeni.
On LuojaJumalalla
taivaan, pilvien takana
oma valmis kotinsa.
Hänellä on aatteensa,
hänellä vapautensa.
Suuret ovat aatteensa,
vahva on vapautensa,
suuremmatkin sanansa.
Maan päällä ei voi kukaan
hänen mieltään käsittää.
Taivaan alla ei kukaan
voi tehdä hänen työtään.
Omassa vapaudessaan
hän tekee, mitä mielih.
Pelkillä sanoillansa
maankamaraa hallitsee...
Kun aikoi SuuriLuoja
Maaamosen valmistaa,
heilutti hän käsiään,
puhui omat sanansa.
Maaemonen ilmaantui
suurin vuorin, rotkoinkin.
Rotkot vettä solisi,
kalat veteen pääsivät.
Syntyi Maa, elintavat.
Kuka Maata hallitsee?
Ei sillä hallitsijaa,
ei tapojen taitajaa,
ei kalojen pyytäjää,
ei metsien kaatajaa –
ei ihmisen sielua.
Taas Hän kädet ojensi,
suunsa sanat puheli.

Vahva tuuli kohosi –
ihmissielu muodostui,
SuurenLuojan näköinen,
kasvot kuin SuurenLuojan.
Ihollaan tai veressään
ei tautia, kipua,
terve, hyväkuntoinen,
eikä kuivaa pernaakaan.
SuurtaLuojaa pelkäsi,
tapojansa noudatti,
uhrit kaikki järjesti.
Lisääntyivät ihmiset,
unohtivat Jumalan.
Rukoukset jättivät
ja Jumalan pelonkin.
Luoja heidät unohti.
Viskasi pois luotansa.
Tauti alkoi lähetä,
kuiva perna tavoittaa.
Joka tauti nyt heissä,
joka taakka harteillaan.
SuuriLuojaJumala!
Hyvä LuojaJumala!
Nähköön minut silmäsi!
Kuulkoon minut korvasi!
Itseni tähden en näin
nimeäsi mainitse.
Katso, tuli luoksesi
Suralja rukoilemaan,
terveyttä anomaan,
hyvyyttäsi pyytämään.
Sinua hän tervehti,
antoi kantamuksensa.
Näitkin tervehdyksensä,
otit kantamuksensa.
Terveyttä annoitkin,
omaisuutta lähetit.
Mikä tauti kimpussaan,
mikä taakka hänellä,

ota pois se häneltä,
ota irti iholtaan.
puhalla se ilmaksi,
kuivaan puuhun lähetä...”

Kotkan selkään Suralja istuutui.
Kotka kohosi ylös taivaalle.
Ihan ylhäällä se lähti lentoon –
koskettaa jo aurinko päitänsä.
Kysyy Kotkalintu Suraljalta:
”Näetkö jotakin?”
”Vain vettä näen.
Se välkkyy, sokaistuivat silmäni.”
Kotkalintu ne sanat kuultuaan
alas paiskasi raskaan taakkansa
selkänsä päältä, vahvan Suraljan.
Pudotessaan Suralja pelästyi,
sydämensä lopetti sykkeensä.
Ei tiedä, kuinka alas liiteli.
Sinä aikana oli tajuton,
kun veteen hänen täytyi pudota.
Silloin kotka hänet kiinni otti.
Takaisin nousivat he taivaalle.
Alkoivat taas ylhäällä lennellä –
pilviäkään ei voi alla nähdä.
Suraljalta nyt kotka kysäisee:
”Pelästyitkö kovasti?”
”Kovastikin pelästyin!
Luulin, tuli loppuni, kuolema.”
”Minäkin, poika, kovin pelästyin,
kun näin nuolen, sydämeen tähdätyn,
kun otit jousipyssyn käteesi
ja minua kohti sen kohotit”,
sanoi Suraljalle kotkalintu,
ja lähti lentoon yhä ylemmäs,
avaruuteen pilvien lomitse.
Suralja katselee Maaemoa.
Alla näkyy teräviä vuoria.
Jälleen kotka häneltä kysellee:

”Näetkö jotain?”
”Näen kiviset vuoret.
Vuorten välissä kuilut mustuneet.”
Jälleen kotkalintu vavahteli.
Jälleen Suralja alas putoaa,
kivien päälle, syviin rotkoihin.
”Nyt loppu, kuolen!”, tuumii Suralja.
Mutta nytkin hän jäi vielä eloon.
Ja jälleen kotka hänet sieppasi
ja lähti lentoon vielä ylemmäs.
Lämmin aurinko jäi heidän alleen.
Kotka jälleen kysyi Suraljalta:
”Säikähditkö kovasti, Suralja?”
”En koskaan ennen niin säikähtänyt.
Tajun menetin, sydän pysähtyi.”
”Sillä tavoin minäkin säikähdin,
tajuni, järkeni tuhoutuivat,
kun nuolesi sydäntä tähtäsi,
kun minuun päin jousesi kohotit”,
Suraljalle sanoi Kotkalintu
ja lähti lentoon kuin myrskytuuli.
Alhaalla näkyy nyt tulenliekki.
Taas kotka kyselee Suraljalta:
”Näetkö mitään?”
”Näen tulen loimuavan.”
Laajalle maan päälle se levisi,
sen liekin kärki tökkii taivaaseen.
Kotkalintu jälleen vavahteli,
se pojan paiskasi pois siiviltään.
Suralja läpi taivaan putoaa,
tähdistä ylhäältä lentää tuleen.
”Kolmannen kerran putoan – kuolen!”
tuskissaan hän odottaa kuolemaa.
Mutta eloon sai hän nytkin jäädä.
Kolmannen kerran se Kotkalintu
suuresta tulesta hänet otti
ja vei takaisin ylös taivaalle.
Kotkalintu kysyy Suraljalta:
”Säikähditkö, Suralja, kovasti?”

”En ole koskaan näin säikähtänyt.
Sydän pysähtyi, järki tuhoutui.
Tuleen pudotessani tuuminkin:
Kolmannen kerran putoan, kuolen!”
”Kyllä minäkin kovin säikähdin,
Suralja, tuhoutui taju, järki,
kun sinä kolmannen kerran jousen
nostit ja sydäntäni tähtäsit.”

Kotkalintu vihansa hyvitti.
Sillä tavoin Suraljan opetti
myötätuntoiseksi, sääliväksi.
Nyt täytyi siis sen tehdä hyvääkin,
löytää luvattua rikkautta.
Se lensi korkealla taivaalla,
tähtien alta, pilvien yli.
Se lentää päivän, se lentää yönkin.
Päivän valosta pimeään menee,
pimeästä tulee päivän valoon.
Ei yhtä päivää se noin lennellyt,
yhtä yötä eteenpäin rientänyt.
Seitsemänkymmenenseitsemän
taivaan poikki se meni,
seitsemänkymmentäseitsemän
suurta maata mittasi.
Väsymystä kotkalla ei ole –
lentää lepäämättä päivännousuun.
Etsii lupaamaansa pojan hyvää.
Mutta mitä kauemmas se lentää,
sitä paremmin Suraljaa pitää.
Ei tahdo hyvää poikaa pudottaa,
ei heittää pois siipiensä päältä.
Kaukana heidän edessään alkoi
kohotakin talo, kuparinen,
korkea, taivaaseen ulottuva,
kiiltävä katto pilvissä asti.
Talon lähelle kotka laskeutui.
Nuorelle Suraljalle puheli:
”Tämän talon sisään nyt astele.

Väkeä tulee vastaan ottamaan.
Kolmasti maahan asti kumarra,
tervehdi heitä ja sano sitten:
”Kuolemasta veljenne pelastin,
sielun viejän käsistä pois riistin.
Mitä siitä annatte minulle,
jos minä nyt hänet näytän teille?”
Kuparirahoin lunastaisivat,
lupaavat ostaa ehkä muullakin.
Älä ota, poika, mitään heiltä,
pyydä heiltä vain tuohinen koppa,
jonka piilottivat eukon pyttyyn.”
Suralja meni kuparitaloon.
Vastaanottajia hän kumarsi
kolmasti, sitten sanoikin heille:
”Kuolemasta veljenne pelastin.
Mitä siitä annatte minulle?
Antakaa vaikka tuohinen koppa!”
Kolmasti häntä he kumarsivat,
kumarsivat ja sitten sanoivat:
”Pyydä vaikka mitä, mitä mielit!
Vaan tuohista koppaa emme anna.
Varjelemme sitä kuin elämää.”

Suralja tuli kuparitalosta.
Sanoi: ”Tuohista eivät antaneet.”
”Älä sen vuoksi, poika, murehdi.
Tule, istu siivilleni jälleen”,
puheli Kotkalintu hänelle.
”Ehkä onnistuu työmme toivottu
toisessa paikassa tai suunnassa.”
He jatkoivat niin pitkää matkaansa.
Jo henkeen otti ylös noustessa.
”Katso alas – mikä siellä näkyy?”
kysyi Kotkalintu Suraljalta.
”On näkyvissä koko maailma.
Suuri tuli takana leimahti,
räiske ja savu taivaan täyttävät.”
”Kuparinen talo palaa, Suralja.”

Nousi eteensä hopeinen talo.
Siitä liehuu auringon valoa.
Ei voi katsoa – kaikki hohtaa niin,
melkein sokeutuu – niin se kiiltelee.
Kotka laskeutui sen läheisyyteen,
sanoi Suraljalle se ensiksi:
”Tuohon taloon nyt mene sisälle.
Vastaanottajille näin puhele:
'Kuolemasta veljenne pelastin,
sielun viejän käsistä vapautin.
Mitä siitä minulle annatte,
jos nyt heti hänet teille näytän?’
Hopeisin rahoin lunastaisivat,
lupaavat ostaa ehkä muullakin.
Mutta taaskaan älä ota mitään.
Pyydä heiltä vain tuohinen koppa,
jonka eukon pyttyyn piilottivat.”

Suralja meni hopeataloon.
Vastaanottajille hän kolmasti
kumarsi, ja sitten näin puheli:
”Kuolemasta veljenne pelastin.
Mitä siitä annatte minulle?
Antakaa toki tuohinen koppa!”
Hänelle silloin hekin kolmasti
kumarsivat, ja näin puhelivat:
”Pyydä mitä vain mielesi tekee!
Tuohista koppaa vain emme anna.
Varjelemme sitä kuin elämää.”

Tyhjin käsin lähti poika sieltä.
Sydäntänsä jo alkoi särkeä.
Loppui usko onnen löytymiseen.
”Tuohista koppaa eivät antaneet!”
hän valitti lintu-ystävälleen.
”Älä nytkään murehdi, Suralja.
Ehkä suunniteltu työ onnistuu.
Tule, istuudu taas siivilleni”,

sanoi taas kotkalintu pojalle.
Kolmasti heilautti siipiään –
ylemmäksi kohosi taivaalle.
Siinä lenteli, sanoi pojalle:
”Katselepa hopeista taloa,
mitä sille nyt on tapahtunut.”
Suralja katsoi hopeiseen taloon –
talo on mustan savun peittämä.
Savun sisässä tulen liekkejä.
”Tartu minuun entistä lujemmin”,
sanoi kotkalintu Suraljalle,
„täytyy kohta päättää lentäminen.”
Nuoleksi venyi sen rautanokka,
se lentää kuin välähdys salaman.

Kultainen talo nousi eteensä.
Se loisti niin kaunista valoa,
siinä eli Aurinko Jumala.
Sen talon luokse kotka laskeutui.
”Nyt astu sisään kultaiseen taloon”,
laushti lintu nyt Suraljalle,
”vastaanottajille näin puhele:
’Kuolemasta veljenne pelastin,
sielun viejän käsistä vapautin.
Mitä minulle siitä annatte,
jos hänet heti teille näytänkin?’”
”Kaiken annamme!” sanoivat hälle.
”Jos pyydät, saat hopeaa, saat kultaa.
Ja annamme tuohisen kopankin,
kun nopeasti näytät veljemme!”
”No, antakaa se tuohinen koppa!”
Tuohisen kopan hälle antoivat,
piilopaikasta esiin ilolla.
”Odottakaapa!” sanoi Suralja
ja kopan kanssa syöksyi talosta.
”Tuohikopan antoivat minulle”,
hyvillä mielin kertoi kotkalle.
”Kun sinut muistin, heti toivat sen.
He haluavat nähdä sinut pian.”

Kotka nyt puun latvasta laskeutui,
nousi seisomaan, muuttui pojaksi.
”Hyvä ihminen, mene nyt kotiin.
Matka on pitkä, raskas kulkea.
Me lensimme tänne monta päivää
tämän kalliin kopan löytääksemme.
Nyt se on sinun. Voit mennä sisään.
Mitä pyydät, sen se antaa sinulle.
Kanna tätä koppaa suljettuna,
kotiin saakka sitä avaamatta.
Jos noudatat minun käskyäni,
pidät mielessä opetukseni,
kaikki murheesi se pois karkottaa,
kaikkea hyvää antaa sinulle.”

Päätyi keskustelu. Kotkalintu,
nyt nuori poika, taloon astui.
Katosi Suraljan silmistäkin.
Hukkui kuin veteen, olemattomiin.
Suralja lähti kotiin, Volgalle.
Kulki, käveli metsää, peltoja,
vihreää luhtaa, yli merenkin.
Kolme kuuta kuulemma vaelsi.
Ei voi kuvatakaan, kuinka väsyi –
oli kaatua, koppaa moittia.
”Miksi kärsin tätä kidutusta?
Vuoren painoa kannan kopassa,
en tiedä, mitä siitä hyötyä.”
Suralja aukealle istuutui,
mietti, mitä tehdä tuonnempana.
Siinä raivostuikin perin pohjin.
Ei enää jaksa, kopan avasi.
Kun hän avasi kopan tuohisen,
alkoi tapahtua kummallista:
metsä humista, maakin kumista,
kukat tanssia, linnut laulella,
maahan taivaalta sade nakuttaa,
joet tulvia veden kohinaa...
Suralja katsoo silmät levällään:

kaikki runsaus tulee kopasta,
päätä pahkaa hän ulos pakenee:
esiin tulevat saukot, kalatkin,
taivaan lintuset, karja talojen,
kultamettiset, meden kantajat...
Risti poika kymmenen sormeaan,
kyyneleensä kuin vahvaa sadetta.
Palaavat taas eiliset surunsa.
”Turhaan tuskailin, kuljeksin, kiersin
seitsemänkymmentäseitsemän maata.
Kaiken hyvänkin nyt jo menetin,
ersäin heimon nälkäiseksi jätin...”
Tuohikoppakin kuulemma itki,
avautuivat seitsemänkymmentä
seitsemän suutaan,
komeus katosi sen hahmosta.
Painavakaan se ei enää ollut.
Tyhjää koppaa Suralja katselee,
ei tiedä, mitä tehdä pitäisi.
Niin hän iski kahta kämmentänsä,
niin väänsi kymmentä sormeansa.
Suree onnea menetettyä.

Tänä surullisena aikana
kulki auringonnousun suunnalta
hänen lähellensä vanha ukko.
”Terve sinulle, hyvä nuorimies!
Minkä tähden sinä noin murehdit?
Minkä tähden otsaasi rypistät?”
”Voi, kuinka, vaari, en murehtisi?
Kuinka otsaani en rypistäisi?
Kaikki hyvä oli kopassani –
Katso, vaari, kaikki se katosi.
Kuinka kokoan sen nyt takaisin?
Aikain loppuun jää koppa tyhjäksi.
Nyt olen vain kirottu ihminen.
Nyt olen vain osaton, onneton.”
”Sinua neuvoisin, poika hyvä”,
sanoi Harmaaparta Suraljalle,

”keräytyisi taas hyvä koppaasi,
jos siitä lupaisit myös minulle
vaikka lahjan tällaisen, Suralja:
Omien vanhempaisi kodista
anna minulle, mitä et tunne.”
Suralja muisti ajan kotona.
”Ei ole sitä, mitä en tunne
omien vanhempaini kodissa.
Teen kuitenkin niin kuin sinä sanot:
mitä en tunne, saat omaksesi!”
epäröimättä sanoi ukolle.
”Oikein hyvä, Suralja, kelpo mies!
Nyt opetan yhden työn sinulle”,
puhui vanha vaari iloisena.
„Menepä vihreälle luhdalle,
mene, kumarra paikkaa kaunista,
jonka keskellä lähde pulputtaa.
Lähteen vierellä koivu kasvava.
Avaa siinä kuuma sydämesi,
laulusi lämpimät sanat laula.
Laula, Suralja, vielä se laulu,
jonka haluat koppaan tallentaa” –
katosi vaari hänen silmistään.

Niin jäi Suralja jälleen yksikseen.
Kaiho sydämessä tyhjää koppaa
pitää käsissään, miettii, mitenkä
nopeammin työhönsä tarttua.
Ei aikaa ruvennut venyttämään,
meni sinne, mihin vaari käski,
missä hopeisena virtaa lähde,
kuiskii valkokoivu sen äärellä.
Alkoi Suralja laulaa laulua.

”Vesiemo, emonen!
Vesiemo, omainen!
Tulet esiin merestä,
maata myöten leviät.
Kuljet omaa tilaasi,

virtaat omaa tietäsi.
Paljon hyvää aikaan saat,
siitä monet kiitokset.
Kuin hopea virtaillet,
kuin kulta kiereksit.
Et samana virtaile,
et samana kuljeksi:
paikka paikoin helisten,
paikka paikoin vaieten.
Missä kuljet helisten,
peset kivet valkoiset.
Missä kuljet vaieten,
siellä pölyn suihkutat.
Pajaritar-Vesiemo!
Brokadiletti emonen!
Jos nyt nukut – herää jo!
Jos hereillä – kuulepa!
Tulinpa tervehtimään,
vettäsikin hakemaan.
Sinua nyt tervehdän,
puhun suuni sanoja.
Näe kumarrukseni,
kuule suuni sanatkin.
Oikeassa kädessä
minulla on veitseni,
vasemmassa kädessä
minulla on kulhoni.
Veitselläni ammennan,
kulhostani täyttelen.
Vesi olkoon sinulle
hyödyksi ja avuksi
omaisuutta kootessa.
Kenet sillä pirskotan,
kehen sitä valelen –
siltä tukkoon sisukset,
ruumis voikoon huonosti,
pystymättä nousemaan,
tukkeutukoot korvansa,
silmät kiinni painukoot,

lukituksi tulkoon suu,
halvaantukoon kielensä,
solmiutukoot kätensä,
murtukoot myös jalkansa!
Mistä hyvää ottaa voin –
paikka se jää tyhjäksi,
täyteen minun paikkani.
Tuho hänen käsissään,
omissani kasvu vain,
sijallensa tukkikoot,
rungot, oksat kasvukoot...”

Lähde kääntyikin koppaan takaisin,
jättämänsä sijan taas täyttikin.
Poika kumarsi jälleen koivulle,
valkokoivulle laulun lauleli.

”Koivu, koivu, valkokoivu!
Mihin pikku koivu versoi?
Mihin pikku koivu kasvoi?
Suureen metsään, keskimetsään,
itäiselle aukealle.
Aurinko kiertää ympäri,
kuu sen ylitse laskeutuu,
tähdet riippuu oksain päissä.
Minne keskipäivä kiertyy,
sinne laskee puolikuukin.
Siellä lähde koivun alla.
Tammilautaa kaivon kansi,
tammilautaa lujaa kansi.
Lautain päällä pytty kultaa.
Hopeakauha pytyssä.
Kauhalla kuu ja aurinko,
varren päässä aamutähti...”

Koivu ravisti oksistoansa,
kovin alkoi kahistaa lehtiään.
Laulun alkoivat monet lintuset,
laulu virkisti näet niiden mielet.

”Siunattu koivu! Käy sisään koppaan!”,
huusi Suralja ja alkoi laulun
omenapuulle, sen omenille.

”Mainio puu omenapuu!
Niin kaunis puu omenapuu!
Mihin versoi omenapuu?
Mihin kasvoi omenapuu?
Suureen metsään aukealle,
ympäri maata juurensa,
taivaan laajuuteen oksansa.
Käden levyiset sen lehdet,
kukkasensa nauhasissa.
Nuput lumikokkareita,
omenat nyrkinkokoiset.
Minne päin laskee aurinko,
siinä omenat vaaleat,
mistä päin nousee aurinko,
siinä omenat punaiset.
Peitti auringon oksillaan,
hopeisen kuun lehdillänsä.
Vaha valuu lehtiänsä,
lehtien päät mettä tihkuu.
Kuka näki omenapuun?
Ken huomasi omenapuun?
Kultasulka mehiläinen,
hehkuhuivi mehiläinen.
Se kiipeilee puuta pitkin,
pyörähtelee puun ympäri,
kulkee puun sisusta myöten.
Se aikoo pesän kerätä,
aikoo kantaa kantamuksen.
Siivet ryppyyn – lähti lentoon!
Siivet ryppyyn – pois se lähti!
Mihin, mihin se lenteli?
Minne, minne se saapuikaan?
Luojan ikkunalle lensi,
Luojan ikkunalla puhui:
’Rakas LuojaJumalani!

LuojaJumala, Isäni!
Käske minun ottaa taakka,
käske minun taakka kantaa.
Ajattelin taakan ottaa,
aioin taakkaa kanniskella,
tahdon poikaset synnyttää...”

Laulu puuta niin kovin miellytti.
Lehvissä omenat punertuivat,
Suraljaa kauniisti katselivat,
makean tuoksun suoden hänelle,
koppaan karisivat paikoillensa.
Suraljan mieli alkoi kirkastua.
Ei tiennyt poika, kuinka täytyisi
koetun hyvyyden palauttaa.
Hengähti hiljaa, hyvillä mielin.
Kaiutti vihreän luhdan laulun.

”Voi, luhta, luhta, vihreä luhta!
Voi, luhta, luhta, niin kaunis luhta!
Se kasvaa kuumassa auringossa,
se kukkiikin auringon lämmössä.
Luhdan keskellä vesi virtaava,
vesi virtaava, vesi tulviva.
Voi, luhta, luhta, vihreä luhta!
Voi, luhta, luhta, niin kaunis luhta!
Mikä sai luhdan viheriöimään?
Mikä niin kauniiksi luhdan teki?
Apilat sen niin vihreäksi sai,
päivänkakkarat kauniiksi teki.
Juolavehnää jopa polviin asti,
hento ruoko jopa vyötäisille.
Voi, luhta, luhta, vihreä luhta!
Voi, luhta, luhta, niin kaunis luhta!
Milloinka luhta on niin vihreä?
Milloinka luhta on niin kauniskin?
Kevätpäiväin auringon lämmössä,
toukokuussa kukkain kukkiessa...”

Päivänkakkarat koppaan menivät,
oman paikkansa siellä täyttivät.
Suralja alkoi koota lintuja,
kevään linnuilta laulun kaiutti.

”Keväinen on aurinko!
Mistä kulkee keväällä?
Kulkee rotkomaastoa,
kahden vuoren välistä,
pitkin luhtaa vihreää,
yli päivänkakkarain...
Mistä kevään tuntea?
Mistä panna merkille?
Kevään linnut lentävät,
kevään laulut laulavat.
Kaikki linnut lennossa,
kaikki linnut liikkeellä.
Mikä lintu ei lennä?
Mikä lintu ei tullut?
Kun se aikoi lennellä,
kun se alkoi liikkua,
se iso, suuri lintu
kohotti jo siipensä,
potkaisi jo jalkojaan,
pöyhötti jo sulkiaan.
Mihin, mihin lenteli?
Mihin, mihin laskeutui?
Volgan rannan pellolle.
Luhta pellon keskellä,
mätäs luhdan keskellä.
Teki pesän mättäälle.
Muni kolme munaansa,
lentoon kolme poikasta.
Yhden nimi satakieli,
toisen nimi kähkönen,
kolmannen leivonen.
Satakieli lensi pajuun,
suureen metsään kähkönen,
leivo kylään komeaan,

kyläläiset jalkeille
unestansa herättää.
Iltaruskoon livertää –
vanhuksia itkettää.
Aamuruskoon livertää,
pystyyn nostaa nuoretkin...”

Sekin laulu teki tehtävänsä.
Lintu liversi, koppaan lenteli.
Suralja uuden laulun kaiutti.
Hautovasta kanasta kertoili.

”Hautova kana kotkotti.
Muni kolme munaansa,
hautoi kolme viikkoa,
lentoon kolme poikasta.
Missä, missä se muni?
Missä, missä se hautoi?
Vihreässä luhdassa
niin kauniilla paikalla.
Alkoi sataa rankasti,
vahva tuuli puhaltaa –
eikä sillä hoitajaa,
eikä sillä vaalijaa...”

Hautovaa kanaa laulu miellytti.
Sekin sai hyvän paikan kopasta.
Tuohinen koppa lähes täyttyikin.
Kuin aiemmin, se kävi raskaaksi.
Tuotiin kaksi tyhjää pikku pesää.
Mehiläisemolle nyt lauleli
Suralja, puhui sydämen sanat.

”Mistä kevätpäivän tuntee?
Mistä havaitaan kauneus?
Kevätpäivän tullessa,
valkolumen sulaissa,
vihreän ruohon näkyessä,
luhdan kukkain auetessa,

kotipellon kyntötöissä,
viljan kasvuun kylvettäissä
mehiläisemo loistelee,
kaanitar leimahtelee.
Emo kaanin karkottaa,
kaanitar pois joukkonsa.
Pois lennätti, karkotti,
taivaan lakeen kohotti.
Taivaan laessa pyöritti,
pilvien väliä käänteli.
Mihin emo laskeutuu?
Mustaan metsään laskeutui.
Metsän keskellä aukea.
Aukealla suuri puu:
sen pinta sammaleinen,
sen sisus onteloinen.
Siihen emo pesän sai,
kaanitar pesän laati.
Niin eli kolme vuotta,
laski kolme parvea.
Ohi kulkee poikamies,
ohi kulkee nuori mies.
Keltakengät jaloissaan,
kirjoviitta harteillaan,
punainen vyö uumallaan.
Jousipyssy kädessään,
iso kirves vyössänsä.
Ison puun aikoo kaataa.
Mehiläisemo välkkyy,
kaanitar leimahtelee.
Lähti pois pesästänsä,
ihmiskielellä puhui,
ihmisen sanoin virkkoi:
'Hyvä, tumma poikamies,
tumma kaani, nuorimies,
älä riko pesääni,
älä särje pesääni.
Kolme vuotta jo elin,
kolme parvea päästin.'

Hyvä, tumma poikamies,
tumma kaani, nuorimies
kulki emon ohitse.
Käski lentää muualle,
sievän pesän tekemään,
hyvän elon etsimään.
Siitä emo ilostui,
kohottikin siipensä,
iski kahta kämmentään.
Tummaan metsään lenteli,
koivun latvaan laskeutui.
Vaan ei paikka sopinut.
Lensi tuomista niittyä,
laski latvaan lehmuksen.
Siinä häntä miellytti,
sydämensä lämpeni.

Parveen hänet otettiin,
pesään hänet päästettiin.
Siellä alkoi leikkiä.
Alkoi koota hunajaa,
alkoi taakkaa kannella
kultahöyhen emonen,
emo helmenloistoinen...”

Emonen meni pesään kultaiseen,
lensi tuohiseen koppaan valkeaan.
Yksi suu jäi siinä avoimeksi,
yksi pesäkin pysyi tyhjänä.

Suralja katsoo: jalkainsa alla
valkea sieni kauniisti kasvaa.
Hän Luojan antamalle sienelle
alkoi laulun, purki sydämensä.
”Synnyin onnistuneesti,
kasvoin, vartuin hyvästi
koivun alle sieneksi.
Ei ole näkijääni,
ei ole poimijaani.

Näki minut nuorimies,
tuohikoppa kädessään,
päässään hattu hopeinen,
hopeasormus sormessaan.
Näki minut, poimikin,
heitti minut koppaansa,
kopassansa kanteli.
Vanhaan pyttyyn asetti,
kylmin vesin huuhteli,
peitti suolaan valkeaan,
pani kiven painoksi...”

Pikkupesäseen sieni työntyikin.
Nyt koppa täyttyi, koppa sulkeutui.
Uljas salama taivaan sytytti,
karjui kiukkuinen UkkosJumala.
Lempeä sade valui taivaalta.
Maata se juotti mesijuomalla.
Suralja lähti taas matkallensa:
metsää, peltoa, vihreää luhtaa.
Kaikkea hyvää oli muassaan,
onnellisesti pääsi kotiinsa.

Kudadej

Ei ole maalla vain yhtä suuntaa,
eikä onnella yhtä väriä.
Kuin ahnas susi lampaan perässä
vaanii vahinko miehen jäljessä.
Juuri niin tapahtui Suraljalle.
Juuri kun tuli kotikyläänsä,
tuohisen kopan sisällön vuoksi
suuri ilonsa muuttui murheeksi.
Silloin kun hän tuloja hakien
kuljeksi pitkin maita, mantuja,
synnytti poikalapsen vaimonsa,
kantoi sukuun nimen säilyttäjän.

Pojan nimeksi tuli Kudadej,
jotta olisi hän talon tuki.
Kun nyt näki vaimonsa Suralja
pojan kanssa tulevan vastaansa,
murhe kuin kuolo hänet valtasi,
sokeutuivat molemmat silmänsä.
”Voi-voi, voi meitä! Oma vaimoni!
Voi-voi, voi meitä! Rakas lapseni!
Minä olen kirottu ihminen:
Metsän isännälle möin poikani!
Poika, lupasin, että katoat.”
”Tällaista, näes, on meidän onnemme”,
valitti Suraljalle vaimonsa,
”älä silti murehdi, Suralja,
poikamme on terve ja älykäs.
Ei hän anna itseään loukata.
Töissä hän on ahkera, taitava.
Minusta hyvään eloon syntynyt.”
Sai vaimo Suraljankin uskomaan.
Vaan ei suru sydämessään laannu:
Kudadejn myynti oli jo liikaa.

Kun hän tuli täysi-ikäiseksi,
lähti matkaan, kylän saattamana.
Ei voi mitään – hän on tuhon oma.
Itki isänsä, parkui äitinsä.
Kudaj itse ei surrut kovasti.
Ovela poika näin tuumiskeli:
Jokaisella oma kohtalonsa.
Kevyt yhdellä, raskas toisella.
Kukaan ei synny tarkoituksetta.
Jokaiselle soi Luoja oman tien.
Miksi siis vuodattaa kyyneleitä?
Mitä hyödyttää itku, hermostus?
Jos on tie, mene sitä eteenpäin,
ei kukaan tiedä, missä on sen pää.
Maahan kumarsi Kudaj isäänsä,
äidin jalkoihin Kudaj kumartui,
kolmasti hyvästeli kyläänsä

ja itää kohti lähti reippaasti.
Pellon takana häipyi silmistä.
Kudaj asteli seitsemän päivää,
yötäkin, seitsemää pitkää tietä
metsän keskelle – siellä on mökki.
Meni mökille saakka, kumarsi.
Ovi avautui, ilmestyi nainen,
pilvistä katseli nyt aurinko.
Kudaj ei näytä hämmästyksensä.
Hän vain kumarsi syvään naiselle.
Kertoili, kuinka osui hän tänne,
mihin yötä päivää yksin kulki.
Nyt on eksyksissä, tien kadotti.
Hyvillä mielin on metsän neito.
Kudadejta tänne hän odotti.
”Luojan avulla minut löysitkin.
Teit juuri niin kuin me kehotamme:
risutietä menet sankkaan metsään.
Suuren talon luo se tie johdattaa.
Aitaus on talon ympärillä,
siinä päätös, poika, sinun tiesi.
Se ukko, jolle sinut luvattiin.
Aidanseipäisiin pantu ihmispäät.
Kun ne ohitat, tulet sanomaan:
'Ei hän isäni!' – hän on viimeinen,
hälle näin sano: 'Tämä isäni,
minut pienenä hälle luvattiin.'”

Kudadej lähti tietä näytettyä.
Kulki vähän, tuli sankkaan metsään.
Tummaa metsää hän saapui talon luo,
pian lähestyi ukon asumusta.
Tehtävänsä juuri niin suoritti
kuin tyttö oli opettanutkin.
Viimeisen pään kun löysi seipästä,
kumarsi, kolmasti tervehtikin
ja sitten puuskahti puhumaankin:
”Tässä isäni. Jo pikkuisena
minut on hänelle luvattukin.”

”Riitti järkesi päiden laskentaan,
seipästä minut tunnistaaksesi”,
sanoi ukko hälle karhein sanoin.
”Nyt sinun täytyy toinen työ tehdä.
Menepä, poika, taas sankkaan metsään.
Se metsä kasvaa vuoren huipulla,
suonillaan halkoo luonnon kiviä.
Tammet siinä taloa paksummat,
männyt taivastakin leveämmät.
Se metsä sinun nyt täytyy kaataa,
kannot juuria, multa puhdistaa,
auralla kyntää, viljakin kylvää,
vilja kypsyttää, leikata, puida,
jauhaa jauhoiksi, paistaa leiviksi,
keittää kakkarat, tuoda minulle.
Se on yhden päivän, yhden yön työ.
Odotan sinua. Tuo ne pian!”
”Ei ehdi vatsasi nälkiintyä –
saat ensin syödä kuumat kakkarat!”
lupasi Kudadej sille ukolle,
pirujen kaanin mustasielulle.
Itse palasi metsänneidon luo,
jälleen hän tätä syvään kumarsi.
Kudadej kertoi sen ukon puheet,
kuinka se antoi mahdottoman työn.
Tyttö nytkin häntä tynnytteli.
”Mene, Kudaj, aamuun asti nuku.
Älä senkään työn vuoksi murehdi.
Se työ on helppo, raskas edessä.”

Kudadej meni yöksi nukkumaan.
Tytönen huivin otti käteensä.
Sitä huiskutti – se metsä kaatui,
kumoon meni, juuret irtosivat.
Metsän tilalle levisi pelto,
kynnetty, karhittu, kylvettykin.
Vilja kasvoi, kypsyi, leikattiin, puitiin.
Aamuksi kakkarat jo paistettiin.

Aamun valoon Kudadej heräsi.
Vilkaisi metsää, metsä kaadettu.
Metsän sijalla oli ruispelto.
Pellolla oli nyt kuhilaita.
Pellon reunassa talon edessä
oli nyt pöytä, sillä kakkarat.
Kaikki kakkarat Kudadej kantoi
mustasieluiselle vanhukselle.
Kumarsi tälle, sitten tervehti.
Kiukuissaan ukko sanoi Kudajlle:
”Järkevä poika – puhumattakin.
Mutta nyt sinun täytyy istuutua.
Seitsemän vuoren yli on matka.
Niihin olen piilottanut orin.
En tiedä, onko vapaaksi päässyt.
Ota se, auringon alle lennä.
Opeta, poika, se maa kyntämään.”
”Tuskin ehdit aamulla noustakaan,
kun jo ori alkaa kyntämisen!”
Kudadej lupasi taas ukolle,
punasilmäiselle piruselle.
Itse hän lähti metsänneidon luo.

Maahan asti hän tätä kumarsi,
sydän väristen huolet paljasti.
Odottaa vaiti tytön sanoja.
”Työ ei helppo, vaan hyvin vaikea.
Vastaan tulee se ukko, Kudadej.
Sinä erehdyit – hän vie sielusi.
Etujaloillaan se pääsi tallaa.
Älä sentään kovasti murehdi.
Luulen, että senkin työn voit tehdä,
lähdethän, Kudadej, taistelemaan
ihmisten oikeuksien vuoksi.”
”Niin teen, itseäni varjelematta.
Yritän, tyttö, tehdä juuri niin,
miksi hyvän elämän tajuan.
Jos syntyy lapsia, heidät opetan
kaikessa oikeutta tukemaan.”

”Uskon, Kudadej, lupauksiisi.
Kolmannen kerran aionkin auttaa”,
sanoi Kudadejille metsänneito,
meni taloon, haki lehmuskauhan.
”Tässä, nuorimies, juo tätä simaa.
Sillä vuosia niin kuin sinulla.
Kuin tämä sima vuodesta vuoteen
paremmaksi, vahvemmakeksi tulee,
siten sinulle hyvyttä, voimaa
vuosien myötä, pysy terveenä!”

Kun joi Kudadej sitten sen siman,
suoniaan pitkin kulki kuin tuli.
Suuret voimat antoi sima heti.
Poika varttaan voi tuskin tuntea.
”Mistä minulle näin paljon voimaa?”
”Koska hyvyttä mukanasit toit.
Nyt valitse sellainen työkalu,
jonka paino rikkoo vaikka vuoret,
kun sillä isket, jää vain pölyä.
Valitse siis sellainen työkalu,
ettei se murre missään taistossa,
ei tylsty, vaikka kiveen hakkaisi.
Kun vuoret murskaat – ori ilmestyy.
Tämä sauva riittääköön sillekin.
Sinun täytyy tappaa se orikin,
vaikka sen tappo ei ole helppo:
itse Pirunen lähtee taisteluun.”
Kudadej ottikin sen työkalun,
minkä määräsi Metsänneiton.
Aamun valossa saapui vuorille,
sen ukon määräämän työn tekemään.
Ensin kumarsi hän auringolle,
sitten kumarsi hän Maaemolle.
Poika otti raskaan työkalunsa,
sen heilautti – kuusi vuorta mursi.
Seitsemännestä ori hypähti.
Koettaa jaloillaan hänet tallata,
aikoo hampaillaan hänet pureksia.

Kudadej oli poika taitava.
Hän iski otsaan hurjaa oria,
leveän otsan halkoi kahtia,
kerran huitaisten sen pään katkaisi.
Kaatui hevonen jaloiltaan – kuoli.
Kudadej sytytti nyt nuotion,
hän nuotiossa poltti hevosen.
Jottei häivääkään nyt siitä jäisi
taivaan alle. Kudadejn oma pää
näin tulikin nyt pelastetuksi.
Kudadej sielunsa pelastaakseen
halusi jäädä sinne elämään.
Hän seitsemännen vuoren huipulle
teki kolmi-ikkunaisen talon.
Mäntyiseen taloon vei kauniin vaimon,
kauniin puolison, sydänystävän.
Metsänneitosen, viisaan antilaan
Kudaj otti sydänystäväksi,
sydänystäväksi, emännäksi.

Ylös taivaalle kohosi vuori,
mille oli Kudajn talo tehty.
Liki kulkee AurinkoJumala,
KuuJumalakin kulkee läheltä.
Tähdet syttyvät, liki loistavat.
Joskus tuntuu kuin Kudaj näkisi
SuurenLuojan taivaan korkeudessa.
Hän tervehtii, sanoo: ”Siunausta!”
Pyytää terveyttä, ilomieltä.
Kun kuulee SuuriLuojaJumala
hänen pyyntönsä – heti täyttää sen.
Vuoren laella kaunis elämä:
paljon näkyy, paljon kuuluu sinne.
Vain tuulet siellä hyvin kiukkuiset,
niin lähellä välkkyvät salamat.

Seitsemänkymmentäseitsemän vuotta
Kudaj vuorella murheitta eli.
Eli seitsemänkymmentäseitsemän vuotta,

kahdeksantoista nuorta vaimoa sai.
Kahdeksantoista vaimoa synnyttivät
seitsemänkymmentäseitsemän poikaa,
seitsemänkymmentäseitsemän tyttöä.
Ne seitsemänkymmentäseitsemän poikaa
seitsemänkymmentäseitsemän miniää ottivat,
seitsemänkymmeneenseitsemään kylään levisivät.
Ne seitsemänkymmentäseitsemän tyttöä
seitsemänkymmentäseitsemän aviomiestä toivat,
ne seitsemänkymmentäseitsemän taloa rakensivat.
Niin sitten kasvoi hänen sukunsa,
suurentui hänen kaanikuntansa.
Vuodesta vuoteen yhä suureni,
yhä suureni, yhä rikastui.
Vaan Kudadej vanheni, harmaantui,
suora vartensa köyrtyi, kangistui.

Siinä Kudadej on istumassa
kaanin talossa, penkkinsä päässä.
Torkkuu velttona jo vanha ukko
idän puolella eessä ikkunan.
Pitkin lattiaa harmaa partansa,
riippuu lanteilla harva tukkansa,
kuin syksyn tähdet silmät loistavat.
Kudaj kädessään pitää kynttilää.
Kuin ihmissielu palaa kynttilä.
Kudadej torkkuu, näkee unia.
Nyt hän vavahti, nosti päätänsä,
raskaat mietteensä kertoi Luojalle:
”Elin seitsemänkymmentäseitsemän vuotta,
kahdeksantoista nuorta vaimoa otin,
seitsemänkymmentäseitsemän vahvaa poikaa elätin,
seitsemänkymmentäseitsemän tytärtä kasvatin,
seitsemänkymmentäseitsemän miniää sain,
seitsemänkymmentäseitsemän kylää minä perustin.
Tällä tavoin sukuni suureni,
tällä tavoin tilani kaunistui.
Seitsemänkymmentäseitsemän vuotta elin –
sydänsuruja en tuntenutkaan,

vahingon kaltaista en nähnytkään.
Nyt, vanhuudessani, SuuriLuoja,
nyt, vanhuudessa, kuolon tullessa,
tulenkin luultavasti hulluksi –
nääntynyt sydän murehtii, kituu,
väsynyt sielu suruista sairas.
Kolme päivää unta näin, Luojani.
Ensimmäinen uneni tällainen:

Panin maata ja nukahdin, Luojani.
Jouduin suurelle pellolle, Luojani.
Pellolla on musta metsä, Luojani.
Pellolla hyvin iso tie, Luojani.
Tien vieressä iso rotko, Luojani.
Rotkon vieressä on kumpu, Luojani.
Kummun laella käärme puu, Luojani.
Puun latvassa on kähkönen, Luojani.
Alaoksalla satakielen poika.”

Sinitaivaalta hellä ääni kaikui:
”Unesi on hyvin paha, Kudadej.
Se iso pelto on niin hoitamaton.
Sinun maasi, seutusi, on kaunista.
Se korkea metsä, se musta metsä
on onnettomuutesi, vahinkosi.
Se leveä tie, pitkä tie, Kudadej,
on reitti tuonelaan sukusi luota.
Se syvä ja kylmä rotko, Kudadej,
on yht’äkkäinen kuolosi, hautasi.
Kumpu rotkon partaalla, rotkon yllä
orpojesi hautausmaa, Kudadej.
Kummun laella käärme puu, ontto puu –
siitä suuri riemu vihollisella.
Sen puun päällä, puun latvassa kähkönen –
ne suuret murheet sukusi omia.
Satakieli oksain alla, oksistossa –
ne monet orpolapsesi, Kudadej.”

”SuuriLuoja, toinen uni kuuntele.

Kaunis paju kasvaa puutarhassa.
Pajun latvassa on pieni pesä.
Pesässä elää lintutaituri.
Kauan katselin lintutaituria.
Ohi kulki ihminen, näkikin
lintutaiturin pajupesässään.
Kun oli nähnyt, heti tappoi sen.
Kun oli tappanut, pisti taskuun.
Maata pitkin sen veri levisi,
sen sulat levisivät taivaalle.”

Jälleen kajahti ääni taivaalta:
”Se paju puutarhassa, Kudadej,
on harmejasi, huoliasikin.
Pesä pajussa, Kudadej-vanhus,
on läheistesi, sukusi koti.
Siinä pesässä kaunis lintunen
sinun perheesi maine, soinnukas.
Tapettu lintu – tuho suvunkin.
Pudonneet sulat, revityt siivet –
suuria huolia lasten tähden.
Linnun valuttaman veren puna –
kauniin maasi tuho, isoisä.”

”Kuuntele, Luoja, kolmaskin uni.
Osuin, Luoja, suurelle pellolle,
pellolle, korkealle kummulle.
Kummun laella kuin suuri lekkeri.
Siinä syvänteessä musta metsä.
Metsässä on pieni aukeama,
aukeaman päässä vanha puukin,
vanha tammi aukean reunassa.
Tammen vieressä koivu valkoinen,
valkoinen koivu, niin kaunis koivu.
Sen koivun alla lähde pulppuaa,
siinä lähteen puhdas vesi virtaa.
Suuret kivet kiertää veden virta,
suuret kiertää, kantaa pikkukivet.
Sen rannalla kasvaa tuomipuita.

Oksain päissä mustat tuomenmarjat.
Harmaaseen päähän laski aurinko,
jalkopäähän laski kuu taivaalta,
hiusten kärkiin tähdet asettuivat.”

Jälleen taivaalta ääni kajahti:
”Muista, Kudadej: pellon kumpu on
sukusi murhe, ersäin kärsimys.
Se mustan metsän koivuaukea –
kotisi, vahingossa saamasi.
Aukean päässä on se vanha puu –
sinä, Kudadej, orpo ihminen.
Se valkokoivu, se kaunis koivu –
sinun onnesi, jonka menetit.
Lähteen pulputus, veden virtaus
suuret, pienet kivet mukansa –
se pitkä tie, ne monet kyyneleet –
läheisillesi, harmaa Kudadej.
Mustat tuomenmarjat tuomipuissa –
orposi: lapset, lastenlapsesi.
Pääsi aurinko, vanhus Kudadej –
viime rukouksesi Luojalle.
Tuo kuu, Kudadej, jalkopäässäsi –
viimeiset päivät elämässäsi.
Tähdet hiuksissa, harmaa Kudadej –
lämpimät muistot muilla sinusta.
Unet, vaari, viestejä sinulle,
kertovat sukusi vahingoista.
Minkä näit – sen voi tosiaan tehdä.
Sinun maasi kohta jo katoaa.
Minjaša-käärme sen täysin polttaa,
kaikki kylät tulessa korventaa.
Metsät täynnään pistäviä käärmeitä,
joet täynnään pilallista kalaa.
Sitä ennen, isoisä, kuolet.
Kuole vuoren laella, Kudadej.
Käske kaivaa sinne suuri hauta.
Jäi seitsemän päivää sinun elää.
Riennä kertomaan se lapsillesi!..”

Huononi ukon sydämen vointi.
Hän kutsui luokseen kaikki poikansa,
huuteli tykönsä tyttölapsensa.
Aikoo viime aikeensa kertoa,
niiden syvin merkitys esittää.
”Jokainen aikanaan syntyy, kuolee,
jokaisella on oma elämä”,
Kudadej alkoi hiljaa kertoa,
„tuli aika minunkin lähteä,
käski Luoja Tuonelaan suunnata.
Seitsemän päivää, yötä jäi elää.
Seitsemän päivää kanssanne olen.
Kahdeksantena, sen valjetessa
LuojaJumala sieluni ottaa.
Haudatkaa minut tälle vuorelle.
Pankaa minut multaan siihen paikkaan,
missä piru vanhuksen surmasi,
mistä hän löysi onnen valkean.
Vuokseni, miehet, älkää surkokaan,
vuokseni, naiset, älkää itkekö,
multaan kyneleitä vuodattako.
Nyt kuunnelkaa, mitä teille puhun.
Säilyttäkää sanani muistissa.
Esitän teille, lapset, neuvoni,
ajatukset elämäkulusta.
Ainahan olen näin ajatellut,
ainahan olen näin puhunutkin.
Synnyit ihmiseksi – elä ihmisenä,
silloin onnesi alkaa suurentua.
Hyvä ihminen vaikeuksissakin
keveästi kantaa elon taakkaa.
Elämän tarkoitus löytyy silloin,
kun rakkaus sydäntä lämmittää.
Silloin ihminen on voittajana,
kun oikeus on hänen tukenaan.
Niin kuin puut metsissä yhtäläiset,
ihmiset kylissä yhtäläiset.
On lintunen isäntä taivaalla,

kala meressä, joessa, järvessä.
Ihminen kaikkialla isäntä.
Vain hänellä on Jumalan hahmo,
vain hänellä on Jumalan järki.
Siksi tuntuu raskaskin taakkansa
keveältä; sen voi kauas kantaa.
Älkää laiskotelko säästämällä
järkeä lapsuudesta vanhuuteen.
Jos neuvoja ottaisit toisilta,
palauta ne moninkertaisina.
Toisten järjellä älä elele,
ota vain siitäkkin opiksesi.
Elämä on työntekoon annettu.
Yöpuoli pidä työstä vapaata.
Huono elämä on koditonta,
sitäkkin huonompi lapsetonta.
Elon tarkoitus löytyy kodista,
puolisosta, kauniista lapsista.
Ne ilosi, elämäsi tuki.
Jos puolisoa alat etsiä,
silloin, nuorimies, pane merkille:
omenapuussa kypsyy omenat,
pihlajapuussa sen karvaat marjat;
samaa polkua tytöt kulkevat,
toiset hankalat, toiset järkevät;
hyvällä naisella – hyvä talous,
kelpo miehellä – kelpo kartano;
naisen kauneus – kevään kukkanen:
tänään hymyää – huomenna lakastuu.
Kaunis vaimo – silmänsä palavat,
hyvä vaimo – sydämensä laulaa.
Jos vaimo kaunis – mies kauniimpikin.
Jos vaimo joutsen – mies taikalintu.
Nuori sydän kylmäänkin kiveen tarttuu.
Etsi vaimoa järjellä, mies.
Ota itsesi kaltainen vaimo,
suhteessa kauneuteen, älykkyyteen.
Miten sujuukaan vaimon kosinta,
siten sujuu sitten ajan vietto.

Kun olet, poika, vaimon ottanut,
alkaa lasten elatus, kasvatus.
Talo, jossa lapsia, onnekas.
Opeta lapsiasi pieninä.
Pojan kasvatat, iloitset: 'Minun!'
Vaan muista: järkensä ei omasi.
Työn tekijöiksi lapset koulitaan.
Heille näytetään työssä päämäärä.
Työn vuoksi ihmistä arvostetaan,
työn vuoksi häntä tullaan kiittämään.
Tee joka työ omana aikanaan.
Kevätpäivinä pellot kylvetään,
kesäpäivinä heinä niitetään,
syksyn päivinä elo leikataan.
Talvi kysyy, mitä teit kesällä.
Auringon kanssa päätä unesi,
kesä uurasta, saat talven leivät.
Kesän aurinko viljan kasvattaa,
talven aurinko viljan varjelee.
Lisäksi teidän täytyy lopettaa
turha tarinointi, puhe työstä.
Ensin miettikää, sitten puhukaa.
Paljon kuunnelkaa, vähän puhukaa.
Paljo puhe paljon vihaa nostaa.
Jonka silmät kaunistaa rakastaa,
sen korvat järkeviä sanoja.
Älä kerää pahoja viestejä –
niistä itsekkin tulet pahaksi.

Sanasi kuulet tarhan takana,
kuulet kyläläisten kielenpäästä.
Vasta silloin onnellinen olet,
kun elät vain hyvyyteen pyrkien.
Kuin kaunis laulu – hyvä ihminen,
kuin julma tauti – paha ihminen.

Seitsemän päivän mentyä, pojat,
teidät jätän. Kuulkaa viime sanani:
Järkevästi eläen, yhdessä,

työtä tehden, sukua suojellen,
ette koe vahinkoja, nälkää.
Kaikkea hyvää saatte kokea.
Yhdessä pystytte vastustamaan
kaikenlaisia vihollisia.
Yhdessä helposti selviydytte
vahingoista, kaikista murheista.
Vihollistanne älkää pelätkö,
pelätkää omia vajeitanne
ja omia heikkouksianne.
Kestäkää kolmen vuoden valmennus.
Etsikää lavea tie elämään.
Se on suurten pyrkimysten tiekin.
Ne voivat tuoda suuret tulokset...
Tämän halusin painaa mieleenne.
Nyt menkää te hautani kaivamaan,
sitten tiellenne valmistautukaa.
Synnyinmaanne teidän pitää jättää.
Kun kuolen, tulee Minjaša-käärme.
Ja se kylänne polttaa tulella,
käärmeenpoikasin täyttää metsän, maan.
Auringonnousuun täältä lähtekää.
Sieltä löydätte elinpaikkanne.”

Kolmasti pojat nyt kumarsivat.
”Miksi meidät jätät, rakas isä?
Etkö saanut kyllin arvostusta?
Etkö saanut ruokaa kylliksesi?
Kuinka sinutta me eläisimme?”
”Voi, isäkulta!” tytöt kirkuvat.
”Auringonvalo jää pois taivaalta!..
Kerro, isäkulta, isäras,
mikä kuolo nyt sinut sieppasi,
mikä tuho nyt sinut tapasi,
pahaan aikaan vain, vai huonoon aikaan?
Isä, näemmä, aiot lähteä
sinne, missä ei aurinko nouse,
sinne, missä ei tuuli puhalla.
Sinne, isä, olet nyt lähdössä,

sinne olet nyt eroamassa.
Meidät jätät nyt, isäkultamme,
maailmaan kirotuiksi orvoiksi...
Tänä yönä me, isäkultamme,
niin paha unta näimme sinusta.
Penkille, isä, menit nukkumaan –
et kohottanut kahta kättäsi,
et nostanut harmaata päätäsi.
Nukahdit, ja nukuit kylliksesi.
Vuosisadan vahvaa unta nukuit.
Taivaasta, isä, LuojaJumala
kolme värinuolta alas ampui,
kuin valopuroa irti päästi:
vihreän, mustan ja valkoisenkin.
Kaikki sinulle omistettuja.
Vihreä nuoli – LuojaJumala
ruumiistasi vihreän sielun otti.
Valkoinen nuoli – sukusi naiset
sielun jättämän ruumiisi ottaen
valkeaan palttinaan sen peittivät.
Se musta nuoli – rakas isämme,
mustaan multaan sinut nyt pantaisiin...”
”Mutta miksi, lapseni, itkeä,
ei syytä kyyneleitä valuttaa”,
alkoi Kudadej jälleen puhua,
”jo seitsemänkymmentäseitsemän
vuotias vanha ukkohan olen.
Siksi Tuonelan tielle jo lähden.
Enkä tietenkään pelkää kuolemaa.
Kuolen – mutta elämäni jatkuu
seitsemässäkymmenessäseitsemässä
poikalapsessani,
seitsemässäkymmenessäseitsemässä
tyttölapsessani –
teidän ruumiissanne, sieluissanne
tulen elämään.
Täysin kuolee se, jolla ei lapsia..
Se, kuiva puu – onneton ihminen.
Menkää, pojat, kaivamaan hautani.

Jättäkää valitus, sureminen.”

Mursivat pojat vuoren kiviä,
kaivoivat haudan – talon suuruisen.
Seitsemänkymmentäseitsemän-
vuotiaasta tammesta
tekivät hautaan seinät, lattian,
penkin ja pienen pöydän, vuoteenkin.
Sitten vielä portaat ja katonkin.
Pöytään panivat leipää, suolaa, olutta.
Seitsemästi kumarsivat Maaemosta,
toiveensa kertoivat MaanJumalalle:
”Hyvä ihminen tulee luoksesi.
Ota hänet vastaan mielihyvin,
hyvin sanoin puhele hänelle,
hyvä paikkakin etsi hänelle.
Seitsemänkymmentäseitsemän
vuotta hän on elänyt,
seitsemänkymmentäseitsemän
hyvää tekoa hän on tehnyt.
Tartu Kudadejta sormenpäistä,
helppoa tietä Tuonelaan taluta...”

Hauta kaivettu, sanat sanottu.
Pojat kääntyivät isänsä puoleen.
”Aika lähteä!” sanoi Kudadej.
”Eläkää, pojat, sanaini mukaan.
Silloin suuriksi käyvät voimanne.
Ja kun vain kasvaa suuri voimanne –
isänmaahan takaisin palatkaa.
Tielle nopeaan! Tulee Minjaša.”

Jäi yksikseen vanha Kudadej.
Kauan katseli lähtijäin perään,
kunnes katosivat pellon taakse.
Hän meni sisään, istui penkille,
alkoi rukoilla LuojaJumalaa.
Seitsemän päivää rukoili siinä.
Sitten Kuolema tarttui käteensä.

”Mennään, Kudadej, lepopaikalle.
Uusi talo on tehty sinulle.
Siinä elämä erittäin hyvää.
Vahinkoja siellä et koe koskaan,
et murheen taakkaa tule kantamaan.”

Kaivettuun hautaan Kudadej astui.
Sulkeutui takaa maallinen ovi.
Juuri ehti kuolemaan Kudadej,
Minjaša lensi, haudalle laski.
”Kauan odotinkin kuolemaasi!”
kiljaisi kuolleelle vanhukselle,
”kaikki kyläsi kärvensin, poltin,
kaikki ihmiset tuhkaksi muunsin...”
Kylmästä haudasta kaikui ääni:
”Yhä petkutat, tyhjääkäärme!
Jo aiemmin tiesin tulostasi.
Siksi kylästä poistin ihmiset,
lapset uusiin paikkoihin saattaen.
Et kauan ole, käärme koppava,
kaunista maatani pilkkaava.
Kasvaa poika, itseni kaltainen –
hän sinun sielusi vie, Minjaša.”

Tjokšon

Idästä hopeinen vuori kohosi,
pohjoisesta kasvoi vuori kivinen,
etelässä vahavuori pystyssä,
kuiviin, mustiinkin pilviin peittyi taivas.
Ne kolme vuotta ersäin ympärillä,
ainoastaan reitti länteen avoinna,
matkakohde sinne on vain jäljellä.
Kuitenkaan sinnekään ei voi vaeltaa –
siellä kohtaisi Minjašan-Senjašan.

Ersät kokevat onnettomuuksia.

Nälkään ja tauteihin kuolee mokšia.
Mokšat eivät pääse eroon murheistaan.
Vilja-emo jätti ersäläisten maan.
Viljan kasvunkin Maaemo lopetti.
Kuolema vaeltaa pitkin kyliä,
piikkimiekallaan iskee ne kolmia.
Laulua laulaa, riemuitsee ja nauraa,
sydämeen tarttuu kuin käärme pistävä:
”Hoi, ersä, ota vastaan pelkäämättä!
Valmistaudupa pelotta Tuonelaan.
Tuonelassa, ersä, hyvä elämä!
Tuonelassa, mokša, kunnan elämä!
Tuonelassa, ersä, et kynnä, kylvä,
kuitenkin, mokša, hyvin syöt ja juotkin!..”

Sanoistansa hiukset pystyyn nousevat,
sydäntä kylmä hyytää, vie sen voimat.
Huudahtaa ersä: ”Auta, SuuriLuoja!
Korvenna, polta Kuolema, Ukkonen!”
Meni taloon, otti tulta uunista
ja kirkuu, Kuolemaa kovaa kiroten:
”Tässä sieluni, ota se, Kuolema!
Tartupa siihen kylmällä kädellä!
Mustan naamasi minä itse hiillän!
Tulenliekeissä hahmosi polttelen!”
Tulenliekin paiskaa ikkunastansa
ja toista tietä Kuoleman karkottaa.

Älä, onnettomuus, murra ersäin juuria!
Älä, onnettomuus, väännä mokšain luonnetta!
Eivät ersät sen takia syntyneet,
vaikeudet he lujin mielin kohtaavat.
On hyvä, järkevä elämäntapa:
vaikka puu kaatuu, jättää se juuria.
Juurista virkoavat uudet versot,
vanhan puun tilalle kasvaa toisia.
Kudadejn suvussakin niin tapahtui,
siihenkin kasvoi uusia versoja.

Kuin valkea joutsen seitsemän kylää
lensi hyvä viesti korvasta korvaan:
”Jopa syntyi Kudadejn lapsenlapsi.”
Viisas, isoisän näköinen poika.
Tjokšon – omaiset häntä nimittivät,
ersäin päälliköksikin lupasivat.

Varreltaan komeaksi Tjokšon kasvoi,
kaunis oli kirkkaiden silmäin katse.
Hän kasvoi, mutta vain yhden työn taisi:
voimia säästi, järkeä kokosi.
Niinpä kuin vain kaksikymmentä päivää
ohi kiisi kaksikymmentä vuotta –
Tjokšon on iso mies, kaunis, voimakas.
Vaan hän on apea, kuin musta pilvi.
Ei suuri ajatus salli lepoa...

Illalla Tjokšon suru sydämessä,
sarastukseen herää aivot synkkinä.
Hänen hevosensa ei tätä kestä,
ihmisen sanoin isännältään kysyy:
”Mitä murehdit, Tjokšon, joka ilta?
Mihin olet lähdössä joka aamu?”
”Valmistaudun lähtöön kaukaista tietä.
Esi-isäimme maan aion pelastaa.”
”Voi, älä mene esi-isäin maahan.
Älä sieltä etsi elämän paikkaa.
Kuulin, isäntä, huono on sinne tie.
Kuulin, päällikkö, se on kuoleman tie.
Molemmin puolin syvä kylmä rotko,
reunoillensa pantu korkeat seipäät,
seipäissä tärisee ihmisten päitä,
seipäiden alitse heitetty luita.
Yksi seiväs on ilman ihmispäätä.
Jos lähdet – sinua se odottaakin...”

Kylän kokouksen Tjokšon järjesti,
kolmasti isäinsä maata kumarsi.
”Kuunnelkaa, tulkaa, viisaat esi-isät!

Kuulkaa, mitä sanon, te harmaaparrat!
Esi-isiemme maan me valtaamme!
Oman kansamme maan me vapautamme!”
”Tjokšon, olet Kudadejn lapsenlapsi.
Onnen hän varmaan sinulle varasi.
Me sinuun luottaen sen lähetämme.
Toivomme voittoosi helppoa tietä.”

Tjokšon lähti kulkemaan pitkää tietä.
Mazaj, vaimo, alkoi kovin valittaa.
”Voi, kaksin korvin kuulepa, puoliso!
Voi, puhu hyvät sanasi minulle:
Kuinka kuulen uutisia sinusta?
Mistä tiedän, elätkö vai et elä?”
”Tämän verran, Mazaj, tästä kerronkin:
Talon harjaan kultanuolen työntelen.
Ja jos en enää olisi elossa,
niin nuolesta veri alkaa virrata.
Lähdepä silloin minua etsimään.”
”Kerro, Tjokšon, kuinka sinut löytää voin?”
”Minut löytää, vaikka se on vaikeaa.
Moni villi lintu lentää taivaalla –
korpit, hanhet, kurjet vastaan tulevat.
Niiltä linnuilta kysele minua,
sydämesi sanoin heiltä tiedusta.”
Mazajta Tjokšon suuteli, lähti pois.
Kolmen vuoren yli kiittää kuin lintu.
Saapui sankkaan metsään. Siellä ratsunsa
käskemättä pysähtyi. Se vapisee.
Tjokšon näkee: metsään rotkot kaivettu,
rotkojen reunoille pantu keihäitä.
Keihäissä tärisee ihmisten päitä,
keihäiden alle on heitetty luita.
Tuonnempana oli kaunis aukea,
aukeaa levisi silkkiruohikko.
Valkohanhet vihreällä nurmella,
nokat käärmemäiset, silmät palavat.
Perätysten poikaa vastaan tulevat.
Tjokšon hämmentyy, hengittää raskaasti,

nostaa miekkansa, aikoo iskeäkin.
Silloin hanhet muuttuivat tyttösiksi –
kauniiksi, vaaleiksi, alastomiksi.
”Mitä haluat, tee se, poika, meille –
kauan tässä odotimme sinua.”
”Ei minua varten ole laulunne –
teitä rakastakoon miekka terävä.”
Tjokšon huitaisi – tytöt katosivat,
Tjokšon katsoo – järvi kedon reunalla,
hohtaa hopeaa, värisee kylmässä.
Kurkku kuivana hän veteen kumartui.
Ääni kajahti: ”Kuka juo järvestä?”
Ketoon tammi kohosi. Tammen luona
seitsenpäinen käärme kirkui, henki tulta.

Sillä hetkellä Tjokšonin hevonen
pyysi lempeästi Tuuliemolta:
”Tuuli-, Ilmaemo, avaa ovesi,
päästä ulos aitastasi vihurit.
Tänne lentäkööt, ilman jäähdyttäkööt,
käärmetulesta ystävän pelastain...”

Tjokšon kuulee – kova humu metsässä,
ilma kylmeni, rupesi satamaan.
Helppo pojalle nyt kova taistelu.
Kerran lyö käärmettä – pois kaksi päätä,
kahdesti kun lyö – hakkaa kolme päätä.
Käärme pelästyi, kirkuu:
”Voimani meni, kuolen.
Tjokšon, pyydän, että vähän odotat.
Sano, joudunko eroon järvestäni.”
”Niin tapahtukoon. Nyt käsken: juo vettä.”
”Hyvä on, Tjokšon, juon ja sitten kuolen.”

Se käärme putosi polvilleen järveen,
ja syöksähti, syöksähti kylmään veteen.
Se joi, ui – sen haavat taas paranivat,
sen katkaistut päät taas kaulaan tarttuivat.
Käärme ivaili, naureskeli siinä:

”Kiitoksia sinulle, Tjokšon-poika!
Palautit minulle nuoruuden voimat.
Ken juo vettä siitä järvestä, poika,
tulee kolmin verroin voimakkaammaksi.
Tapan sinut, hävytön!” se kirkaisi
ja joka päästänsä liekki leimahti.
Tjokšonkin vihastui, hänkin notkistui –
miekka kädessään välkkyi kuin salama.
Kerran huitaisi, halkoi vihollisen,
itsensä hilliten, tätä soimasi:
”Tosi voimaa et voita, lohikäärme,
tosi älyä et, käärme, petkuta.”
”Lähtee sieluni, hengitän raskaasti.
Viimeiseksi, Tjokšon, pyydän sinulta:
Näet aukean päässä suuren tammen –
sen alle hautaa minut, tee hautani.”

Alkoi Tjokšon hautaa kaivaa käärmeelle,
alkoi maa, metsä kohista, väristä.
Joutsen, kuin taivaan valkopilvi, sanoi:
”Voimakas Tjokšon, ole myös älykäs.
Jos lohikäärmettä sinä tottelet,
jos sen tammen alle sille haudan teet,
se vihamies vie mukanaan maan voiman,
kauniin maan se tekee onnettomaksi.
Sytytä nuotio, polta vihollinen,
tuulen matkaan sen tuhkatkin karista.
Vasta silloin päättyy hyvin matkasi.”
”Kiitos, joutsen, viisaista sanoistasi!”
Valkopilvenä joutsen ilmaan nousi,
metsän reunaan syttyi nuotio punainen.
Sen käärmeen Tjokšon poltti nuotiossa
ja sen tuhkat tuulen matkaan karisti.
Sitten meni hevosineen järvelle,
puhtaassa vedessä peseytyi, uikin.
Ja jälleen hän jatkoi pitkää matkaansa,
sinne tänne kulki isäinmaatansa...

Samaan aikaan lähti matkaan Senjaša –

aikoi käärme-emo kaivon katsoa.
”Voi, kauniin ruuhoni joku tallasi!
Kirkkaan kaivoni tyhjäksi ryypäsi!
Nuori kelpo poika nurmen tallasi,
nuori kaunis mies kaivoni tyhjiin joi.
Odotas, vahdin sitä nuorukaista!
Odotas, tapan sen komean miehen!”

Nurmeaan Senjaša lähti vahtimaan,
miehen aikoi käärme-emo tuhota.
Kuljeskeli – väsyi, istui lepäämään,
käärme-emo torkahti, nukahtikin.
Sitä tietä poika kulki yleensä,
siitä meni Tjokšon-ersän sielukin.
Tjokšon katsoi – siinä torkkuu Senjaša,
Tjokšon katsoi – siinä nukkuu käärme-emo.
Poika veti nyt terävän miekkansa,
mies nappasi nyt terävän miekkansa –
Senjašan kuusi päätä pois hakkasi,
käärme-emon kuusi kieltä repäisi.
Unestaan hakattu käärme huokaisi,
metsän poikki päästi äänen kaikuvan:
”Nuori kelpo poika, pyydän sinulta,
Tjokšon, eteesi kolmasti kumarrun:
Älä hakkaa säilynyttä päätäni,
äläkä revi viimeistä kieltäni!
Kaiken omaisuuden annan sinulle,
tuulihevoseni lupaan sinulle.”
”Olkoon, Senjaša, ratsusi omani.
Ja myös, käärme-emo, omaisuutesi.”
”Oi, Tjokšon, valkokoivu-tyttäreni
sinulle myös annan, kauniin lapseni.”
”Hänkin, Senjaša, olkoon nyt omani.
Olkoon hän orjani, palvelijani.”
Huitaisi miekalla – hakkasi sen pään,
otti pois siltä ihmissyöjän sielun.
Pelastettu oli esi-isäin maa.
Ilomielin Tjokšon kotiin kiiruhtaa.
Kivi-vaha-vuoret jäivät taaksensa,

hopeavuorelta hän jo laskeutuu...
Silloin aukealle hanhet tulivat,
näyttäisivät Tjokšonille kiukkunsa.
”No, nytpä me kiinni saamme Tjokšonin,
hevosensa jalvoja pistelemme.”
Siivet levittäin nousivat taivaalle,
käärme-hanhet tekivät kuin aikoivat...
Tjokšon ratsuineen putoaa vuorelta,
vain repaleita jää heistä ylhäälle.

Kotona Tjokšonin aviovaimo
peloissaan kultanuolta aina tarkkaa.
Siitä punainen veri alkoi vuotaa.
Nyt Mazaj lähtikin miestänsä etsimään.
Mihin silmä vie, sille tielle lähti,
mihin sydän kutsuu, sinne suunnistaa.
Hän katsoo – taivaalla lentää kurkia,
kurkien perään kiiruhtaa hanhia.
”Kurjet, hanhet, pyydän teiltä tietoa:
Näittekö, missä on Tjokšon-mieheni?”
”Emme tiedä, missä Tjokšon-miehesi,
emmekä nähneet sydänystävääsi...”

Korppeja lentelee sinitaivaalla,
siipiä taputtain, pois päin kiiruhtain.
”Korpit, ystävieni, pysähtykääte,
antakaa siipienne nyt levätä.
Näittekö te, korpit, Tjokšon-miestäni?
Näittekö, linnut, sydänystävääni?”
”Näimme Tjokšonin, kyllä näimme, Mazaj!
Me kohtasimme puoliso, Mazaj!
Idän suunnalla on vuori hopeinen,
sen sisästä virtaa lähde hopeinen.
Miehesi loukkaantui sillä vuorella,
makaa kuolleena sen lähteen vierellä.
Sen lähteen vettä juota Tjokšonille,
pese hyvin loukkaantunut ruumiinsa.”
Vaimo saapui yli pellon seitsemän
korkealle hopeiselle vuorelle.

Sieltä löytyikin Tjokšon-puolionsa.
Repaleiksi revittynä ruumiinsa.
Kun Mazaj sitten kirkkaan lähteen näki,
hän korpin neuvot, käskyt heti muisti.
”Minäpä pesen puolisoni ruumiin!
Juotanpa hopeista vettä kurkkuunsa!”
Kun hän niin teki, kuolema peräytyi.
Tjokšon nousi kuin unesta seisomaan –
entistään parempi, vahva, komea.
Mazajlle hän kumarsi ja sanoikin:
”Minut pelastit, nyt ratsu pelasta,
alkamasi työ nyt saata päätökseen.”
Kas, jaloillansa on jo hevonenkin,
lähteen vesi vielä senkin elvytti.
”Nyt sinäkin, vaimo, kylve lähteessä,
pese murheen uurteet valkoruumiista”,
sanoi tyytyväinen Tjokšon vaimolle,
”ettei jää vahinkoa elämäsi.”

Niin Mazaj kuin sorsa astui lähteeseen,
upottautui kylmään veteen väristen.
Loisti heti hopeisena ruumiinsa,
kaikista vioittumista puhdistui.
Tjokšon katselee, laulaa sydämensä:
kuin Angen lapsi on hänen Mazajnsa.
Tuli lähteestä, kuin vasta syntynyt:
ei murheen merkkiäkään ihollansa.

Tjokšon ja Mazaj kotiinsa saapuivat,
hyvä uutinen kyliinkin kantautui.
Tjokšon kutsui kokoon isovanhemmat,
kolmasti maahan kumartui edessään.
”Ersät, jo tapoin seitsenpäiset käärmeet,
niiden tuhkat tuulen matkaan levitin.
Muinainen maamme on nyt jälleen meidän,
odottaa meitä elämään-asumaan.”
Alkoivat loistaa isoisäin silmät,
kevenivät vaimojensa sydämet.
Yhteen ääneen he kaikin nyt puhuivat:

”Rupea, Tjokšon, nyt ruhtinaaksemme,
maamme järkeväksi hallitsijaksi.
Johda, pelastaja, maahan muinaiseen,
olkoon se jälleen meitä varten siellä...”
Alkoi laulunsa Tjokšon sille maalle,
kirkaalla äänellä kauniin laulunsa:
”Maa syntyi – syntyivät elämäntavat.
Mikä oli maassa ensimmäisenä syntyvä?
Mikä oli maassa ensimmäisenä kasvava?
Ensimmäisenä syntyvä oli aurinko.
Toisena syntyvä oli taivaan kuu.
Mikä oli kolmantena syntyvä?
Kolmantena syntyvä oli kansa.
Se oli kansa, kansat ja heimot.
Mikä oli neljäntenä syntyvä?
Neljäntenä syntyvä oli ersän kansa,
ersän kansa, ersän kieli...”

Tjuštjan aika

Neljäs kertomus

Kansa asettaa ruhtinaan

Kylän kokous

Kudadejn peltoaukeille,
muinaiseen maahan kauniiseen
kolmen vuorensa välistä
palasivat ersät, mokšat.
Alkoivat he siinä elää,
elää, kasvaa, lisääntyä,
jälleen maansa täyttivätkin,
moneen kylään levisivät.
Seitsemänkymmentä vuotta
siinä sitten elelivät,
seitsemäänkymmeneen kylään
siinä sitten lisääntyivät.
Seitsemänkymmenen vuoden
jälkeen jäivät haltijatta,
jälleen jäivät johtajatta.
Kuoli Tjokšon, pelastaja,
tuo Kudadejn lapsenlapsi.

Mitä ersät nyt mieltivät,
mitä mokšat murehtivat?
Tsaaria he aattelevat,
uutta johtajaa pohtivat.
Pohtivat – päästään sekaisin
jo mennen, rauha mielistä,
hyvät tavat menettäen.
Alkoivat he sadatella,
nyrkkeillen jo tapellakin.
Joka päivä riitelevät,
hiukset repien, nenät rikkoen.

Ersät vailla hallitsijaa,
taitavata hillitsijää.
Miksi alkoivat tapella?
Miksi kirkua, kiroilla?
Eivät voi jakaa metsiään,
jokia, peltoja, luhtaa.
Lakkaavat tappelemasta,
jättävät riidat – pohtien,
mikä lienee paras keino
päästä tielle oikealle.

Seitsemän kylää kokoontui,
tehtiin kylien kokous.
Seitsemän kyläin ukkoa,
elämän menon tuntevaa
seitsemän kylän kansalle
alkoivat sitten puhua:
”Kuunnelkaa, seitsemän kylää,
seitsemän kylän vanhukset:
Minkä tähden riitelemme,
minkä tähden tappelemme,
hiukset päästämme revimme,
nenät terävät rikomme?
Tämän tähden riitelemme,
tämän tähden tappelemme:
eihän meillä hallitsijaa,
eihän meillä hillitsijää.
Emme voi jakaa metsäämme,
emme jakaa nurmeamme.
Maa tuhoutui hoitamatta,
maa tuhoutui vaalimatta.
Nyt me tsaarin asetamme,
hallitsijan asetamme.
Maamme hän pystyy jakamaan,
lopettamaan tappelumme.
Kenet tsaariksemme saamme?
Hallitsijaksi panemme?”

Etsivät ersät sopivaa

tsaariksensa, kaaniksensa:
järjestyksen laatijaksi,
työn, tapojen tuntijaksi.
Nyt etsivät tsariansa,
valitsevat kaaniansa –
eipä löydy tsariansa,
ei voi valita kaania...

”Teemmepä hunajakaljaa,
pöydän pitkäksi vedämme!
Nytpä Luojaa rukoilemme,
nytpä Luojalta pyydämme!..”

”Siunaa meitä, Luojamme!
Siunaa meitä, Taivainen!
Missä synnyit, kasvoitkaan?
Missä sinut ruokittiin?
Ei maan päällä yksikään
kertoa voi kielellään,
taivaan alla yksikään
tajuta voi järjellään.
Olet tosi Jumala,
Sinä et ketään pelkää.
Kuten teit jo maailman
hyvällä järjelläsi,
kasvatit nurmet, metsät.
Kuten Sinä taivaan teit,
auringonkin ja kuun teit:
päivän tielle auringon,
yön tielle KuuJumalan.
Käskystäsi kulkien
asiansa hoitavat,
sanaasi noudattavat,
niistä eivät poikkea.
Eivät mene edelle,
eivätkä jää jälkeenkään.
Maan päälle Sinä jo teit
valtameren mahtavan.
Valtamereen mahtavaan

päästit kolme kalaakin,
Maaemosen haltijaa,
kulmainsa puolustajaa.
Vielä laskit maailmaan
kaikenlaisia sieluja:
karhun teit ja sudenkin,
villisian ja vuohenkin,
näädän kauniskarvaisen...
Vaan et tehnyt tsaaria,
pannut Maalle johtajaa –
elintapain laatijaa.
Luoja elättäjämme!
Luoja varjelijamme!
Kuulutimme nimesi,
tervehdimme sinua.
Valkoliinat levittäin
leipää, suolaa panimme.
Teurastimme nimeesi
kanan sinivärisen,
toimme sinun nimeesi
kakut voissa paistetut,
keltaisia munia.
SuuriLuojaJumala,
näe kumarruksemme,
kuule meidän sanamme.
Anna, mitä anomme!
Suojaa pelon kohteelta!
Viljan kasvua anomme,
lisää karjaa anomme,
terveyttä anomme,
menestystä työllemme.
Vihollista pelkäämme,
kivenraskasta jalkaa,
pahan miehen aikeita,
pahan silmän katsetta,
miestä pahansuopaista.
Suojaa maineen viejiltä,
ylitse lentäviltä,
järjen päästä vieviltä,

hädä alta menijät,
jalkasuonten leikkaajat.
Terveysten pilaajan,
mielen pahansuopaisen,
huonon uutisen tuojan,
miehen pahasilmäisen,
raskain jaloin tallaavan
suuren puun latvaan nosta,
pään ja nilkat murtaen.
Maan pinnalle kopauta,
seitsemän sylvä syvään!”

Kokoontuivat ersät yhteen,
aikoivat päämiehen ottaa.
Päämiehettä huono elää,
päämiehettä se ei hyvää.
”Kenet panna päämieheksi?
Kenet hallitsijaksemme?”
”Kehen päin kauha kääntynee,
kehen päin kauha kiertynee,
se tulkoon päämieheksemme,
tulkoon maan hallitsijaksi.”

Kokoontuivat kaikki yhteen,
ympäri hunajakaljan.
Kehen päin kauha kääntyikään?
Kehen päin kauha kiertyikään?
Ei kääntynyt kehenkään päin,
ei kiertynyt kehenkään päin.

”Ei lie joukossa ihmistä,
josta tulisi johtaja,
olisi hallitsijana,
olisi Tjuštjan kaltainen –
meille näkömme antaja,
tapojemme uudistaja.”
Seitsenkymmentä vuotias
ukko astui esiin, puhui,
esitti mielipiteensä:

”Menkää peltovainiolle,
menkää luonnonvaraiselle.
Siellä on jo nyt kyntäjä,
siellä on nyt äestäjä.
Siitä tuleekin tsaarinne,
siitä maanne hallitsija.”

Dubolgo

Kuuntelivat vanhaa miestä,
panivat muistiin puheensa
seitsemän kylän vanhukset,
näiden kyläin isoisät.
Lähtivät luonnon maisemaan,
menivät peltoon vihreään.
Löysivät ukot kyntäjän,
löysivät myös äestäjän.
Kun tulivat lähellensä,
kun he saapuivat luoksensa,
katsovat – poika Dubolgo,
näkevät – nuori Dubolgo
kahdellatoista auralla,
kahdellatoista äkeellä
kyntää, äestää sarkaansa,
peltovainion kohentaa.
Pysäytti hevosensa,
isoisille näin sanoo:
”Terve teille, isoisät!
Terve teille, te vanhukset!
Kertokaa, miksi tulitte,
peltovainioon menitte?”
”Siksi luoksesi tulimme,
siksi vainioon lähdimme,
puhuaksemme sinulle,
kysyäksemme sinulta:
tuletko hallisijaksi,
jo ersäläisten tsaariksi?”

Järkesi riittää varmaankin
kansan johtajan toimintaan?”
”Eipä minusta tsaariksi
eikä maan hallitsijaksi.
Silloin tulen tsaariksikin,
tulen maan hallitsijaksi –
kun nostan puhdistuskepin
ja sen työnnän peltosarkaan –
vahvat juuret irrottamaan.”

Kun nosti puhdistuskepin,
multaan työnsi tämän sauvan,
näin sanoi isoisille:
”Nytpä lähdenkin kyntämään,
sarat ympäri kääntämään.
Kun sauva juuret kasvattaa,
se oksiin tuottaa omenaa –
Silloin rupean tsaariksi,
ersäläisten johtajaksi,
johtajaksi, vartijaksi.”

Kun oli sarat kiertänyt,
takaisin tullut Dubolgo,
oli sauvansa juuritta.
Se oli kuiva, suoneton.
”Seitsemän kylän vanhukset,
te älykkäät isoisät,
menkääpä Sura-joelle,
Saban-kylään lähtekäätte.
Siellä elää väkevä mies,
siellä on niin mainio mies.
Aura-mieheksi sanovat,
Saban² on sen miehen nimi.
Maan päällä on Saban vahva,
taivaan alla niin varakas,
älynvoimiltaankin vahva.”

---

² *saban* 'tietyntyypinen aura'.

Saban

Seitsemän kylän vanhukset,
ne seitsemän isoisää
SuurtaLuoja rukoilivat,
Maaemolle kumarsivat,
Aurinkoa tervehtivät.
Suoristivat vartalonsa,
saivat jalkansa liikkeeseen
pitkää ja pölyistä tietä.
Kun saapuivat Sura-joelle,
astelivat Saban-kylään,
katsovat: hyvin eletään,
suruitta, vahingoittakin.
Laulua soi viljapelto,
jokiluhdat täynnä lehmää,
hopeinen joki kaloja.
Täällä elelee Sabankin.
Hän ei pelkää edes aikaa,
vaan voi voittaa vanhuudenkin,
sen kiusaavat vaikeudetkin.
Aika Sabanin ohittaa,
ei pane häneen merkkejään.
Joka ihminen vanhenee,
kaatuu jaloiltaan, kuoleekin –
Saban on yhä kaunis mies,
aina hyvä, voimakas mies.
Kerran lyöden härän tappaa,
orin yhdellä sormella.
Kivivuorenkin tasoittaa,
jos vain siihen hän nojautuu.
Eikä hän koskaan kerskaile
Luojan suomilla voimillaan.

Saban elää niin kuin muutkin:
kyntää, äestää, viljan kylvää,

vihanneksia kasvattaa,
mehiläistarhaa hoitelee.
Yhdessä suhteessa poikkeaa,
ei ole toisten kaltainen:
hyvän työn tekee mielellään,
antaa toisille apua.
Tammet kiskaisee juurineen,
korkeat männyt, kuuset kaataa.
Ottaa ne sitten harteilleen,
kantaa ne kylään jalkaisin,
antaa ne tarvitseville.
Suuren talon, laajan pihan
tekemiseen ne riittävät.
Jokaista Saban auttelee,
kaikenlaiset työt hän tekee.
Hevonen jos suohon painuu,
eikä ylös sitä saada,
Sabania juostaan kutsumaan.
Saban tarttuu sen korvista,
vetää sen kuin koiranpennun.
Kuulemma se onkin pentu,
ei hevonen rekinensä.
Kun piti pelto raivata,
puiden kannot pois perata,
peltosaratkin levittää,
siitä Saban työtä löysi,
aukealla hyöriäkseen.
Puiden juuret irtoilevat,
maaperäkin huojahtelee.
Kuin ei kantoja kiskoisi –
hän maan suoniam repiikin.
Halkeilevat rauskat suonet,
päästelevät itkun äänet,
valittavat Jumalalle.

Kerran kulkee Saban tietä,
kotiin mehiläistarhasta.
Kainalossaan tammen kantaa,
jotakin varten suuren puun.

Oli niin kaunis se tammi!
Niin paksukin oli se puu!
Vain Saban sen saattoi kaataa,
vain Saban sen saattoi kantaa.
Saban kulkee iloisena,
astelee mieli kirkkaana.
Metsän humu ympärillään,
linnut kauniisti laulavat,
männyt kuin Luojaa rukoillen,
kynttilänliekit latvoissaan.
Sura virtailee etäällä,
sen vesi helkkyi hopeaa.
Poika kulkee iloisena,
astelee mieli kirkkaana.
Hänen on helppo katsella –
ei tarvitse puuta kantaa.

Kas, tiellä on mies ratsuineen,
odottamatta nuori mies.
Rautakypärä päässänsä,
rautamiekka sivullansa,
vasemmalla hällä pistin.
Vihainen on miehen katse,
ilme silmänsä kuin koiran.
Sinut äkkiä panee hautaan,
sinut halkaisee miekallaan.
Se mies on paksu kuin härkä,
lihava kuin kunnan sika.
Häntä katsot – jo pelästyit,
tulet hulluksi, häkellyt.
”Pois tieltä, ersä-luuranko!
Häivy heti edestäni!”
kirkaisi se lihava mies,
huusi ylpeä ihminen.
Saban mieltii – jo nauraakin,
iloitsee, siksi hupsuilee,
kiukkuisin katsein naurattaa,
karkein sanoin pelottelee.
”Mistäpä olet kotoisin?”

Mistä tulossa, paksu mies?
Mihin menossa, lihava?
Mihin vie tiesi, nauraja,
hädät hevosen, pilkkaaja?”
yrittää Saban kysellä,
haluaa miestä ymmärtää.
”Olen Venäjän maasta, mies,
Moskovan joen suunnalta.
Ei ole synnytettykään
tähän mennessä maailmaan
kaltaistani vahvaa miestä,
kaltaistani kelpo miestä!”
sanoi ja Sabania päin
syöksyi, aikoen surmata,
iskeä häneen miekkansa,
halkaista hänet aseellaan.
Saban heitti sen tammensa –
paksu tukki tien katkaisi.
”Ota se tukki ja mene
tuonemmaksi, sinne sovit!”
yhä nauraen puhelee
Saban, on häkeltymättä.
Mitään ei voi mies nyt tehdä,
täytyi satulasta nousta.
Saappaan kärjellä kosketti
tukkia, sitä potkaisi.
Tammi on ihan ennallaan.
Nyt mies tosissaan vihastui,
jopa loukkaantui, raivostui.
Tarttui kahdella kädellään,
otti tukea jaloillaan,
pinnisti kaikki voimansa.
Tammi on ihan ennallaan,
kuulemma maahan takertui.
”No, kumpi lienee vahvempi,
kumpi lienee ovelampi,
sen tutkimme, arvioimme!”
huudahti tuo ylpeä mies.
”No, alkakaamme tapella,

kiistelkäämme kaikin voimin!”
sanoi se mies Sabanille.
”Jos sellainen on halusi,
alkakaamme vain tapella,
kiistelkäämme kaikin voimin!”

Kulkivat toisiinsa tarraten,
kauan tiellä temmelsivät.
Sitten Saban ersän tavoin,
heidän poikainsa tavalla,
tulijan jalkoja väänsi,
pudotti hänet peffalleen.
”Hei”, huudahti tälle, ”mitä
sinulle nyt täytyy tehdä!”
Tarttui häneen kaksin käsin,
ylös miehen pään kohotti,
ja kuin puidun lyhteen heitti
tien sivuun ruohon korkeaan.
”En tahdo kanssasi telmiä,
en kerskailijaa halailia!
Jos, mies, olet vailla voimaa,
on vain mielesi ilkeä,
varo kanssani tapella,
kallista aikaa haaskata.”
”Älä toki tapa, Saban,
häpeän törmäämistämme”,
alkoi mies siinä anella,
kerskailija lupailikin:
”Ikiaikoihin en tule,
jalkanikaan eivät tallaa
maatanne, ersä väkevä.
Huonoin aikein en lähene.”
”En tapa, miksi surmaisin?
Ei kuolemasta hyötyä.
Nythän muutuit ihmiseksi,
punonkin sinulle köydet.
Kotiin sinut, mies, nyt päästän,
mutta tarkkaa, mitä sanon:
Vie tieto omaan maahasi,

ja puhu sikäläisille:
älkööt tulko meidän puoleen,
kulkeko meidän suuntaamme
vihaisina ja kerskaillen,
viholliset sydämeltään,
tappelijat sielultansa.
Kun paikan tiedän maaksesi,
niin sanoihisi luottaen,
solmin minä, mies, kätesi,
niiniköydellä köytän ne.
Vain se voikin ne avata,
joka tarttui niihin, sitoi,
joka vapauden riistikin!”
Kerskailijan vapautti,
hevosen selkään istutti.

Sabanin luo tuli väkeä,
Venäjältä lähetettyä.
Kutsuivat solmun avaamaan,
vangin vapaaksi päästämään.
Ei kukaan solmua auki saa,
ei kukaan köyttä poikki saa,
ei poikki edes leikaten.
Meni Saban, sen avasi,
kerskailijan vapautti.
Puhui heidän tsaarillensa,
suurelle päämiehellensä:
”Kauan aikaa jo elämme
me omaan hyvään tapaamme.
Jos vierailulle tulette,
hyvän kestityksen saatte.
Jos pilkkaamaan vain tulette,
tuollaiseen solmuun joudutte.”

Tämä viesti Sabanilta
tuli naapurimaahankin.
Siellä tiedetään Sabanin
voimat, äly, luonteenlaatu.
Siksi eivät ersiin kajoa

mahtavatkaan niillä seuduin,
missä Saban elää, asuu,
tekee hyviä tekojaan –
leveän Suran rannoilla,
ersäläisten maan reunassa.

Seitsemän kylän vanhukset,
kyläin seitsemän isoisää
tullen Sabanin luo, puhuivat,
voimamieheltä kysyivät:
”Ryhdytkö hallitsijaksi,
rupeatko tsaariksemme,
riittääkö siihen järkesi?”
”En sovellu tsaariksenne,
ryhdy maan hallitsijaksi.
Toista tietä te kulkekaa,
muusta paikasta etsikää.
Ehkäpä syntyi sellainen,
Maaemo senkin kasvatti,
jolla voimaa kuin minulla,
järkeä vielä enemmän.”

Tsaari

Lähtivät ukot muualle,
päätyivät metsän keskelle.
Löysivät metsästä talon.
Metsätalossa – Metsäemo.
Ukot häntä tervehtivät,
pyysivät hältä neuvoa:
”Me jalkamme loukkasimme,
virsut kuluivat resuiksi.
Koko maata vaelsimme,
kaikki tiet vain pölytimme –
tsaariamme ei löytynyt,
valittu maan hallitsijaa.
Mitä tehdä, kuinka olla,

mitä tietä mihin mennä?
Hallitsijatta tuhoutuu,
elon tarkoitus ei löydy.”
Alkoivat miehet tapella,
alkoivat ersät kiroilla.
Eivät voi jakaa metsäänsä,
eivät voi niittää nurmeaan.
Siksi kiroillen, tapellen
laskevat verta puroina,
hiukset köysiksi punovat,
luista kummutkin kasaavat,
raajoista haravat saavat,
kylkiluista aidanseipäät...
”Mitäs, ukot, teille kertoa,
mitäs, isoisät, toivoa?
Seitsemään kylään käännytte,
vuoret tallaten, murtaen,
missä Kudadej voittikin
Pirulais-ukon ja jätti
ersäläisille tehtävän
sieltä tsaarinsa etsiä.
Siellä maaperä rikkainta,
syntyvä suku viisainta.
Se synnyttää järkeviä,
kotimaan hallitsijoita,
oman kansan johtajia.
Etsikää niistä isäntä,
löytäkää suvun kylästä.”
”Kiitos tästä, Metsäemo!
Terve sinä, opastaja!
Sanasi ihan oikeita,
ihan Luojan miettimiä”,
sanoivat seitsemän ukkoa,
seitsemän kylää tutkineet.
Jälleen matkaansa jatkoivat.
Kulkevat – päätään riiputtain,
ruumiinsa köyryyn taivuttain.
Raskas kantaa tyhjää taakkaa,
raskas kulkea hyödytön tie.

Tuli vastaansa vanhuskin,
tuli jostain isoisä.
”Mihin matkaatte, vanhukset,
mihin suuntaatte matkanne?
Miksi hahmonne surkea?
Miksi murheiset silmänne?”
”Ersille tsaari on tarpeen,
kaania etsimme heille.
Mitenkään ei häntä löydy.
Mistä hänet ottaa voimme?”
”Kuunnelkaa minua, ukot,
luottakaa minuun, vanhukset.
Tiedän sellaisen ihmisen,
maalle hyvän hallitsijan.
Hänet Jumala lähetti,
isännäksenne lupasi...
Olipa orpo Litava.
Isänsä hänet kirosi,
äitinsä hänet kirosi.
Kirosivat katoamaan,
kirosivat kuolemaankin.
Seitsemän vuotta sairasti,
seitsemään paikkaan lahosi.
Mutta ei kuollut Litava.
Jokirantaan hänet veivät,
tunkion taakse heittivät.
Nuori poika tietä tuli,
jokirantaa niin nuori mies –
UkkosJumala vaelsi,
TulenJumala kuljeksi.
Hän näki tyttölapsosen,
otti itselleen vaimoksi.
Joko vuoden taikka kaksi
Litava eli taivaassa,
asui Ukkosen talossa –
tuli raskaaksi, odotti,
poikalapsosen synnytti:
rautakantapään, kivipään,
polvet kääritty metalliin...

Ei varakas se ihminen,
teki vain paljon ihmeitä.
Uuden kuun aikaan poikanen,
täysikuussa – komea mies,
vanhan kuun aikaan –vanhus jo.
Kolme kautta kuukaudessa
tämä nuori mies kuluttaa:
nuoruuden, täysiän, vanhuuden.
Joka kuussa hän vanhenee,
joka kuussa hän nuortuu taas.
Kuusta kuuhun siten elää,
elinaikansa kuluttaa.
Ei hän pelkää kuolemaansa,
vanhenemista, tauteja.
Se mies on runsastietoinen.
Harvinainen mestarimies:
hyvää parempi kyntäjä.
Kolminkymmenin auroin hän,
nelinkymmenin äkein hän
pellollansa kyntää, äestää.
Vaarit, menkää pois metsästä,
jatkakaa matkaa peltoa!”

Onnen jakaminen

Lähtivät vaarit pellolle,
kulkivat ukot niittyä.
Sillä niityllä kasvoi puu,
he näkivät suuren tammen.
Seitsemän oksaa tammessa,
joka oksalla jumala.
Yhdellä LuojaJumala,
toisella on Ange-Patjaj,
kolmannella UkkosJumala,
neljännellä YläJumala,
viidennellä RaskasJumala,
kuudennella on Kastargo,

seitsemännellä Vezorgo.
Tammen ympäri rinnakkain:
Valkokoivu Vesiemo,
nääntynein kasvoin Maaemo,
mustasilmäinen Viljaemo,
suuririntainen Metsäemo,
Tuuliemo palmikoineen,
paksuvartinen Kyläemo,
ruislyhteineen KylänJumala...
Vaan ei ollut MaanJumalaa,
tullut TuonelanJumalaa.
SuuriLuoja hänet unohti,
ei kutsunut neuvotteluun,
hänettä asiat järjestää.
Oksain päissä istuskellen
Suurelinnut, valkojoutsenet.
Pitkin lehtiä hajaantuivat
mehiläisparvet emoineen.
Jumalat, jumalattaret,
Suurelinnut, ne joutsenet,
mehiläisparvet, emotkin
ne Luojan puoleen kääntyen
kirkkaisuun silmiin katsellen,
kuuntelivat aikeitansa,
panivat mieleen sanansa.
SuuriLuoja onnen jakoi,
antoi onnen kaikenlaiseen.
Vaarit mennän tammen alle,
jumalia kumarsivat.
Ensin SuurtaLuojaJumalaa,
sitten SuurtaLuojaEmoa,
sitten hänen poikiansa,
sitten myös tyttäriänsä,
sitten kaikkia muitakin:
”Kiitoksemme, elättäjät!
Kuuntelitte ja kuulitte,
sydämiinne sijan saimme.
Antakaa nyt kansallemme
hyvä onni ja terveys,

antakaa sille siunaus!”
”Onnenne on järjen töissä,
hyvissä suunnitelmissa.
Löydätte maan hallitsijan,
asetatte tsaarinnekin –
hänkin on onni, siunaus.
Okan rantaa vaeltakaa,
menkää pitkin Volga-jokea.
Siellä näette kyntäjän,
siellä viljan kasvattajan.
Hämpä tulee tsaariksenne,
ryhtyy hallitsijaksenne.”

Lähtivät Okan rannoille,
vaelsivat pitkin Volgaa.
Ympäristönkin tutkivat.
Aika riensi keskipäivään,
aurinko taivaan laelle,
herkesi tuulen puhallus.
Tuomen ylitse kukista
mehiläisiä pesiin lensi.
Linnut pesiin laskeutuivat.
Villihanhia joella ui,
valkohanhia luhtaa kulki.
Ilmassa meden tuoksua.
Maaemo – ersäin puoleinen,
SuurenLuojan multainen maa
oli täynnä kauneutta,
kevään iloa tulvillaan.
Vaarit katsoivat vasempaan –
ei kyntäjää vasemmalla.
Harmaapäät katsoivat oikeaan –
oikealla ei äestäjää.
Katsoivat ukot eteensä –
siellä kokoukseen tulleet
kyntäjän, äestäjän näkivät.
Monin hevosin kyntikin,
monin äkein äestikin.
Yksin oli se hyvä mies.

”Terve sinulle, kelpo mies!
Hyötyä työstäsi, kyntäjä!”
”Kiitos, seitsemän kylän vaarit!
Jumalan siunaus teille!
Kuka teidät tänne saattoi?
Mitkä työt tänne kuljetti?
Ette turhaan tänne tulleet.
Näen – kuljitte monet tiet,
monen kylän kautta mennen,
paljon kärsitte, väsyitte.
Kertokaa, mikä murheenne?
Kertokaa, mikä huolenne?”
”Kyntäjä, Litovan lapsi,
nuoren Ukkosjumalan poika,
rupeisitko tsaariksemme,
keisariksemme tulisit –
elomme järjestäjäksi?”
”Kiitos hyvistä sanoista!
Enpä rupea tsaariksi,
enkä rupea kaaniksi,
tapojen järjestäjäksi,
muotojenkaan määrääjäksi.
Silloin tulen tsaariksenne,
silloin ryhdyn kaaniksenne,
tapojen järjestäjäksi,
asetunkin tjuštjaksenne,
kun niin kaunis ruunikkonni,
erittäin vahva ratsuni,
peltosarkaini kyntäjä
lentävän haukan ohittaa,
taivaan lintusen sivuuttaa...”

Suurtakin suurempi pelto.
Pellolla kumpu korkea.
Sen laella valkokoivu,
valkokoivu, kaunis koivu.
Sen puun alla on ruunikko –
jalat hoikat, kaviot vahvat,
liinaotsa, silkkiharja.

Puun latvassa istuu lintu,
siellä on haukka mahtava.
Ratsu, haukka kiistelevät,
kehuen jalkojaan, siipiään.
Mistä syystä kiistelevät?
Miksi itseään kehuvat?
Ratsu sanoo: ”Olen vahva!”
Haukka sanoo: ”Olen nopea!
No, mepä voimme kiistellä,
lähdemme, ratsu, kiitämään!”
”Lähdetään, haukka, juoksemaan!
Hopeapylväs maan äärellä,
pylväässä on kultavanne,
vanteessa on silkkisuitset:
ken pylvään luo ensin ehtii,
tavoittaa ne silkkisuitset,
tulee maan hallitsijaksi,
ersien elättäjäksi.”

Niin lähti haukka taivaalle,
taivaan lakea liikkeelle,
lenteli tähtien välistä.
Ratsu lähti niityn poikki,
liikkeelle pitkin peltoa,
maan pintaa pitkin se lähti,
juoksi vuortenkin välistä,
rahkasuota pitkin kulki.
Ratsu ehti pylvään luokse,
pylvään kultavanteen luokse,
luo vanteen silkkisuitsien.
”Voi, haukka, lintu lentävä,
kerro, mitä kautta lähdit,
mistä tänne lentelitkään?!”
”Ylhäältä, taivaan lakea,
taivaan tähtien välistä.
Kurkiparvi tuli vastaan.
Vanhan kurjen minä hirtin.
Heitin sulat pilven alta,
untuvansa pilven yli.

Vastaan tuli joutsenparvi –
tapoin vanhan joutsenenkin.
Heitin sulat pilven alta,
untuvansa pilven yli.
Siksi, ratsu, en ehtinyt
sen hopeisen pylvään luokse,
pylvään kultavanteen luokse,
vanteen silkkisuitsien luo...”

Ukot puhuvat pojalle,
mainiolle kyntäjälle:
”Hevonen sen linnun voitti,
voitti kiistan haukan kanssa.
Rupeathan tsaariksemme,
ersäin maan hallitsijaksi!”
”En rupea tsaariksenne,
ersäin maan hallitsijaksi.
Silloin tulen tsaariksenne,
ersäin maan hallitsijaksi:
kun kuljen pitkin peltoa,
ruoskan varren maahan painan.
Sinne tänne kulkeissani
jos varsi juuret kasvattaa,
jos varsi lehdet kehittää,
silloin rupean tsaariksi,
silloin rupean kaaniksi,
ersäin maan hallitsijaksi,
esimieheksi, tjuštjaksi.”

Kuljeksi edestakaisin,
vaelsi pitkin peltoja –
varsi multaan juuret laski,
varsi maahan korret päästi,
varren pää lehdet kehitti.
Poika tuli varren luokse –
vetää sitä – se ei irtoa,
murtaa puuta – se ei murru.
Ukot puhuvat kyntäjälle,
sanovat äestäjälle:

”Nythän rupeat tsaariksi,
nythän tuletkin kaaniksi,
ersäin maan hallitsijaksi,
esimieheksi, tjuštjaksi!”
”Enpä rupea tsaariksi,
en tule liioin kaaniksi,
enkä suureksi tjuštjaksi –
ersäin maan hallitsijaksi,
tapojen järjestäjäksi,
ennen kuin puoleeni kääntyy
yhteispytyn kauhanvarsi.”

Vaarit kutsuivat luoksensa –
veivät kylän kokoukseen,
keskelle miehen panivat,
simapytyn luo asettain.
Kauhanvarsi häneen kääntyi.
Samoin he kaikki puhuivat,
sama ajatus kaikilla:
”Nyt ryhdyt johtajaksemme!
Nytpä tulet tsaariksemme!
Nyt rupeat kaaniksemme!
Nyt tuletkin tjuštjaksemme!
Olet muotojen määrääjä,
tapojemme järjestäjä.”

Parantuivat ersäin tunteet,
tyydyttyivät sydämensä.
Hyvää elämää toivovat,
pyrkivät hyvää tekemään.
”Nytpä rupean tsaariksi,
olen ersäin hallitsija.
Luoja ilmoitti aikeensa,
lähetti teille onnea,
kolminkerroin siunauksen”,
kertoi se Litavan poika,
Ukkosenjumalan lapsi.
”Nyt me, ersät, rukoilemme,
kaikki yksimielisinä,

terveyttä anelemme...”
”Kodinhalta, Jurттаemo,
Kaarnan-hirsien Jumala!
Nyt lampaasi teurastimme.
Sen pään, jalat katkaisimme,
uunin lämmössä keitimme.
Pöydän vedimme pitkäksi,
levitimme pöytäliinan,
sytytimme kynttilämme,
Viljaemolle panimme...”

”Viljaemo, kuulethan!
Viljaemo, näe meidät!
Kas, tervetuloleipä –
anna meille terveys!
Kauha simaa sinulle –
suo tänne kulkijoita,
simakauhan juojia.
Tässä puuro padassaan,
kauha simaa ruukussaan.
Kuin ryynejä padassa,
sen verran suo hyvääkin!..”

”Kardaz-Sjarko, kultanen!
Pysy sinä pihassa,
valjashevosten vuoksi,
lypsylehmien vuoksi.
Älä päästä, lähetä
ilkimystä pihalle
valjaitamme rikkomaan.
Suojaa vihollisilta –
vääryyden tekijöiltä,
vääryyttä aikovilta,
myös pahalta silmältä...”

”Kodin haltia, Jurттаemo,
pysy sinä kodissa
pienten lastemme vuoksi.
Varjele ne taudilta,

vaikealta, pahalta.
Anna meille kotiimme
terveyttä, hyvyyttä,
menestystä työllemme.
Minne näkee silmämme,
ulottukoon kätemme.
Mitä tekee mielemme,
sepä anna käsiimme.
Ilomielin, Jurттаemo,
kumarramme sinua –
katso hyvällä silmällä...”

”Tuuliemo, tuulonen!
Tuuliemo, puhallus!
Ei jalkoja, käsiä,
ei siipiä, sulkia.
Sinä liikut jaloitta,
sinä lennät siivittä.
Vaikkei puhu kielesi,
kuuluu sinun äänesi.
Vihellyksesi päästit,
pikkulapset kokoon sait.
Nyt tulimme eteesi
tervehtimään sinua.
Kuulutimme nimesi,
uhriruuat annoimme.
Anna, mitä anomme,
suojaa pelkäämältämme.
Kevätpäivän koitteessa,
viljan orastaessa
katso meidän puoleemme.
Missä sinipilven näet,
sinne ihan hiljalleen
kuljeta se eteesi,
pane päälle viljojen,
päästä siitä tipoittain.
Viljan siinä kasvaissa,
hiljaisesti kulje vain.
Älä päästä ääntäsi,

älä survo viljaamme.
Tyttäremme, vaimokin,
tuntematta sääntöjä,
pissaa vasten tuultakin,
mietiskelee tyhmänä,
pohtii, pohtii, heikkenee,
terveytensä menettää,
anoo sitä sinulta,
edessäsi kumartuu.
Älä syytä, paranna,
terveytensä palauta...
Taivaan ja maan jumalat,
Tjuštjaamme te varjelkaa,
suurentakaa ersäin maa,
vahvistakaa kansamme,
jottei Tjuštja kokisi
pahaa mieltä, tekoja.
Tulisi vain kokemaan
suunnitelmat onnekkait,
onnen voimavaratkin...”

Viides kertomus

Tjuštja ja lohikäärmeet

Kolme pääskystä

Missä elelee nyt Tjuštja tsaari?
Missä hallitsee hän tiluksiaan?
Tjuštja elää suuren joen rannassa,
hoitaa suuria tiluksiansa.
Tjuštja istuskelee talossansa
hirvenluisella pikkupenkillä.
Valkoisiin housuihin, kirjopaitaan
kauniisti on puettu ruumiinsa,

hopeinen vyö on vyötäröllänsä.
Edessään pöytä pitkäksi pantu,
pöydällä ruukku hunajakaljaa,
kaljaan laskettu hopeinen kauha.
Tjuštja siemailee metistä simaa –
ei hän järkeään pois juopottele,
unohda suuria tehtäviään.
Taivaan alla on Tjuštja älykkäin,
maailmassa on Tjuštja varakkain.
Ylhäällä lentää kolme pääskystä,
Tjuštjalle tuovat kaukaa viestejä.
Ihmiskielin hänelle puhuvat,
siipien kärjin lyövät ikkunaan:
”Tjuštja, Tjuštja, ersäläisten tsaari!
Tjuštja, Tjuštja, mokšien ruhtinas!
Sinä et nyt mitään tiedä, Tjuštja:
käärme aikoo ottaa sinun maasi,
ersäin kansan haluaa tuhota...”

Tjuštja kiipesi talon katolle,
sitten katseli päivänlaskuun päin.
Lohikäärmeet elävät lännessä,
sinne kokoontuu vihollisia.
Aikovat siepata ersäin Tjuštjan,
koettavat ottaa maansa kokonaan,
kansan johdon aikovat häväistä.

Ymmärsi ruhtinas jo tilanteen,
mietti: miksi tuho päänsä nostaa,
pelkäämättä pelottelee häntä?
Hän otti käteensä tukiraudan,
satoi povelleen kuparitorven,
lähti kulkemaan ympäri maataan,
lähti maatansa tarkastelemaan.
Koko maansa hän siinä tarkasti,
sen hyvät puolet näki, arvioi.
Kun palasi tarkastusretkeltään,
kuparitorvellansa kuuluttaa:
”Kuunnelkaa, ersät, hyvät ihmiset!

Mitä me odotamme yhdessä?
Koska tahansa käärmeet hyökkäävät!
Viholliset meidät piirittävät!”

Uhrin tuoda Tjuštja suunnitteli.
Omaan tapaansa Luojaa rukoilla.
Hän puki ylleen rautaviittansa,
rautavirsut kiinnitti jalkoihin,
pani päähänsä rautalakkinsa,
rautavyönsä hän vyötti uumalleen,
rautanuijansa otti käteensä,
kuparitorven pani povelleen.
Tjuštja kiipesi vuoren laelle,
kuparitorvellaan hän kaiutti.
Koko ersän kansan hän kokosi
tuomaan uhrin SuurelleLuojalle,
tavan mukaan häntä rukoilemaan.
Tjuštja tiesi hyvän uhripaikan
metsän keskellä, laakson pohjalla,
joen rannalla, silkkiluhdalla.
Kun hän saapui laakson syvänteeseen,
katsoi – siinä kasvaa valkokoivu,
luhdan keskellä seisoo kaunis puu.
Kun hän näki, huomasi sen koivun,
hän iski heti kahta kämmentään,
väänsi heti kymmentä sormeaan.
Alkoi Tjuštja uhria toimittaa,
tapojen mukaan Luojaa rukoilla.

”Raskas LuojaJumala!
Kiukun UkkosJumala!
Maaemo-elättäjä!
Viljaemo, äitimme!
Tuuliemo, tuulonen!
TulenJumala, polttaja!
Mennen kylän ympäri
kuulutimme nimenne,
seitsemän pöytää kooten
seitsemästi kumartain.

Taas tulimme luoksenne
tuomaan tervehdyksemme.
Samaan paikkaan tulkaatte,
yksimielisinäkin,
samoin sanoin puhukaa!
Mitä teille uhrattiin,
sydämiinne sopikoon,
sen voimiksi muuttukoon!
Mitä me taas söimmekään,
voimiksemme muuttukoon!
Mitä teiltä anoimme,
seitsemästi antakaa!
Minkä polun kuljimme,
seitsemästi kiersimme,
seitsemältä taholta
tukekaa – ettei sitä
vihollinen ottaisi,
turmelisi pilaaja!
Jumala, elättäjä,
kiitos antamastasi.
Kylää kiertäessämme
et näyttänyt, antanut
meitä viholliselle.
Rauhassa me kuljimme,
terveinä rukoilimme.
ElättäjäJumala,
VarjelijaJumala,
kuulutimme nimenne –
meitä aina varjelkaa,
saattakaa meidät jälleen
kuuluttamaan nimenne,
teille tuomaan kiitokset...

Kardaz-Sjarko, ruokkija!
Pihanhaltia, vartija!
Luontoasi säilyttäin
kunnioitamme sinua!
Teurastimme nimeesi
hanhen kauniin, valkean.

Sinulle me leivoimme
vehnäleipäkakkarat.
Sinulle asetimme
hanhemme pään – ota se!
Sinulle me kannoimme
kakkaramme – syöpä ne!
Sinulle me täytimme
kauhan kaljaa – juopa se!
Sinulle esitimme
mieleisesi kiitokset!
Näe nyt kiitoksemme!
Kuule rukouksemme!
Katso tyytyväisenä
hevosia pihassa.
Suojaa meidät, pelasta
taudeilta ja tuskilta,
sekä vihollisilta,
pahantekijöiltäkin.
Älä päästä pihaamme
minkäänlaisia noitia.
Aitaa sinä pihamme,
rauta-aidoin ympäröi.
Kaikenlaisten noitien
pääät vain rautaan tönkätkööt.
Pihassamme kasvakoot
karja, kaikki eläimet.
Kasvakoot, lisääntykööt,
täyteen talli, navetta.
Hyvänsuovalle hyvänä,
Kardaz-Sjarko, näyttäydy.
Vihollista vastusta.
Ken saapuu varastamaan,
ota järki päästänsä.
Rauta-aidoin ympäröi,
ymmärryskin tuhoa...

Kiukun UkkosJumala,
vävy SuurenJumalan!
Ajat pitkin taivasta

kolmella tuliorilla.
Maa järkkyy jyrinästä,
kansa piiloon ääntäsi.
Salamoina välkehdit –
maankin täytät valolla.
Ammut tulinuolia –
surmaat rakastamasi.
Kas, tulemme eteesi
katetun pöydän kanssa.
Teurastimme nimeesi
kirjivasulkakanan.
Me verensä laskimme,
lihansakin keitimme,
eteesi ne panimme,
tervehdimme sinua,
kuulutimme nimesi.
Jos nyt nukut – herää jo!
Jos nyt valvot – kuuntele!
Avaa silmät – näe meidät,
käännä korvat – kuule meitä.
Ilosilmin katsele,
ilomielin kuuntele.
Anna, mitä anomme,
suojaa pelkäämältämme.
Tässä muistojuhlassa
rakkautesi vuoksikin
ota kirkas sielunsa,
YläJumalan luo vie.
Nousevassa Auringossa
olkoon hänen sielunsa.
Ken ei sinua kumarra,
nimeäsi kuuluta,
salamalla polta se,
ukkosella paukauta...
Sinä viholliselta
meidät aina pelasta,
tulellasi ympäröi,
aitaa vihan voimilla!”

Lohikäärmeet

Tjuštja isännällä on ystävät,
vahva Tumulaj ja viekas Jurtaj.
Kutsui luoksensa nuo nuoret miehet.
Alkoi sitten näin heille puhua:
”Terve teille, Tumulaj ja Jurtaj!
Tulkaapa minua kuuntelemaan,
kaksin korvin hyvin kuullaksenne.
Minjašalle jäi kolme veljeä,
Senjašalla on kolme poikaansa:
kolmipäinen käärme,
yhdeksänpäinen käärme,
kaksitoistapäinen lohikäärme.
Maamme päälle ne käärmeet syöksyivät.
Nyt täytyy meidän ne kaikki tappaa,
musta verensä maahan vuodattaa
ersäin maan kauneuden puolesta,
ersäläisten oman onnen tähden.”
”Kumarrus sinulle, Tjuštja-tsaari!
Sanasi pudotat – sen nappaamme,
toiveesi paljastat – sen täytämme.”

Menivät miehet tietä kolmisiin
töitä tekemään – käärmeet tappamaan.
Saapuivat korkean metsän reunaan,
kapeita polkuja metsään sisään.
Metsä narisi puiden hampaissa,
vihan äänin ulvoi, pelotteli,
pimeään peitti ja peittäytyikin.
Ne kolme miestä eivät pelänneet.
Metsää kulkivat, tielle päätyivät.
Edessään aukeama levisi.
Se aukeama oli niin kaunis,
sekä synnyltään että kasvultaan.
Lantiolle kasvanutta ruoho,

polviin asti siinä kukkasia,
vyöhön kietoutuen siinä vettä.
Keskellä vettä on siinä saari.
Sillä saarella kasvaa koivukin.
Ei ole ketään koivun tuntevaa,
ei ole ketään puun huomannutta.
Sen tuntee pelkästään lohikäärme,
sen on huomannut vain lohikäärme.
Iso laakso oli sen sivulla.
Laaksoa kuului vesi virtaavan –
pohjaakaan sillä ei näy olevan,
siitä kylmä ilma vain puhaltaa.
Harmaaseen sumuun reunat peittyivät,
suuri silta reunojen varassa,
toiselta puolen toiselle puolen.
Miehet miettivät, miksi se silta
siihen on pantu, laakson ylitse?
Tahtoivat metsässä tammen kaataa,
suuren sillan päähän talon tehdä.
Kirveet mukanaan aina kantoivat,
työn taitaen talon pian tekivät.
Talon katteeksi niin vahvaa kaarnaa –
se sata vuotta siinä kestäisi.
Ei salamakaan sitä polttaisi,
paha tuulikaan sitä repisi.

Talo muurattiin, niin työ päättyikin.
Kolme miestä alkoivat tuumia,
kuka suuren sillan tänne teki,
kuka sitä kulkee sinne tänne?
Päätivät alkaa sitä tarkkailla.
Ensi kerraksi tuli tarkkailu
Tumaljaille, heistä nuorimmalle.
Jurta jäi taloon valvoskelemaan.
Ei hän jaksanut, meni nukkumaan.
Tjuštja isäntä vain on valveilla,
vaikka häntäkin uni ahdisti,
ja sulkeutuivat hänen silmänsä.
Yö tummui, tuli puoliyön aika,

ja Yöemo maan päälle laskeutui.
Tumalajta hän otsaan suuteli,
yön unet aamuun asti varasti.
Silloin se silta alkoi narista.
Sille tuli kolmipäinen käärme.
Tjuštja isäntä kuuli jyrinän,
nousi sijaltaan, oven avasi.
Se ovi riitti käärmeen ratsulle,
mutta sitä polviin se törmäsi.
Ratsu melkein putosi jaloiltaan,
melkein pitkin pituuttaan sillalle.
Sellaista iskua se ei tuntenut,
sellaista voimaa vielä tavannut.
”Miksi kompastuit, miksi häkellyit,
kerro, mitä niin kovin säikähdit,
tuulena kiitävä haukka-ori,
salamaa nopeampi ratsuni?”
lohikäärme kysyi näin koristen –
sen ääntä jopa metsä säpsähti.
”Älä toki pelkää, pelästykään,
neljine jalkoinesi kompuroi.
Olkoot nuoret miehet sillan päässä,
kolme kerskujaa talon rakensi –
mielensä ylpeä, unensa – hauta,
sitä he eivät nuku kyllykseen.
Tjuštja isäntä on kaikkein ylpein.
Nukkumattakin hän taistoon lähtee.
Turhaan kuitenkin hän päänsä nostaa.
Minua hän ei jaksa vastustaa,
kuin sääsken nitistän tuon helposti,
märkää läiskääkään ei jää hänestä.”
”Älä kiiruhda, käärme, kerskumaan!”
Tjuštja huusi lujalla äänellä.
”Ensin me yhdessä taistellemme,
sitten näemme, kumman on voitto!”
Hän heilautti rautanuijaansa.
Käärme päättä lysähti sillalle.
Tjuštja otti sen toiseen käteensä,
kylmään laaksoon sen sitten paiskasi,

ja sitoi puuhun käärmeen hevosen.
Sen puun oksat alkoivat kahista,
lehdet oksilla nekin havista,
kuin yrittäen lentää taivaalle,
kuin vetääkseen puun ylös juurineen.
Silloin vain unta näki Tupalja.
Makea oli uni miehellä.

Tjuštja taistelun päätettyänsä
taloon palasi, meni nukkumaan.
Kun aamuaurinko ylös nousi,
Jurta ja Tjuštjakin heräsivät,
sillalle Tupaljan perään menen.
Tämä ei kerro, kuinka yön vietti.

Toisen kerran talon vartijaksi,
laakson ylisen sillan vahdiksi
rupesi toinen nuorukaisista.
Älykäs Jurta nyt ulos lähti.
Kun yö sakeni jo puoliyöhön,
Yöemo taas maan päälle laskeutui.
Jurtainkin otsaa hän nyt suuteli,
yön uneen, aamuun ulottuvaan, vei.
Tjuštja isäntä ei nytkään nuku,
silmistä ummista, päätään riiputa.
Kun läheni aika puoliöinen,
oli Jurta syvään nukahtanut –
talon hirret alkoivat liikkua,
maakin sinne tänne liikahdella.
Tjuštja isäntä nousi jaloilleen,
oven avasi, lähti sillalle.
Näkee: ori on tullut sillalle.
Kiskoi yhdeksänpäistä käärmettä.
Pari askelta otti – kompuroi.
Silmistä salamoita leimahti,
kyyneleet kuin kipinät tippuivat.
Aivasteli ori, jo vapisi.
”Miksi kompuroit, hyvä ystävä?
Kerro, mitä niin kovin pelästyit,

salamaako, nopea heponi?”
ratsultaan lohikäärme kysäisi.
”Älä pelkää, älä säikähtele,
neljällä jalallasi kompuroi.
Viipykööt nuorukaiset sillalla,
kolme kerskaajaa talon rakensi.
Mielensä korska, unensa – hauta,
enää eivät nuku siinä kyllikseen.”
Tjuštja isäntä, kaikista ylpein,
nukkumattakin lähtee taisteluun.
”Turhaan se kuitenkin päänsä nostaa.
Se ei jaksa minua vastustaa.
Tänään kuin kärpäsen sen nitistän.”
”Älä, käärme, kiirehdi kerskumaan!”
huudahti Tjuštja kiukku äänessään.
”Ensiksi me kaksi kamppailemme,
sitten näemme, kumpi on voittaja!”
Kuin salama välähti nuijansa.
Hän käärmeen tappoi kerran huitaisten
ja kylmään laaksoon sen jo paiskasi.
Puuhun sitoi sen käärmeen hevosen
ja rautalangoin köytti lujasti.
Tuli tuulenpuuska puiden väliä,
pyöri, temmelsi metsän aukeaa,
ruohoon korkeaan sammui verkalleen.
Seitsemännen unen näki Jurtaj.

Tjuštja isäntä työn vei päätökseen,
meni taloon sisään, oven sulki,
meni vuoteelleen, heti nukahti.
Nukkuu rauhassa, unia nähden,
eikä taistoon hän siis joutunutkaan.
Tumaljan kanssa heräsi varhain
ja Jurtajn perään lähti sillalle.

Kolmantena yönä on vahdiksi,
laakson poikki vievän sillan päähän
nyt Tjuštja isännän vuoro mennä,
täytyi tsaarin nyt niin yönsä viettää.

Kun ystävät menivät nukkumaan,
omalle vuoteelleen yön viettämään,
Tjuštja pyysi heitä unet jättämään,
ammensi heille vettä lähteestä,
kehotti heitä tarkkaan katsomaan.
”Jos se vesi kauhassa pilaantuu,
nopeasti te se vain vaihtakaa.
Sen vuoksi menkää vettä hakemaan
kylmästä lähteestä talon eessä.
Älkääkää nukkuko yön ympäri.
Vaikea se yö tulee olemaan.”
”Mitä käsketkin, sen me teemmekin,
emme silmiämme sulje lainkaan.”

Tjuštja lähti ulos, sillan päähän.
Kun jo läheni aika puoliyön
ja Yöemo taivaalta laskeutui,
kuului metsästä vahva humina.
Maa tärähti, huoahhti, vaikeroi.
Vahvalle sillalle Tjuštja nousi.
Hän odottaa, kuka on tuleva.
Hän kuulee vain hevosen hirnuntaa.
Se hevonen tuli sillan päähän,
siellä kompuroi, tulta pärskähti.
Toi selässään tumman metsän läpi
kakstoistapäistä lohikäärmettä.
Käärme suuttuen kirkui, hohotti,
kysyi hevoselta surkein sanoin:
”Miksi kompuroit, miksi hämmennyit,
kotkan lailla lentelevä ori?
Mitä niin kovin täällä pelästyit,
taivaan kaartaa kulkeva hevonen?
Älä hermoile, älä kompuroi,
älä, ystävä, mistään säikähdä.
Tiedän rakennuksen, tammitalon,
siinä kolme ylpeää ystävää.
Talo tehtiin voimaini esteeksi,
miehet tulivat vain taistelemaan.
Kaksi miestä kuin porsaas nukkuvat,

luulen, milloinkaan he eivät herää.
Tjuštja ei nuku, oottaa minua.
Mutta ei hän minusta selviä,
turhaan nousi sillalle kerskumaan.
Tulee litistetyksi kuin hiiri,
palmikkonsa vain jätän jäljelle,
leikkikaluksi käärmeen pojille!”
”Älä innostu valehtelemaan!
Ensin punnitsen minä voimasi,
sitten näemme, kumpi vahvempi!”
karjaisi Tjuštja niin lujaa, että
käärmeen ratsu putosi polvilleen.
”Rautanuijaani ensin suutele!”
Kuin salama se nuija välähti –
kuusi päätä lensi, kieri maahan.
Käärme jäi vaille kuutta päätänsä,
suonet vain vapisivat kurkuissa,
jotka pärskyttivät mustaa verta.
Käärme raivostui, vihaa vihelsi,
yskähti niin pahalla äänellä,
että taivaalla tähdet säpsähti,
alkaen välkkyä tulta kirkasta.
Tjuštja isännän voima riittäisi
lohikäärmeen kokonaan tappamaan,
vaan ei kestänyt rautanuijansa,
se vaipui alas ensi iskuista,
ei nyt kelpaa taistoon käärmeen kanssa.
Pehmeni kuin vaha, maahan taipui.
Sellaisen vahingon koettuaan
Tjuštja alkoi käärmeelle puhua,
alkoi ovelin sanoin puhua,
halusi vieraan järjen punnita:
”Ne, joiden voimat voittoon riittävät,
jotka kuolemaakaan eivät pelkää,
taistosta istuutuvat lepäämään,
ylpeinäkin puheita pitämään.
Ehkäpä mekin, käärme, teemme niin?
Pitää meidän vähän jäähdytellä.”
”Tehdäänpä niin“, sanoi lohikäärme,

”jos haluat, lepoon jo lopettaa.”
Lepohetkinä Tjuštja vain salaa
veti vasemman jalkansa saappaan
ja paiskasi sen talon nurkalle.
Talo nytkähti, pystyyn nukkujat.
Näkevät – verta kauhan vedessä.
Ymmärsivät: on hätä Tjuštjalla.
Reippaasti kauhaan vettä kaatoivat.
Niin tekivät, kuin oli käsketty.
Tjuštjan nuija taas alkoi koveta.
Tuli aika taas alkaa taistelu.
Kerran iski Tjuštja nuijallansa –
kaksi päätä pois käärmeen kaulalta.
Iski Tjuštja taas, neljä päätä pois.
Käärme surmattu, työ on päätetty.
Tjuštja hännästä vei vihollista
ja kylmään laaksoon tämän paiskasi.
Hän käärmeen ratsun solmuin seitsemin
sitoi metsässä puuhun paksuimpaan.
Kotiin palasi, kaatui vuoteelleen,
kuin vaha sulii, heti nukahti.

Meni raskas yö, tuli taas aamu.
Taivaalla on Aurinko Jumala.
Miehet heräsivät, tyytyväiset.
Siistiytyivät, matkaan valmistuivat.
”Tuli kotiinlähden aika, miehet”,
Tjuštja isäntä sanoi iloiten
silloin Jurtajlle ja Tumulajlle.
”Lähdemme takaisin hevosilla.
Metsässä ne meitä odottavat.
Menkäämme me nyt ne satuloimaan,
nopeaan ne meidät kotiin vievät.”
Satuloivat kolme hevostansa
ja kotipuoleen miehet lähtivät.

Lohikäärme-emot

Kun seitsemisen virstaa kuljettiin,
sanoi Tjuštja kuopus-ystävälleen:
”Odotapa vähän aikaa tässä.
Minä käväisen tammitalolla.
Katsahdan: kiireisessä lähdössä
ehkä jotain sinne unohdimme.”

Tjuštja palasi heti talon luo.
Ikkunain alle salaa asettui.
Molemmin korvin tarkkaan kuuntelee.
Ja hän kuuleekin: jotkut puhuvat,
naisten ääniä sieltä kajahtaa.
Hän laski ne, varmaan neljä naista.
Tjuštja tajusi: sen lohikäärmeen
naiset siihen taloon kokoontuneet,
järkeä säästämään, kiukku kostamaan.
Käärmeen vaimoja kolme, ne nuoret,
neljäs, vanha, oli käärmeen äiti,
kolmen pojan ruokkija, vaalija,
niiden, jotka Tjuštja eilen tappoi.
Yksimieliset naiset puhuivat,
tuumivat, mikä kuolo lähettää
lohikäärmeen päiden leikkaajille,
lastensa, miestensä murhaajille.
”Murhattu minun rakas poikani!”
huusi äiti hampaattoman suulla.
„Kuinka me nyt voimme ne tuhota?”
”Se ei ole vaikeaa, arvelen”,
pikku miniä sanoi hänelle,
„täytyy mennä kylmälle lähteelle.
Heille tulee jano matkallansa.
Kun sitten kumartuvat lähteelle,
jo läkähtyvät. Niin ne surmaamme.”
Toinen miniä tuhoamista

piti vain pikkulasten pilana.
”Minkä kuoleman lähteestä löytää!
Nielevät veden ja pois sylkevät.
Ei lähteen vesi noita tuhoa.
Menkäämme heidän tiensä reunalle
puuksi, jossa omenat kypsiä.
Kova nälkä – ottavat omenia,
syövät, vatsansa ei niitä kestä,
täyttävät vatsansa – se ei kestä –
molemmat jalkansa ojentavat,
ja etemme kaatuvat kuolleina.”
Kolmas miniä, kaikkein kiukkuisin,
sanoi sihisevällä äänellä:
”Se hävitys ei ole vaikeaa,
kuolemakin, kälyt, jopa helppo.
Muututaan heidän raskaalla tiellään
vuoteiksi, pehmeiksi pieluksiksi.
Väsyneet pysähtyvät lepäämään.
Heille tulee uni, nukahtavat.
Kun he, kälyt, menevät nukkumaan,
silloin kolmisiin heidät tapamme:
suutelemme jokaisen huulia,
syleilemme, rutistamme heidät.”
”Miniät, nämä tuhoamiset,
leikittelyn laiset tappamiset
eivät kovin karkeita, kauheita.
Vähän on niissä pelästyttävää.
Mutta nousemme heidän tiellensä,
avaamme suomme selkoselälleen:
toinen huulemme maahan liimautuu,
toinen taas taivaan reunaan liimautuu.
Toisen rintamme alas laskemme,
niiden kolmen miehen polun poikki.
Toisen rintamme pystyyn panemme,
pitkin niin komeiden miesten tietä.
Pimeään metsäänkin se tie tehkää.
Eivät he muualta voi kulkea,
meidän ylitsemmekään hypätä.
Suomme sisään niiden pitää mennä.

Tällä tavoin pahuus voidaan kostaa!..”

Kun Tjuštja oli ne sanat kuullut,
hänen sydämensä katkeroitui.
Aurinkokin taivaalla synkistyi,
pilviin piiloutui, ei katso alas,
sankkaan metsään kylmän ilman päästi.
Puut säpsähtivät jääkylmää tuulta;
valkeat koivut päänsä painoivat,
korkeat männyt suruun kaatuivat,
alkoivat laulaa surulauluja;
vanhat lehmukset, meden antajat,
tiheät tammet, myrskyn kestävät,
vihreine lehtineen hiljaa soivat –
sitten nekin itkuun puhkesivat;
karhut, sudet jättivät paikkansa,
suruissaan lähtivät pois jonnekin;
huuhkaja äänteli illoin, öisin...
Mustat varjot putosivat tielle.
Mutta Tjuštja ei mitään pelännyt,
mistään tästä hän ei säikähtänyt.

Palasi pian luo kahden ystävän,
sanoi rauhallisesti, vakaasti,
vaikka sydän oli hämmentynyt:
”Mennään, ystävät, nyt talon suuntaan.
Nyt on aika meidän jatkaa matkaa.”
Raskasta tietään matkaan lähtivät.
Aurinko poltti kuin uunin leipiä.
Hiki virtasi puroina heissä,
huulet kuivuivat, kieli kitkertyi,
suunsa alkoivat juomaa pyydellä.
Silloin näkivät he kylmän lähteen.
Se välkkyi, kutsui vettänsä juomaan.
Tjuštja isäntä heti huomasi,
millainen lähde on tien varrella.
”Lähteessä kuolema on piilossa!”
Tjuštja kiireesti sanoi toisille
ja hakkasi lähdeettä ruoskalla.

Sen rinnoista alkoi mätä juosta.
”Se lähde on käärmeen lähettämä.
Kun sitä löin, se verta pärskäytti.”

Vielä raskaammaksi kävi tiensä,
suuremmaksikin mielipahansa.
Suunsa sisus kuivui nyt juomatta,
vatsansa nälkiintyivät ruuatta.
Silloin kun voipuivat jo voimansa,
ja taju oli mennä nälästä,
tien reunalle nousi omenapuu
ja auliina asettui eteensä.
Sen oksissa – punaiset omenat,
sen lehvistössä – kypsät omenat.
Hymyillen kutsuvat nuorukaisia
kauneimmat heistä suuhun ottamaan,
hampain puremaan, suusta nielemään,
tyhjän vatsan maullaan tyydyttämään.
Tjuštja heti sanoi ystävilleen:
”Tässä puussa on kuolo piilossa.
Syntyi tänne meidät murhatakseen.”
Kolmasti heilautti ruoskaansa,
ja kolmeen osaan hakkasi sen puun.
Omenapuun veri alkoi vuotaa,
paiseiksi sen omenat muuttuivat.

Nuorukaiset taas matkaa jatkoivat.
Silloin hyökkäsi uni kimppuunsa,
sulkee silmänsä, kiskoo makuulle,
vähänkin aikaa käskee torkkua.
Näkiivät hyvän nukkumapaikan
tyynyin mahtavin tiensä vieressä.
Tumalaj, Jurtaj juosten riensivät
pehmeään paikkaan heti makuulle.
Tjuštja sanoi näille ystävilleen:
”Pehmyt paikka on murhaamme varten.
Meille on varattuna kuolema.”
Hän sivuutti taas ne ystävänsä,
ruoskalla hakkasi pehmeän paikan,

käärmeen lähetyksen repaleiksi.
Se alkoi verta, mätää virrata,
päästi hajunsa maahan laajalle.
”Nyt ymmärsitte, millainen tuho,
nyt myös tiedätte, millaisen haudan
meille suovat lohikäärme-emot,
meille valmistivat nuo kostajat!
Hyvin kävi – pelastimme päämme,
irti päästen kolmasti kuolosta.
Pitäkää varanne, edessäpäin
vielä vaikeampaa on tulossa.
Kootkaa voimanne, olkaa varuilla,
karkottakaa väsymys ja uni.
Tiemme poikki, meidät murhatakseen
nousee vihollisvoima käärmeiden,
lohikäärme-emo vastassamme.
Toinen huulensa maata koskettaa,
toinen koskettaa taivaan reunoja.
Suuhun saisi hevosen mahtumaan.
Tämän noidan, käärmeen synnyttäjän,
kaikki surut maan päälle kantavan
ohitse emme ehkä pääsekään,
nujertamisestaan en puhukaan.
Ohi menisit – ei siinä tietä,
yli kulkisit – ei voimat riitä,
hevosemme väsyivät ravaamaan,
niiden voima juoksussa heikkeni.”

He kuitenkin lähtivät eteenpäin,
talolleen päin – ei muu mahdollista.
Tuli vastaan vanha käärme-emo.
Kun se tuli heidän lähellensä,
alkoi Tjuštjan hevonen puhua:
”Älä minua sääli, isäntä!
Jos säälittelet – pääsi menetät.
Iske minua nyt voimakkaasti –
pärskyköön vaikka veri ruumiista.”
Tjuštja teki kuin hevonen käski.
Ruoska välähti hänen kädessään.

Ei ratsu kestä – ylös hypähti,
kuin kotkalintu nousi taivaalle.
Käärme-emo jäi jalkainsa alle.
Ei se kerinnyt edes vilkaista,
kun sen yli Tjuštja lentoon lähti,
laskeutui sen taakse virstan päässä.
Niin kuin Tjuštja isäntä, koettivat
kulkea käärme-emon ylitse
vahva Tumulaj ja viisas Jurtaj.
Eivät tavoita taivaan lakea.
Löivät hevosiaan – ne hyppivät,
putosivat käärme-emon suuhun.
Käärme-emo hevoset kaikkineen
vatsaansa ulvoskellen nielikin.

Tjuštja isäntä sydän suruisena,
jatkoivat matkaansa, kulki huolissaan.
Miettii, murehtii ystäviänsä:
kuinka vetää ne emon sisästä,
kuinka pelastaa kirkkaat sielunsa.
Äkkiä kasvoi kuin sieni eteensä,
nousi suuri paja tien reunalle.
Kaksitoista sen tuhkaluukku,
saman verran työssä ihmisiä.
Tjuštja herra astui sisään pajaan,
mennessään sulki ovet jäljestään.
Siellä seppiä sitten kehotti
hehkuttamaan rautaviipaleita
ja niistä pitkät pihdit tekemään.
Kunnon miehet häntä kuuntelivat,
hänen sanansa muistiin panivat.
Pajan ovet lujasti sulkivat,
rautapalat tulella pitivät.
Kuulevat, kuinka oveen isketään –
käärme-emo nyt sisään yrittää.
”Avatkaa ovi aikaa haaskaamatta,
päästäkää minut pajaan ahjon luo.
Sinne kätkitte Tjuštja isännän,
vartioitte ersäin hallitsijaa,

kolmen poikani pahaa murhaajaa,
kolmen miniän leskeksi jättäjää,
nälkäisten orpojen aiheuttajaa.
Ei ole nyt vatsani täyttäjää!
Ei edes minut hautaan panevaa!”
Sepät ovat viisaita miehiä.
Näin he sanovat hurjistuneelle:
”Emme usko valituksiasi,
kieleksi tyhjää jaarittelua.
Silloin vain kosketat sydäntämme,
silloin liikutat meidän mieltämme,
kun oven raosta näytät kieleksi,
pienestä aukosta sen ojennat.”

Käärme-emo järkensä menetti.
Raosta pajaan kielensä ojensi.
Sepät siihen tarttuivat pihdeillä,
kuumennetuilla, toisiaan tukien.
Tjuštja herra, ersäin hallitsija,
piilopaikkansa silloin jättikin,
pajan oven avasi selälleen,
ulos lähti juosten ja ruoskallaan
alkoi hakata käärme-emoa.
Iski sitä kerran, löi kahdesti
ja käski kaikuvalla äänellä:
”Yskipä vain, käärme-emo hurja!
Tyhjentyköön nyt suuri mahasi.
Ulos saata kaksi ystävääni,
mahastasi päästä kaksi veikkaa.
Sitten lähdetkin käärmeen pesälle,
sitten menetkin käärmeen talolle
kielelläsi syyllisiä nuolemaan.”
Lohikäärme-emo vinkuu, vääntyy,
jaloiltansa jo maahan kaatuukin,
vaan ei vielä pois päästä miehiä,
kuvustansa ei niitä viskaa pois.
Näemmä viha sielua kalliimpaa
ja metalliruoskaakin maukkaampaa.
Käärmeen selkää Tjuštjan ruoska huitoo,

hyvän opetuksen antaa tälle.
Sen voima loppui, ylpeys murtui.
Se alkoi yskiä, pärskähdellä.
Ensin pois heitti vahvan Tumulajn,
sitten paiskasi pois viisaan Jurtajn.
Taas sylkäisi vanha käärme-emo –
sen mahasta hevoset hyppivät.
Silloin sepät pihtinsä jättivät,
irti päästivät käärmeen kielenkin.

Tjuštja isäntä, ersäin hallitsija,
vahva Tumulaj, ovela Jurtaj,
käärme-emoon nyt eivät kajonneet,
rautaruoskansa vyölle pistivät.
Mutta käskivät käärmeen lähteä
ikiajoiksi ersien maasta.

Tjuštja isäntä, ersäin hallitsija,
suuren kiitoksen antoi toisille,
sydämellisesti puhui heille,
sitten suurta tietä kotiin lähti.
Hyvillä mielin kulkee itäänpäin,
missä häntä nyt kansa odottaa,
työt suunnittelemaan ja tekemään.

Kuudes kertomus

Tjuštja ottaa vaimon

Vaimon etsintä

Idässä, korkealla vuorella
elelee-oleilee Tjuštja tsaari,
maan hallitsija, kansan huoltaja.
Vahvat, kestävät ovat talonsa,

paksuin hirsin piha ympäröity.
Kultaa, hopeaakin puvuissansa.
Tjuštja elää korkealla vuorella,
tarkastelee maataan portiltansa.
Vahva vaalea hevonen allaan.
Hän on valmis, hyvin pukeutunut.
Ohut paita valkeaa palttinaa,
narisevat saappaat jaloissansa...

Tjuštja on korkealla vuorella,
vuoren laella, taivasta lähellä.
Hän katsoo kauas – näkee kauaksi.
Näkemänsä vuoksi on murheissaan.
Mitä on Tjuštjan ajatuksissa,
mistä niin kauan jo murheissansa?
Ei ole Tjuštjalla puolisoa,
ei myötätuntoista kumppania.
”Mitäpä minun on nyt tehtävä?
Kuinka oltava?” Tjuštja puhelee.
”Mistä voin saada kauniin puolison,
mistä hyvän elämänkumppanin?
Ei ole omaa poikaa, tytärtä,
ei ole lasta, kunnioittavaa,
ei murheista sydäntä kuulevaa.
Tällaisen ystävän tarvitsisin,
tällaisen puolison tarvitsisin:
joka on viisas, nokkela nainen,
johon kaikkien katseet suuntaavat,
joka on sydämet valloittava:
kuin tiivis kuusi on vartalonsa,
kuin kuusen oksat kädet vaimolla,
kuusen norkkoja sormet puolison,
armaani kasvot kaunis omena,
ja mustat tuomenmarjat silmänsä;
vaimon jalat tanssien kulkekoot,
hänen suunsa laulaen puhukoon...”

Tjuštja kuljeksii, etsii vaimoa,
kulkee – tarkkailee naista kaunista.

Tarkkaa naista itsensä kaltaista,
tarkkaa naista itsensä ikäistä,
jolla sama jalkojen astunta,
jolla sama katse silmissänsä...

Voi, laakso, laakso, laakso vihreä!
Voi, laakso, laakso, niin kaunis laakso!
Mihin aikaan laakso niin vihreä,
mihin aikaan laakso kovin kaunis?
Keväällä laakso on niin vihreä,
keväällä laakso on hyvin kaunis.
Missä suhteessa on niin vihreä?
Missä suhteessa niin kovin kaunis?
Lantiolle yltää juolavehänä,
nilkkoihin yltää nurmi silkinen.
Laakson keskellä kumpu mättäinen,
mättäikössä kaunis pajupensas.
Pajupensaassa on ankan pesä.
Siinä pesässä ankan munia.
Munain päällä ankka makaamassa.
Sen sulat kirjavia kolikoita,
kärjet hopeaveteen kastetut,
kupariin kastetut taas jalkansa,
kultaan kastettu suora nokkansa.
Laaksoa kulkee mies niin miehekäs,
mies niin miehekäs, Tjuštja isäntä,
Tjuštja isäntä, niin mainio mies.
”Sinut tapan, ankka, jo kirottu!”
”Älä tapa minua, tuhoa!
Odotas, kerron omat murheeni,
omat murheeni, omat suruni.
En ole lintu, en ole ankka –
olen tsaarin ensimmäinen lapsi.
Nuori mies, kuoli rakas äitini.
Kiukkuinen uusi äiti kirosi
minut lentämään, veteen uimaankin.
Pyydän, mies, älä tapa minua,
pyydän, mies, älä surmaa minua!”
Ihmiskielellä lintu puhelee,

ihmisten sanoin lintu valittaa.
”Ota minut, poika, puoliseksi,
ota minut, nuori mies, vaimoksi!”
Se ankka muuttui tyttölapseksi,
linnusta tuli kaunis tyttönen.
Silkkinen paita on hänen yllään,
kultainen rihma on otsallansa.
Miehin mies ei suutaan avannut,
Tjuštja tsaari ei sanaa sanonut –
tuonnemma tietään tyynesti meni.
Asiaansa mietti, jatkoi matkaa
kylästä kylään, laaksosta laaksoon,
laaksosta peltoon, pellolta metsään...
metsän keskellä vehryt kuusikko,
kuusikossa on kuusinen talo,
kuusitalossa pieni ikkuna,
ikkunan alla tyttölapsen.
Tytöllä kädessä käsityönsä.
Kuin valkopaperi palttinansa,
koruommel siinä kuin maalaus.
Sinisilkillä tyttö sinertää,
hän brokadikankaalla kirjailee.
Valkea huopa jalkainsa alla.
Mustat hiukset ikkunaan levinneet,
paksu palmikko maahan ulottuu...

Tjuštja lähti taas sydän tyhjänä,
ei löytänyt vertaistaan vaimoa.
Ei näes ollut syntynyt tyttöä,
ei näes ollut kasvanut tyttöä
Tjuštja isännän vaimoksi tulla,
Tjuštja isännän puoliso olla.
Tjuštja katseli ylös taivaalle,
sanat sanoi SuurelleLuojaalle:
”LuojaJumala, elättäjämme,
LuojaJumala, hallitsijamme!
Etsi vaimo, itseni kaltainen,
etsi nainen, itseni tapainen:
itseni pituinen ja levyinen,

sama silmien hyvä katsanto,
sama jalkojen kevyt astunta.”

Taivaalla salama välähteli,
ukkosen jyry, ääni kajahti:
”Taivas on korkea, maa leveä.
Maan päällä hyvin paljon kyliä,
kylissä hyvin paljon ihmisiä,
ihmisissä paljon tyttöjä.
Jos on sinulla, Tjuštja, onnea,
syntyy onni yhdessä päivässä –
älä ohi käy, se löytää sinut,
kun aika on, se tulee luoksesi...”

Paksine

Illoin menee maata Paksine – itkee,
aamuin nousee Paksine – suuta väntää.
Missä, missä Paksine noin itkeksii?
Missä, missä Paksine suuta väntää?
Aitan vierellä Paksine itkeksii,
aitan takana Paksine suun väntää.
Kuka näki Paksinen itkemässä?
Kuka huomasi suuta väännelevän?
Paksinen näki oma rakas äiti,
Paksinen huomasi hänen äitinsä.
”Miksi tuolla tavoin itket, Paksine?
Tuolla tavoin suuta väännät, lapsinen?”
”Kuinka, äitini, minä en itkisi?
Kuinka minä en suutani väntäisi?
Kuinka en kyyneleitä vuodattaisi?
Viime yönä, oma rakas äitini,
viime yönä, suojelija-äitini,
minä näin pahan unen, rakas äiti,
minä näin niin kamalan unen, äiti.
Koivu kasvaa, äiti, aitan vierellä,
koivun latvassa istuu taikalintu.

Sen lintusen näki sitten tsaarikin,
sen lintusen huomasi myös kaanikin.
Kun oli nähnyt sen, heti ampui sen,
taskuunsa pisti sen taikalintusen.
Linnun veri taskun läpi virtasi,
sinitaivaalle sen sulat lensivät.”
”Minä ymmärrän unesi, Paksine!
Selvitän sinulle unen, Paksine!
Koivu on – nuoruutesi, kauneutesi,
taikalintu – sinun tyttöaikasi,
linnun veri – kaiho sydämässäsi,
linnun sulat – keväisen kujan laulut,
se tsaari – on onnesi omistaja...”

Paksine, niin hyvä tyttö, kaunotar,
Paksine, niin kaunis tyttö, hyväkin,
on koko päivän kylänsä pelloilla,
on koko yönkin kylänsä pelloilla.
Eloa leikaten tai haravoiden,
kesän parhaan ajan siihen käyttäen,
ei tunne Paksine enää yön unta,
ei tunne Paksine päivän lepoa.
Paksinen päälaelle syysviljaa iti,
hiusten päihin tuli rukiin tähkiä.
Leikkaa, haravoi saran vehnää Paksine,
leikkaa, haravoi saran ohraa Paksine.
Leveän pellon tieltä käsin leikkaa,
leveän pellon tieltä käsin haravoi.
Sata kulki – näkemättä Paksinea,
kaksi kulki – näkemättä Paksinea.
Ohi kulki hänen pikkuveikkonsa,
ohi kulki hänen kaunis veikkonsa.
Pikkuveikko näki siinä Paksinen,
kaunis veikko huomasi Paksinen.
”Voi, Luoja auttakoon, tyttö, sinua!”
”Voi, kiitos sinulle, poika parahin!
Kerro, millainen nuori poika olet?
Kerro, kuinka kunnioitettu olet?
Kerro, mikä onkaan nimi isäsi?

Kerro, mikä onkaan nimi äitisi?”
”Isäni nimi, tyttö, on Isajja,
äitini nimi, tyttö, on Isajbuj.”
”Sittenhän olet, nuorimies, veikkoni!
Sittenhän oletkin pikkuveljeni!

Kotiin sitten tultuasi, pikku veikkoni,
pihaan sitten astuttuasi, pikku veikko,
kerro minusta isoveljellemme,
puhu minusta isolle veljelle.
Veli tehköön minulle rautakamman,
hankkikoon minulle kuparikamman.
Kerro minusta veljemme vaimolle,
kälylle, ja kerro myös äidillemme.
Lämmittäköön kälyni kuuman saunan,
kantakoon äiti, veikko, kylmää vettä.
Äiti valmistakoon pytyn kaljaakin,
kirnun voita äitikulta varatkoon.
Minä kotiin nyt, pikkuveikko, menen,
omaan pihaamme, pikkuveli, menen.”

Pikkuveikko kertoi isoveljelle,
kertoi tosiaan isolle veljelle.
Isoveli rautakamman valmisti,
veljensä kuparikamman löysikin,
kälynsä kuuman saunankin lämmitti,
vihtomiseen silkkivihdan valmisti.
Äiti pytyn hyvää kaljaa valmisti,
äiti täyden kirnun voita kirusi.
Mustatukka hyvä tyttö Paksine,
tumma, kaunis, hyvä tyttö Paksine –
nopeasti kotiin tuli Paksine,
omalle pihalle lähti Paksine.
Tosi kuumaan saunaan meni Paksine,
meni tosiaan saunomaan Paksine.
Pesi päätään tyttö – ei puhdistunut –
pytty kaljaa ei pesuun riittänytkään.
Tyttö kampasi – ei tukka silennyt –
ei rautakampa kestä kampaamista.

Tyttö kampasi – ei tukka silennyt –
kuparikampa murtui – ei kestänyt.
Tyttö voiteli ihoa – ei se näy –
kirnu voita ei voiteluun riittänyt.
Isoveljensä tyttöä solvasi,
vanhempi veli kilttiä solvasi.
Isonveljensä kiusan tyttö sieti.
Veljen vaimokin tyttöä solvasi,
käykin kilttiä sitten solvasi.
Veljen vaimonkin kiusan tyttö sieti,
kälynkin kiusan, harmin tyttö sieti.
Pikkuveli tyttölasta solvasi,
oma pikkuveli häntä solvasi.
Pikkuveljen kiusaa ei hän sietänyt,
pikkuveljen harmia ei kestänyt.
Kodin jättäen pois lähti Paksine,
pihan jättäen pois lähti Paksine.
Ison veljen sanat tyttö säilytti.
Hän virkkoi: ”Maa syntyi, tavat syntyivät,
minulle puolisoa ei syntynyt,
minulle kumppania ei kasvanut.
Nytpä menen puolisoa etsimään,
nytpä lähden kumppania etsimään.”

Metsätietä lähti matkaan Paksine,
pimeää metsää käveli Paksine.
Metsässä hän nuoren miehen kohtasi,
mehiläisten hoitajan hän tapasi.
”Tervehdykseni sinulle, nuori mies!
LuojaJumala sinua auttakoon!”
”Tervehdys sinullekin, tyttö hyvä!
Tervehdys sinulle, tyttö kaunoinen!”
”Mikä olet miehiäsi, kerropa!
Mikä olet miehiäsi, sanopa!”
”Kuka olet tyttö, kerro sinäkin!
Mikä laatuasi, kerro sinäkin!”
”Maa syntyi, tavat siihen, metsän poika.
Minulle puolisoa ei syntynyt,
sydämeni seuralaista kasvanut.”

”Tule, tyttö hyvä, puolisokseni,
tule vaimokseni, tyttö kaunotar!”
”Kerro, poika, elämäsi kulusta,
kerro, veikko, elämäsi päivistä.”
”Yläaitassa hunajaa linkoan,
hunajakennot ala-aitassani.
Jos tekee mielesi, söisit hunajaa,
jos tekee mielesi, söisit kenneja.”
”Hunajasta, mies, tulee makeaksi,
kennoista, nuori mies, niin happamaksi!”

Jokea pitkin lähti nyt Paksine,
jokirantaa käveli nyt Paksine.
Jokirannassa etsii kaloja mies,
vedestä kaloja pyytää nuorimies.
”Mikä olet miehiäsi, kerropa!
Mikä olet miehiäsi, sanopa!”
”Olen kalastava nuorimies, tyttö,
kaloja pyytävä nuorimies, tyttö.
Tule puolisokseni, tyttölapsi,
tule vaimokseni sinä, tyttönen.”
”Millainen on elämäkulkusi, mies,
missä sinun rikkautesi, nuorimies?”
”Minulla yläaitta, ala-aitta.
Yläaitassa suolakalat, tyttö,
ala-aitassa suolattomat kalat.
Jos tekee mielesi, syö suolakalaa,
jos tekee mielesi, syö suolatonta.”
”Suolakaloihisi, poika, suolaudu,
suolattomain kera, mies, tuoksahtele!”

Peltotietä tyttö lähti kulkemaan,
pellon polkuja lähti astelemaan.
Tapasi tyttö pellolla kyntäjän,
tapasi tyttö pellolla äestäjän.
Poika kynti seitsemällä auralla,
seitsemällä äkeellä mies äesti.
”Luoja sinua auttakoon, nuori mies!
Kevyt olkoon sinulle, mies, kyntötyö,

hyödyttäköön sinua, mies, äkeesi.”
”Voi, kiitos sinulle, tyttö lapsonen!
Voi, kiitos sinulle, hyvä tyttönen!
Kerropa, miksi kuljet, liikuskelet?
Sanopa, mitä etsit, kyseletkin?”
”Kerron, että maa syntyi, tavat sille,
ei syntynyt puolisoa minulle,
ei kasvanut sydämeni ystävää.”
”Tule, tyttö, puoliseksi minulle!
Tule, tyttönen, vaimoksi minulle!”
”Kerropa, mikä olet miehiäsi,
kerropa, millainen olet, nuori mies?”
”Viljan kylväjä mies olen, tyttönen,
viljan kasvattaja mies olen, tyttö.”
”Millainen on nyt elämäkulkusi?
Millainen on nyt varallisuutesi?”
”Minulla on ylä- ja ala-aitta,
kyntömiehen varallisuus minulla.
Yläaitassani vehnää säilytän,
ala-aitassa tatariryynejä.”
”Rupean, kyntäjä, puolisesi,
lähden, äestäjä, sinun vaimoksesi!..”

Kylän päämies puhemiehet pani
tyttöä puoliseksi kosimaan,
häiden puhemiehet hän lähetti
tuon tytön puoliseksi varaamaan,
ja tuon tytön isää tervehtimään,
äidin kanssa asiat puhumaan.
Sjumerge-eukon miniän hakuun
Tjuštja lähetti, välittäjäksi.
Niin nokkelan Sjumergen kosimaan
Tjuštja saatteli, puhenaiseksi,
ensimmäiseksi välittäjäksi.
Sjumerge otti neljäkymmentä,
vielä kolmekymmentä, hääväkeen.
Kolmekymmentä oria valjasti,
viidettoista rattaatkin kunnosti.
Solmi kolmekymmentä kelloa,

sitoi neljäkymmentä kulkusta.
Valmistui Sjumerge kihlaukseen,
lähti miniästä puhelemaan –
jalkojensa alla maa tärisee,
päänsä yllä taivas jyrähtelee.
Sjumerge juoksujalkaa rientelee
tai lennossa Sjumerge kiitelee...

Paksine toivoi kuolemaa

Voi, voi, tuo hyvä tyttö Paksine!
Voi, voi, tuo kaunis tyttö Paksine!
Hän on hyvää parempi varreltaan,
mitä reippainta jalkain astunta,
mitä kauneinta silmäin katsanto.
Ovat kasvot punaiset omenat,
kirkaat silmänsä tuomenmarjoja.
Hän on käly seitsemän miniän,
pikkusisko seitsemän veljensä.
Varakkaana elelee isänsä,
paljon omaisuutta on veljillään.
Kauas kantautui tieto työstä,
kauas kuului kaunottaren maine.
Rikkaiden puhemiehet tulevat,
pohattain puhemiehet saapuvat.
Tulevat kosimaan isältänsä,
saapuvat äidin kanssa puhumaan.
Paksinea miellytti kyntömies,
sydämeensä sijan sai äestäjä.
Tämän puolisoksi hän haluaa,
vaimoksensa haluaa ruveta...

Puhemiehet kulkevat, tulevat
Paksinen vuoksi, hänen jäljessään.
Pyytävät, kyselevät Paksinea
rikkaiden, köyhäinkin puhemiehet.
Rakkaalle isälle tyttö puhuu,

armaalle äidille tyttö sanoo:
”Älä anna, isäni, rikkaalle,
älä kihlaa, äitini, köyhälle.
Kuolen, isäni, menehdyn, äiti!
Korista, äiti, minun ruumiini.
Kutsu, äiti, ruumis koristamaan,
ruumis huoltamaan, minut pukemaan
minun omat hyvät ystäväni.
Minulta jälkeen jäävät paitani
ja’ a, äitini, sieluni vuoksi,
ystävättärilleni, äitini.
Kun suvun naiset, äiti, saapuvat
minun ruumiini hyvästelemään,
lahjoita kaikki niille naisille,
lahjoita kaikki niille eukoille.
Voi isäkulta, rakas isäni!
Tee, isä, ruumisarkku hopeinen,
kiinnitä siihen ketjut hopeiset.
Hopealla se arkku päällystä,
alusta peitä, isä, kullalla.
Ketjujen pylväät peitä hopeaan.
Älä minua hautaa, isäni,
hopeiseen hautaan, älä minua
kylän hautausmaahan kumoa.
Hautaa, isä, kahden tien risteykseen,
näiden teiden risteykseen, kummulle,
sovita minut suuren tien reunaan,
jota nuoret miehet kuljeksivat,
jota nuorukaiset kävelevät.
Hautaa nyt sinne minun ruumiini,
jalkopäähän surupuu pystytä.
Kun aika on, olen taas heräävä,
molemmin käsin siihen tarttuva.”

Lauantaina, kauniina päivänä
varhain aamulla kuoli Paksine.
Männystä tehtiin arkku hänelle,
lujan arkun sisään hänet pantiin.
Pestiin, pyyhittiin valkea ruumis,

tapojen mukaan koristain puettiin.
Hopealla valettiin arkkunsa,
ja kullalla laudat päänsä alla.
Paksinen oma äiti puheli,
sydämensä tunteet näin ilmaisi:
”Nytpä me annamme Paksinelle
tähän arkkuun meidän varojamme.”
Puudan kultaa pääpuoleen panivat,
ruumiinsa alle puudan hopeaa.
Siten jakoivat osan hänelle,
siten antoivat hänen omansa.
Kolmella hevosella he veivät
hänet aarteineen tien risteykseen.
Hopeaketjuin hänen arkkunsa
sitoivat koivuun sen tien varrella,
mitä ajelevat nuorukaiset,
mitä kulkevat pojat komeat.
Vyötäisiin asti multaa kaivoivat,
polviin asti puun alla savea.
Kaivettuun rotkoon lahjat panivat,
kaivettuun rotkoon lahjat valoivat...

Tammijoen kylään saapui Sjumerge,
Paksinen kodin eteen pysähtyi.
Talo on täynnä kylän ukkoja,
piha täynnä vanhoja akkoja.
Kyynelsilmin parkuvat, itkevät,
kyynelistä märkinä, surkeina.
Ulos jo lähti Paksinen isä,
Paksinen armas äitikin tuli
Sjumerge-noitaa vastaan ottamaan.
Kaksin menivät Sjumergea vastaan.
”Millainen sinä olet ihminen?
Millaisen kylän vieraita olet?”
”Talonemäntä, äiti morsion!
Emäntä, lempeä mehiläisemo!
Jos edestä sinua katselen,
olet metsässä mänty tasainen,
kilttien oravain leikkipaikka.

Jos takaapäin sinua katselen,
olet vuori Mokša-joen rannassa,
ja siellä näätien leikkipaikka.
Jos vasemmalta katson sinua,
kylän keskustan oksava lehmus
olet, meden, mehiläisten paikka...
Olen Sjumerge, häiden 'puhemies',
Tjuštjan puolen tärkein välittäjä,
hänen lähettämänsä ihminen.
Tulinkin Paksinea kihlaamaan,
kaunottaresta neuvottelemaan.”
”Kuin koivu tihkun, itken, Sjumerge,
lähteelle menen ja vain valitan.
Paksine kuoli, nääntyi, Sjumerge.
Hopeinen arkku hänelle tehtiin,
me tien reunan koivuun sen sidoimme...”

Sanaakaan ei sanonut Sjumerge,
palasi tyhjin käsin ruhtinaan luo.
”Voi, orpo olet, Tjuštja, niin orpo!
Onneton olet, Tjuštja, onneton!
En sinulle puolisoa kihlannut,
en sinulle vaimoa neuvotellut.
Tjuštja, kuoli, menehtyi Paksine,
jonka luo lähetit välittäjät,
panit matkaan rikkaat puhemiehet.”
”Selvä, en saanut minä onnea!
Selvä, ei löydy sydänystävää!”
Tjuštja satuloitsi hevosensa,
lähti autioon peltoon suruissaan.
Hänen jälkeensä lähti ystävä,
vaikeissa töissä häntä neuvova.

Kolme päivää arkussa Paksine,
kolme päivää tien risteyksessä.
Kaksi nuorta ohi menee ratsain,
tietä pitkin kaksi nuorta miestä.
Toinen nuori mies on Tjuštja herra,
toinen mies on hänen ystävänsä.

Tjuštjan ystävä sanoo: ”Katsopa
nyt, tsaari, mikä valo näkyykään,
katso, mikä tuli tuolla palaa.
Ehkä siinä onkin aarre, tsaari?
Odotas, minä menen lähemmäs,
odotas, katson mikä siellä on.”

Kun nuorimies siihen paikkaan tuli,
heilautti hän käsivarsiaan,
ällistyi: ”Mikä tämä tällainen?
Kas, tässä onkin paljon aarteita!”
Kädet tarttuivat puuhun oksaiseen.
Luoja pani hänen ympärilleen
rauta-aidan, siihen miehen otti.
Sitten avasi arkun hopeisen.
Tjuštjan ystävä arkkuun paneutui.
Siitä lähti pois kirkas sielunsa,
ylös taivaalle nousi henkenä.
Tjuštja odottaa turhaan ystävää.
Tienristeykseen sitten vaelsi.
Huutaa ystävää, tuo vain vaikenee.
Hän näkee – tuo vain makaa arkussa,
ojentautui, sanaa sanomatta –
kuoli. Kohotti Tjuštja kätensä,
puristi kymmentä sormeansa.
Kääntyi hän kasvavain puiden puoleen,
katseli niin kaunista koivua.
”Voi, mikä valo tässä näkyykään?
Mikä kumma tämän tien reunalla?
Kuin monta vuotta tietä kuljinkaan,
kuinka monasti sitä vaelsinkaan –
tätä kummaa en päässyt näkemään,
näin kaunista tässä ei ollutkaan.”
Vikkelästi meni puun lähelle
ja näki jo sen hopeisen arkun
ja arkussa – siihen pannun tytön.
”Voi, kuinka kaunis tämä tyttönen!
Voi, kuinka sievä tyttölapsonen!
Mutta vain nukkuu, niin sikeästi,

siksi ei puhu, silmät suljetut...”
Tjuštjan raskasta sydäntä särki.
Hän miettii, mitä pitäisi tehdä.
Hän lähti Sjumerge-eukon luokse,
Sjumergelle sitten näin puheli:
”Hoi, Sjumerge, kuuntele minua,
hoi, Sjumerge, kuulepa minua!
Tulepa, näytän sinulle jotain,
katsopa, mitä ihmettä löysin...”

Sjumerge Tjuštjan matkaan lähtikin,
Paksinen ääreen seisahtui, katsoi.
Niin hyvä, kaunis tyttölapsonen!
Niin kaunis, hyvä tyttölapsonen!
Hän heilautti käsivarsiaan,
hän väänteli kymmentä sormeaan.
Arkun sisässä makaa tyttönen,
arkun sisään on pantu Paksine,
jota hän sukuun meni kihlaamaan.
”Sinua katselen, tyttölapsi!
Sinua tarkastan, tyttölapsi!”
Valkopalttinan otti Sjumerge.
Kuolleen ihon tutki kokonansa.
”Voi, olen noita! Voi, olen noita!
Sinä vasta noita olet, lapsi!..
Missä sinä synnyit? Missä kasvoit?
Missä kasvatettiin ja huollettiin?
Olet ehkä SuurenLuojan tytär,
olet ehkä SuurenLuojan lapsi.
Siksi olet lempeä, herttainen,
älyltäsikin ketun veroinen.
Hyvän isän lapsi olet, tyttö,
hyvän äidin lapsi olet, tyttö.
Suora koivu valkea vartesi,
punaomena kauniit kasvosi,
pähkinänkuori suusi puhuva.
Kauan minua, tyttö, petkutit,
sydäntä myöten minut hakkasit,
sisintäni myöten minut mursit,

jalkavoimat nauraen tuhosit,
järjen päästä täysin pois lennätit,
kuivaksi puuksi metsään kuivatit...
Voi, voi Paksine! Voi, voi ovela!
SuuriLuoja tosiaan isäsi,
SuuriLuoja tosiaan äitisi.
Tytär, sinulla on isän järki,
tytär, sinulla äidin tietämys.
Se on vaikeaa, lapsi, vaikeaa!
Istupa nyt sinä penkin päähän,
siihen hyvään paikkaan nyt asetu!
Oi, AurinkoJumala, jo sanon!
Oi, aamutähti, emo, jo puhun!
Oi, Maaemo, rakas emo, kerron!
Oi, Vedenneito, siskoni, sanon!
Aamun koitteessa teille puhelen,
illan tullen kolmasti kumarran –
käskette – lähdekaivosta otan,
LuojaJumalan sanoin ammennan.
Puhallan kaivon veteen alhaalta –
olkoon se vesi voimaa antavaa.
Puhallan kaivon veteen ylhäältä –
olkoon vesi järkeä antavaa.
Oikealta päin veteen hengähdän –
lahjoittakoon se vesi terveyden.
Vasemmalta päin veteen hengähdän –
lämmittäköön se vesi sydämen.
Oi, Vesiemo, isosiskoni!
Oi, aamutähti, oma kultani!
Kas, nyt roiskutan vettä hopeista –
Paksinen paha tauti ottakaa,
viekää pois tytön tauti kiukkuinen –
ottakaa pois luista, nivelistä,
viekää valkokoivu vartalostaan,
häätäkää se pois päästään, jaloistaan,
poistakaa sydämestään, sielustaan.
Seitsemän tumman metsän taitse,
seitsemän loputtoman pellon taa
myrskytuuli taudin karistakoon,

valtamereen taudin vajottakoon!..
Voi, voi Paksine! Voi, voi kultanen!
Lahjoitan sinulle liinan valkean –
ole edelleen viisas, tietävä!
Ranteeseesi saat renkaan hopeisen –,
ole edelleen vahvakätinen!
Voi, voi miniä! Voi, voi lapsonen!
Tjuštjan takia olet lapseni.
Nyt otan sinut, kaunis lapseni,
pimeään iltaan asti valvomaan,
aamuvaihain tulen sytyttämään,
ulkoa polttopuutkin kantamaan,
vesiämpärit täynnä pitämään,
kodin, pihan puhtaana pitämään,
illoin pehmeän vuoteen sijaamaan;
otan sinut mustain paitain pesuun,
vien valkeiden paitain antajaksi,
lujankin hampun loukuttajaksi,
kestävän palttinan kutojaksi,
sovitun tien reippaasti kulkemaan;
kaikkialle sinua tarvitaan,
kulkijoitakin vastaanottamaan,
kestittämään, kotiin saattelemaan...
Voi, voi Paksine! Voi, voi kultanen!
Jos nyt lähdet, tulet joukkohomme,
toisina päivinä pilven takaa
aurinko katselee, ja ehkäpä
se kirkkaana sinua koskettaa.
Toisina päivinä se jo nousee
kirkkaana, ehkäpä pilven takaa
se sinua taaskin koskettelee.
Älä koskaan sano paha sana,
älä koskaan sano kylmää sanaa.
Tiedäpä, Paksine, paha sana
kauan kivenä pysyy mielessä.
Ymmärrä, Paksine, kylmä sana
herkän sydämen lumeksi jäähdyttää.
Ole Paksine, sanon sinulle,
aina kasvavan ruohon kaltainen.

Minne päin vedän, sinne vetäydy,
minne puhallan, sinne lehahda...
Nouse, miniä, nouse unesta!
Istu, miniä, nyt penkinpäähän,
itke virsi tytönpäivillesi.”

Hän istuutui tuvan penkinpäähän,
alkoi itkeä kuolinitkua.
Kuin valkea joutsen siipiänsä
hän nyyhkyttäen iski käsiänsä,
väänsi kymmentä hoikkaa sormeaan:
”Millä mielellä nyt täällä olen?
Riemuko minut nyt on vallannut?
Miksi en päästä orvon ääntäni?
Miksi en kerro syytä kyyneliin?
Voi, voi äitini, voi, voi armaani!
Voi, voi isäni, voi, voi rakkaani!
Kuinka hirveästi, te, äitini,
minuun tänään jo vihastuittekaan?
Minkä pistävän vihan, isäni,
te päälleni tänään sälytätte?
Miksi ette ajoissa solvanneet
nuoruuttani ja tyttöyttäni?
Miksi miettimättä turmelitte
kauniin elämäni emäntänä?
Minua järsitte kuin pähkinää,
ystävättäristä erotitte.
Vailla veistä minut teurastitte,
tappamatta minut surmasitte...”

Puhuu Sjumerge tyttölapselle,
sanoo Sjumerge tyttölapselle:
”Itket, valitat – virtaat jokena,
huudat harmista – särjet sydämen.
Tule, rauhoitu, kuivaa kyöneleet,
ylös kohota maasta katseesi.
Tjuštja mieheksi tulee sinulle,
itse tsaari saa sinut vaimoksi,
ersäin päämies saa vaimon sinusta.”

”Silloin tulen Tjuštjan puolisoksi,
silloinpa tulen Tjuštjan vaimoksi,
menenpä tsaarin kanssa naimisiin,
ersäin päämiehen mieltä noudatan,
kun rakas isäni antaa minut,
kun armas äitini antaa minut;
kun isä sanoo: ’Jumala siunatkoon!’,
kun äiti sanoo: ’Jumala siunatkoon!’,
sitten menen Tjuštjan puolisoksi,
sitten tulen ruhtinaan vaimoksi,
kun Vesiemo vuokseni rukoilee,
kun hän sanoo: ’Jumala siunatkoon!’”

Paksinen kosinta

Tjuštja isäntä, maan hallitsija,
kansan johtaja, uudistajakin,
nelisenkymmentä puhemiestä
parhaita ihmisiä kokosi.
Viisitoista hevosta valjasti,
kolmekymmentä kelloa solmi,
neljäkymmentä kulkusta sitoi.
Tjuštja lähti puolisoa kosimaan,
Tjuštja-tsaari vaimoa hakemaan.
Hän peltoja ajoi juoksujalkaa,
kiisi kiitäen läpi metsien.
Niinpä Paksinen kylään saapuikin,
Paksinen kodin eteen pysähtyi.
Piha on täynnä kylän ukkoja,
talo täynnä vanhoja akkoja.
Kyynelistä märkinä itkevät,
yhteen ääneen voihkivat, kirkuvat.
Tjuštja ja Paksine sisään menivät,
Paksinen isän viereen menivät,
vastapäätä itkevää äitiä.
Kun Paksinen vanhemmat näkivät,
kun tyttölapsensa huomasivat,

löivät käsiään – tajunsa meni,
voimaa vailla vaipuivat penkille.
”Älä säikähdä, rakas isäni!
Älä pelästy, armas äitini!
Ei Maaemo tullut vieraaksenne,
ei Tuonelan henki sisään tullut.
Se olen minä, kuollut Paksine!
Tässä minä, kadonnut Paksine!
Mies vieressäni – Tjuštja isäntä,
tämä nuorimies – ersäin esimies.
Hän tien risteyksestä minut löysi,
koivun oksilta minut pudotti,
omaan kotiinsa minut kuljetti.
Luoja antoi takaisin sieluni.
Luoja puolisoa etsi minulle,
aviomiehen aikoi minulle.
Ersäin Tjuštjan lupasi mieheksi,
antoi hänet elämän onneksi.
Anna meille nyt, isä, siunaus,
sydämesi sanat sano, äiti.”

Rakas isänsä alkoi elpyä,
armaan äitinsä taju palasi.
”Jumala siunatkoon -sanat, lapsi,
sanomme, siunausta toivoen.
Noudata vain, Paksine, tapoja,
toimi vain ersäin tapojen mukaan.
Nuoruuttasi itke, jos on pakko.”

Alkoi Paksine itkuvirtensä,
alkoi nuoruutensa vuoksi itkut,
aikoi sen kauneudesta erota.
Hän katsoi nousevaa aurinkoa,
hän levottoman äänen kaiutti:
”Auta, LuojaJumala!
Armas LuojaJumala!
Kolmeen suuntaan kumarran,
kolmea Luojaa rukoilen.
Minut antanut Luoja

hän se minut ottikin
ruumistani itkemään,
varttani valittamaan.
Katselin, tarkastelin
Ylimmän aurinkoa:
eipä Luojan aurinkoa,
ei Ylimmän aurinkoa.
Isänsä luo se lähti,
äitinsä luo se lähti.
Sitä isä odotti,
isän talon haltia,
se isän Kardo-Sjarko...
Navetan, tallin haltia,
älä säiky ulvontaa,
ruumiini tuhon ääntä.
En sinua säikytä,
en sinua järkytä.
Itken omaa ruumista,
itken omaa elämää...
Kaivon tyttö haltia,
kaunis kaivon vartija,
älä säiky melua,
ruumiini tuhon ääntä.
En sinua säikytä,
en sinua järkytä.
Itken omaa ruumista,
itken elinaikaani.
Eläissäni aiemmin,
tytön ikää kuluttain,
menin myöhään makuulle,
nousin varhain aamulla.
Enpä tullut kaivolle
tuhon ääni mukana.
Jalat tanssin liikkeessä,
suu naurussa hymyillen.
Tullen aamuruskossa,
tullen iltaruskossa,
kaunis tyttöaikani,
sinut työnsin levosta,

herätin unestasi;
ehkä usein tallasin
suoraa koivu-varttasi,
omenakasvojasi,
pehmeää vuodettasi,
korkeaa päänalustaa...
Älä sano pahasti,
älä muista pahalla...
Puhtaan paikan etsinkin,
alas maahan kumarrun,
kutsun isovanhemmat
suuret huolet kertomaan,
raskaat murheet jakamaan.
Suuret isoisämme,
kauniit isoäitimme!
Isoisät sanokoot
Ylös! – käsky, isoisät,
jo puutunut ruumiinne;
Nostakaa! – käsky, isoäidit,
mustamulta-peitteenne.
Suuret isoisät, ukot!
Kauniit mullan isoäidit!
En teidän aikananne
nimeänne kuuluta,
peitän multaan jälkenne.
En, esi-isät, kutsu
syömään ohukaisia;
enkä, eukot, kuljeta
teitä syömään puuroa.
Mihin teidät kutsunkaan?
Mihin teidät kuljetan?
Suurta tietä kutsuisin –
sillä monet kulkijat,
monet vastaan tulijat,
monet peräänkävijät.
Pelkään, isoisämme,
mullan isoäitimme,
vihollisen kohtaatte,
pahan sanan haastajan.

Isoisät, kutsuisin,
isoäidit, toisinkin
valtaväyläin välitse –
kylässä näkijöitä,
väylillä tarkkaajoina.
Pelkään pahasilmäistä,
pelkään paha katsetta.
Kutsuisin, isoisät,
toisinpa, isoäidit,
kyläyhteisön taitse,
omenatarhain välitse –
pelkään, käärinliinanne
repeytyvät oksissa.
Kutsuisin, isoisät,
toisinkin, isoäidit,
tietä mullan alaista,
maalalaisia teitä –
teillä mullan alitse
ei ole kulkijoita,
ei ole menijöitä,
Sentään pelkään, vanhukset,
suuret isovanhemmat,
harsokangasliinanne
tarttuu mullan pölyä,
osuu mullan tomua.
Tulkaa, isoisämme!
Tulkaa, isoäitimme!
kylän hernepenkkejä,
teitä pajukkoisia,
pähkinäpensaikkoja.
Jättäkää jo sananne
kuin kuoritut pähkinät.
Ikkunanne avatkaa
ja kuunnelkaa ääntäni.
Jos se teitä miellyttää –
ääneni ei häviä,
sanani takeltele...
Voi, minä, tyttö, lähden
aamuruskon koitteessa

rakkaan isän talolle,
luokse kylän tuttujen.
Alan itkuvirteni,
poistan sydänsurua.
Rusko tulen puhalsi,
työnsi pitkän päreensä.
Kipinöitä lankana,
tuhkiansa rihmoina.
Maan laajalti valoaan,
taivas täynnä jyryä.
Rakkaan isän pihalle
ruskon valo ei tullut,
ruskon kumu kuulunut.
Rakkaan isän pihassa
minä, tyttö onneton,
itken kuolinitkua,
suruani valitan.
Kylän ukot, vanhukset,
kylän akat, vanhukset,
kylän vävyt, langotkin,
kylän miniät, kälytkin,
kuka kenties tavataan
makeasta unesta,
kuka kenties tavataan
valveillakin olosta, –
kuulee minun sanani,
ruumiini tuhon äänen.”
Näin tuo orpo Paksine
itkee onnettomuuttaan,
itkee tytön ruumista,
tyttöydestä eroaa...
”Nyt astun sisään taloon,
omaa isää kumarran,
sitten puhun äidille:
Voi, kultainen isäni,
olet kodin haltija!
Voi, vaalija äitini,
olet kodin vartija!
Kertokaapa minulle,

mikä uni teidät vei,
mistä levon löysitte?
Kovinko ilahduitte
te tuhoni päivänä?
Voivoi, rakas isäni!
Voivoi, isä vaalija!
Nuku, rakas isäni!
Nuku, elättäjäni!
Murehditkin, murehdit,
sureksitkin, sureksit,
vaan ei kulu kupari,
pehmyt tina ei sula.
Loppui, isä, surusi,
loppui, isä, murheesi.
Se kupari kuluikin,
ja se tina sulikin.
Nyt minä, rakas isä,
kulun ennen kuparia,
sulan ennen tinaakin.
Oi, isä elättäjä!
Oi, isä vaalijani!
Miksi halveksit minua?
Mitä menetät minussa?
Pienentyikö talosi?
Eikö vilja kasvanut?..
Armas äiti, vaalija!
Armas äiti, ruokkija!
Sinä pystyit, kykenit
elättämään, vaalimaan,
kasvattamaan minua.
Kesäpäiväin koitteessa
pidit minut silkissä.
Minua hoitaissasi
etpä unta tuntenut,
lepoakaan kokenut.
Et kyennyt, pystynyt
minua tuhoamaan...
Viisi päivää, yötäkin
alan, äiti, itkeä,

alan, isä, valittaa,
itkuvirret aloitan...

Ensimmäinen yö

Voi, armas äitikulta!
Voi, rakas isäkulta!
Miksi minut maltti sai?
Miksi lepo tavoitti?
Sydämeni kivettyi,
kyynel virtaa katkotta.
Liiaksi kai ilahduin –
valittakoon vain orjuus;
liiaksi kai riemastuin –
romahtakoon vain orjuus.
Minua aikaisemmin
orjuus vain ilahtukoon!
Minua aikaisemmin
orjuus vain romahtakoon!..
Voi, hyvät ystäväni!
Voi, hyvät kaunottaret!
Tulkaa koolle, ystävät!
Tulkaa tänne, kumppanit!
Kokoontukaa yhdessä
ruumistani itkemään,
ympäri piiriksi.
Kauan olen kuullut jo
kenkienne narinaa,
sukkienne suhinaa.
Tahtooin tulla vastaanne,
tapaamista yritin –
rakas isä eteeni
pöydän veti pitkäksi,
rauta-aidan taakseni.
Oikealta vettä päästi –
vahva virta kohisee;
vasemmalle tulen sai,

joka tökkii taivaaseen.
Pöydän ohi menisin –
isän mieltä pelkäsin,
äidin vihaa, oikkuja;
aidan yli menisin –
käden työnsin – ei riitä,
jalkaa poljin – vain turhaan;
kuljettaisin, ystävät,
virtaavan veden yli –
mutta pelkäsin, siinä
tyttöys täysin kastuu;
tahdoin mennä, ystävät,
yli tulen palavan –
mutta pelkäsin, siinä
tyttöyteni kärventyy.
En voinut tulla vastaan,
älkää siitä moittiko,
älkää sitä manatko.
Odottakaa, kun kerron,
miksi petyin orjuuteen,
miksi vain palvelemaan.
Tänä yönä nukuinkin
ylä-, ylä-aitassa,
sen aitan komerossa,
siinä ikkunan alla.
Ikkunan korkeudella
vuode, päänalus hyllyn.
Jo ennen puoltayötä,
ja kukonlaulun jälkeen
lähti lämpö yltäni,
pehmyt vuode kovettui,
päänaluskin madaltui,
maukas uni katosi.
Narahteli, ystävät,
rakkaan isän porttikin.
Ikkunalta katselin –
orjuus tuli sen alle
rakkaan isän hahmossa.
Kädessänsä hän pitää

sahviaanikenkiä,
toisessa hän pitelee
silkkisiä sukkia.
Houkutteli minua –
siihen en erehtynyt.
Rakkaan isän avulla
ei puuttunut kenkiä,
ei sukkia minulta.
Sitten orjuus saapuikin
hellän äidin hahmossa.
Silkkivyyhti kädessään.
Houkutteli minua –
siihen en erehtynyt.
Hellän äidin avulla
ei puuttunut lankaakaan.
Tuli orjuus luokseni
rakkaan veljen hahmossa.
Kauniit virsut kädessään,
niinestä ne punotut.
Niillä hän houkutteli –
siihen en erehtynyt.
Rakkaan veljen avulla
ei puuttunut virsuja,
niinestä punottuja.
Sitten rakkaan ystävän
hahmossa saapui orjuus.
Kaunis muna kädessään,
päässään kukkaseppele.
Alkoi minua vietellä,
valehdella minulle.
'Isän ikkunan alla
kaunis ruoho kasvussa,
siinä nurmiaukea,
neljä riviä yrttejä,
neljä riviä kasveja.
Ensimmäinen riveistä –
kuloheinää pelkästään.
Toinen rivi yrttejä –
timjamia makeaa.

Kolmas rivi yrtejä –
apilaa niin kirjavaa.
Neljäs rivi yrtejä –
kukat vyölle ulottuu.’
Sen tiedätte, ystävät,
aukiota rakastin,
ystäviäni rakastin.
Nyt erehdyin orjuuteen,
palvelukseen erehdyin.
Tulkaa, mennään, ystävät
koivumetsää kulkemaan,
kuivat oksat sieppaamaan,
kuivat lehdet tallaamaan.
Tulkaa sinne, ystävät,
ruumistani itkemään.
Älkääkä halveksiko,
ystäväni, minua.
Älkää yksin jättäkö
kuolinitkua itkemään.
Älkääkä te pelätkö
isän mielipidettä,
älkääkä te pelätkö
äidin mielipidettä...
Rakkaan isän ajatus –
olen saava onneni.
Armaan äidin ajatus –
tulen onnelliseksi.
Teidät vastaan ottavat
sanoin sydämellisin.

Toinen yö

Voi, te rakkaat ystävät!
Voi, te hyvät ystävät!
Jättäkää, jo jättäkää
työni tekemättömät,
työni päättämättömät.

Ilmankin te, ystävät,
kulutitte aikaanne
vuoden verran päiviä,
kaksin verroin aikaanne.
Kiitos teille, suurkiitos!
Kokoontukaa yhteen nyt,
hyvät ystävättäret!
Kerääntykää, tulkaa jo
kaikki kalliit ystävät!
Tahdoin tulla vastaanne,
tahdoin tulla kohtaamaan –
nuoruuteni puuttuikin,
kauneutta vaille jäin.
Rakas isä otti ne
kylää pitkin kulkemaan –
ruumiin paidat ostamaan,
valmiiksi jo kuolemaan.
Kaikki ne he ostivat,
kaikki ne he ottivat...
Kuljeskelin, ystävät,
sinne tänne, toverit,
rakkaan isän pihalla.
Oikealle pihaan on
tullut kaunis aukea.
Sen aukean keskellä
kasvaa koivu valkea.
Latva kahtia jakautuu.
Heisi kukkii toisessa,
toisessa on – vadelmia.
Sen puun alla, ystävät,
aivan koivun vieressä
nuoruuteni istuikin,
tyttöaika, kauneus.
Kukkakimppu kädessään,
kaunis seppel päässänsä.
Kasvot kiinni kukassa,
suu itkuun purskahtaen.
Jääkää tähän, ystävät,
menen metsään kulkemaan.

Ystävät, minkä koivun
oksat ovat tiheät,
lehdet hyvin vihreät,
siihen koivuun, ystävät,
kiinni tartun, nojaudun...
Hyvät, rakkaat ystävät,
uskolliset toverit,
kertomaani jatkakaa,
muistelkaa ja löytäkää
kadonneetkin sanani.
Ota osaa, ystävä,
tunteideni häviöön,
järkeni tuhon tuloon...
Jääkää tähän, ystävät,
älkää menkö edelle.
Jääkää tähän, jääkää vain.
Oikeasta kädestä
heitän kultasormuksen,
vedän kultakaidepuun.
Jääkää tähän, ystävät,
odottakaa, toverit,
tästä menen ensiksi.
Taalereita virsuni,
taalerin kuviot jälkeni.
Poljen taalerivirsuja –
teen taalerin merkkejä.
Niitä merkkejä tallatkaa,
kaidepuuhun tarttukaa.
Tulkaa, tulkaa, ystävät,
älkää minua jättäkö
kuolinitkua itkemään...

Kolmas yö

Kokoontukaa, ystävät,
ruumiin tuhon paikalle.
Kauan teitä odotan.

Miksi ette, ystävät,
nopeasti saapuneet?
Halveksitte minua?
Luojan päivä kuin vuosi,
SuurenLuojan kaksikin.
Minut kaiho tavoitti,
paha olo valtasi.
Ikkunasta katselin –
siihen jäivät silmäni,
sormenpäni kehyksiin,
penkkiin kiinni polveni.
Katsoin viertä ikkunan –
nousten ystävättäret
ylös hanhiparvina.
Kuusin koruompelein
heillä paidat yllänsä.
Silkkisukkain suhinaa,
nahkakenkän narinaa.
Kauniit laulut lauloivat,
kaukaakin ne kuuluvat.
Katsoin toiseen ikkunaan.
Nousten poikaystävät,
soittimiaan soittavat,
ruokopillejänsäkin.
Päällyspaidat karitsaa,
uumillansa silkkivyöt,
narisevia kenkensä.
Katsoin kolmanteen ikkunaan –
nousten pikkusiskoni
ylös kyyhkysparvina.
Voi, te rakkaat ystävät!
Voi, te pikkusiskoni!
Lähtisinkin vastaanne,
lähtisinkin kohtaamaan –
häpeäisin, ystävät,
onnetonta itseäni.
Suorat koivut vartenne,
kauniit ruo'ot ruumiinne,
omenaiset kasvonne,

kauniit kirjopaitanne.
Katsoin omaa varttani –
apea orvon ruumiini,
kaunis väri haaltunut.
Katsoin valkopaitaani –
valkopaita mustunut,
päällyspaita kauhtunut.
En lähtenyt vastaanne,
en lähtenyt kohtaamaan.
Älkää minua manatko,
älkääkä valittako.
Katsoin, hyvät ystävät,
SuurenLuojan aurinkoa –
se ei ole taivaalla.
Isänsä, äitinsä luo
läksi AurinkoJumala.
Isä häntä odottaa,
läksi vastaan portille.
Kultaseppel päässänsä,
hopeakeppi kädessään,
punaiset saappaat jaloissaan.
Äiti läksi vastaansa –
hopeaseppel päässänsä,
kuparisauva kädessään,
kuparikengät jaloissaan.
AurinkoLuojaan tarttuivat
kainaloista molemmat,
kaksin käsin kantoivat,
penkin päähän panivat.
Eteensä pöydän vetivät,
pannen valkean alustan,
hopeakulhon pöydälle,
siihen kaksi omenaa.
Lähti rakas isänsä
tarhaan halot hakkaamaan,
lähti hellä äitinsä,
saunankin lämmittämään.
Odottavat Aurinkoa.
Isä minua halveksi,

eikä äiti huolehdi.
Eivät tarvitse minua,
tunnun raskaalta taakalta...

Neljäs yö

Kokoontukaa, ystävät,
ruumistani itkemään,
kokoontukaa, toverit,
ruumiin tuhon paikalle.
Kauan kuulen, ystävät,
kulkusääniänne jo.
Tahdoin lähteä vastaanne,
tahdoin tulla kohtaamaan –
ei ollut tyttöäikää,
ei mitään sen iloa.
Kanssani se, ystävät,
ei lähtenyt kulkemaan,
kummaltakaan suunnalta
neuvoja etsimäänkään,
niitä tiedustelemaan.
Tyttöaika, ystävät,
oli yläaitassa,
ilo alla ikkunan.
Hopeapölkky, ystävät,
pantu alle jalkainsa.
Käsityö on kädessään.
Palttina kuin paperia,
kirjonta kuin kirjeitä.
Hopeaneula kädessään,
silkkilanka neulassa.
Neulaansa se kuljettaa,
brokadilla koristaa.
Rupesin jo puhumaan –
se ei pukahtanutkaan,
Kutsuin, kutsuin, huhuilin –
ei se ole kuullakseen.

Ilman häntä, ystävät,
en lähtenyt vastaanne.
Ilman häntä, toverit,
en lähtenyt kohtaamaan.
Älkää minua manatko,
älkääkä valittako.
Odottakaa, kerronkin,
kuinka nukuin viime yön.
Ennen puoliyön aikaa,
jälkeen kukon kieunnan
kaikkosi lämpö yltäni,
laantui makea uneni.
Katselin pääpuoleeni –
pääpuoleessa, ystävät,
on orjuus torkkumassa.
Kirjopaita päällensä,
nahkakengät jaloissaan.
Surulliset kasvonsa,
suunsa itkuun puhjennut.
Katsoin jalkopuoleeni –
jalkopäässä, ystävät,
on orjuus torkkumassa.
Paita polviin ulottuu,
kantapäihin lumppunsa,
kynärpäihin hihansa.
Sormenpäihin riepunsa,
virsut kaarnaa kurjinta,
virsunpaulat riekaleet,
kehto keinuu jaloissaan,
työkoppansa vierellään,
pajun juurta koukkunaan,
käyrä oksa neulanaan.
Riepujaan se paikkailee.
Visva vuotaa silmästään,
veri tippuu toisesta.
Hautaa päin sekin tanssii,
multaa kohti laulelee...
Lähden tästä, ystävät,
koivumetsää kulkemaan,

metsämaata marssimaan –
ehkä löydän, ystävät,
kauniin tyttö-eloni –
kirjotussa paidassaan;
ehkä löydän, ystävät,
kaltaiseni koivunkin.
Minkä koivun, ystävät,
oksat alas painuneet,
kellastuneet lehdetkin –
ne kuivuvat vedotta,
havisevat tuuletta –
siihen koivuun, ystävät,
minä tartun, nojaudun...
Ken kertoisi, ystävät,
ilmoittaisi, toverit,
millaista se orjuus on,
olo palvelijana,
appiukko millainen,
anoppikin millainen,
minä niitä en tunne,
minä niistä en tiedä...”
”Voi, kerronpa, Paksine,
millaista se orjuus on”,
käly alkoi puhua,
perheen miniä kuvata,
„tarkastellen yhtäältä
se on kesä kukkiva,
se on laakso vehreä.
Kun tulet sen lähelle,
kun sen sisään törmäätkin –
seitsemään se taivuttaa,
kivivuorta kohottaa.
Nyt sen kerron, kerronpa,
appiukko millainen.
Tarkastellen yhtäältä
on kuin kesä kukkiva,
on kuin laakso vihreä.
Kun tulet sen lähelle,
sisimpäänsä kun törmäät –

appiukko, kultanen,
ihan on kuin ukkonen,
kuin salama terävä.
Kun hän suuttuu, karjuukin,
paikkaa olla et löydä,
paikkaa jäädä et löydä.
Kerron minä, kerronpa,
millainen on anoppi.
Tarkastellen yhtäältä
on kuin mettä makeaa –
kun tulet sen lähelle,
sisimpäänsä kun törmäät –
anoppi on, kultanen,
ihan niin kuin nokkonen.
Jos se polttaa sinua –
kaapienkaan, pestenkään
ei se kipu häviä.
Kerron minä, kerronpa,
vieras koti millainen.
Tarkastellen yhtäältä
kauniin paidan kaltainen,
kirjopaidan kaltainen.
Jos sen sisään pujahdat –
sen tuoksuihin läkähdyt.
Jos kuljeksit, kultanen,
pitkin tupaa nopeaan,
sanovat sen asukkaat:
'Lattian laudat taivuttaa,
alta hirret musertaa.'
Varovasti jos kuljet,
niin asukkaat sanovat:
'Jalkojansa raahaa vain,
päätänsä vain riiputtaa.'
Minä kerron, kuvailen,
mitä elo vieraissa,
olo luona vieraiden.
Jos liikahdat eteenpäin,
sanovat: 'niin kiireinen',
viimeiseksi jos taas jäät,

laiskuriksi haukutaan.
Jos puhelet – lörpötät,
jos vaikenet – ylpeilet.
Kuvitelkoon piru vain
eloansa vieraissa;
suunnitelkoon piru vain
oloansa vieraissa –
vieraan äidin kodissa,
vieraan isän pihassa.
Itke, itke, Paksine,
rakkaan isän kodissa,
armaan äidin edessä.
Ihmisetkin vieraissa
linnun kieltä puhuvat.
Sormillansa näyttävät,
eivät káske pois mennä,
silmiään räpäyttävät,
eivät kutsu luo tulla.
Neulan päässä leipänsä,
suola veitsen kärjellä.
Varpain oven avaavat,
kannoin oven sulkevat.
Kieltänsä et ymmärrä,
sanojansa et tunne.
Vievät päästä järkesi,
suusta katoon sanasi.
Kalpenevat, Paksine,
omenaiset kasvosi.
Sulamalla sulaa pois
uunin kuumaan vartesi,
kuin kukkakimppu kuihtuu,
tyttö, sinun ruumiisi...”
”Oi, ystävättäreni,
maahan nyt jo vaipuisin,
romahtaisin, sortuisin!
Virratkaa jo kyöneleet,
kasvoilleni levitkää,
kokoon leukapieliini,
viekää kauneus kasvoilta;

pitkin rintaa virratkaa –
viekää voimat sydämen;
pitkin vartta virratkaa –
kokoon päälle polvien;
polviltani virratkaa –
viekää voimat jalkojen.
Kokoon kärkiin virsujen.
Virsuistani virratkaa
pitkin isän lattiaa.
Koostakaa te puroja,
virtoinakin virratkaa,
kokoon taakse kynnyksen.
Ehkä silloin isäni
tulee sääli lastansa;
ehkä silloin äitini
näky lastaan säälivän...

Viimeinen yö

Voi, ystävättäreni!
Voi, rakkaat toverini!
Jääkää tänne, viipykää,
sanojani kuunnelkaa,
mitä puhun – se kuulkaa.
Aamuruskon koitteessa
valkeat liinat solmikkaa.
Lähtekää, te, ystävät,
rakkaan isän portille.
Katselkaa, te, ystävät,
rakkaan isän katokseen.
Jos nousisi, ystävät,
rakkaan isän tuvasta
komea savu valkea,
silloin rakas isäni
muistajaisia valmistaa.
Silloin tulkaa, ystävät,
minua muistelemaan,

minun muistajaisiini.
Älkää silloin oottako
muistajaisiin kutsua –
en voi ketään lähettää,
ei ole lähettiäkään –
rakkaat pikkusiskoni,
rakkaat pikkuveljeni...
Voi, kaunis tytönelo!
Voi, hyvä tytönolo!
Mihin sinut lähetän?
Mihin sinut päästänköön?
Päästäisin, tyttöaika,
korkeaa metsää kulkemaan –
pelkään, tyttöaikani,
isän poikaa seitsemän
lähtee metsää kaatamaan:
sinut kirvein kaatavat,
oksain alle jättävät.
Päästäisin, tyttöaika,
sinut laaksoon kukkivaan –
pelkään, tyttöaikani,
lähtee kultaa seitsemän
viikatteella niittämään.
Sillä sinut niittävät,
ruuhon sinut peittävät.
Vapauteni, päästäisin
sinut peltoon kulkemaan –
morsiusneidot lähtevät
peltoon hirssiä kitkemään –
ruuhon sinut repivät
pientareelle pannenkin.
Tyttöaika, päästäisin
sinut kylään kulkemaan –
koko kylän emännät,
huolehtivat, puuhakkaat, –
lämmittävät aamuisin –
savussa vain kärvennyt,
nokipölyyn peitytkin...
Voi, Kirdjunja, Kirdjunja,

kaunis pikkusiskoni,
annan tyttöaikani,
vapauteni, sinulle.
Lekotellen eli hän,
varhain ei ylös noussut,
illoin ei maata pannut.
Älä sinä kantele
sitä kuolleen muistona.
Kanna sitä, rakkaani,
pitkin nuorten reittejä,
tanssi-, laulupaikkoja.
Sinne mennä halusin,
taisin laulun laulella.
Voi, sisaret, katsokaa!
Voi, ystävät, katsokaa!
Poistui tytönloni,
vapauteni luotani.
Kuinka sitä säälinkään,
sitä minun sääli on!
Mitä nyt alan tehdä?..”

Tyttöaikaa nyt oli itketty,
perinnäistapaa nyt noudatettu.
Paksine puhuu nyt isällensä,
Paksine sanoo nyt äidillensä:
”Tyttöaikani, isä, itketty,
elämän tavat, äiti, täytetty.
Niin kuin käskitte, juuri niin teinkin,
en siis poikennut määräyksistänne.
Luojan siunaus nyt meille, isä!
Luojan siunaus nyt meille, äiti!”
”Olkoon Paksine, Tjuštja, vaimosi.
Olkoon, Paksine, Tjuštja miehesi.
Menkääpä, lapset, Vesiemon luo.
Vesiemonen teidät siunatkoon,
iloon, rakkauteen teidät molemmat,
saamaan, ruokkimaan paljon lapsia,
ersäin maan kansaa vain kasvattamaan...”

”Voi, kaunis Vesiemo,
puolisoiden haltia,
hyväin lasten antaja,
Paksinelle, Tjuštjalle
sano viisaat sanasi,
anna siunauksesi
elämään, synnytyksiin,
tosi ersäin kasvatukseen.
Puolisot, joen veteen
menkää, siihen astelkaa,
peseytykää puhtaiksi.
Vesiemo emäntä
siemenenne kuljettaa,
lisää jälkeläisiä.”

Joen veteen he kaksin astuivat,
alkoi Paksine jälleen valittaa:

”Voi, Vesiemo, Emo,
Emo lapset antava!
Ääntä, mieltä kuohuvaa,
itkuani tänäistä
älä sinä säikähdä,
vavisuta unessa.
Tytöäikää muistelen.
Sen aikana kaivolle,
tuolloin kylän kaivolle,
aamuvaihain kuljeksini.
Sen vieressä iltaisin
aukealla tanssinkin.
Aamuruskon aikoihin
kotiin tulini laulavain
ystäväini seurassa.
Voi, kaunis Vesiemo,
veden voimain haltia,
avioliiton solmija,
jos huonosti toiminkin,
jos sinua loukkasin,
pyydän: virhe unohda.
Jos taas hyvää teinkin,

kelvollinen olinkin –
varhain aamuruskossa
miehen kotiin lähetä,
sinne hyvään elämään...”

Joen vesi liikahti,
ääni kaikui vedestä:
”Menkää toki naimisiin,
kelpo mies, kelpo vaimo.
Suuri onni, siunaus
elämäänne löytäkää.
Synnyttäkää lapsosia,
pojat, tytöt kasvamaan.
Tytöt olkoot kauniita,
pojat olkoot vahvoja –
isän, äidin näköisiä,
isän, äidin järkisiä.
Minä, Vesiemonen,
kasvattaja, ruokkija,
annan teille varoja,
annan varakkuuttakin.
Niin kuin vilja kasvakaan,
niin kuin ruoho varttukaa...”
Jälleen vesi lainehti,
aaltoillen taas kohosi.
Emo heitä pärskytti,
päätä myöten kostutti.
”Naimisissa olette”,
sanoi äiti Paksinen,
virkkoi isä Paksinen.
Kotiin kaikki lähtivät,
palasivat kylään taas.

Vieraat pöytään istuivat,
pölkyille ja penkeille.
Kestiatrian alkoivat,
juoda, syödä alkoivat.
”Hyvät vieraat, syökääte!
Sukulaiset, juokaatte!

Vieraat rakastettavat,
suku sydämellinen.
Teitä odotimmekin,
teidät vastaan otimme.
Keitti pytyn olutta,
teki simaa puhemies.
Härän seitsenvuotiaan
teurasti myös puhemies.
Sarvet tökki taivaaseen,
mustaan multaan häntä sen.
Teille sen valmistimme,
teille sen myös keitimme.
Pässin viisivuotiaan
teurastimme myös teille.
Multaan tökki otsansa,
häntä Okaan ulottui.
Teille kolmivuotiaan
teurastimme kukonkin.
Laulunsa maan laajalti
kaikui aamun koitteessa,
taivaan lakeen levisi
ääni vahva sointuva.
Tulkaa sisään, vieraamme,
talon sisus täyttäkää.
Tulkaa, kaikki istukaa,
joille riittää lusikka,
joka jo oppi puhumaan.
On millä teitä ruokkia,
on mitä teille juottaa.”
”Kiitoksia, kosionainen!
Kiitoksia sanoistasi!
Ruokasi kuin omenaa,
juoma hunajasimaa.
Kestityksen söimmekin,
joimme siman vaahtoisen –
ruumiimmekin pehmeni,
päässämme ei särkyä.
On talonne takana
suuri tarha omenaa.

Oli siinä tarhassa,
kasionainen, joutsenkin,
erittäin kaunis nainen.
Kesäpäiväin tultua
kylmässä sen piditti,
kylmää vettä juotitte.
Talven pakkasten tullen
lämmössä sen piditte,
lämmintä vettä juottaen.
Kaksikymmentäyksi vuotta
varjelitte joutsenta,
hoitaen tarhaa kaunista.
Viime yönä pimeänä
joutsenta ei varjeltu.
Viime yönä pimeänä
lensi pois se tarhasta.
Viime yönä pimeänä
tarhan Kaunis karkasi.
Lensi, päästi untuvia,
heitti sulkia valkeita.
Perässänsä tulimme,
yhtä matkaa juoksimme.”
”Kerron, kosionainen,
sanat hyvät sanelen!
Sanon, kosionainen,
sanat sydämelliset!
Nainen, kosionainen,
jätän teille omenan,
jätän teille pienen puun.
Leveälle maahan se
jätti vahvat juurensa.
Leveään se taivaalle
pitkät oksat levitti.
Vaateta se kullalla,
pane asu hopeinen.
Älkääkä täristäkö,
älkääkä ravistako,
Kotiemo, Jurттаemo,
puhe-, kosionaiset,

mustaa multaa pehmeää
sen juurien päältä pois.
Älkää liioin murtako,
älkää liioin katkoko,
puhe-, kosionaiset,
sormillanne oksia
sen hoikalta rungolta.
Minkä annan hyvänä,
sellaiseksi jääköönkin!
Viekää tarhan kaunistus,
annan sen joutsenelle.
Niin kuin sitä rakastin,
niin tekin rakastakaa,
niin kuin sitä varjelin,
siten tekin varjelkaa.”
”Olen Tjuštjan puhemies,
isännän kosiomies,
kuuntelin, ja sanasi
sydämeeni otinkin.
Näinpä vastaan sinulle,
jotta tiedät kantani.
Ken on Tjuštja – kerron sen,
millainen – senkin sanon.
Hällä hyvät vanhemmat,
hän on hyvää sukua.
Suuren Tjuštjan äiti on
taivaallinen Litava,
Ukkosjumala kiukkuinen
suuren herran isä on.
Silloin kun Tjuštja syntyi,
nousi kuukin taivaalle,
sitten kun Tjuštja kasvoi,
loisti taivaalla Aurinko.
Hän on hyvä kaikessa,
kaikessa niin mainio.
Syntymässä onnistui,
kasvussansa onnistui.
Onnistunut tsaarikin:
suora mänty varreltaan,

vielä onnistuneempi
on järkensä juoksulta.
Koko ersäläisten maan
me puhemiehet kulkien
kauneimman tyttärenkin
häntä varten löysimme.
Hänet, Tjuštja, löysimme
kanssasi nyt elämään,
synnyttämään lapsia.
Katso vaimoa ilolla.
Tartu käteen lämmöllä,
vie vierelläsi hellästi.
Hyvänä nyt hänet saat,
pidä häntä hyvänä,
vahingoilta varjele.”

Alkoi puhua Paksine,
sanat sanoi nuorikko:
”Salli, isä, suutelen
hyvää puhuvaa suutasi.
Salli, isä, suutelen
varjelevia silmiäsi.
Salli, isä, suutelen
huolehtivaa sydäntäsi.
Salli, isä, suutelen
hellää, taitavaa kättäsi.
Salli, isä, polvistun
kulkeviin jalkoihisi.
Oivoi, äiti-rakkaani!
Oivoi, äiti-armaani!
Äiti – myötätuntoinen,
äiti – maito valkoinen,
äiti – voini keltainen,
äiti – kaunis paitani,
äiti – pehmyt mekkoni!
Salli, äiti, suutelen
hyvien sanain suutasi,
salli, äiti, suutelen

käsiäsi ruokkivia,
salli, äiti, suutelen
silmiäsi tarkkaavia,
salli, äiti, kumarrun
jalkoihisi kulkeviin.
Ensin minut erotit
maidostasi valkeesta,
maidostasi valkeesta,
keltaisesta voistasi.
Sitten minut erotit
mekostasi pehmeestä,
mekostasi pehmeestä,
paidastasi valkeesta.
Nytpä minut erotat
omaisista rakkaista,
omaisista rakkaista,
kälystä ja veljestä,
kälystä ja veljestä,
aidatusta talosta,
karjapihan naudoista.
Kumartelen, kumarran
teille, rakkaat ystävät.
Nyt eroan teistäkin,
veljet, kälyt, vanhemmat.
Viimeiseksi kumarran
teille, kylän asukkaat,
orjuuteeni saattajat...”

Kolmellakymmenellä orilla
Tjuštja kotiin lähtikin,
kolmellakymmenellä hevosella
Tjuštja kotiin menikin.
Kun Tjuštja matkaan lähti,
maankamara tärähti,
ympäriinsä huminaa,
taivas täynnä töminää,
jyryn myötä leviävää.
Kuljetettiin Paksine
tsaariherran kartanoon.

Kyläläiset tulivat
kaanin vastaan ottamaan,
vaimoansa katsomaan.
Noita-akka Sjumerge
kevätkukka Paksinen
sormenpäihin tarttuikin,
ihmisten luo johdatti.
”Tässä kaunottaremme,
tässä Tjuštjan nuorikko,
tällainen on Paksine!
Avosilmin katsokaa,
tarkkaan silmin molemmin.
Hän on käsin kannettava,
ikkunalla pidettävä,
kaikkien rakastama.
Tulkaa, ersät, katsomaan
nuorta sisartamme nyt –
miellyttääkö teitä, vai?
Ensiksi te katsokaa
suora koivu varttansa,
kasvojensa omenaa,
silmiensä katsetta,
jalkojensa astuntaa,
käsiensä laatua.
Sitten teidän siskonne
käsitöitä katsokaa.
Hyvän ihmisen tuntee
silmiensä katseesta,
astunnasta reippaasta,
töistä käden ahkeran ...”

Kestitys oli Tjuštjan kotona.
Seitsemän kylän väki kokoontui.
Heille tarjottiin hunajasimaa,
vaahto-olutta, piiras makea.
Isoisät nuorikon näkivät,
vanhat naiset tavoista sopivat.
Hänen päälleen heittivät humalaa –
humalan lailla olkoon kevyttä

elämän kierto, työnsä päivittäin,
taakan kanto jääköön kokematta.
Jalkain alle pantiin paistinpannu
kekäleineen – jotta hän olisi
mainio keittäjä, hyvä leipoja,
uunin edessä kaiken taitava.
Hänen syliinsä lapsen panivat –
synnyttäköön kolme poikalasta,
kasvattakoon neljä tyttölasta,
jotta Tjuštjan suku vain kasvaisi,
ersäläisten ihmisten onneksi.

Toisena päivänä, kun puoliyö
tähtivalossa alkoi kirkastua
ja aamuruskon puoleen kääntyikin,
nuorikon portille kuljettivat,
siellä jatkain tapain opastusta
kuolleiden isovanhempain puolesta.
Tjuštjan kodista iäkkäin sitten
nuorikon pihalle kuljettikin,
pani kumartamaan Kardaz-Sjarkoa.
Sitten vei suurelle kaivollekin
kumartamaan sen kaivon haltiaa.
Sitten hänet joen rantaan kuljetti,
Vesiemoa käski tervehtiä.
Aamuruskossa kotiin käännettiin.
Kun taas aurinko nousi taivaalle,
tapojen mukaan häät jatkuivatkin.
Seitsemän päivän päästä loppuivat.
Simat juotu, suuri touhu tyyntä.
Linnutkin lopettaneet laulunsa,
kun yö kirkkaan päivän sijaan tulee.

Seitsemäs kertomus

Maaemon elämä ja kasvu

Tjuštja tsaarin tiet

Tjuštja elelee idässä,
idässä, vuoren laella.
Yllä, alla tiluksensa
kauas maahan näkyvinä:
ikkunat hopeaa välkkäen,
seinät kultaisina palaen...
Tjuštja on nyt kotonansa.
Tekee tsaarin tehtävänsä,
mieltii päämiehen mietteitä.
Ympärillään ystävänsä,
viisaina, auttavaisina.
Oikealla on vaimonsa,
tosi sydänystävänsä –
tuomenkukkanen – Paksine.
Vasemmalla isoisät,
tavoista huolta pitävät...

Mitä miettineekään Tjuštja,
mikä aatos mielessänsä?
”Ersäin maa on hyvin suuri,
mokšain heimoa on paljon.
Kun lähden maitse kulkemaan,
kuljen heimojen välistä,
päästä päähän maan lävitse.
Omin silmin voin tarkastaa,
kuinka ersät elelevät.
Mitä mokšat miettinevät,
sen tulen itse tietämään.”

Tjuštja puhui miettimänsä,
antoi seitsemän käskyä:
”Kootkaa, vaarit, hevosenne,
nopeat orit valjastakaa,
kulkusetkin ripustakaa,
helisevät kiinni luokkiin!”

Kaksikymmentäyksi oria
seitsemiin rattaisiin valjastettiin.
Ersäin maata tarkastamaan,
elintavat selvittämään
lähti matkaan Tjuštja herra.
Kolmet rattaat edellensä,
kolmet rattaat takanansa
ja yhdet rattaat allansa.
Taivaan alitse helinää
ja maata pitkin huminaa.
Taivas hytkyy helinästä,
maa värisee sorinasta.

Prundazin kylä

Tjuštja saapui Prundaz-kylään,
meni sisään Prundaz-kylään.
Oi, niin hyvä Prundaz-kylä!
Oi, niin kaunis Prundaz-kylä!
Se on kahden vuoren välissä,
aurinkoisessa paikassa.
Siellä Prundazin kylässä
kutsun esittää nuorimies,
kelpo nuorimies kerskailee:
”Teenpä vahvoja auroja.
Tulkaa auraani katsomaan.
Se kyntää maan niin hienosti.
Sillä te rikastuttekin.
Tule, tsaarikin, katsomaan.
Kai rattaittesi pohjalle

voit ottaa tämän aurankin.
Olethan hyvä kyntäjä,
arvostat viljan kasvua.”
”Miksi on aurasi kevyt –
kuin kanan höyhen pelkästään.
Pelkään, ei se maahan painu,
se jättää ruohon, korretkin,
ei niihin osu kunnolla.”
Tjuštja sitä auraa nostaa,
joka puolelta tarkastaa.
”Naurat tietenkkin nyt, tsaari,
toivot turhaan loukkaustani.
Kerron, miksi aura kevyt:
Sinulla on paljon voimaa,
sadallekin se riittäisi.
Kuulin, miten sinä kynnät:
neljälläkymmenellä auralla.”
”Älähän loukkaannu, Arsaj,
jos aura on tosiaan hyvä.
Näytäpä, kuinka se kyntää,
kuinka ruohon, korret leikkaa.
Missä hevonen? Valjasta,
pari kertaa peltoa aja!”
”Miksi hevonen valjastaa?
Miksi auraani hevonen?
Itse, Tjuštja, auraa vedän,
auraan vaikka koko pellon!”

Ottivat auran – lähtivät
pellolle, suoraan saralle.
”Tartu, Tjuštja, auranvarteen,
hyvästi siitä pitele,
paina maahan se syvälle.”
Arsaj aisoihin tarttuikin,
nyki kuin sata hevosta,
alkoi kuin ori kiskoa.
Aura painuikin hyvästi,
maahan meni kevyesti.
Arsaj menee metsän suuntaan,

auraa vetää metsän reunaa.
Maassa ei vain kivettyimiä,
ruohossa ei vain korsia –
hän kääntää tammipölkkyjä,
juuria, oksia repii, hakkaa.

”Teetpä hyvät aurat, Arsaj,
totta puhut, et petkuta.”
”Sinä tiedät, ersäin kaani,
ymmärrät, maan hallitsija,
kenen vuoksi saan tuskailla,
kelle toivon suurta hyvää:
ersien vuoksi murehdin,
mokšain takia tuskailen.
Toivon heille täyttä vatsaa,
koetan leivällä ruokkia.
Vain auralla voi ruokkia,
vain viljalla voi elättää.
Tuossa riihemme, katsopa”,
maanpintaan Arsaj kumarsi,
Riihiemolle puheli:
”Voi, Riihiemo, emonen!
Kuumassa, savussa kulkeva,
punaisen tulen haltia!
Kukon sinulle kannamme,
kylän lahjana annamme.
Syö sinä meidän kukkomme,
tyhjä vatsasi täyttele.
Näe myös kumarruksemme,
kuule sanat puhumamme.
Mitä sinulta pyydämme,
anna meille, Riihiemo.
Meidän tallentamat lyhteet
kuivaa hyvin, polttamatta,
varjele ne myös tulelta
ja sakealta savulta.
Kuljet kuumassa, savussa,
tulen, savun kielen tunnet...”

”Kiitoksia sinulle, Arsaj,
elä terveenä aikasi!..”

Purgazin kylä

Tjuštja matkaansa jatkoikin,
lähti tuonnemmas ajamaan.
Purgazin kylään saapuikin.
Pitkin kylää hän ajelee,
päästä päähän Purgaz-kylän.
Purgaz-kylä hyvä kylä!
Purgaz-kylä mainio kylä!
Mistä hyvä Purgaz-kylä?
Mistä mainio Purgaz-kylä?
Missä suhteessa niin kaunis?
Kylän pää on neljään suuntaan,
kolmeen suuntaan ulkopuoli,
pellot hopeavateja,
metsät kuparikampoja,
pientaret pelkkää silkkiä,
vilja sakeaa silkkiä,
jänikset juosten kuin lampaat,
karhut juosten kuin ketutkin.
Siksi hyvä Purgaz-kylä,
siksi mainio Purgaz-kylä:
kylässä elää Mazjargo,
asuu kaunotar Mazjargo.
Missä hänet kasvatettu?
Missä tyttö elätetty?
Ylhäällä, yläaitassa,
yläaitan ullakolla,
sen keltaisella penkillä,
sen kirkkaan ikkunan alla.

Mikä Mazjargon päänalus?
Mikä Mazjargon patjana?
Höyhentyyny on päänalus,

valkea huopa patjana,
jäniksen turkki päällänsä.
Mikä on Mazjargon työnä?
Mitkä Mazjargon sanoina?
Palttinapaita työnänsä,
taivaan ilmasta sanansa.
Hopeaneula kädessään,
brokadilanka neulassa.
Brokadilla hän kirjailee,
silkillä hän koristelee.
Mazjargo ei aukealle,
ystäväinsä joukkoon lähde.
Hänet halutaan pois antaa,
miniäksi kuljetella.
Siksi hän ei aukealle,
ystäväinsä joukkoon lähde:
hän sisko veljen seitsemän,
käly miniän seitsemän;
paidan heille lahjoittava –
tarvitaan paitaa seitsemän;
puserotkin lahjoittava –
niitä tarvitaan seitsemän...

Purgaz-kylän vanhat vaarit
kutsuivat Tjuštjan Mazjargon
käsitöitä tarkastamaan,
kirjailuja katselemaan.
Siinä Mazjargo tyttönen,
siinä Mazjargo kaunotar.
Valkeaan mekkoon puettuna,
värjätyssä paidassansa.
Ruskon valo päähineellään,
kuin syysyön takakoristeet.
Kaikki pukunsa, vaatteensa
Mazjargo tahtoo kauniita.
Jos Mazjargon pyyheliinaan
pyyhkii itseään vanha mies,
hän muuttuu nuorukaiseksi;
jos taas pyyhkii vanha nainen,

hän muuttuu taas tyttöseksi.
Ottipa valkeaa palttinaa
ja alkoi paitaa ommella.
Sen ompeli, reunustikin,
silkkilangalla kirjaili.
Kultatähdet siihen kylvi,
vaaleat napit kiinnitti.
Ei ehtinyt sanaa sanoa
sille tytölle tsaarikaan,
kun Mazjargo jo sen paidan
hänen harteilleen heittikin.
”Sinulle, Mazjargo, kiitos
sydämellinen lahjasta!
SuuriLuojamme sinulle
suuren onnen lähettäköön
ja antakoon terveyttä,
taudit loitolle ainiaan...”

Ermušin kylä

Tjuštja jatkoikin matkaansa,
Ermuš-kylään pian saapui,
kulkee pitkin Ermuš-kylää,
Ermuš-kylässä katselee.
Ermuš-kylä-yhteisössä
on hyvä poika Agudaj,
mies niin mainio Agudaj.
Missä Agudaj hyvä on?
Missä mainio Agudaj?
Seitsemän poikaa kasvattaa,
löytää seitsemän miniää.
Seitsemän kehtoa asetti,
kehdoissa poikalapsot.
Tänne kääntää ja pyörittää,
tuonne kääntää ja keinuttaa.
Pääpuoleen niitä keinuttaa –
järjen, tietoa sisäänsä;

jalkojen puoleen keinuttaa –
kasvua, varttaan kasvattaa;
kylkeä kohden keinuttaa –
voimaa, sanoja sisäänsä.
Tuli suuri uhripäivä,
tuli vuoden suuri päivä –
kaikki Luojaa rukoilevat,
vaan ei rukoile Agudaj,
ei pyydä Luojan apua.
Vanhin miniä liikehtii,
vanhin miniä kuljeksii.
”Miksi et Luojaa rukoile,
miksi et pyydä Luojalta?”
”Siksi en Luojaa rukoile,
siksi en pyydä Luojalta:
olenhan Luojaa rikkaampi,
olen Luojaa varakkaampi.
Kolme peltoa kylvöstä,
seitsemän karjalaumaakin,
metsissä mehiläisiä.
Siksi en Luojaa rukoile,
siksi en pyydä Luojalta:
Luojalla yksi miniä,
yksi kehto keinutettu,
siinä kehdossa tyttönen.
Siksi en Luojaa rukoile,
siksi en pyydä Luojalta:
olenhan Luojaa rikkaampi,
olen Luojaa varakkaampi.
Seitsemän poikaa kasvatin,
seitsemän miniää otin...”

”Mainio olet, Agudaj,
älä vain kovin kerskaile,
pelkään: pääsi jo menetät.
Kättesi kauas kurkotat –
jääät poika, vaille käsiä”,
Tjuštja miestä opetti,
Agudajta näin opasti,

sanoi vanhoille vaareille:

”Täällä niin kauan viivyimme,
paljonkin aikaa vietimme.
Istuutukaa jo rattaisiin,
tuonnummas matkaa jatkamme.”

Ordatin kylä

Tjuštja ajaa juoksujalkaa,
tai kuin lintu kiitää, liittää.
Valkeat, punaiset hevoset
liekkejä jalkainsa alta
pärskyttävät, sieraimista
savuakin leuhauttavat.
Kauan, kauan niin juoksivat,
kauas, kauas jo pääsivät –
Varnava-joelle tulivat,
Ordatin kylään menivät.
Kolme päivää söivät, joivat,
kolme päivää tanssia, laulua.
”Millainen on Ordat-kylä?
Millainen elintapanne?”,
kysyy Tjuštja päämieheltä,
tiedustelee vanhuksilta.
”Tällaiset ovat, tsaarimme,
meidän elämäntapamme,
tällaisia tyttäremme –
kaunottaria, hyviä.
Ordatissa onkin Snalte,
eleleekin pajaritar.
Isäänsä sanoo isäksi,
äitiään sanoo äidiksi.
Metsään lähettävät – menee,
ruohoon lähettävät – menee.
Jäniksen turkki päällensä,
silkkinen huivi päässänsä.
Laulelee kuin satakieli.

Tällainen hänen laulunsa:

Metsään menen – männyn kaadan!
Metsään menen – männyn kaadan!
Ohoi, männyn kaadan!
Männyn kaadan – auran teenkin!
Männyn kaadan – auran teenkin!
Ohoi, auran teenkin!
Auran teen – pellolle menen!
Auran teen – pellolle menen!
Hoi, pellolle menen!
Peltoon menen – pellon kynnän!
Peltoon menen – pellon kynnän!
Ohoi, pellon kynnän!
Pellon kynnän – pellavan kylvän!
Pellon kynnän – pellavan kylvän!
Hoi, pellavan kylvän!
Hyvin kasvaa – pitkää tulee!
Hyvin kasvaa – pitkää tulee!
Hoi, se pitkää tulee!
Pitkää tulee – langaksi sopii!
Pitkää tulee – langaksi sopii!
Hoi, langaksi sopii!
Lankaa punon – palttinaa kudon!
Lankaa punon – palttinaa kudon!
Hoi, palttinaa kudon!
Palttinaa kudon – paidan ompelen!
Palttinaa kudon – paidan ompelen!
Hoi, kauniin paidan teen!
Puen sen – kylä kehuu!
Puen sen – kylä kehuu!
Hoi, kylä niin kehuu!
Tuuletta se kahisee!
Tuuletta se kahisee!
Hoi, kuin lehti kahisee!..”

”Laulu minua miellytti,
se sydäntäni tyydytti.
Niin hyvät elintapanne,

jos tällä tavoin elätte:
hyvät työt teette laulaen,
tanssien menette pellolle,
ette pelkää väsymystä.
Näin edelleen eläkätte –
hyvää tehden, terveinäkin.”

Kaksi nuorukaista vuorella

Niin jatkoi Tjuštja matkaansa,
Kadman kaupungin vuorelle,
joka oli joen rannalla,
leveän Mokšan rannalla.
Kaksi vuorta vieretysten
näkyi sankasta metsästä.
Toinen auringon laskussa,
toinen auringon nousussa.
Iso alue välillään –
kolmisen kilometriä.
Itäisen vuoren laella
näkyi mies – itse terveys.
Kirves kiilteli kädessään.
Metsää kaatoi mökin tekoon.
Kerran iskee – kuusen kaataa,
kaksi kertaa – tammen kaataa.
Kuin linnut sirut lentävät,
taivaan pilville päätyvät.
Kovasti se mies ahertaa –
hirsikerta nopsaan kasvaa –
väsymystä mies ei tunne,
ihan harvoin otsaltansa
pois pyyhkii hikipisarat,
vasemmalle taakseen heittää.
Kun hirsikerta valmistuu,
kirveen kelpo nuorukainen
heittää toiselle vuorelle.
Sitten istuu levähtämään,

alkaa laulua laulella.
Laulaa hän niin sointuvasti,
komealla äänellensä –
lehdet, terhot karisevat,
puut taipuvat maahan asti,
jo ilmaa tuuli huojuttaa,
sankka metsä vavahtelee.
Kun päättyy laulu heleä,
loppuu kohina lehdistä,
kirves lentää takaisin päin,
loistelee sinitaivaalla.
Nuorukainen siihen tarttuu,
ja työnsä jälleen aloittaa.
Veistää hirret hirsikertaan,
hakkaa aukon ikkunalle.
Katselvat ihmetellen,
kadehtien isoisät,
miettivät, eivät ymmärrä:
mihin kirveensä hän heittää,
kuka sen takaisin paiskaa.
Tjuštja yksinään sen tiesi,
tsaaripa sen vain ymmärsi.
Tarttui kerran kirveeseenkin,
punnitsi sen painoakin,
mietti mielessään: ”Pojalla
kirves omaani keveämpi.”
Kirveen paiskasi takaisin,
lähti toiselle vuorelle.
Nuori sielläkin uurasti,
kaatoi metsää voimakas mies.
Edessänsä kasvoi talo,
talo suurtakin suurempi
ja, kai, kaunista kauniimpi.
Auringossa kultaa kiilsi,
kirkasti koko maanpinnan.
Tjuštja nuorelta kysäisi,
kuka häntä työssä auttaa
niin mainiolla kirveellä.
”Syvällä merivedessä,

ihan sen meren pohjassa
on, Tjuštja, talo rautainen.
Talossa ovi rautainen,
rauta ikkunat talossa,
rautainen pöytä talossa,
rauta lusikat talossa,
rautaiset penkit talossa,
rautainen uuni talossa.
Rautatalossa, tsaarimme,
rauta-ukko istuskelee.
Vanhalla rauta-ukolla
on rautavirsut jaloissaan,
rautainen vyö vyötäisillään,
rautaiset vaatteet yllänsä,
päässään rautainen kypärä,
rautapölkky on allansa,
rautasauva kädesssä.
Se rauta-ukko, vanha mies
ei pelkää sikaa purevaa,
ei pelkää koira haukkuvaa.
Ei koira häntä kiinni saa,
ei sika häntä purra voi.
Kirves ei voi häntä lyödä,
vihollinen kiinni saada,
tuhontekijä turmella,
polttaa kuumassa tulesa.
Hän antoi kirveen minulle,
hän auttaa työssä minua.”

Kehui Tjuštja kelpo miestä,
antoi hänelle neuvoja:
pysyköön sillä vuorella,
jonka takaa päivä nousee,
ylös taivaalle kiipeää,
ersäin maiden vartijana,
oman kansan auttajana.
Tjuštjan jälkeen vanhuksetkin
nuorukaiselle vuorella
mielipiteensä sanoivat,

harmaapäisetkin puhuivat.
Käskivät nuoren vastakin
elämän muodot järjestää,
tapain perusteet säilyttää.
Tjuštja toiselle nuorelle
antoi saman kehoituksen.

Mäntymetsiä hakkaavat
lämpimän talon tekijät
tsaariansa tervehtivät,
maahan asti kumarsivat.
Tämän jälkeen Tjuštja heille
puhui sydämellisesti:
”Nuorukaiset, näin aattelen,
mielipiteeni kerronkin:
Vailla vaimoa hyvä mies –
kuin hyvä aura pellotta.
Kauniit vaimot tarvitsette –
synnyttäjät, kasvattajat,
kaaninne kansaa lisäämään.
Sille, ken vuorta puolustaa
aurinkonnousun suunnalta
suositan vaimoksi Mazjargoa,
Mazjargo olkoon minia.
Sille, ken vuorta puolustaa
auringonlaskun suunnalta
suositan vaimoksi Snaltea,
puolisokseen tulkoon Snalte.”
”Suurkiitos, Tjuštja, sinulle
sanoistasi, teoistasi!”
sanoivat ne vahvat miehet
ja jälleen työhön tarttuivat,
minkä hetkeksi jättivät.

”Tulkaapa nyt, isoisät,
menemme sen vuoren juureen,
jossa Volga Suran kohtaa,
suuret virrat yhdistyvät.
Siellä ersäin, mokšain alue

muinaisaikana muodostui.
Siellä ersäin, mokšain kieli
joskus muinoin sai alkunsa.
Tulkaapa, sinne menemme –
kansamme jokien varsille.”

Isoisä ja hänen lapsenlapsensa

Tjuštja puheensa lopetti
kantansa ilmi tuotuaan.
Seitsempiin rattaisiin istuen
taas he jatkoivat matkaansa.
Taivas yllänsä jyrähti,
maa heidän allaan humisi.
Seitsemän pellon ylitse,
kolmen metsän poikki tullen
saapuivat pian siihen paikkaan,
missä Sura Volgaan laskee.
Siinä oli kaksi vuotta,
jotka seisoivat vastakkain.

Sen vuoren juurelle, joka
Suran partaalla kohosi,
oli tehty suuri talo.
Talossa eli ihminen,
vanha harmaapäinen ukko.
Sen parta maata kosketti,
hartiat syltä leveämmät,
kädet hirsyä paksummat,
jalat kuin tammen haaroja;
valkea pää niin mahtava –
vaikka kotkille pesiä
tukkaan tekisi, siinä ne
munisivat, hautoisivat.
”Tervepä, suuri ihminen,
siunaus sinulle, vanhus”,
Tjuštja kumarsi vanhusta,

toivotti hyvää hänelle.
”Terve sinulle, tsaarimme,
kaikkea hyvää sinulle!
Toteuta toivomukseni,
tule talooni vieraaksi.”

Se suuri vanhus istutti
valmiiseen pöytään tsaarinkin,
sitten kutsui isoisät.
Tarjosi kalaa valkeaa
ja juotti simaa, hunajaa.
Kyseli, miksi matkaavat,
jalkojaan, varttaan kiusaavat.
Korkea ovi aukeni,
sisään tuli ulkoa mies.
”Mitä sinä pellolla näit,
kerropa, pojanpoika!”
sanoi ukko ja hellästi
silitteli miehen päätä
niin kuin pikkuista lapsosta.
Lapsi se oli todella,
kymmenvuotias poikanen.
Meni pellolle leikkimään,
eläimen, linnun nappaamaan.
Tuli vaarille kerskumaan
ihmekuoriaisestansa.
”Kas, minkä kuoriaisen toin!”
sanoi vaarille riemuiten,
veti ihmisen taskustaan.
”Katso, mikä kuoriainen,
mustan mullan tonkija.
Jokirannasta, pellolta
löysin hänet, isoisä,
siellä taskuun panin hänet.
Katsopa, tässä on muuta!”
sanoi, toisesta taskusta
veti hevosen auroineen.
”Se on köydellä sidottu,
kahteen puuhun noin sidottu.”

”Voi, teräväpäinen lapsi!
Voi, lapsi mäntyvartinen!”
sanoi hänle suuri ukko,
hymyillen alkoi puhua:
”Eivät nuo kuoriaisia,
vaan ruokkijoitamme, poika.
Auralla pellot kyntävät,
äkeillä sarat äestävät,
multaan siemenet kylvävät.
Siksi täällä voimme olla,
Sura-joella, sen varrella,
siksi meidät tänne pantiin,
laaksoon kahden vuoren väliin:
ihmisiä ne varjelevat
vahingoilta pelastaakseen.
Vihan voimaa emme lisää.
Pojanpoikani, tarvitaan
viljavan maan kyntäjiä,
rukiin, hirssin kasvattajia,
metsiin mettisten hoitajia,
maukkaan hunajan kerääjiä,
lämpimän talon tekijöitä,
kaikkiin töihin pystyviä.
Siinäpä kuoriaisesi!
Pidä ne aina mielessä,
äläkä koskaan unohda,
älä niitä koskaan solvaa.
Mene, kannan ne takaisin,
mistä otit, sinne ne vie.”

”Kysyisin vielä, suuri mies”,
virkkoi Tjuštja vanhukselle,
”mitä toivot kauneudelta,
mitä pidät kauneutena?”
”Kuulepa, Tjuštja tsaarimme,
jos sydäntäsi kiinnostaa,
kerron sinulle tarinan
viidentoista sielun tytöstä,
muinaisajan Kanjavasta.”

Kanjava

Tjuštja kiipesi vuorelle
ja kolmeen suuntaan silmissään
välähti kaunis salama.
Ukkosen jyry taivaalla,
raskas humu maan pinnalla.
Tjuštja sieppasi miekkansa,
maata myöten kolmeen suuntaan
liikutti hän sen kärkeä
ja vuoren huippuun painoi sen.
”Auta, LuojaJumalani!”
hän äänekkäästi kiljaisi.
”Tähän miekkani jääköönkin
ersäin maan puolustajaksi!”
Sitten hän alas laskeutui,
virkkoi hiljaa isoisälle:
”On aika sinua kuulla.
Kerro oma tarinasi.”

”Eli maailmassa tyttö,
erittäin kaunis Kanjava.
Niin kaunis kuin hän olikin,
yhtä viisaskin hän oli.
Kauneus, kuin päivän valo,
ei voi pysyä piilossa.
Heti hänet aina nähtiin,
oven takaakin huomattiin.
Hän toisten sydämet lämmitti,
ei vain niitä kirkastanut.
Luoksensa hän muita kutsuu.
Kauneus, kuin Luojan sielu,
antaa apua kaikille,
hyvän mielen, ymmärryksen.
Siksi varmaankin Kanjavaa
tavoitellen nuorukaiset

tahtoivat hänet kihlata,
ottaa hänet puolisooseen.
Kovasti he tuskailivat.
Tytö ei miestä toivonut,
kiirehtinyt miniäksi.
Aina toimi järjen mukaan,
opiskeli elämistä.
Tämän vuoksi SuuriLuoja
suuren lahjan antoi hälle:
syntymäsielun lisäksi
antoi neljätoista uutta.
Hän entisestään kaunistui,
sydämen lämpö vahvistui,
kun hän oppi hallitsemaan
elämän rytmin täydelleen,
miehen sydäntä tajuamaan,
ystävistä hän valitsi
miehen ja meni naimisiin,
Pandaj-miehen puolisoiksi.
Kauan he hyvin elivät,
hyviä töitä tekivät.
Neljätoista lasta saivat,
seitsemän tytärtä, poikaa.
Pojat vahvoja, viisaita,
tytöt kauniita, järkeviä.
Jokaisen lapsen sielua
Kanjava hoiti erikseen.
Yhden sielun hän itseltään,
viidennentoista, luovutti.
Sekin toisista huolehti,
toisten suruja sureksi.

Seitsemän poikaa kasvoivat,
seitsemän tytärtä samoin –
puolison otti jokainen,
avioon meni jokainen.
Vanhemmat jäivät yksikseen,
kuin kaksi orpoa käkeä.
Vaikeni heidän talonsa,

hiljeni aidattu piha.
Kuitenkin hyvin elivät,
tuhotoita kokematta,
pitkiä vuosia laskematta.
Jopa Jumala unohti,
minkä ikäinen Kanjava.
Taudista, sairauksista
äiti ei valittanutkaan.
Kevätlauluja lauleli,
kauniit tarut sydämessään.
Vanhuus ei päässyt voitolle,
vaikka vierellään vaelsi,
pelkäsi käsiin, jalkoihin
tarttua, maahan kumota,
kasvoihin ei jätä merkkiä.
Niin Paholainen Kuoleman
Kanjavan kimppuun usutti.
Kauan hurjana jahtasi
Sielunviejä perässään,
hampaitaan puri kuin koira,
kulki kuin susi nälkäinen.
Sille ei missään suhteessa
viisas nainen antautunut:
häntä ei voinut pureksia,
sydämen voimia tuhota,
jalkasuonia katkaista,
maahankaan siinä kumota.
Sellainen oli ihminen!

Kanjavalla oli lapsenlapsi,
seitsenvuotias Ravaša.
'Nyt minä otan Ravašan,
Kanjavan lapsenlapsosen,
kyllä hänestä suoriudun,
äiti saa maksaa kiukkuni!'
sanoi Kuolema, riemuissaan
ja lähti toista polkua.
Niin tuli sen Pirusen luo,
Luojan vihollisen luokse,

tuonpa kanssa mietiskeli,
ja Ravašan taudin hääsi,
taudin parantumattoman.
Jaloilta hänet pudotti.
Loppui tytöltä kävely,
hän kuivui kuin kaadettu puu.
Kanjavan pojat, tyttäret,
miniätkin, kokoontuivat.
Yhdessä surren itkivät,
eivät tiedä, mitä tehdä.
Löysivät vahvan lääkeyrtin,
toivat taudin häätävää vettä.
Yrtistä ei ollut apua,
tauti ei häädä vedellä.
SuurtaLuojaa rukoilivat,
SuurtaLuojaa kumarsivat.
SuuriLuoja ei auttanut,
lasta ei hän parantanut.
'Ei syytä suruun, poikani,
suutanne rypistää, miniät!
Ei syytä kuumiin kyyneliin.
Ravaša alkaa elämän',
sanoi suvulle Kanjaša,
ja tosiaan suuren työn teki.
Silloin kun kuoli Ravaša,
kun lähti hänen sielunsa,
silloin hän pani tyttäreensä
oman viimeisen sielunsa.
Niin pelasti lapsenlapsen,
taas antoi tälle elämän.
Itse pani maata, kuoli.
Silloin kun Kanjava kuoli,
viisitoista valkeaa joutsenta
lensi ylhäältä taivaalta
ja laskeutui pääpuoleensa.
Ne hänen päälleen heittivät
höyheniä ja sulkia.
Nyt talo täyttyi valosta,
valkeaa tulta liekehti.

Säikähtivät jo ihmiset,
ulos talosta paeten.
Joutsenet heidän peräänsä
ikkunoista ulos tullen
taivaan laelle kiipesivät.
Kuusitoista niitä oli.
Se kuudestoista – Kanjava...

Sellainen ihminen oli
ersäin kansan esiäiti.
Sellainen ihminen, Tjuštja,
sellainen äiti, tsaarimme,
niin hellä kasvattajamme,
kauneutta tulvillansa.”

Kotka

”Uskon sinua, vanha mies.
Tosi on muinaistarusi.
Kuinka suuri on vartesi,
yhtä suuri on järkesi”,
sanoi nyt tsaari ukolle
ja muuta vielä kyseli.
”Ilmoita minulle, ukko,
mikä se rumaa on, mitä
on pahana pidettävä?
Mielipiteesi paljasta.”
”Erittäin rumaa, tsaarimme,
ei lie vähän joukossamme,
pahaa, maamme hallitsija,
useinkin voimme kohdata.
Mutta kaikista rumin on,
mutta kaikista pahin on,
Tjuštja, kaltaiseni pelkuri,
jäniksen tietä kulkeva.
Miettikää, ken on pelkuri?
Kuka lienee se ihminen?

Ken suvulleen surua tuo?
Kuka myy armaan äitinsä?
Ei puhettakaan – pelkuri!
Ken pelkää omaa varjoaan?
Ken sanojansa säpsähtää?
Taas voi sanoa – pelkuri.
Ne ihmiset voivat tuoda
vihollisilta vahinkoa.
Ilomieltä eivät tunne,
eivät pysty auttamaan.
Jos haluatte kuunnella
pelkuristakin tarinan,
kerron teille sellaisenkin.”
”Pyydämmekin, kerro toki,
odotamme sanojasi.”
”Sitten kerron, kuunnelkaatte.
Kotkasta on tarinani.”

„Hyvinhän kaikki tiedätte,
millainen se Pirunen on,
vihollisemme – Paholainen.
Luoja vain vähäksi aikaa
Maaemomme yksin jätti,
toiseen suuntaan silminensä
taivaan tähtiä katsellakseen –
Pirunen heti pois lähtee
piilopaikastaan ja alkaa
paljon vahinkoa tekemään.
Pahanteon aikaan kerran,
kun SuuriLuojaJumala
lähti taivasta kulkemaan,
Pirunen päästi Maaemolle
parantumattoman taudin,
lähetti raivoissaan kuoleman.
Ihmiset kuin kärpäset kuollen
päivittäin hautaan laskettiin.
Miten olla, mitä tehdä?
Multaisen Maaemon voimat
alkoivat loppua, kadota:

kylvetty vilja ei idä,
niittoon ei heinä kasvakaan,
vesi ei joessa virtaa...
Maaemo kaksi lintusta
silloin lähetti taivaalle
SuurelleLuojaalle kertomaan
maailman kitumisesta,
ihmisten kuolemista.
Jotenkin tästä sai kuulla
litteäkasvoinen Pirunen,
tietää kiukkuinen Pahasikin.
Sata saatanaa lintujen perään
pani, käski tappaakin ne.
Lintuja eivät kiinni saa,
eivät voi tappaa, tuhota.
Ne olivat kuin nuolia.
Nyt Pirunen vettä päästi,
mereen aitasi niiden tien.
Sen yli linnut lensivät.
Paholainen ei levännyt,
Maan poikki se tulen teki,
liekein aitasi niiden tien.
Nyt linnut jo pelästyivät,
alkoivat ihan vavista.
Yksi yritti kääntyä,
ei tulen läpi lentäisi.
'Jos nyt palaamme takaisin,
emmekä saavu Luojan luo –
ihmiset kaikin kuolevat,
häviää sukukuntansa,
kuolevat lehmät, hevoset,
lihavat siat, lampaatkin.
Ei ala kasvaa heinäkään',
sanoi edellä lentävä
toverillensa takana,
'minä en palaa, käännykään,
Luojaalle viestin kuljetan...'

Taimmainen lintu palasi,

etumainen tuleen meni,
kärventyivät lentosulat,
korventuivat vahvat siivet,
samentui näkö silmänsä.
Silti se ei perääntynyt,
lensi SuurenLuojan luokse.
Se kertoi nyt Pirusesta,
puhui sen pahoista teoista –
sairauksista ja taudeista,
ersäläisten kuolemista.
Silloin kutsui SuuriLuoja
Ukkosjumalan ja käski
tämän sataa vettä maahan,
polttaa taudit salamalla,
syvään kuiluun sen Pirusen
karkottaa – meren pohjalle.
Sanoi mestarilinnulle:
'Sinä, Kotkalintu, olet
rautanokka, rautakynsi,
lintu viisain ja vahvinkin –
ole lintujen esimies.
Se taas varikseksi tulkoon,
joka tulta säikähteli,
eikä löydä lepopaikkaa...'

Se, mikä on kaikkein rumin,
sehän on myös kaikkein pahin.
Kaikkein rumin on – pelkuri,
kaikkein pahin on – pelkuri.”

Valmanzej

”Kumarrus, isoisämme,
Luoja sinua varjelkoon!”
Tjuštja ukolle kumarsi,
”kerro nyt, anna tiedoksi,
järkevin sanoin selvitä,

mikä on suurin vahinko?”
”Se kaikkein suurin vahinko,
tsaarimme, on se ihminen,
joka on aina kiukuissaan,
toisia pilkkaa huvikseen,
turmelee toisten elämää.
Kerron, kuka on sellainen.
Kolmas tarina kuunnelkaa.

Olipa hurja Valmanzej,
sen Pirusen kaltainen mies.
Ken vastusti – sen hän tappoi,
viisaalta näyttävän – hirtti.
Jopa polttikin isänsä,
setänsä hautaan karkotti.
Jo näiden tekojen vuoksi
hän pian elämän menetti.
Kylän väki kokoon tuli,
kaksi tammea kallisti,
otti kulkuri Valmanzejn,
tammien alle kuljetti.
Oikeaan puuhun oikea,
vasempaan vasen jalkansa.
Lujasti miehet sitoivat,
tammet taas irti päästivät.
Valmanzej kahtia repeytyi,
kaksi osaa jäi hänestä.
Korpit rähmäisen vartalon,
koirat luunsa pureskeli.
Sinnehän sekin päätynee,
ken Pirusta nyt seurailee.
Siksi ihmiset sanovat:
vihainen isäntä – Pirunen,
paha ihminen – Pahuus itse.
Niin on elämän järjestys,
sellainen on sen tarkoitus.
Joka vihassa ihmisiin
aikansa aikoo kuluttaa,
sen on maasta lähdeittävä,

toisille tilaa tehtävä –
hyötyisän työn tekijöille,
viisaasti harkitseville.”

Isoisät kumarsivat,
kiittivät suurta vanhusta.
”Minäkin ymmärsin”, sanoi Tjuštja,
”kiitos sinulle, isäntä.
Nyt teen työni harkitusti,
käytöstavoista huolehdin,
maata hallitsen hellästi,
ersäin hienouden vuoksi,
heidän hyvyytensä takia...”

Tuuli ne sanat nappasi,
ja kuin kylväjä siemenet
pitkin maata ne sirotti
siiviltänsä ersäin kyliin.

Tjuštja jatkoi nyt matkaansa,
toiseen suuntaan alkoi ajaa,
seitsemäntoista kylän kautta,
sata elintapaa tarkasti.
Pani ne kaikki muistiinsa,
suureen solmuun kaikki solmi.
Yksi elintapa puuttui,
ei ollut yhtä muotoa.
Ruhtinas kääntyi kotiin päin,
uutta työtä suunnitellen.

Kaupungin perustaminen

Tjuštja vanhukset kokosi,
puhui sisimmät sanansa:
”Ersäin maa on hyvin kaunis,
terveellistä siinä elää.
Yksi elintapa puuttuu,

yhtä ei ole, päämiehet! –
Volgalla vahvaa kaupunkia,
kaupunkivuorta pystyssä.
Täytyy perustaa kaupunki,
kaupunkivuori pystyttää.
Mihin kaupunki rakentaa,
mille vuorelle tehdä se?”
”Mennään tuonne asettamaan,
mennään tuonne se tekemään,
missä seitsemän lähdettä
lähtee Maaemon sisästä
ja suureen Volgaan virtailee.”
”Mennään, kootkaa ihmisiä,
kutsukaa taitomestarit,
ottakaa vahvat, joutilaat,
jotka taloja tekevät,
kaupunkivuoren nostavat.”

Niin kokoontuivat taitavat,
mestari miehet, voimakkaat,
tulivat rakennusmiehet –
kaupungin tekoon tulivat.
Tjuštjakin kauaksi lähti,
vahvan kaupungin työstämään.
Hän pimeää metsää menee,
ajaa niittyä, peltoa,
veneellä jokien poikki,
järvien ympäri menee.

Tjuštja ajaa, maa tärisee,
taivaalla ukkosen jyry,
pilvistä salamain välke.
Ruhtinas ajaa edellä,
harmaat vanhukset – perässään.
Hevosten jaloista pärsky
kipinöitä, sieraimista
paksua mustaa savua,
suissansa tuli liekehtii.
Kolmen päivän kuluttua

saapuivat sille paikalle,
missä seitsemän lähettä
lähtee Maaemon sisästä
ja suureen Volgaan virtailee.
”Mihin teemme sen kaupungin,
panemme kaupunkivuoren?”
”Tähän teemme sen kaupungin,
panemme kaupunkivuoren.”
”SuuriLuoja, isoisät,
kehotti tähän tekemään:
seitsemän lähteen äärelle,
kolmen tien risteykseen,
suuren Volga-joen rannalle”,
puhui Tjuštja vanhuksille
ja käski työnkin aloittaa.

Kaupungin hyvin tekevät,
hyvässä järjestyksessä.
Tekevät kalan pään päälle,
kalan päälle pystyttävät –
kuin uiva kala se onkin,
kuin kala varasteleva.
Tekevät – se menee rikki,
kohottavat – se romahtaa.

Tekevät lehmän pään päälle,
kohottavat lehmän päälle –
kaupunki raskas kuin lehmä,
kaupunki laiska kuin lehmä.
Tekevät – se menee rikki,
kohottavat – se romahtaa.

Tekevät koiran pään päälle,
kohottavat koiran päälle –
kaupunki kuin koira syömäri,
kaupunki kuin koira kiukkuinen.
Tekevät – se menee rikki,
kohottavat – se romahtaa.

Mihin kaupungin voi tehdä?
Kaupunkivuoren kohottaa?

Tekevät sen sian pään päälle,
kohottavat sian pään päälle –
kaupunki kuin sika uninen,
kaupunki kuin sika järsivä.
Tekevät – se menee rikki,
kohottavat – se romahtaa.

Tekevät sen käärmeen pään päälle,
kohottavat käärmeen päälle –
kaupunki kuin käärme pistävä,
kaupunki kuin käärme syömäri.
Tekevät – se menee rikki,
kohottavat – se romahtaa.

”Miksi ei muodostu kaupunki,
ei kohoa kaupunkivuori?
Millaisen lahjan se vaatii?
Millaista sielua odottaa?”
kirkuvat kaupungin tekijät,
kysyvät sen rakentajat.
Tumaj-ukko sanan sanoi,
Tumaj rupesi puhumaan:
”Siksi ei valmistu kaupunki,
ei kohoa kaupunkivuori:
Punaista kukkoa se vaatii,
punainen kukko on tarpeen.”

Lähtivät kyläyhteisöön –
punaisen kukon ostivat.
Veivät kaupungin alustaan,
sen vuoren alle panivat.
Neljään osaan hakkasivat,
neljään kulmaan sen panivat.
Alkoivat rakentaa kaupunkia,
kaupunkivuorta pystyttää.
Rakentavat – rikki menee,

kohottavat – se romahtaa.

”Miksi ei valmistu kaupunki,
kohoa kaupunkivuori?
Minkä lahjan se nyt vaatii,
millaista sielua odottaa?”
kirkuvat kaupungin tekijät,
kysyvät sen rakentajat.
Vežaj-ukko sanan sanoi,
Vežaj-vanhus puheen alkoi:
”Siksi ei valmistu kaupunki,
kohoa kaupunkivuori:
se vaatii silkkivyyhtiä,
tarvitaan silkinen vyyhti.”

Kulkivat kyläyhteisöä –
löysivät silkkisen vyyhdin.
Kaupungin alle sen veivät,
vuoren alle sen heittivät.
Neljään osaan leikkasivat,
neljään kulmaan sen panivat.
Alkoivat tehdä kaupunkia,
kaupunkivuorta pystyttää.
Rakentavat – rikki menee,
kohottavat – se romahtaa.
Hirren panevat – ei sovi,
kaksi panevat – eivät sovi.
Pois heittivät kaksin käsin,
kymmenellä sormenpäällään.
”Miksi ei kaupunki valmistu,
kaupunkivuori kohoaa?
Mitä yritämme tehdä,
panemme kaupungin alle?
Panisimme rukiin tähkän –
Viljaemo varmaan suuttuu,
maa lakkaa synnyttämästä.
Jos panisimme miehen pään –
miehellä on paljon työtä,
miehellä paljon murheita:

vilja jää hänen peltoonsa,
heinä jää hänen niitylleen.
Miettikääpä, isoisät!
Jospa panemme tyttären,
jos otamme tyttölapsen.
Tytöllä ei lie murheita,
tyttö ei tunne köyhyyttä.
Tämä vain hänen murheenaan,
tällainen vain köyhyytensä:
kolmisen hamppukimppua,
osuus kolmisen askelta.
Niityllä mitä työnänsä?
Pellolla mikä osansa?
Yhden sirpin iskun verran,
yhden edustan vertainen.
Mikä työnänsä pihassa?
Mikä osansa pihassa?
Vain yksi uuhi valkea,
kana jalkansa taitannut.
Sellainen tyttären osuus,
sellainen tytön apukin.”

”Minkä vuoksi ihmissielun,
mitä varten tyttölapsen
kaupungin alle panemme?”
kysyi Tjuštja vanhuksilta.
”Suututamme SuurenLuojan,
Angekin meidät kiroaa.
Ei tarvitse vanhaan tapaan
uutta kaupunkia tehdäkään.”
”Kaupunki puhui ihmiskieltä,
kaupunkivuori pyytää päätä,
tyttären päätä anelee”,
ukot Tjuštjalle puhuivat,
harmaapäät hälle sanoivat.
Iskivät kahta kämmentään,
väänsivät kymmentä sormeaan:
”Mistä otamme tyttären,
löydämme sen kaunottaren?”

Kylästä kylään kulkivat,
kadulta kadulle tullen.
Kymmenisen kylää kulkien,
satasen katua tarkaten.
Ei löytynyt tyttö tärkeä.
Niin tehtiin kyläkokous,
vanhukset kokoon kutsuttiin.
Kaikki ukot saapuivatkin,
harmaapäiset kokoontuivat.
”Kellä rikkaalla on tyttö,
kaunis lapsi, tyttölapsi?”
vanhuksilta näin kyseltiin,
harmaapäiltä tiedusteltiin.
Löytyi rikas, jolla tyttö,
yksi kaunis tyttölapsi.
Lähttivät häntä hakemaan,
menivät häntä noutamaan.
”Tule, vanhus, kokoukseen,
tulepa kylän keskustaan.”

Vanhus lähti kokoukseen,
saapuikin kylän keskustaan.
”Anna, ukko, tyttäresi,
anna ainut lapsosesi.
Kasvava kaupunki pyytää,
vuorikin anoo Kuljašaa.”
”En anna teille tytärtä!
En anna teille Kuljašaa!
Seitsemän miehen sisarta,
seitsemän miniän kälyä.
Hän on isän ainut tytär,
yksinänsä äidin tytär.
Seitsemän on poikalasta,
seitsemän miniöitäni –
paras poika ottakaatte,
kaunein miniä vaatikkaa.”
”Voi, ei tarvita poikaasi,
ei tarvita miniääsi,
tarvitaan kaunis Kuljaša,

tarvitaan Kuljaša lapsi...”

Ensin juottivat ukolle
hunajakaljaa rakentajat –
järjiltänsä saivatkin.
Sitten juottivat ukolle
rakennusmiehet olutta –
tajun häneltä veivätkin.
Sitten Kuljašan lupasi
se ukko kaupungin alle,
sitten Kuljašan määräsi
kaupunkivuoren laelle.

Kuljaša kaunis tyttönen!
Kuljaša hyvä tyttönen!
Siskonen pojan seitsemän,
käly seitsemän miniän.
On isänsä ainokainen,
yksinänsä armaan äidin.

Missä Kuljaša työt tekee?
Missä Kuljaša lekottaa?
Missä Kuljaša kehräilee?
Ylhäällä, yläaitassa,
yläaitan komerossa,
kellastuneella penkillä,
valoisan ikkunan alla.
Vaippa valkea allansa,
hopeapölkky jalkain alla.
Paitansa kuusin kirjailuin,
päällyspaita kahdeksinkin.
Leveä vyö vyötäisillään,
rinnusta täynnä helmiä,
päässä mahtava sepele,
höyhenkorut korvissansa,
palmikon päällä kuparia,
niiden päissä silkkinauhat.
Valkeaa palttinaa kädessään.
Sinisilkistä sinertää,

punaisesta taas punertaa,
brokadi sitä koristaa.
Kauas kuului hyvyytensä,
kauas näkyi kauneutensa –
seitsemän pellon tuolle puolen,
seitsemän metsän ylitse.
Puhemiehet jo perässään,
tavoittelevat kättänsä...

Ulos Kuljaša lähtikin,
ystäväinsä joukkoon meni.
Ystävät hälle kertoivat,
toverit hälle puhuivat:
”Isäsi sinut, Kuljaša,
kaupungin alle lupasi,
kaupunkivuoren allekin
omaisesi lupasivat.”

Ei usko heitä Kuljaša,
ei hän heitä kuunnellutkaan.
Kuljaša katsoo, näkeekin –
isoisät jo tulossa.
Ikkunan alle päätyivät,
ikkunaa ukot hakkaamaan.
Molemmat kädet Kuljaša
silloin ylös jo kohotti;
kymmenellä sormellansa
tarttui hän silloin päähänsä.

Kun Kuljašan oma isä
lähti kotiin päin menemään,
tuulettakin hän kaatuili,
mättäittäkin kompasteli.
Kuljaša, ainut tyttönsä,
huomasi rakkaan isänsä.
Isäänsä vastaan läksikin,
tarttui häntä kainalosta,
alkoi häneltä kysellä:
”Miksi itket, isäkulta,

miksi näännyt, isä armas?
Kaatuillethan tuulettakin,
mättäittäkin kompastelet.”
”Siksi itken, lapsikulta,
siksi näännyn lapsikulta:
sinut lupasin, sanoin niin,
kaupungin, vuorenkin alle.
Sinut ottavat, panevat
kaupungin, vuorenkin alle
elosta haudan täytteeksi,
raskaan vuoren kantajaksi.”
”Älä itke, isäkulta,
älä otsaasi rypistä.
Minut jo syntymästäni,
auringon valoon päästyäni
Luoja minut sinne nimesi,
oma onneni lupasi
kuoloon ilman sairautta,
tuhoon ilman suurta tautia.
Olen sisko seitsemän veljen,
käly seitsemän miniän,
kyläläisten halveksima.
Hautaapa suora varteni.
Sinulla, rakas isäni,
on seitsemän hyvää poikaa.
Lähetä ne kylään seitsemään,
mukaan seitsemän käskyä.
Vanhimmalle anna käsky –
ostakoon hän ruumisarkun;
toisellekin anna käsky –
ostakoon puhuvan pylvään;
kolmannelle anna käsky –
ostakoon silkkiset sukat;
neljännelle anna käsky –
ottakoon kuparikengät;
viidennelle anna käsky –
ostakoon silkkisen hunnun;
kuudennelle anna käsky –
hankkikoon rannerenkaankin.”

Pikkuveljelle Kuljaša
itse käskynsä saneli:
”Voi, veliseni, auttaja!
Ostapa sormus hopeinen,
jossa on minun nimeni.
Ostapa solki rintaani,
josta näkyy kauneuteni.”

Seitsemää kylää vaelsivat
Kuljašan seitsemän veljeä.
Niissä kylissä ostivat
haudan täydeltä tavaraa.
”Nyt, isäni, isäkulta,
nyt sinä häitä valmista.
Miniöitäsi seitsemän –
teepä suuri pytty kaljaa,
ostapa simaa tynnyri.
Isäni, teurasta härkä,
seitsemän vuotta ruokittu.
Paista seitsemän uunia
piirakoita. Kokoon kutsu
koko suuri sukummekin.
Voi, sinä armas äitini,
lähetä iäkäs kälysi
kuuma sauna lämmittämään.
Toista miniää kehota
maukasta ruokaa keittämään.
Kolmatta miniää käske
vartaloani saunomaan.
Neljättä miniää käske
minut pesemään, pyyhkimään.
Viidettä miniää käske
palmikkoni letittämään.
Kuudetta miniää käske
minun ruumiini pukemaan.
Seitsemättä sinä käske
elävälle ruumiilleni
kuolinitkua itkemään.”

Kuljaša lähti kuumaan saunaan –
kanssaan seitsemän miniää.
Hänet pestiin valkeaksi,
puettiin kuin kukka kauniiksi.
Kun he saunasta lähtivät –
kälyä käsin kantavat,
itkevät kuolinitkua.
Kuin koivu itkua tippuen,
kuin lähde surua virraten.
Tulivat Kuljašan ystävät,
kokoontuivat toverinsa.
Kuljaša itkee kuoloaan,
puhelee ystävilensä:
”Pääni päällä, ystäväni,
pidän raskasta kaupunkia,
vartalon päällä, toverit,
säilytän vuorta raskasta.
Minua sitten, ystävät,
laulullanne rauhoittakaa,
laulun ääniin soinnuttakaa.”

Niinpä Kuljaša kiipesi
synnyinkotinsa portaita,
oven takana pysähtyi.
”Avaa, miniä, ovi nyt,
isän kotiin sisään tulen.
Alan valmistaa lähtöä,
omaisuuttani lahjoittaa.
Ole, hyvä, viepä sisään
kolme niin hyvää patjaani.
Niillä terveenä loikoilin,
ne hyvät itse valmistin.
Jakakaa ne, lahjoittakaa
ilman riitaa, hälinääkään.
Jakakaa ne mielihyvin,
lahjoittakaa ne auliisti.
Suurina juhlapäivinä,
rukous-, uhripäivinä,
pyhäpaitani pukekaa,

ruumiini tuhoa muistelkaa!”

Nyt Kuljašan armas isä,
nyt hänen rakas äitinsä
vuodattavat kyyneleitä,
ilman tultakin hehkuvat.
”Voivoi, isä, isäkulta,
voivoi, äiti, armas äiti,
istun valkealle huovalle,
istukaa te sivuilleni,
minä vielä sylissäanne –
keinuttakaa käsissäanne,
ruokkikaa tyhjää suutani,
täyttäkää vatsa nälkäinen.”

Kuljašan seitsemän kälyä
hopeakulhon puuroa toivat,
puuron pähkinäjauhoista.
Kälyt lehmuspuisen kauhan
vadelmamehua toivat.
Kuljaša itkee, valittaa,
kuin käki parkuu, valittaa
rakkaille vanhemmillensa:
”Miksi tytön kasvatitte,
ainoaksi lapseksenne –
elossa paha kokemaa,
elosta haudan täytteeksi,
uuden kaupungin perustaan,
kaupunkivuorta kantamaan?
Et tule saamaan, äitini,
kiitoksia, siunauksia.
Parempi sinulle, äiti,
jos kiviä elättäisit,
multaan kiven kasvattaisit.
Olisit sen pois heittänyt,
maantien reunaan asettanut.
Maantiellä monet kulkijat,
monilla jalat väsyvät.
Maahan olisi, äitini,

puutunut ruumis istunut,
väsyneet jalat lepäämään.
'Kiitos!' sanat se sanoisi,
'Siunatkoon!' sanat sanoisi.
Nyt, äitini, minä pyydän,
nytpä, äitini, kehoitan:
kun tulen haudan täyttämään,
multa minut on peittävä,
kolmen aamuruskon aikaan
tule, äiti, haudalleni.
Varhain kolmena aamuna
pääpuoleen nouse seisomaan,
muistele minua valossa,
älä todenmukaisesti,
älä kuolleiden joukossa.
Muista haudan täyttävänä,
monet murheet kokeneena.”

Kuljaša puhuu veljelleen:
”Voi, velikulta, kumppani,
kävelyyn ei ole voimaa,
puheeseen ei riitä järki.
Arkkuun minut nostakaatte,
käsillänne kantakaatte.
Kuin vuolas virta liikkukaa.
Ruumista ravistamatta,
sydäntä säikäyttämättä.
Nyt sisimpäni liekehtii,
suru valtaa sydämeni.”

Kuljašan seitsemän veljeä
pänsä päällä vievät häntä.
Rakas isä, armas äiti
kulkevat lasten jäljessä,
kuolevaisen lapsen polkua.
Kuljaša saapui kaupunkiin.
Kuljaša hautaan laskettiin.
Ensin Kuljašan peittivät
polvia, vartaloa myöten.

Sitten Kuljašan peittivät
vyötäröä, kaulaa myöten.
Alkoivat hältä kysellä:
”Millainen tulee kaupunki?
Millaiseksi kasvaa vuori?”
”Tulee kaunis niin kuin minä.
Kasvakoon korkuisekseni,
tulkoon järkevä kuin minä,
huonoutenikin – kaupunkiin.
Punaista tulta päästäköön,
savuna se ulos menköön.
Tuleen Kasaanin kaupunki,
Ukkonen senkin murskatkoon!..”
Kuljašan päänkin kätkivät,
mustaan multaan sen peittivät
ja hautaansa pidensivät.

Ensi aamuna äitinsä
makean puuron keitteli,
lähti Kuljašan pääpuoleen.
”Lapsonen, onnea sinulle!
Täytän nälkäisen vatsasi.
Anna kuulua äänesi.”
”Voi, äiti! Armas äitini!
Kurkussa on sydämeni,
kielen päässä on sieluni!”

Äiti toisena aamuna
kantoi vadelmamehua.
”Lapsonen, onnea sinulle!
Korjaa hiiltynyt sielusi,
anna kuulua äänesi!”
”Voi, äiti! Armas äitini!
Kielen päässä sydämeni!..”

Kolmantena aamunakin
Kuljašan luo tuli äiti.
”Lapsonen, onnea sinulle!
Kannoin tänne pyyheliinan.”

Kuljaša ei ääntä päästä.
Läimäyttipä äitinsä
itkien kahta kättänsä:
”Tämä kaupunki hajotkoon!
Kaupunkivuori sortukoon!
Kuten kuoli Kuljašani,
siten Kasaani hävitköön!..

Voi, Puiden, Hirsien Jumala!
Voi, kaarnan, tukkien Jumala!
Voi, Kardaz-Sjarko pihassa!
Talossa kodin Jurttaemo!
Silmänne, kasvot pirskotan,
kastan kylmällä vedellä.
Sen veden otin merestä,
hyvin suuresta vedestä.
Varastamatta varastin,
ostamattakin ostin sen –
Vesiemolta pyysin sen,
veitsen kärjellä siirtelin,
kannoin suurella kulholla,
tähän paikkaan sen sitten toin.
Tämä vesi, sen pirskekin,
mihin pärskyy, sen itkuun saa,
minkä kastaa, sen romauttaa,
kuulevan tekee kuuroksi,
katsovan tekee sokeaksi.
Joka on läsnä, itkeköön,
joka nukkuu, se sortukoon.
Sulkeutukoot näkevät silmät,
tukkeutukoot kuulevat korvat...”

Niin kaupunki rakennettiin,
kaupunkivuori nostettiin.
Ketkä kaupungin asukkaat?
Ketkä vuoren kannattajat?
Nuoret miehet, keikaroivat,
vahvat miehet, keikaroivat.
Kaupungin reunaa tarkkaavat,

sen reunoja vartioivat.
Tjuštjan pojat ja tyttäret
kaupunkivuoren asujia;
Tjuštjan hyvät ersäläiset
kaupunkivuoren puoltajia.
”Suuri Luoja, anna onni
kaupungin perustamiseen!”
sanoi Tjuštja, kääntyi kotiin.

Kahdeksas kertomus

Tjuštja ja Sarda

Tjuštjan pääsiäinen

Tjuštja elää auringonnousussa,
elää idässä, vuoren laella.
On tiluksensa suurella mäellä.
Tjuštja elää tapoja noudattain,
ei ersäin elintavoista poikkea.
Tjuštja elelee, kansaa arvostaa,
siitä huolehtii, tekee töitensä.
Arvostavasti, luonteensa mukaan,
hyvin harkiten tekee töitensä,
puheessaankin tapoja noudattain.
Oi, Tjuštja on mainio isäntä –
ersäin, mokšain päällikkö, kaanikin!
Oi, niin mainio maan hallitsija –
tapojen, hyvän näönkin säätäjä.
Hän on älykäs, suuritietoinen,
komea koko olemuksensa.
Ruhtinaan talous on kunnossa,
hyvä vaimonsa, pienet lapsensa.
Kuin joutsen valkea on vaimonsa,
joutsenen poikasia lapsensa.

Ruokia, juomaa Tjuštja keräsi,
ersille pääsiäisen valitsi.
Kutsui vieraita, hyvät ystävät:
viljan kylväjät, rakennusmiehet,
kaupungin perustajat, kätevät.
Ersät syövät, juovat, tanssien, laulaen,
mokšat tanssivat, laulavat, töitään,
vanhaa aikaa mieluusti muistellen.
Ersät hunajakaljaansa juovat,
valkoista kalaa, belugaa syövät.
Mokšat juodessaan siinä kerskuvat,
syödessään samalla valehdellen.
Ken kerskailee rikkaalla suvulla,
ken suurella pellolla, luhdalla,
ken karjalla, mehiläistarhalla.
Milläpä kerskailee Jurtaj vanhus,
milläpä varakas isoisä?
Vanhuksen viljaa seitsemän peltoa,
mehiläispesiä seitsemän metsää,
pihansa täynnä ruokittua karjaa.
Tästäpä rikas on Jurtaj vanhus,
tästäpä varakas isoisä:
seitsemän hällä poikalapsia,
miniöitä hänellä seitsemän,
riippumassa seitsemän kehtoa,
kehdoissa seitsemän pikkulasta.
Kaikki seitsemän poikalapsia,
kaikki seitsemän pikkupoikia...

Kuka kerskailee pikkutyöllä?
Kuka kerskailee tyttölapsella?
Jarma kerskailee pikkutyöllä,
Jarma kerskailee tyttölapsella:
”Oi, pikkutyttöni, lapsoseni –
koivu valkea, aamutähtönen,
aamunkoin tuike sarastuksessa.
Pelkästään hyvää kuulee hänestä
meidän kyläyhteisössämmeikin,
hänestä vain kauniisti puhuvat

ihmiset keskenään kaikkialla.
Tyttö on hyvä, tyttö niin kaunis,
toista kaltaistaan ei missään ole.
Pytyt täynnä kangasta, mekkoja,
paitoja, pyyhkeitä, naistenkenkiä.
Hyvät lahjat hän antaa suvulleen,
viisain sanoin sydämiä keventää.
Ei juoksentele tyttöjen kujia,
tuuleen hän ei aikaansa tuhlaile,
yötä myöten kirjailee palttinaa.
Hän on vanhempainsa ainut lapsi,
isänsä, äitinsä ainut lapsi.
On kaunis kuin punainen unikko...”

Kuka kerskailee vastanaidulla,
vaimolla, elinkumppanillansa?
Tjugaj kerskailee puolisolollansa,
vaimolla, elinkumppanillansa.
”Kelpo pajaritar on nuorikko,
kevätkukkanen tämä minä.
Kääntää katseen, sulaa sydämesi,
kääntää pään, palelee sydämesi.
Mistä äitinsä hänet löysikään?
Mistä valitsi hänet isänsä?
SuuriLuoja hänet tälle antoi,
vahva sade pilvistä tiputti,
kaunis Ange ylhäältä lähetti,
alas maahan kuin lähteen lennätti.
Kuinka äitinsä hänet kasvatti?
Maitoa paljon varmaan rinnoissaan,
maito makea oli rasvaista.”

Herkkätunteinen oli minä.
Pystyy nuorikko töitä tekemään.
Myöhään illalla menee nukkumaan,
aamunkoitteessa nousee makuulta,
monet työt hän kiiruhtaa tekemään.
Brokadiin lankaa kehrää nuorikko,
vaaleaa palttinaa kutoo minä.

Koivun oksia nuorikon kädet,
hopeaneuloja miniän sormet,
mehiläisenpistimiä sormenpäät.
Ohutta lankaa kehrää miniä,
vaaleaa palttinaa kutoo miniä.
Kauniisti kirjailee sen miniä,
vyöt sitoo miniä – lankapalmikot,
vartalonsa vaatettaa kuin koivu,
paneer pään päähineen kuin Päivä,
tähtenä ihmisille ilmestyy...

”Onpa Jarmalla, millä kerskua!”
Kadman Širomaz alkoi puhua,
Širomaz vaari sanoi sanansa:
”Tytöt voivat tapoja noudattaa,
naiset voivat elää aviossa.
Eivät kiukuttele vanhemmilleen,
tahtovat vain sydämet lumota.
Mutta nyt te kuunnelkaa kertomus
Kadma-kylän Ljutova-tytöstä.”

Ljutova

Eli kauan sitten aviopari,
olivat kaksin ukko ja akka.
Vuosisadan elääkseen elivät,
voimainsa tunnossa he olivat.
Eli aviopari – vanheni,
vanhuus heidät tavoitti, valtasi.
Hiukset tulivat lumivalkeiksi,
hampaat kellastuivat suurimoiksi.
Ei heillä poikalasta, ruokkijaa,
ei heillä poikalasta, auttajaa,
ei vanhuuden vaatimaa vartijaa,
ei heillä auran taakse nousijaa,
ei heillä auran viljaan sieppaajaa,
ei hevosen valjaista riisujaa.

Heillä onkin vain kolme tytärtä.
He kolme tyttölasta hellineet,
kolme tyttölasta kasvattaneet.
Vanhimman nimenä on Kirdjuva,
heistä toisen nimenä Kanjuva,
kolmannen nimenä on Ljutova.
Ljutova ei ollut rakastettu,
pahin taakka vain oli Ljutova.
Rakastetuin olikin Kirdjuva,
hemmotelluin olikin Kanjuva.
Kirdjuvaa rakastaa oma isä,
Kanjuvaa rakastaa armas äiti.
Jos pöydältä muruset pyyhkivät,
Ljutovan kasvoihin ne heittävät,
silloin kun luita he pureksivat,
Ljutovan otsaan he ne paiskaavat.

Ljutovan luo tulee kosijoita,
puhemiehiä suostuttelemaan –
ei silmin näkyvältä paikalta,
ei korvin kuuluvalta suunnalta –
seitsemän metsän tuolta puolelta,
seitsemän pellon toiselta puolen.
Puhemiehistä isä riemastui,
kosijoista äitikin ilahtui.
Kaksin pöydän päähän istuutuivat,
samaa alkoivat he ajatella,
samoin sanoin alkoivat puhua:
”Nytpä, mies, meillä on miettimistä!”
”Olkaamme, vaimo, yksimielisiä!
Nyt annamme kirotn Ljutovan,
ylenkatsotun orvon Ljutovan
seitsemän pimeän metsän taakse,
seitsemän valtavan pellon taakse –
meille jo näkymättömään paikkaan,
meille jo kuulumattomaan paikkaan.
Tuhon polulle annamme hänet,
lähetämme vihollisen luokse.”

Kirdjuvan perässä puhemiehet
kulkevat tyttöä tavoitellen.
Jokainen ikkuna on niin kirkas,
jokainen portti on niin korkea.
Huutamatta – tulevat kuuluviin,
poistetut roskat – jäävät näkyviin.
Siksi isä niin kovin ilahtui,
siksi äitikin kovin riemastui.
Kaksin pöydän päähän istuutuivat,
samaa alkoivat he ajatella,
samoin sanoin puhua alkoivat:
”Nytpä, mies, meillä on miettimistä!”
”Olkaamme, vaimo, yksimielisiä!
Kirdjuvan annamme nyt miehelle,
nytpä me kihlaammekin Kirdjuvan.”
Mieluusti kihlasivat Kirdjuvan,
iloisina miehelle antoivat:
ikkunasta ikkunaan antoivat,
kihlasivat portilta portille.

Kanjuvaa kylän miehet kysyvät,
Kanjuvaa naapuritkin etsivät –
vastapäiseen taloon kyselevät,
vastapäiseen naapuriin etsivät.
Jälleen isä kovasti ilahtui,
jälleen äiti kovasti riemastui.
Heti kun kysyivät, kihlasivat,
sitten heti antoivat Kanjuvan.
Rakkauden tielle tyttö kihlattiin,
rakkauden polkua tyttö annettiin.

Kelpo tyttö on orpo Ljutova,
hyvä tyttö kirottu Ljutova.
Omalle isälle hän ei rakas,
armaalle äidille hän ei rakas.
”Annanpa sinut, orpo Ljutova,
lähetänpä, kirottu Ljutova
kurkiparvessa samaan maahan,
joutsenparvessa samaan järveen.

Sinut annankin orpopojalle,
annan sinut lehmäpaimeneksi.
Siihen suuntaan sinut annan, tyttö,
sinne kauaksi sinut lähetän,
missä maa ja korkealla taivas
toinen toiseensa yhteen törmäävät.”
Kirottu Ljutova alkoi puhua
omalle isälle, äidillensä,
sanoi heille orpo tyttärensä:
”Miksi kauas minut kihlasitte?
Miksi kaukaiseen paikkaan annoitte?
Nyt jätän teidät, äiti, kaksistaan,
isä, teistä en kuule uutisia.
En tiedä, oletteko elossa,
en tiedä, oletteko kuolleita.
Mitään en tule teistä tietämään,
teistä tietoja ei sinne tule,
ersäläiset eivät sinne kulje.”

Ljutova lähtikin niin naimisiin
seitsemän pimeän metsän taakse,
seitsemän mahtavan pellon taakse.
Oma isä kirotun Ljutovan
ajoneuvotta kotoa pois vei,
hevosetta miehelle saatteli –
jalkapatikkaa hänet kuljetti,
jalkaisin matkaan hänet saatteli.
Kun Ljutova lähtee kylästänsä,
ruumiin kuolinitkua hän itkee:
”Voivoi, nyt minä teidätkin jätän,
synnyinkyläni harmaat vanhukset!
Voivoi, nyt minä teidätkin jätän,
kasvukyläni vanhat eukkokset!
Voivoi, nyt minä teidätkin jätän,
oman kyläni hyvät ystävät!
Isä minut miniäksi antoi,
äiti minut miehelle lähetti
korvin kuulumattomaankin seutuun,
silmin näkymättömäänkin paikkaan –

vieraan maata alasti kulkemaan,
koditta elämään, asustamaan.”

Kauan Ljutova vieraaseen maahan
lehmäpaimenen vierellä kulki –
seitsemän päivää nurmikenttiä,
vihreää luhtaa, pimeää metsää.
Niin he saapuivat vieraaseen maahan,
lehmäpaimenen kotipaikalle.
Metsän äärellä onkin laumansa,
jokirantaa kulkevat lehmänsä.
Pajujen alla valmis talonsa.
Nuotio luhdalla hänen uuninsa,
tulet rannalla hänen takkansa.

Pellolla oleskelee Ljutova,
jokirannalla tyttö tuskailee.
Sydän ei silti kovin murehdi,
ei murhe voimiansa varasta.
Hän elää, kaikkea hyvää kerää,
mieltään virkistää, säästää, rikastuu.
Pian Ljutova järjesti tilukset,
teki suuren aitan ja pihankin.
Yltä päältä tilukset järjesti,
tien kahta puolta pihaa levitti,
yhdessä pihassa on lehmiä,
toisessa taas paljon hevosia.
Vihreää luhtaa lampaat kulkevat.

Seitsemän vuotta eli Ljutova,
seitsemän kesää, talvea vietti –
miehen seitsemän poikaa synnytti.
Ensimmäinen poika on kyntäjä,
toinen poika taas on äestäjä,
kolmas poika taas on metsästäjä,
neljäs poika taas onkin kauppias,
viides poika taas on rakennusmies,
kuudes poika taas tekee auroja,
seitsemäs poika on lauman paimen.

Kirottu Ljutova taas eleli –
vietti seitsemän kesää, talvea –
seitsemän lasta taas hän synnytti –
miehellensä seitsemän tytärtä.

Orpo Ljutova yhä eleli –
vietti seitsemän kesää, talvea –
seitsemän miniää sai itselleen,
tapain mukaan hääjuhlat järjesti.
Kirottu Ljutova niin eleli –
vietti seitsemän kesää, talvea –
avioon seitsemän tytärtä antoi,
tapain mukaan hääjuhlat järjesti.
Avioon seitsemän tytärtä antoi,
heistä hän saikin seitsemän lahjaa,
seitsemät lahjat hän koppaan pani.
Kiroton ja orvonkin Ljutovan
neljäs, ovela poika pois lähti –
kauppiaspoika talosta lähti
ympäri, pitkin kylää kulkemaan.
Kaikkiin paikkoihin hän vaelteli,
kaikissa kylissä hän kierteli –
äitinsä sukua ei löytänyt,
missään ei synnyinkylää ollutkaan.
Kotiin poika palasi takaisin,
isälle ja äidille puheli:
”Voi, äitikulta, toivon tuojani,
kasvattajani, opastajani!
Kaikki lähiseudut vaelsin,
kaikki etäisetkin tienoot kuljin –
sukuasi, äiti, en löytänyt,
sukulaisiasi en kohdannut.
Kerropa, mistä olet syntyisin?
Kerro, mistä on kasvatuksesi?
Kerropa, kuinka olet elellyt,
ja kuinka aikaasi kuluttanut.”

Ljutova miettii äitinsä kotia,

oman isänsä pihaa muistelee.
”Kuuntele minua, puolisoni,
kerron sinulle, mitä ajattelin.
Suurta pahuutta sain jo kokea,
sydämen suru minut tavoitti.
Syntymämaani muistui mieleeni,
kasvumaa tuli ajatuksiini.
Sydämeni kutsuu synnyinmaahan,
sieluni johdattaa kasvumaahan.
Sydäntä särkee äitini vuoksi,
isäni vuoksi suuni rypistän.
Jo kolmeen kymmeneen kesään, talveen
en heitä nähnyt näkevin silmin,
en heitä kuullut kuulevin korvin.
Tule, lähdetään syntymämaahan,
niin saamme nähdä sukulaisemme.”
Puolionsa vastasi hänelle:
”Jos sinä lähdet – tule, lähdetään,
jos et lähdekään – me emme lähde.”
Ljutova sanoo: ”Puoliso, mennään!”
Puoliso sanoo: ”Vaimo, lähdetään!”

Ljutova puhutti seitsemää poikaa,
seitsemän käskyä heille antoi,
seitsemän tehtävää heille antoi:
”Lähtekää, pojat, kootkaa länkenne,
valjastakaa hevoset rattaisiin,
sitokaa niiden luokkiin kelloja
kulkusina niissä helisemään.
Minun lemmikkini valjastakaa,
mustat, valkeat orihevoset,
joiden jalat tanssia tanssivat,
joiden korvat tahdin taputtavat,
joiden silmät kirkkaat kuin kynttilät.”

Pojat hevoset valjastivatkin,
korkeiden portaiden päähän pannen,
suitsin kuparitolppaan sitoivat.
Sisään menen äidilleen puhuivat:

”Äiti, hevoset valmiit, valjaissa.
Valmistaudu lähtöön nyt sinäkin.”

Seitsemälle miniälle Ljutova
sanoi: ”Ottakaa seitsemän lahjaa,
varatkaa seitsemän lahjaa mukaan,
ne yhteensä äidille, isälle.
Heille on luvattu se omaisuus.”

Sukkelaan miniät valmistivat,
varasivat lahjoja seitsemän,
anopin eteen kaikki kantoivat.
Ljutova heti ne kaikki lahjat
tuohiseen koppaan, sen sisään pisti,
jolloin se koppa talonkin peitti.
Kaljatuopin hän pani rattaisiin,
mukaan myös kolme mesitiinua ja
seitsemän puutaa maukasta ruokaa.
He istuivat seitsemiin rattaisiin,
kuparisiin, huopien peittämiin.
Ljutova istui etumaisena,
vanhin poikansa – kuljettajana.
Kun hevoset liikkeelle lähtivät,
jopa Multa-Maa siitä hätkähti,
heidän yllänsä taivas helähti.
Maanpintaa liikkuu vahva kumina,
taivaanlaella kaunis helinä.
Heidän ohittamainsa kylien
vartijat heidät vastaan ottivat,
viimeiset häntä kumarsivatkin.
Kun nyt synnyinkylänsä reunalle
saapui Ljutova, ajoi lähelle,
kaikki asukkaat huomasivat sen,
heti lähtivät ulos taloistaan,
alkoivat kysellä toisiltansa:
”Mikä kumina nyt kuuluu, ersät?
Mikä jyrinä nyt jyrähtelee?”
Eivät ymmärtäneet vanhat miehet,
mikä ihminen näin vain ajelee.

Peloissaan kokouksen koostivat,
suuren uhrin kylänsä keskustaan.
Uhrattuaan kylän päähän menen
polvistuivat siellä polvillensa.
Päästä huivinsa käteen ottivat.
Murheissaan päänsä alas painoivat.
Ukot miettivät yhtä ja samaa:
Kuka lienee sellainen ihminen?
Kun Ljutova saapui heidän luokseen
ja pysäytti valkeat hevoset,
peitetyistä rattaista hän nousi
kookkaana, terveenä ja kauniina,
alkoi kysellä, alkoi puhua:
”Voi, te synnyinkylän harmaat vaarit!
Voi, te kasvukylän harmaat emot!
Te, tyttöajan hyvät ystävät,
minkä uhrin tänne järjestitte?
Ei ole tsaaria nyt eteenne –
olenpa vain kirottu Ljutova,
olenpa tarpeeton orpo tyttö
oman isän, äidin luo tulossa.
Peittäkää te, vaarit, harmaat päänne,
suoristakaa taipuneet vartenne!
Tuhon tielle isä minut antoi,
kuoleman tielle äiti johdatti.
Elääkö vai ei nyt oma isä?
Elääkö vai ei nyt armas äiti?
Matkustan heille, vaarit, vieraaksi,
menen vanhempien lämpöiseen kotiin.”

Sitten kirottu Ljutova saapui
isänsä korkealle portille –
kotiportti oli hajallansa,
portin pylvääät olivat kaatuneet,
talon pääty kumaraan taipunut,
vanhat seinät ihan sammaltuneet.
Talon oven Ljutova avasi,
salaa tarkasti talon sisustaa,
missä seitsentoista vuotta eli,

kasvoi ihmiseksi, tyttäreksi.
Rakas isä ei ollut kotona,
armas äitikin mennyt jonnekin.

Pian naapurit löysivät vanhemmat,
kertoivat Ljutovasta, kotiin kutsuen.
”Meitä vanhoja te petkutatte,
ei ole meillä naurun aihetta.
Ljutovamme on tuhoon annettu,
kuopuksemme on kuolo vaatinut.
Nyt ei häntä maailmassa ole,
jo kauan sitten lapsi katosi”,
sanoivat näin Ljutovan vanhemmat.

Heitä odotti kirottu Ljutova,
heitä odotti orpo Ljutova –
ei kannattanut heitä odottaa,
eivät saapuneetkaan vanhempansa.
Hän meni sisään omaan kotiinsa,
seitsemän poikaa kutsui mukaansa,
poikain mukana – seitsemän miniää.
Hän istutti kaikki pöydän ääreen.
Hän kutsui kylästä sukulaiset,
oman synnyinsukunsa ihmiset.
Ympäri pöytää heidät asetti.
Hunajakaljaa hän juotti heille,
lihalla, kalalla ruokki heitä,
lahjoittikin tuomiaan herkkuja.

Aikoi Ljutova mennä takaisin,
vieraaseen maahan aikoi suunnata.
Ulos mennessään näin hän puheli:
”Tulkaa jo, poikani, miniäni,
omaa kotiimme me nyt palaamme,
olimme pitkään suvun vieraina.
Sydän tyydyttyi, sielu rauhoittui.”
Kirottu Ljutova pöytään jätti
seitsemän miniän kaikki lahjat,
hunajatiinut taas pöydän päähän,

penkille jätti ohraoluet,
hunajakaljat, vehnäleivätkin.
Kuparirattaisiin sitten istui,
otsa rypyssä alkoi puhella:
”Voi, te synnyinkylän harmaat vaarit,
te sukumme maan iäkkäät eukkokset,
te oman ajan hyvät ystävät,
teistä jälleen orpona eroan,
milloinkaan oman kylän raittia
en enää kulje, teitä kohtaakaan.
Jumalan haltuun!” huusi Ljutova,
päätty synnyinkylästä lähteä.
Hän aikoi Kurkien maahan mennä.
Kaikki ihmiset saattavat häntä,
kättä heiluttain, päätä kumartain.
Vain äitinsä ei näiden joukossa,
ei oma isäkään saattamassa.
Kun kirottu Ljutova lähti pois,
kylän päässä silmistä katosi,
pilkkaajat koteihinsa kääntyivät –
tulivat hänen vanhempansakin.
Kun tyhjään kotiin sisään menivät,
kun vilkaisivat katettua pöytää,
kun näkivät sillä rikkaat lahjat,
yhteen ääneen molemmat huusivat:
”Ljutova tuli tosiaan, mieheni!”
”Lapsemme tuli tosiaan, vaimo!”
Hän tuli tosiaan vieraaksemme.”
He iskivät kahta kämmentänsä,
väänsivät kymmentä sormeansa.
Kahteen suuntaan he siinä horjuvat,
parkuvat – seinästä seinään tarttuen...

Sarda

”Syökää, Tjuštjan kansalaiset, syökää!
Juokaa, te kutsutut vieraat, juokaa!

Puhukaa, harmaat vaarit, puhukaa!
Kertokaa, vanhat ukot, kertokaa!
Selostakaa, kuinka nyt elämme,
kertokaa, kuinka muinoin elettiin.
Maukasta ruokaa, mainiota juomaa,
kaunista tanssia, laulujen laulua,
mainio puhe, satumainen juttu.
Kerskailukaan ei lie pahitteeksi.
Minä, Tjuštja, teitä nyt kestitsen,
saman pöydän takana kanssanne.”

Ken viljasadollansa kerskailee,
ken monilla lapsillaan kerskailee –
pojat hyviä, tytöt kauniita.
Tjuštja kerskailee asevoimalla,
kerskuu myös omalla voimallansa:
”Ken tulee kanssani taistelemaan,
sen minä oitis ihan nujerran,
ratsujoukoin murskaan säpäleiksi,
vihollisen miekalla halkaisen.
Ei se jaksa minua vastustaa!”

Tjuštjan ikkunan alla puutarha.
Tarhassa kasvoi omenapuita.
Omenapuut alkoivat tanssia,
niiden lehdet alkoivat havista.
Lehtiä pääskynen havisutti.
Ihmiskielellä alkoi puhua,
pääsky ihmisen sanoja käytti:
”Voi, Tjuštja, Tjuštja, sinä tsaarimme!
Voi, Tjuštja, Tjuštja, sinä kaanimme!
Tjuštja, sinä et tiedä nyt mitään:
Tulee Sarda, lyö asevoimasi,
ersän kansan vihollinen teurastaa,
kauniin maasi vihamies anastaa.”

Tjuštja otti kuparitorvensa,
lähti, vuoren laelle kiipesi.
Eteen katseli, taakse katseli,

vasempaan katsoi, oikeaan katsoi.
Edestä tulee tataarijoukko,
takaa tulevat vihollisvoimat,
vasemmalta tulee Sardan joukko,
oikealtakin hänen ordansa.
Tjuštja katseli päivännousuun päin –
suuret vihollisvoimat tulossa.
Tjuštja katseli päivänlaskuun päin –
pečenegijoukko sieltä tulee.

Vuoren laelta Tjuštja lakeutui,
kuparitorvella töräytti.
Sen ääntä kohti ersät tulivat,
kaupungista, kylästä saapuivat.
Maaemoa he kumartelivat,
uhrin toivat SuurelleLuojaalle.

”Auta, SuuriLuojamme!
SuuriLuoja, Isämme!
Kuulutimme nimesi,
kumarsimme Sinua,
valkean liinan panimme,
leipää, suolaa liinalle.
Näe kumarruksemme,
kuule meidän sanamme.
Olet suurin Jumala,
nimesi on mahtavin.
Jumala, Varjelija,
älä laske ihmisiin
kiukkuistakaan tautia,
älä päästä maan päälle
vahinkoa, pahuutta,
vihaisia noitia,
pahaa suunnittelevia,
pahan tekijöitäkään.
Älä tuo pahaa mieltä,
vihollista nopeaa,
eikä pahasilmäistä...

SuuriLuoja, Isämme,
käärmetähti ilmestyi,
seitsemän virstaa pitkä
sen tulenliekkihäntä.
Kaikkea pahaä kerrotaan
noidan, käärmeen tähdestä:
sillä pirun iso pää,
häntä tulta palavaa.
Älä salli pudota,
älä salli laskeutua
meidän maahan, kyläämme,
joukkoon oman kansamme.
SuuriLuoja, pudota
se vihamiesten maahan,
nogaiien maahan asti.
Eihän heillä juhlaasi,
eivät uhraa Sinulle,
kumarrakaan Sinua.
Edes vettä et pelkää,
tulesakaan et pala.
Ota tähteä hännästä,
suureen mereen kuljeta.
Meren vesi ei pala,
eikä se tulta pelkää.
Sinäkin, Tjuštja tsaari,
tsaarin puolen Jumala,
muistojuhlasi vietossa
näe kumarruksemme,
kuule meidän sanamme,
katso verta, lihaakin.
Verestä, lihastasi
me synnyimme, kasvoimme,
puoli maata täytimme.
Sydämesi tuntekoon
surua nyt vuoksemme.
Nimeesi me keitimme
hyvän puuron, rasvaisen...
Sinä nyt, Tjuštja tsaari,
poika Ukkosjumalan,

neuvo meille rukous,
kunnioitus Jumalain,
kumarrusten tekokin.
Noudatamme sanaasi,
säättämiäsi tapoja,
rukoukset rukoillen.
Puuroa ruukun keitimme,
kuulutimme nimesi,
kumarrukset annoimme.
Pyydä LuojaJumalaa,
Varjelijaa rukoile.
Älköön Luoja päästäkö
käärmetähteä kyläämme,
ersäläisiä polttamaan.
Pudottakoon sen tähden
nogaiien keskelle.
Selällensä lyököön ne,
niskat niiltä taittakoon!
Varjelija, Jumala,
mullan raskaan kestävä,
mullan painon kantaja,
Tjuštja tsaari, sinäkin,
puolustaja kansasi,
nähkää kumarruksemme,
kuulkaa sanat sydänten.
Minkä toimme nimiinne,
ottakaa se mieluusti.
Mitä teiltä anomme,
meille se Te antakaa;
siltä, mitä pelkäämme,
kansaanne Te varjelkaa...”

Tjuštja pani maata KuuJumalan
kanssa, Auringon kanssa nousi taas.
Toivoi vain, että jää antamatta
ersäläisten maa Sarda koiralle.
Mokšain maata alkoi tuli polttaa,
koko kansaan murheet levisivät.
Tjuštja pukeutui rautaviittaansa,

ja rautavyöllä vyötti itsensä;
rautakypärän pani päähänsä,
rautakenkensä pani jalkoihin;
hän otti vielä rautanuijansa,
sen lisäksi kuparisarvensa.
Töräytti lujaa sarvitorvella,
yhteen koosti koko joukkionsa.
”Ersät, ersät, SuurenLuojan lapset!
Mokšat, mokšat, LuojaJumalan omat!
Mitäpä me tässä odotamme?
Kuinka olemme toimeettomina?
Sarda yrittää nyt ottaa maamme.
Se vihamies toivoo tuhoamme.
Kerääntykää, ersät, ympärilleni,
tulkaa tekin, mokšat, jäljessäni.
Tulkaa kanssani Sarda surmaamaan.
Tulkaa Ersäin maa te pelastamaan.
Tulkaa te kaikki – nuoret, voimakkaat,
reippaat, rohkeat, hyvät taistossa.
Vain ne minä ottaisin mukaani,
jotka voivat vuorelle kiivetä,
vuoren laella sitten kulkea.”

Tjuštja ensinnä vuorta kiipesi,
ei epäillyt taitoaan, voimiaan,
näytti siinä nuorille miehille,
koko kansalleen esimerkkiä.
Kun vuoren laelle oli kiivennyt,
otti käteensä kuparitorven,
sillä töräytti kuuluvasti.
Silloin paikoiltaan lähti kansansa,
kuin kurkiparvi ylös nousemaan,
yhteistuumin vuorta valloittamaan.
Korkeista korkein oli se vuori,
vaikeista vaikeinta kiipeäminen.
Vain vahvat ja nuoret kiipesivät,
vanhukset jäivät vain sen suunnalle.
Joukkio kokoontui vuoren huipulle.
Kuin vihuri sieltä ersäjoukko

lähti vihollista tuhoamaan.
Tjuštja tsaari menee nyt edellä,
armeijansa hänen perässänään.
”Voi, minä tulen Sardan voittamaan!
Päänsä olen miekalla leikkaava!
Vihollista ersäin maa ei mieli,
ei pelkää vihollista mokšain kansa...”
Poutataivaalla pauhaa ukkonen,
vaikk’ei pilviä, välkkyy salama.
Ukkosen jyrystä maa tärisee,
salamain tulta taivaskin palaa.
Alkoi tuuli leyhyä, myrsky ulvoa.
Heinä pellolla huojui kuin meri,
joet luhdalle alkoivat virrata,
linnut huolissaan nousten taivaalle
laskeutumisaikaa eivät löydä.
Häkeltyi kai AurinkoLuojakin,
peittyi mustaan pilveen, pilviverhoon.
Multa-Maakin vaikeroidi, ulisee.
Multaemo unestaan heräsi,
tuli heti huonolle tuulelle.

Kulkee tsaarin joukko yhden päivän,
kulkee kaksi päivää ja kolmekin.
Edes väsymystä eivät tunne,
yön untakaan eivät edes pyydä.
Niin kuin haukka kanan poikasilta
Tjuštja tahtoo Sardalta pään katkoa.
”Minä tapan, tapan Sarda-koiran!
Kuin kissan hakkaan hänet kahtia!
Häätäkää pelko sydämistänne,
käsivoimiin, järkeenne luottakaa,
rohkea, kyvykäs armeija olkaa.
Täytyy pelastaa kansan oma maa.
Maaemostakin täytyy varjella.
Auringon noustessa, valjetessa
Sardan kohtaamme, ne pečenegit,
aloitamme kiukkuisen taistelun.”

Se pelto on suurtakin suurempi.
On pellolla korkea kukkula.
Koivu valkea kukkulan laella,
koivu valkea, niin kaunis koivu.
Koivun alla on tuli palava,
paksu savu kohoaa taivaalle.
Savu ylhäältä maalle leviää.
Kukkulan alla nogai-joukko,
pečenegejä sinne kokoontuu.

Pellon keskelle Tjuštjakin saapui,
pysähtyi liki kukkulan lakea.
Hän sieppasi kuparitorvensa,
huusi lujaa kuparisarvella:
”Kuuntele minua, Sarda koira,
kuule sanani, ota korviisi.
Lähde liikkeelle, Sarda, eteenpäin,
näytäpä pečenegin laatusi.
Miksi tulit nyt meidän maahamme?
Mitä tarvitset täältä, vihamies?
Kuin kissalta nyt pääsi katkaisen,
mutta viskaan sen rotkoon susien.”
”Älä kiirehdi noin kerskailemaan,
joukkosi eessä valehtelemaan.
Minä sinulta ensin pään leikkaan,
seipään päähän sen sitten asetan.
Sitten vienkin kansasi vankeuteen,
ja maasi pečenegimaaksi teen,
kansasi orjiksi on joutuva.
Katsopa, Tjuštja, itse eteesi,
katsopa, Tjuštja, itse taaksesi.
Edessäsi on metsä loputon,
takanasi – vain lehto pienoinen.
Metsä loputon, Tjuštja, joukkoni,
pieni lehto vain, Tjuštja, joukkosi.”

Sarda kosketti Tjuštjan sisintä,
iski Tjuštjan pehmeää sydäntä
näillä puheilla, solvauksilla,

raivostutti häntä naurullansa.
Niinpä sieppasi Tjuštja miekkansa,
aloitti heti kovan taistelun.
Joukot törmäsivät kuin myrskyssä,
jyryn kaikuvan maahan levittäin.
Tjuštjan ersät vahvoja vahvemmat,
Sardan pečenegejä niin paljon.
Tavoittaa Sardaa Tjuštja isäntä,
aikoo miekalla päänsä leikata.
Kauas taaksepäin jäi jo joukkonsa,
päälliköittä taistelee kansansa.
Sarda koira mäen päälle piiloutui,
sieltä hän taistelua katselee.
Kun Tjuštja etsi Sarda lurjusta,
vihollinen tappoi ersäjoukon.
Yksikään ersä ei eloon jäänyt,
Tjuštja yksin vihollisjoukossa.
Kuinka, mitä täytyy hänen tehdä?
Minkäänlaista neuvoa hän ei keksi.
Sydäntänsä suru raskas raastoi,
päättään hän rinnallansa riiputti.
Vuoren alla hän jäi kuin orvoksi,
suree, kyyneleitä vain vuodattaa,
itkee kuin ainiaaksi kirottu.

Taivaan laelta joutsen laskeutui.
Valkea joutsen puhuu Tjuštjalle:
”Voi, voi, Tjuštja, Tjuštja, Tjuštja tsaari!
Voi, voi, Tjuštja, Tjuštja, Tjuštja kaani!
Kerro, miksi näin, Tjuštja, murehdit?
Miksi näin kyyneleitä valutat?”
”Voi, kuinka minä nyt en surisi?
Kuinka en otsaani rypistäisi?
Sarda tappoi, murhasi joukkoni,
yksinäin vihollisten joukkoon jäin.”
”Älä, Tjuštja, sen vuoksi murehdi,
ersäin tsaari, otsaasi rypistä.
Kukkulan alla lähde virtailee,
maan sisästä sen vesi hopeinen.

Otapa vettä siitä lähteestä,
sillä pirkkota joukko tapettu.
Sarvitorvella päästä äänesi,
kerro aikeesi, toiveet sydämen.
Sitten näetkin, mitä on tehtävä,
mikä ihme tulee tapahtumaan.”

Lähteestä otti hopeista vettä
Tjuštja, sillä joukkonsa pirkkotti,
”Nouskaa!” huusi kuparitorvella.
Kuolleet joukkonsa eloon elpyivät,
tapetut ersät jälleen nousivat,
vihollisvoimain kimppuun syöksyivät.
Tjuštjalle hyvä mieli palasi.
Innoissansa hakkaa nogaieja,
rientää Sardan luo päänsä leikkaamaan.
Kerran huitaisee miekan terällä –
nogain veri jo virtaa purona;
kahdesti huitoo – virtaa jokena,
tapetuista – ruumiskasa kasvaa.
Nogai-joukko on silti niin suuri,
mittaamaton vihollisen voima.
”Voi, Sarda, Sarda, pečenegiväri!
Voi, Sarda, Sarda, vihollisen luut!
Lähde tulemaan, Sarda, vastaan,
näytä voimasi, mestaruutesi.
Kerran huitaisten sinut kumoan:
yhdellä sormella sinut murran.”
”Katsopa, Tjuštja, itse taaksesi,
sitten vasta kersku, orpo tsaari.
Joukkosi tapettu, ersät lyöty.
Yksinäsi kiljut, pelottelet.”
Tjuštja isäntä taaksepäin kääntyi,
katsoi epäillen, terävin silmin.
Joukot kumossa kuin kaatometsä,
maa levällään kuolleita ersiä.
Tjuštja vielä surullisempana
jätti Sardan, lähti lähteen luokse.
Meni polvilleen, taipui, kumartui,

kuin paju murrettu maahan vaipui.
Sarda irvistellen Tjuštjaa katsoo,
soimaa tätä, vihaa näyttämättä:
”Jätäpä sinä, Tjuštja, tappelu,
ja anna minulle oma maasi.
Et sinä selviä pečenegeistä,
nogai-joukko seitsenkertainen.”

Taivaan laelta joutsen laskeutui,
ihmiskielellä puhui Tjuštjalle:
”Älä murehdi, tsaari ersien,
älä, hallitsija, kyynelehdi,
mene, ammenna kypärälläsi
vettä lähteestä alla kukkulan.
Lyötyyn kansaasi vettä pirskota,
tapetut ersät sillä kastele.
Sitten kajauta ääni torvella,
huuda kaatuneille: ”Nouskaa ylös!”

Taivaan laelle joutsen kohosi.
Vettä lähteestä Tjuštja ammensi.
Surmatun joukon sillä pirskotti.
Otti jälleen kuparitorvensa,
kaiutti sillä äänen jyrinän,
kertoi sisimmät ajatuksensa:
”Ersät, mokšat, SuurenLuojan lapset!
Mokšat, ersät, Volgan varren väki!
Kuunnelkaatte nyt Tjuštjan sanoja,
täyttäkää hänen suunnitelmansa.
Ruumis valveilla uni katkaiskaa,
ympäriltä kuolo karkottakaa,
tarttukaa kiukkuisesti miekkoihin!”

Kuin sankka metsä joukkue kohosi.
Kuin salamat taas miekat välkkyivät.
Ja jyrähti vihainen Ukkonen.
Kun sen näkivät nyt nogai-miehet,
ja kun sen huomasi Sarda-lurjus –
ällistyivät, alkoivat kirkua.

Silmänkantamiin pakoon juoksevat,
peltoon vaikka pään, nilkat murtaen.
Sanotaan myrskyn ne puhaltaneen,
vihollismaahan ne varastaneen.
Tjuštja otti kuparitorvensa,
iloisesti joukkueille sanoi:
”Voi, ersät, mokšat, Luojalle rakkaat!
Menkää, ersät, kyläyhteisöönne.
Palatkaa takaisin elämäänne –
pellot kyntämään, viljaa kasvattamaan.
ersäläisten maata kaunistamaan,
mokšalaisten maatkin vahvistamaan.”
Taivaalta jälleen joutsen laskeutui,
Tjuštjalle puhui ihmiskielellä:
”Sinä teit työsi, Tjuštja, hyvästi.
Sinua ersät eivät unohda,
ikiaikoihin sinut muistavat.
Mene, Tjuštja, lähteen vettä juomaan
ja sitten Maaemolle kumarra.”
Joutsen kohosi sinitaivaalle.
Tjuštja asteli kylmän lähteen luo,
vatsan täydeltä hyvää vettä joi,
kiitti Luojaa, kolmasti kumarsi.
Sielu rauhoittui, murhe unohtui,
viha hävisi olemattomiin.
Tjuštja muuttui harmaaksi vaariksi.
Raskaaksi kävi koko ruumiinsa.
Hän otti oksan, työnsi lähteelle.
Siitä heti suuri tammi kasvoi.
Suurilintu tammen latvaan laski.
Lintu alkoi sanoja puhua:
”Tämä puu ei taitu vihurissa,
sen on vuosi tässä elettävä.
Niin kauan kuin tämä tammi kasvaa,
niin kauan ersäin voima vahvistuu.
Nyt mene, palaa, Tjuštja, taloosi,
viimeiset työsi siellä tekemään,
viime aikeesikin ilmoittamaan...”

Yhdeksäs kertomus

Tjuštjan kuolema

Tjuštjan viimeiset sanat

Syntymänsä aikaa ei voi laskea,
kasvojansa, hahmoaan määrittää:
pikkulapsen, vahvan nuorukaisen,
kauniin tytön, surullisen äidin,
miehen nauravan, murheisen ukon...
Sisältö on silti aina sama:
kauniit tytöt äideiksi muuttuvat,
vahvat pojat kumaraan vaareiksi.
Ei aika unohtanut Tjuštjaakaan,
ei se kulkenut hänen ohitse.
Paino kasvoi, ruumiinsa heikkeni.
Tuli vanhuus, kuolokin läheni.
Niin hän kutsui kokoon omaisensa,
kutsui esimiehet, isoisät,
seitsenkymmentäseitsemän vanhusta.
Jokaisen kanssa hyvästi puhui.
Selvitti heille kehotuksiaan
ja antoi heille hyvät neuvonsa:
”Olimme yhdessä kuin luudan varvut.
Emmekä tyhjää vatsaa tunteneet.
Elimme vihollista pelkäämättä.
Irrallisen oksan tuuli nappaa,
lintu kantaa sen omaan pesäänsä.
Kun oksat ovat kaikki kimpussa,
hurja myrskykään ei niitä katko.
Tekin kestäkää, tekin varjelkaa
elämän työnne käsiinne ottaen,
sydämenne lämmön siihen pannen.
Jokaisen järki hyvää tuottakoon,

yhteistyöllekin hyötyä tuokoon.
Silloin voitatte vihaisen myrskyn,
kuivat vuodet, vaikeat sairaudet.
Ei vihamies kaunista maatanne,
ei metsäänne, peltojanne riistä...
Kuoleman päivät nojossa vastaan.
Päättyi maanpäällinen elämäni.
Miten käy nyt kuolemani kanssa:
ennen kaikkea jättää nyt maani
vai lähteäkö salaiseen paikkaan?"
"Voi, voi sinua, Tjuštja, tsaarimme!
Voi, voi sinua, Tjuštja, kaanimme!
Jos sinä nyt jätät Maaemomme,
varsinkin jo lähdet joukostamme,
me uskomme sinuun menetämme,
paluutasi emme voi odottaa.
Kun sinä lähdet paikkaan salaiseen
ja jätätkin siellä Maaemomme,
usko sinuun on yhä elossa,
ja me alamme näin ajatella:
Tjuštja ei kuollut! Hän elää aina!
Meistä hän yhä hyvin huolehtii!
Ajasta aikaan se usko säilyy."
"Miettikää, vaarit, puhukaa, omaiset.
Te pyydätte, minua neuvotte –
olkoon juuri niin kuin sanottekin."
Taivaalle suuri pilvi kohosi,
ukkonen jyrähti, salamoikin.
Vahva ja lämmin sadekin alkoi.
"Eropäiväni koittaa, omaiset,
tuli aika jättää sinut, Maaemo.
Luojan taivas kutsuu minut takaisin,
siellä vanhempani odottavat.
He maan päälle minut lähettivät,
he kotiinsa nyt minut ottavat."

Saattajien kuolinitkut

Seitsenkymmentäseitsemänvuotiaat ukot,
seitsenkymmentäseitsemänvuotiaat akat
löysivät kuolinitkujen itkijän,
tavat tuntevaa naista pyysivät
Tjuštja isäntää muinaiseen tapaan
surren kuolinitkua itkemään,
heidän yhteisen surunsa kertomaan.
Seitsenkymmentäseitsemänvuotias nainen
alkoi itkeä, sielun paljastaa.

”Odottakaa, otanpa
kyynelten kuivausliinan,
kaulalleni panen sen,
pitkin vartta riiputan,
itken yhteistä surua.
Ensin, Tjuštja, suutelen
pääsi päällä hiuksia,
sitten, Tjuštja, suutelen
järkeäkin päässäsi.
Silmiasi suutelen –
hyviä töitä näitkin vain,
korviasi suutelen –
hyvät sanat kuulit vain.
Kasvojasi suutelen –
sydäntä niin liikutit.
Huuliasi suutelen –
lempeästi puhelit.
Suutasikin suutelen –
ei se puhunut ilkeää.
Käsiäsi suutelen –
niissä väri hopeinen.
Sormenpäitä suutelen –
niissä väri kultainen.
Kynsiäsi suutelen –

hoikkaa sulkaa pitivät.
Sydäntäsi suutelen –
myötätuntoinen olit.
Vartaloasi suutelen –
kuin suora mänty olit.
Jalkojasi suutelen –
maata hiljaa tallasit.
Töiden teossa olit
vikkelämpö tuultakin.
Unestasi nousit taas
keveempänä humalaa.
Kun toisensa kohtaavat
maa ja taivaskin, Tjuštja,
me sinut unohdamme,
poistut sydämistämme.
Kun alkavat hävitä,
Tjuštja, rotkot, vuoretkin,
mielistämme erkanet...

Mitä sydän puolustaa?
Millaisen harmin kestäen?
Vai eikö ole, Tjuštja,
kieltä minun suussani?
Vai eikö ole, Tjuštja,
kielelläni sanoja?
Vai kohtasiko, Tjuštja,
sanakato minua?
Minä olen puhelias,
nainen sanat löytävä.
Päästän ääneni, tulen,
Tjuštja, nyt lähellesi.
Oota, Tjuštja, kuulutan
äänen kuulumattoman.
Oota, Tjuštja, nyt sanon
sanat sanomattomat.
Mistä tartun sinuun, Tjuštja,
käkenä kukun sinua?
Mistä, Tjuštja, aloitan,
suuren kuolinitkuni?

Voi, pääpuolesta tartun,
otan kiinni päästäsi,
pääsi hiusten latvoista.
Kättä, Tjuštja, kuljetan
varpaittesi päitä pitkin.
Jalkopäässä kukun sinua –
asetun vasten sydäntä.
Kuule minut korviisi,
tunne sydämässäsi.
Tjuštja, toki kuuntele,
mitä käki kukkuua
vierelläsi, pääpuolessa.
Tjuštja, toki kuuntele,
mitä laulaa satakieli
murheisesti luonasi.
Ei se ole metsän käki,
eikä pellon satakieli –
vaan käki kylän keskustan,
satakieli keskipihan,
kotipiirin pääskynen.
Käet, satakielet yhtäikää
niiskuttavat murheissaan...

Voi, ei ole aikaani,
voivoi, Tjuštja -vartija.
Kovin vähän aikaa jäi
viettää suvun parissa.
Tsaari, sinut otamme
paikkaan ikiaikaiseen.
Sinut, kaani, panemme
multaan hyvään, pehmeään.
Siihen paikkaan panemme,
siihen paikkaan kannamme,
mihin Aurinko ei osu,
Luojan tuuli puhalla.
Kelle jätit lapsesi?
Kenelle puolisisi?
Ystävittä ne kuin kyyhkyjä,
tovereitta ne kuin pääskyjä.

Kelle jätit vaimosi?
Et meiltä voinut, Tjuštja,
sellaista päivää odottaa,
et meiltä voinut, Tjuštja,
sellaista aikaa odottaa:
ilman tuulta kaadumme,
maahan kumoon mättäittä,
kompastellen, kaatuillen.
Oota, Tjuštja, valitan
Yliselle Luojalle.
Oota, Tjuštja, valitan
kaikkien ersäin Luojalle.
Kuinka Sinä, SuuriLuoja,
mustan kuolon lähetit?
Kuinka Sinä, SuuriLuoja,
sielun viejän lähetit?
Mitä, LuojaJumala,
Sinä mahdoit toivoa
Kuolon lähettäissäsi?
Kun niin lähti Kuolema
kylää pitkin kulkemaan,
kun se Musta lähti niin
kylän ympäri kiertämään,
miekka terävä kädessään,
verikauha toisessa.
Kulki kylän ympäri,
etsi ovea avointa.
Kuinka pääsit, Tuhontuoja,
pihaan Tjuštja isännän?
Kuin avasit, Kuolema,
suuren Kaanin ovenkin?
Tjuštjan ovi avautui,
hän Tuhon sisään päästi.
Voi, mihin menen, lähden?
Voi, mihin nyt tarttuisin?
Ei ole voimaa kestävä,
ei liioin paikkaa lopettaa.
Parempi olisi ollut
sijallesi minun mennä,

sijallesi asettua.
Pääpuolessasi, Tjuštja,
ei minun sovi kukkua,
ei minun sovi itkeä.
Hyvin sopisi kukkua,
hyvä olisi itkeä
puolisosi ylempänä,
pääpuolessa vaimosi.
Huonoon aikaan sielu lähtee,
hyvin huonoon sinä lähdet...

'Ylös nouskaa!' sanokaa –
ja unesta herätkää,
'Kumartukaa!' sanokaa.
Tulkaa koolle, ihmiset,
suurta Tjuštjaa saattamaan.
Kokoontukaa ihmiset,
kaaniherraa saattamaan.
Keille hän soi hyvyyttään,
keille sitä osoitti,
tulkoot häntä saattamaan,
kokoontukoot saattamaan.
Viime päivän nyt Tjuštja
on meidän edessämme,
Maaemosemme päällä.
Sitten hän meidät jättää,
täältä lähtee mennäkseen
paikkaan ikiaikaiseen.
Lähtee paikkaan sellaiseen,
menee paikkaan sellaiseen,
mihin Aurinko ei osu,
Luojan tuuli puhalla.
Rusko eroaa tähdistä,
Aurinko Maaemosta,
Tjuštja eroaa kodista,
ottamastaan vaimosta,
rakkaista lapsistansa,
eroaa ersän kansasta.

Tjuštja meidän tsaarimme!
Tjuštja meidän kaanimme!
Koko kansamme, Tjuštja,
kevätpäivää odottaa,
odottaa päivää kaunista.
Kevätpäivinä kauniina
linnut lentävät taivaalla,
linnut kotiin palaavat:
pesän koota tahtovat,
tahtovat pesän rakentaa,
poikasia lennättää.
Sinä vain, Tjuštja, haluat
jättää oman kotisi.
Sinä vain, tsaari, koetat
jättää nyt oman maasi,
kodistasi erota,
oman kansasi unohtaa...

Tjuštja, hallitsijamme,
vartijamme, ruokkija!
Sinun lähtösi jälkeen,
poistumisesi jälkeen
älköön tuho asettuko
kotiimme, pihaammekaan,
pahaa sinne jättäkö.
Siunaa lähtiessäsi
onnettomat lapsesi,
sano hyvät sanasi...

Tjuštja, hallitsijamme,
vartijamme, ruokkija!
Ensin, Tjuštja, kuljeksit
pitkin kylää kaunista
omin jaloin, vartesi
niin kuin suora vaahtera.
Sitten, Tjuštja, ajelit
peltotietä leveää
keveissä rattaissa, joita
veti kolme oria.

Nyt et, Tjuštja, kuljeksi,
nyt et, Tjuštja, ajele –
kansa saattaa sinua.
Kaikki sinua saattavat,
niin kuin koivut tippuvat,
kuin sadetta sataisi...

Tjuštja, ersäin hallitsija,
kansasi rakastama!
Astele vain hitaasti,
ota askel harvakseen.
Hyvin vähän aikaa jäi
kuoloon päätyäksesi,
ikuisuuteen menoosi.
Älä kiirehdi lähtöä,
maisien tien päättämistä.
Maailmassa monet tiet,
polut sinitaivaalla.
Hyvin sinut saatamme,
hyvin ulos kannamme.
Miten sinut puemme?
Miten koristelemme?
Loimuavan tulen siivillä³
sinut, Tjuštja, puemme,
matkaan koristelemme.
Kätehen kirveen tulisen
otat, Tjuštja, lähdössä.
Pelastamatta pelastut,
ilman kaupankäyntiä.
Käsiimme et joudukaan.
Aikaan odottamattomaan
meidät, Tjuštja, jätätkin,
meidät onnesta erotat.
Nyt, Tjuštja, ikiaikaan
emme enää sinua
näe, tule kohtaamaan...”

---

³ Uno Harva: Mordvalaisten muinaisuusko. Porvoo, Helsinki 1942 s. 118:
Tuliemo valitti: ”Sinä, Vesiemo, leikkasit molemmat siipeni ja veit päästäni järjen!”

Tjuštjan aviovaimon kuolinitkuvirsi

”Voi, puoliso, rakas puolisoni!
Voi, puolisoni, rakas mieheni!
Minnekä noin kauniisti pukeuduit?
Minnekä noin kauniina suuntasit?
Miksi et itkekään, puolisoni?
Miksi et murehdikaan, mieheni?
Ehkä luostat omaan hyvyyteesi?
Ehkä luostat myös taituruuteesi?
Ehkä toivot tänne hyvään elämään?
Itke toki puolisosi vuoksi.
En turhaan nähnyt pahoja unia.
Näin, mieheni, auringonlaskusta
kohosi niin suuri musta pilvi.
Pilven päältä jyrähti ukkonen.
Sen pilven taakse lähdit, mieheni,
sen pilven taakse sinä kätkeydyit.
Kuinka toivoinkaan näkemistäsi!
Kuinka halusin puhua kanssasi!
Juoksinkin jalkaisin jäljessäsi.
Luulin: saavutan, kiinni tartunkin.
Minut säikytti julma ukkonen,
luulin, mieheni, se tappaa minut....
En vihassa, aviomieheni,
ulos kaiuta ääntä suustani,
en vihassa lausu sanojani.
Oota, istun viereesi, mieheni,
oota, asetun nyt lähellesi.
Kuulevatko molemmat korvasi?
Näkevätkö molemmat silmäsi?
Tänä päivänä, rakas mieheni,
kirkas sielusi lähtee suustasi,
laskee taivaalta alas tähtesi.
Päivin tuhoaa auringonvalo,
öisin tuhoaa sinut kuunvalo.

Taivaalta katosi tähtivalosi,
maan päältä juovat jalkoesikin.
Kylästä ulos sinut kannamme.
Kylän ulkopuolella on teitä,
kolme tietä, tien risteystäkin,
kolme tietä, tien päätä, mieheni.
Yksi menee, mieheni, metsään päin,
toinen menee suuren pellon suuntaan,
kolmas tie menee sinitaivaalle.
Mitä tietä sinut täytyy kantaa?
Mitä tietä sinut täytyy saattaa?
Ei kanneta vihreään metsään päin,
ei saatella suuren pellon suuntaan.
Sinun on kai mentävä, mieheni,
nyt ylisen taivaan tietä pitkin.
Syntyväin joukosta pois pyyhittiin
ja kuolevain joukkoon sinut pantiin.
Neljä kulmaa on maalla, mieheni.
Joka kulmassa pylväs hopeinen.
Niillä satakielet istumassa,
neljä satakieltä laulamassa,
neljä lintusta visertämässä.
Vaikka visertävät, sirkuttavat,
ne toisiaan eivät näe, mieheni.
Mekin sellaisia olemme, Tjuštja,
edes vastakkain emme kohtaakaan,
emme toisiamme näe milloinkaan...
Voi, Tjuštja, sydämeni isäntä,
olet Jumalalta pyytämäni,
SuureltaLuojalta ostamani.
Lähdit – jätit minut vaille käsiä,
vaille ruokkijaa vaikeaan vanhuuteen...
Tjuštja, Tjuštja, kerro mihin lähdit?
Voi, Tjuštja, kerro mihin katosit?
Voi, puolisoni, rakas mieheni!

Rakas mieheni, rupean puhumaan.
Olet Jumalalta pyytämäni,
Jumalan käsistä anomani.

Voi, puolisoni, suuri iloni,
minun toivoni, pellon kyntäjä,
viljan kylväjä, elättäjäni!
Kuule minua, Tjuštja isäntä,
suuni sisästä ääntä itkuni,
kieleni päästä sanat kaikuvat.
Ei ole käki nyt kukkumassa,
ei satakieli nyt laulamassa –
orpo vaimosi kukkuu, vaikeroi,
orpo vaimosi itkee virsiä.
Onnelliset käet kukahtelevat
keväällä lämpiminä päivinä,
aamukasteella pesten kasvojaan.
Orvot kähköset kukahtelevat
kylmän puoliyön niin kolkkoon aikaan.
Puoliyöllä ne kukahtelevat,
kuumin kyynelin pesten kasvojaan...
Voi, Tjuštja mieheni, mitä teitkään?
Kenelle iäksi minut jätitkään?
Ei ole minulle nyt tukea.
Mitä hyötyä monista lapsista?
Olin kana leveäsiipinen,
haudoin, kasvatin monta poikasta.
Omaa hyvää elämää ei ollut.
Miksi, Tjuštja, sinä minut jätät?
Kuulinhan vain hyviä sanoja
sinulta, Tjuštja, kahteen korvaani.
Näin, Tjuštja, vain hyviä tekoja,
tekemiäsi, kahteen silmääni.
Ruokit minua niin maittavasti,
kuljetit minua niin kauniisti...
Mistä sinut nyt näen, mieheni?
Mistä sinut nyt kuulen, mieheni?
Minulle mitään et enää anna,
minulta mitään et enää vaadi.
Elin kanssasi, Tjuštja, kauniisti.
Kiitos sinulle, Tjuštja mieheni!
Silkkinen olkoon sinun vuoteesi,
silkkinen olkoon sinun peittosi.

Voi, mieheni, vatsani ruokkija!
Mihin näin sinä lähdit, mieheni?
Mihin näin olet varustautunut?
Mitä Luojalta aioit rukoilla?
Valkeaan palttinaan peitit jalkasi...
Kuule minua, ja tunne minut
ruumiin kuivattavasta äänestä!
Tunne minut, mieheni, tunnista
kyynelten virrasta kasvoillani!
Aurinkoa pyöritän otsallani,
kuuta keinutan pääläellani.
Jalkani maahan poljen, mieheni,
ja vaellan maailman ympäri.
Siivet, höyhenet puen ylleni,
taivaan laella lennän lintuna –
et voi, mieheni, tulla vastaan,
et liioin perästä tavoitella,
et sivuitsenikaan voi kulkea...
Voi, puolisoni, aviomieheni!
Tuonelan korviisi kuule minut.
Kuuntele tarkkaan nyt, puolisoni,
suuntaa katseesi – katso murehtien.
Jos on olemassa Tuonelakin,
jos on olemassa oikeuskin,
sinut kolmen päivän päästä ottavat
maailmasta ylös taivaan laelle.
Taivaan laella on kolme tietä,
kolme tietä, tien risteystäkin.

Vasemman puolen tietä sinua,
ja sen vasemman puolen tien päässä
ruvetaan sinua kuljettamaan.
Tien päässä on musta vanha ukko.
Vaatteet yllänsä ovat mustia,
musta peite on hänen päässänsä,
musta rautapata vain kasvonsa.
Hän puhuu vihaisesti, mieheni,
niin kiukkuisesti puheen aloittaa.
Älä pelästy häntä, mieheni.

Sinä vuorostasi hyvää puhu,
sinä käytä kauniita sanoja.
Sano: älä puhu vihaisesti,
älä, ukko, puhu kiukkuisesti.
En ole, ukko, ihmisiäsi,
en ole, vaari, sinun orjasi.
Sano: olen Luojan ihmisiä,
olen Ukkosen Jumalan poika.

Sitten sinä lähdet keskitietä.
Keskitiellä kohtaatkin ihmisen.
Se ihminen on noita, tietäjä.
Lempeästi puhuu se ihminen,
järkevästi hän sinulle puhuu.
Puolitiessä on laakso vihreä.
Laakson keskellä näkyy jo pylväs.
Sen pylvään päällä näkyy vaatteita.
Pylvään vierellä pöytä katettu.
Sen pöydän päällä herkkuruokia.
Älä ilahdu niistä, mieheni.
Ei vuoksesi ruokaa siihen pantu.
Jos nyt sinä teet, Tjuštja, hyvän työn,
jos vaatetat ilkialastomat,
jos ruokit hyviä ihmisiä,
vohkimatta ne ovat omiasi,
pyytelemättä sinä ne saatkin.
Sitten vievät sinut tietä oikeaa.
Sillä tiellä näet ukon valkean.
Valkeat vaatteet ovat yllänsä,
valkea peite pantu päähänsä.
Hyvin järkevästi hän puhelee,
hän tietää paljon hyvää, oikeaa.
Se ukko sinut tielle lähettää.
Kun sitten näet, katselet tarkasti
taivaaseen avattuja portteja,
kun vielä kuulet taivaan lintuset,
ilahtuu, mieheni, sydämesi,
riemastuu, mieheni, sielusikin...”

Tjuštja jättää maan

Paksine miestään itki kuin käki.
Lopetti itkun, itkuvirtensä.
Tjuštja isäntä lähtöä teki,
oman kansansa jättääkseen nousi.
”Taivas takaisin kutsuu minua,
En sitä kestä, heikkeni sielu.
Olkaa toinen toisenne tukena,
yhteistuumin te työnnekin tehkää.
Älkää loukatko Paksine-vaimoa.
Kolme poikaa jätän teille, vaarit.”
Puhuttuaan Tjuštja meni metsään,
joka oli suurin ja sakeinkin.
Korkea kuusi venyi taivaaseen.
Sen kuusen latvaan Tjuštja kiipesi,
latvasta taivaaseen hän kohosi.
Sakea sumu, usva levisi
metsän reunoja, puiden välistä,
se erotti Tjuštjan ihmisistä.
Tjuštja isäntä suli varjoksi,
taivaan sumuun kokonaan katosi.
Niin hän jäi vain ihmisten sydämiin,
hyvyyttään ikuiseksi muistoksi.
Ei astele nyt vihreää ruohoa,
ei kuljeskele peltoteilläkään,
ei kyläyhteisössä kävele.
Kun Tjuštja lähti, loisti salama,
ukkonen jyrähti, maa valitti.
Vuoren laella, tammilehdossa
Tjuštja jätti kuparitorvensa.
Hän päästi äänen, kutsui ihmisiä,
metsä huohti, tuuli kohosi,
taivaan laelta ukkonen jyrisi.
Kun ihmissydämet säikähtivät,
jätetystä kuparitorvesta

Tjuštja lauloi yhä omaa laulua.
Ei hän itse laulanut, torvi vain.
Niin se lauloi, se kuparitorvi.
Kerrotaan Tjuštjan itse puhuneen,
kansan kutsui kyläkokoukseen.
Ihmiset puhuivat iloisina:
”Ei kuollutkaan Tjuštja isäntämme,
hän yhä meistä huolta pitääkin.
Luojan kiitos, Tjuštja! Luojan kiitos, ersät!”

Kymmenes kertomus

Tjuštjan poika, tsaari

Tjuštjan muisto

Kului kuusi viikkoa, neljäkymmentä päivää,
kun Tjuštja lähti kansansa luota
tietä muinaista tomun kantamaan,
vanhojen vaarien kanssa puhumaan,
vihaista isäänsä liehakoimaan,
myötätunnon äidille näyttämään,
SuurenLuojan sanat tietoon tuomaan.
Seitsemästäkymmenestäseitsemästä ersäläiskylästä
seitsemänkymmentäseitsemän ersää kokoontui,
seitsemänkymmentäseitsemän mokšalaispäällikköä saapui.
Haluavat pitää kokouksen,
tahtovat suurta Tjuštjaa muistella,
uuden tsaarin tahtovat valita.
Seitsemänkymmentäseitsemän ukkoa puhelee:
”Nyt, ihmiset, Tjuštjaa muistellemme!
Nyt nimeänsä kunnioitamme!
Neljäkymmentä päivää jo kului,
neljäkymmentä päivää, kuusi viikkoa.
Kuka, vaarit, puuttuu joukostamme,

ei tullut tsaaria muistelemaan?”
”Tjuštjan pojista se nuorin puuttuu,
kolmas poikansa ei ole tullut.”
Kutsuivat vaarit tapain tuntijan,
hyvän kuolinitkujen itkijän.
Se vaimo alkoi itkua itkeä,
yhteisestä surusta puhua.
”Kohta kaiutan orvon ääneni,
ja kerron onnettomat sanani,
kohta kutsunkin Tjuštja isännän
niin kuumassa saunassa kylpemään.
Sinua varten, Tjuštja isäntä,
vaimosi lämmitti kuuman saunan,
vaimosi kokosi suvun pöytään.
Niinpä nyt, Tjuštja, ersäin vartija,
avaa tiukasti suljettu ovi,
liehuta valkoista käärinliinaa.
'Avaa suu!' kāske, herätä ääneni,
ja istuudu hiljaa paikallesi.
Siitä jaloillesi nouse, Tjuštja,
kuuntele, tarkkaa molemmin korvin,
mistä päin lempeä tuuli puhaltaa.
Tuuli puhaltaa rauhallisesti,
tuuli puhaltaa, Tjuštja, kauniisti.
Siinä tuulessa, Tjuštja, kuuntele
kelloääntäni itkuvirrestä.
Kuulepa, Tjuštja, siinä tuulessa
säikkyleneiden lintusten sanoja.
Mihin, Tjuštja isäntä, kutsuisin
sinut kuumaan saunaan nyt kylpemään?
Mihin, ersäin tsaari, kutsun sinut
lämpimällä vedellä huuhtomaan?
Taivaan laelle sinut kutsuisin,
Tjuštja, kirkkaiden tähtien väliin –
sinulta puuttuvat vahvat siivet,
sinulta puuttuvat lentoon siivet.
Sinut kutsuisin peltoa pitkin,
vihreän laakson kukkien välistä –
pelkään: lehmät sinua tallaavat,

tallaavin jaloin sinua loukkaavat.
Tule, Tjuštja, taivaan alinen tie,
kylän takana, talojen taitse.
Oma vaimosi, Tjuštja, tuloosi
on vetänyt pöydän leveäksi,
ja peittänyt leveän pöytänsä
parhaimmalla pöytäliinallansa,
pannut sille tervetuliaisleivät,
kattanut pöydän sukulaisille.
Vaimosi odottaa, tsaari, sinua
kuumassa saunassa nyt kylpemään,
lähdevedellä sitten huuhtomaan.

Voi, Tjuštja, Tjuštja, tsaari Tjuštja!
Voi, Tjuštja, Tjuštja, Tjuštja keisari!
Kuluivat, Tjuštja, kuusi viikkoasi,
neljäkymmentä nyt päiviäsi.
Mullan pöly sinut, Tjuštja, otti,
mullan tomu sinut, Tjuštja, peitti.
Mustui, Tjuštja, valkea paitasi.
Neljäntenäkymmenentenä päivänä aioimme
ottaa mustan paidan pois päältäsi.
Tässä, Tjuštja, annamme sinulle
saunan jälkeen taas paidan valkoisen...

Tjuštjan vanhin poika, perheen päämies,
ota isäsi valkea paita,
menepä kuumaan saunaan kylpemään,
kylpemään, vihtomaan, huuhtelemaan.
Isäsi puolesta nyt kylpemään,
hänen puolestaan huuhtelemaankin.
Sydän lämpimänä, ilomielin
pue yllesi paita isäsi.
Hyväntuulisena paitaa pidä.
Pukiessasi sano aina näin:
'Tämä paita on isän, on Tjuštjan!'
Sen pukiessasi isän nimi
ota kielelle, puhu lempeesti...

Kestin – kunnes en enää kestänyt!
Vastustin – kunnes en enää voinut!
Kun pöytää pitkäksi vedettyä,
kun pöytää katettua katselin –
ketä varten pöytä on pitkänä?
ketä varten pöytä on katettu?
Ei se laulajaa varten pitkänä,
ei se tanssijaa varten katettu –
Tjuštjan vuoksi pöytä on pitkänä,
Tjuštjan vuoksi pöytä on katettu.
Olisipa vuokseni pitkänä,
olisipa vuokseni katettu.
Elinvuosia elin kylliksi,
elinaikaani kului kylliksi –
ei jäisi vuokseni suurta surua,
ei olisi suuria murheita...

Voi, Tjuštja, Tjuštja, Tjuštja kaanimme!
Voi, Tjuštja, Tjuštja, Tjuštja keisari!
Kuluivat nyt kuusi viikkoasi,
kuluivat neljäkymmentä päivääsi.⁴
Me mietimme, ja, Tjuštja, päätämme,
millä ruokkia tyhjä vatsasi,
virkistää sydäntäsi nääntyvää.
Mene, Tjuštja, pitkän pöydän taakse,
istu paikalle mieleisellesi,
mille paikalle hyvin sovitkin.
Siihen panimme leipää sinulle,
siihen panimme lusikkasikin,
siihen panimme tuopin sinulle.
Vaikka paninkin leivän sinulle,
vaikka paninkin, Tjuštja, lusikan,
en näe sinua sitä syömässä,
en näe sinua siitä juomassa,
en näe sinun kylässä kulkevan,

---

⁴ Uno Harva: Mordvalaisten muinaisuusko, s. 46: ”Huomattavin mordvalaisten muistojuhlista on se, jota vietetään 40. päivänä kuoleman jälkeen. Lukojanovin piirikunnassa ja muuallakin uskotaan näet, että vainaja saattaa aina tähän saakka tai toisin sanoen kuusi ensimmäistä viikkoa olla kotona näkymättömänä vieraana. Pensa läänissä sanotaan ---, että kuolleen sielu oleskelee maan päällä 40 päivää syöden ja juoden sukulaistensa keskuudessa. Tämän jälkeen sielu muuttaa toiseen maailmaan.”

kodistasi ovesta tulevan,
pihastasi ulospäin lähtevän.
Kuusi viikkoa elit kotona,
kuusi viikkoa Luojan edessä,
kirkas kynttilä loisti takana.
Tänä päivänä poistut kotoa,
tänä päivänä lähdet pihasta,
eroat lapsistasi, vaimosta,
omasta kansastasi eroat...”

Uuden tsaarin valinta

Seitsemänkymmenenseitsemän kylän
vanhukset taas puhua alkoivat:
”On aika alkaa suunniteltu työ.
On valittava uusi tsaarimme,
joka olisi Tjuštjan kaltainen.
Kenet me valitsemme tsaariksi,
asetamme maan hallitsijaksi?”
”Sen ihmisen, sen kaikkein parhaimman,
sen me sitten tsaariksi panemme,
maan hallitsijaksi järjestämme,
asetamme ersäin johtajaksi,
jonka näyttää itse SuuriLuoja.
Mennään kaikin kynttilät ottamaan,
suuren joen poikki sitten menemme.
Kenen käsissä syttyy kynttilä,
alkaa kauniisti tulella palaa,
se on oleva johtajanamme,
asetetaan uudeksi tsaariksi,
järjestetään uudeksi tjuštjaksi.
Hän on selvästi Luojalle mieleen,
häneen sopivat Luojan sanatkin,
Luoja sanoo: ’Saat siunaukseni!’”

Kaikki saivat vaareilta kynttilän,
lähtivät leveälle sillalle,

kulkivat sen suuren joen poikki.
Yksikään kynttilä ei syttynyt.
”Ei sitä miestä ole joukossa,
ei, vaarit, näemmä, Tjuštjan kaltaista.
Kuka ei ollut kokouksessa?
Kuka puuttuu, vaarit, joukostamme?”
”Tjuštjan poika ei ole joukossa,
kuopus ei tullutkaan kokoukseen.
Tjuštjan poika kyntää nyt pellolla,
peltosaralla äestää, ponnistaa.”
”Tulkaa, vaarit, lähdetään pellolle,
mennään hänen peltosarallensa.”

Kun ne vaarit pellolle menivät,
kun he saapuivat peltosaralle,
he kyntäjälle näin puhelivat,
äestäjälle alkoivat puhua:
”Varjelkoon, suuren Tjuštjan nuori poika!
Rukiisi kasvakoon pituistasi,
viljaasi tulkoon seitsemän aittaa!”
”Luojan kiitos, kylän isoisät!
Kumarran teitä, kylän päämiehet!
Miksi tulitte tänne, hyvät miehet?
Mitä te minulta tarvitsette?
En varastanut karjaa kylästä,
en rikkonut täysiä aittoja.”
”Lopeta, poika, vähäksi aikaa,
lopeta edes hiukkasen aikaa.
Siksi, poika, tulimme luoksesi,
siksipä, mies, lähdimme pellolle:
Me valitsemme uuden tsaarimme,
asetamme uuden hallitsijan.
Sinusta tulisi uusi tsaari,
sinusta nyt maalle hallitsija.
Vaarit tahtovat sinut valita,
kansa haluaa sinut tjuštjaksi.”

Hän pysäytti nyt hevosensa,
jätti silleen saran kyntämisen.

”Malttakaa nyt, kylän isoisät,
odottakaa te harmaat vanhukset!
En ryhdy tsaariksi, isoisät,
en maan hallitsijaksi, päälliköt,
en, harmaapäät, tule kaaniksikaan.
En suurta ihmismäärää hallita,
en suurta maatakaan voi puolustaa.
Silloin tulen teidän tsaariksenne,
silloin ryhdyn maan hallitsijaksi,
silloin tulen teidän kaaniksenne:
kun voin työntää, vaarit, tätä karlaa⁵,
tätä auran puhdistuskeppiä,
joka on tehty omenapuusta.
Minä sen työnnän saran rajalle,
ja lähden, päälliköt, taas kyntämään,
aloitan saran ympäri menen.
Jos, isoisät, tulen tsaariksi,
jos minä, vaarit, tulen kaaniksi,
jospa tulen maan hallitsijaksi,
jospa tulen kansan johtajaksi –
menen kerran – karla juuret päästäköön,
ja kahdesti – karla oksat nostakoon,
oksat nostakoon, lehdet päästäköön;
menen kolmasti – se avautukoon,
joka koloon omenan sitokoon,
ja neljästi – omenat antakoon.
Silloin tulen teidän tsaariksenne,
silloin rupean keisariksenne,
silloin tulen maan hallitsijaksi,
kansan johtajaksi, lain laatijaksi.”

Karlan pystytti saran rajalle.
Kerran kulki – karla juuret päästi,
ja kahdesti – karla oksat nosti,
oksat nosti ja lehdetkin päästi,
lehdet päästi, niille kukkaa pursui,
kukkia pursui, omenia tuli.

---

⁵ Heikki Paasosen sanakirja, Mordwinisches Wörterbuch, tuntee sanan, s. 625a. Ersämordva on lainannut tämän työkalun, sen nimen, turkkilaiskielistä.

Kolmesti – karla omenat antoi.
”Tulepa, poika, nyt tsaariksemme,
tulepa sinä, mies, kaaniksemme!”
”Silloin tulen minä tsaariksenne,
silloin tulen minä kaaniksenne:
tämän kynttilän otan käteeni,
sen kanssa siltaa pitkin vaellan.
Jos kynttilä, vaarit, tuleen syttyy,
jos se kädessäni alkaa palaa –
silloin tulen teidän tsaariksenne,
silloin tulen teidän kaaniksenne.”

Poika kulki sitten pitkää siltaa
suuren joen poikki kynttilän kanssa.
Syttyi tuleen kynttilä kädessään,
alkoi palaa niin kaunista tulta.
”Sinun on oltava hallitsija!
Sinun on oltava kansan päämies!”

Poika riisui hevoset valjaista,
jätti leveän peltosarkansa,
lopetti peltonsa kyntämisen,
lopetti sarkansa äestämisen,
päästi irti ruunikko-oriinsa:
”Menkäätte, ruunikkonni, kävelkää:
ruokkimatta menkää itse syömään,
juottamatta menkää itse juomaan.
Minun, näes, on tultava tsaariksi,
minun, näes, on tultava kaaniksi,
oltava, näemmä, maan hallitsija,
oltava oman kansani päämies –,
lain laatija, järjestyksen luoja.
Ryhdyn peltoja teille jakamaan,
ryhdyn niittyjä teille jakamaan,
ryhdyn metsiä teille jakamaan.”
”Olet varmaan isäsi kaltainen?
Yhtä viisaskin kuin isä oli!
Lähde nyt kaupunkialueelle,
isäsi taloon sisään astele,

isäsi pöydän taakse istahda,
istu ihan isäsi paikalle,
käy yläkertaan ja alakertaan.
Ole viekas, viisas kuin isäsi.
Pysy terveenä ikäsi, Tjuštja!
Sinua odottaa nyt kansamme,
odottaa käskyjäsi joukkomme.
Hunajakalja vaahtoa pöydällä,
lehmuslusikat työttä särkyvät.”

Neuvojen jako, lakien laadinta

”On aika juoda hunajakaljaa,
täytyy tuopeillekin puuhaa antaa.
Juo kanssamme, Tjuštja, tavan mukaan,
jaapa meidän ilomme, tsaarimme.”

”En joisi, ersäläiset, nyt kaljaa,
en joisi, mokšalaiset, simaakaan –
ystäviä kovasti kunnioitan.
Tähtenne juon makoista kaljaakin,
tähtenne juon hunajakaljaakin.
Kaljaa siemailen, simaa siemailen –
alan laulaa kaunista laulua,
laulaa laulua, antaa neuvoja,
Tjuštja-isännän sanat kertoa,
sanat kertoa, järki osoittaa...”

”Ken tekee talon mäntyisen,
ken tekee talon kuusisen,
sanoa saa: ’Talo minulla!’
puhua voi: ’Talo omani!’
Sen savu liikkuu ylhäällä,
sen kuiva lämpö alhaalla,
juopumus ei päähän nouse.
Ken tekee talon haapaisen,
ken tekee talon pehmeän,

sanoa saa: 'Ei taloani!'
puhua voi: 'Olen taloton!'
Sen savu liikkuu alhaalla,
sen märkä lämpö ylhäällä,
juopumuskin päähän nousee.
Ken viljaa kylvää laitumeen,
sanoa saa: 'Ei ole viljaa!'
puhua voi: 'Olen viljaton!'
Karja jo ensi keväänä
ulos menen sen tallasi,
ulos menen rikki polki.
Ken viljaa kylvää peltoihin,
sanoa saa: 'Onpa viljaani!'
puhua voi: 'On omaa viljaa!'
Ken lesken ottaa vaimokseen,
puolisokseen leskivaimon,
sanoa saa: 'Ei puolisoa!'
puhua voi: 'Ei ole vaimoa!'
Sijaa vuoteen niin kovaksi,
tyynyn panee matalaksi,
samaa vuoteeseen ei tule,
lähellensä hän ei vedä,
huulia ei hän suutele.
Ken puolisokseen tytön saa,
ken vaimoksi saa tyttären,
sanoa saa: 'On puolisoni!'
puhua voi: 'On oma vaimo!'
Vuoteen sijaa pehmeäksi,
päänalusen korkeaksi,
peitonkin panee lämpimän,
pane maata kasvotusten,
ihan ihollensa vetää...
Ken ihmisistä eroaa,
ken jättää oman sukunsa,
sen elämä murtaa, katkoo,
multaiseen maahan taivuttaa,
niin kuin puun tuuli vihainen.
Voimamme ja viisautemme
on yksimielisyydessä.”

”Nyt me, Tjuštja, laulamme,
hyvät sanat puhumme.
Kultasulka mehiläisemo,
riikinkukkosulka kaanitar!
Jos ei olisi emoa,
ei olisi mehiläisiä.
Emo lähti lentämään,
mehiläiset perässään.
Mihin, mihin pysähtyi?
Mihin, mihin laskeutui?
Pytyn päälle pysähtyi,
pytyn päälle laskeutui.
Se paikka on niin huono,
paikka ei miellyttänyt.
Se kohotti siipensä –
pimeään metsään lenteli,
koivun latvaan laskeutui.
Sekin paikka on huono,
paikka ei miellyttänyt.
Maan ylitse lenteli,
Tjuštjan tarhaan laskeutui.
Tammi Tjuštjan tarhassa,
suuri tammi, valtava:
taivaan laessa oksansa,
maan ympäri juurensa.
Paikka sitä miellytti,
sydämensä riemastui.
Siihen pesää rakensi,
siihen pesän valmisti.
Alkoi parvea synnyttää,
voimajoukkoa kehittää,
tehdä hunajakakkua,
koota hyvää hunajaa...”
”Kiitos kauniista laulusta!
Kiitos viisaista sanoista!
Olen hyvä mehiläisemo,
mettä tuova kaaniäiti,
voimajoukon kaaniäiti.

Kuunnelkaa nyt sanani,
pankaa mieleen lauluni.

Joutsen, tuo lintu mainio!
Joutsen, tuo lintu kauniskin!
Joutsen Luojan rakastama!
Joutsen Luojan ylistämä!
Kuin valkolunta yllänsä,
jalat mustiksi värjätyt.
Kaula kuin kuparitorvi,
kupu kuparilekkeri,
nokanpää kullanvärinen,
sulat hopeanväriset.
Iltamyöhään se laulelee,
ukot vuoteeseen kumoa.
Aamunkoitteessa taas laulaa,
nuoret pojatkin herättää.
Ken nousee päivän koitteessa,
on päivä pitkä sellaisen.
Ken nukkuu aamuun myöhäiseen,
on päivä lyhyt sellaisen.
Ken nousee päivän koitteessa,
sen karja hyväkuntoista,
ken nousee päivää myöhemmin,
sen karja huonokuntoista...”
Tjuštjalle kaikki näin huudahtivat,
hänelle kaikki näin puhelivat:
”Kuten isät ja äidit käskevät,
niin poikansa, tsaari, tekevätkin,
niin tyttärensä, kaani, tekevät.”
He alkoivat taas laulaa laulua,
omenapuun laulua virittää.

„Omenainen omenapuu!
Omenainen omenapuu!
Maan leveydeltä juurensa,
taivaan leveydeltä oksat.
Oksain päissä pienet norkot.
Mesi virtaa norukoistansa,

pitkin lehtiä vahaa tippuu.
Läpyttävät pienet lehdet,
oksansa leikittelevät.
Mihin syntyi omenapuu?
Mihin kasvoi omenapuu?
Tjuštjan peltosarkaan syntyi,
kasvoi Tjuštjan pellon päällä.
Sen omenoita me söimme,
hyvän tsaarinkin löysimme,
hallitsijan valitsimme...”

Tjuštja ja Ravžojme

Niin kauan kuin Tjuštja elelikin –
hyviä töitä teki paljonkin.
Joelle, metsään kaupungit rakensi.
Kaupunkivuoria, kyliä kasvatti.
Ei koe kansa tuhoa, murheita.
Unohti kansa nälän hahmonkin.
Korkeat aitat viljaa täynnänsä,
leveät pihat karjaa täynnänsä.
Laaksot punaisina lehmistänsä,
mustina lihavista lampaista.

Tjuštjan nimi tunnettiin kaukana,
hyvä maineensa kuului kauaksi.
Hän työnsä teki tavat tuntien,
hän, hallitsija, järkeä käyttäen
johtaa kansaa, arvossa pitäen.
Siksi häntä ersät kiittävätkin,
mokšat siunausta toivottavat.

Päivännoususta, Suran rannalta
lensi pääskyjä, kolme lintua.
Ikkunoihin siivet taputtavat,
suunsa kielellä livertelevät,
ihmissanoin Tjuštjalle puhuen:

”Voi, Tjuštja, Tjuštja, tsaari ersien!
Voi, Tjuštja, Tjuštja, kaani mokšien!
Voi, Tjuštja, Tjuštja, maan hallitsija!
Volgan tuolta puolen, peltomaalta,
tuolta tummista metsistä, Tjuštja,
kohottaa vihollisesi päänsä,
aikoo kimppuusi vihamies syöksyä.
Se yrittää sinut voittaa, Tjuštja.
Se varasti loistavia tähtiä,
AurinkoJumalan ja kirkkaan kuun.
Siksi synkkä pilvi peittää taivaan.”

Tjuštja rukoili LuojaJumalaa,
aneli häneltä siunausta.
Alkoi suunnata kaukomatkalle.
Teroitti miekan voimainsa mukaan,
valitsi orin – puuhunkin nousevan,
jos mereen osuu – senkin yli vie.

Seitsemänkymmenenseitsemän kylän vaarit
seitsemänkymmentäseitsemän kyläkokousta järjestivät.
He saattavat taisteluun tsaarinsa,
helppoa voittoa toivoen hälle.
”Lähdepä matkaan, Tjuštja kaanimme,
Volgan tuon puolen joukot murskaamaan,
ersäin maan viholliset tappamaan.
Olet LuojaJumalan ihmisiä,
kiukkuisen Ukkosen pojanpoika.
Niin hyvin kuin sinua saatamme,
niin hyvin vastaan ottakaammekin!”

Kolmasti aurinkoon Tjuštja katsoi,
kolmasti taivaalle kätet nosti.
AurinkoJumala oli kirkas,
taivas mustia pilviä vailla.
Tjuštja istui valkean orin selkään,
kuin haukka se juoksemaan syöksähti,
kuin myrsky se hävisi silmistä.
Kauanko mahtoi juosta tietänsä –

joelle tuli, suurelle sillalle.
Sillan päähän talo rakennettu.
Tjuštja älysi, kenen talo on
ja hän astui vahvan sillan alle.
Odotti, koska laskee aurinko
ja keltainen kuu nousee taivaalle,
ja tähdet syttyvät kuin kynttilät.
Tumma yö tuli metsän suunnalta.
Tjuštja katsoo, kuka taloon menee.
Pian suuri häly korviin kajahti,
mistä maakin jo alkoi valittaa,
silta alkoi vavista, murtua.
Sitä talloi suuri vihollinen.
Kun se sillan keskiväliin saapui,
sen vahva hevonenkin kompastui,
sen koira villava alkoi ulvoa,
sen haukka peloissansa viheltää.
”Jo kauan orjiani olette,
kaikkialle kanssani kuljitte,
näitte kaikenlaisia pelättimiä,
ette kertaakaan näin pelästyneet,
milloinkaan te ette näin pelänneet.
Kaipa tunnette ersäläisten maan
tuoksun täällä lehahtavan, tänne
kai tuli sieltä jonkinlainen mies,
joka kerskuu suurilla voimillaan?”
Koira sanoi: ”Ersän haju tuntuu.”
Haukka virkkoi: ”Tuli ersäläinen,
sillan alle piiloutui vahva mies.”
”Älkää pelätkö”, rauhoitti Ravžojme,
”ei ole voittajaani maan päällä.
Tulee kuulemma voimakas Tjuštja –
sekin toistaiseksi nuori, heikko.
Meidän rannallemme hän ei tule,
ja jos tulee, pelkästään kuolemaan.
Jos hän onkin tämän sillan päässä
ja lähtee vastaan rautamiekkoineen,
sormenpäällä murskaan kuin karpäsen.”
”Katsos, tässä olen! Tänne saavuin!

Murskaa minut nyt sormenpäälläsi!
Näytäpä nyt, Ravžojme, voimasi!”
”Miksi tulit, täällä kuljeskelet?
Mitä kuljetit, tsaari ersien?”
”Tulinpa taistelemaan, Ravžojme.
Tahdon katkaista pääsi miekalla.”
”Sitten kyllä mennään taistelemaan,
mennään voimiamme punnitsemaan,
jos sinun sitä tekee mieleksi.”

Taiston alkoivat, voimain kokeilun,
aikoivat taitoaan, kykyään punnita.
Ravžojme vahva, Tjuštja vahvempi,
Ravžojme viekas, Tjuštja viekkaampi.
Taistelevat – koko maa jyrisee.
Kalat, linnut, metsän eläimetkin
pakenevat pesänsä jättäen.
Tappelivat vain, sanoi Ravžojme:
”Näen, että väsyit, tsaari ersien.
Hyvä olisi taisto lopettaa,
ottaa aikaa, istua lepäämään,
vettä siemaamaan – tuli janokin.”

”Lepo taistosta – auttaa vihollista,
antaa tälle aikaa koota voimia.
En kuitenkaan kiistele, Ravžojme.
Olkoon juuri niin kuin sinä pyydät.
Hiukkasen aikaa voimme levätä.”

Sen sillan päässä, talon edessä
oli kaksi pyttyä täynnä vettä:
oikealla voimia antavaa,
vasemmalla voimat varastavaa.
Ravžojme syöksyi oikeanpuoleisen luo,
joka oli täynnä voimavettä.
Tsaarille riitti vain toinen pytty,
jossa oli voimatonta vettä.
Ravžojme kiiruusti joi pytystään,
vaan eivät voimansa kasvaneetkaan.

Pyttyjen paikat oli vaihdettu,
kun Tjuštja sillan alla viivähti.
Niin osui voimapytty Tjuštjalle.
Siitä joi Tjuštja ja niin – voimistui.
Ravžojme sai voimattoman pytyn.
Siitä hän joikin ja niin – heikkeni.

Kun taistelu oli taas alkanut,
vihollisen pään Tjuštja katkaisi.
Kaatoi Ravžojmen siltansa päähän.
Ersien taivaan välkkyvät tähdet,
apean kuun, tenhoavan auringon
Tjuštja löysi hänen säkistänsä,
joka oli kullan peitossakin.
Niiden kanssa hän maahansa lähti.
Tuli vastaansa parvi tyttöjä.
”Hah-hah!” nauravat laihat tyttäret.
”Mies on hyvä, hevosensa huono!”
Tjuštja vaieten kulki ohitse,
suuta avaamatta, puhumatta.

Poikaparven kohtasi tiellänsä.
”Hah-hah-haa!” paksut pojat nauravat.
”Mies on hyvä, hevosensa huono!”
Nytkään Tjuštja ei mitään sanonut.
Vaieten ohi kulki tuonnemmas.
Sillä tiellä ukon hän kohtasi.
”Hah-hah-haa!” alkoi nauraa se ukko.
”Mies on hyvä, hevosensa huono!”
”Mitä sinä muriset, maamuna?”
vihastuneena Tjuštja huudahti.
Vain tämän huudahti, kun jo ukko
tarttui häntä käsistä, jaloista,
ja suitsista valkoista oria.
”Tulkaa pian tänne, pojat, tyttäret.
Sen sieppasin, joka teidän piti!”
kuin metsän karhu ukko karjahti.
Sen äänen luo tytöt kokoontuivat,
sen ympärille pojat juoksivat.

Äkkiä Tjuštjan taakan sieppasivat,
sen missä on aurinko, kuu, tähdet.
”Mitä me tekisimme Tjuštjalle?”
kysyvät pojat, tytöt kiukkuiset,
kumartaen maamuna-ukkoa.
”Kuljettakoon meille sen tyttären,
Metsännoita-akan kasvattaman.
Sitten jätämme hänet elämään,
valon hälle takaisin annamme.”

Ei voinut muuta, täytyi lähteä
Metsännoita-akkaa nyt etsimään.
Montako päivää, tietä hän kulki,
ei tiedä itsekään, ne unohti.
Vihdoin vastaansa tuli ihminen.
Sekin nukkumaan tielle kaatunut.
”Kuka oletkaan, pajariherra?”
”Kuka olen? Saunan jäähdyttäjä.”
”Lähtisit kanssani, ystävänä.”
”Kylliksi nukuin, lähden kanssasi.”

Alkoivat matkan kaksi ystävää.
Jälleen vastaan tuli mies nukkuva.
”Kuka oletkaan, pajariherra?”
”Olen, miehet, kalojen pyytäjä.”
”Lähde kanssamme, ystävänämmä.”
”Jos otatte, olen ystävänä.”
Nyt onkin aika työhön tarttua.”
Kulkivat kolmin, niin kuin veljekset.
Jälleen vastaan tuli mies nukkuva.
”Kuka oletkaan, pajariherra?”
”Olen, miehet, tähtien laskija.”
”Lähde kanssamme, ystävänämmä.”
”Jos otatte, olen ystävänä.”

Lähtivät neljästään työt tekemään.
Etsivät taloa, jossa elää.
Metsännoita nauraen otti vastaan.
”Miksi kuljeksitte, nuorukaiset?”

”Anna meille, akka, tyttäresi.
Joka meistä sinua miellyttää,
ota pojaksesi, vävyksesi.”
”Kaikki hyviä ootte, annan tytön.
Peseytykää te ensin saunassa.”

Se Metsännoita saunan lämmitti.
Rautasauna kuin tulta hengitti.
Ken saunaan meni, saunan jäähdytti.
Tuli sammuikin, kuumuus heikkeni.
Vedestä tulikin jääpuikkoja.
Iloisina miehet palasivat.
”Kiitos, akka, hyvästä saunasta!”
”Selvä on, nyt annan tyttäreni!”
alkoi tätä huhmareen polkea,
tälle näin kiukuissansa kuiskia:
”Lähdet kotoa – veteen piiloudut,
lähdet vedestä – piiloon taivaaseen!”

Veden alle se tyttö katosi,
kuin ei häntä olisi maan päällä.
Kalastaja sukelsi perästä,
veti vedestä tytön kirotun,
kun veti, tuo taivaaseen lähtikin.
Tähtien laskija lensi perästä.
Ylätaivaalla tyttöön tarttuen,
sieltä kuljettain taasen maan päälle.
Niitä poikia tyttö neuvoskeli:
”Kun pois menette – muistelkaa minua!”
Pojat tulivat sen vanhuksen luo,
sen Tjuštjan taakan riistäneen luokse.
He antoivat tytön murhemielin.
Tästä saivat tähdet, auringon, kuun.
Ne mukanaan lähtivät maahansa.
Kaikki tapahtui niin kuin pitikin.
”Hyvä tyttö pitäisi pelastaa!”
ystävillään sanoi Tjuštja herra.
”Luonasi olen, Tjuštja tsaarimme!”
päänsä näyttikin kirottu tyttö.

”Puoltajani – tulen vaimoksesi.”

Jostakin myrskytuuli kohosi,
syöksyi kimppuun, kirotun tyttären
kuin lohikäärme niellen nielaisi,
varasti kunnon poikien käsistä.
Pellon takaa se tyttö kirkaisi:
”Kultavuoreen akka minut varasti!”
Pojat miettivät, mitä tehdä nyt?
Apulaisilleen Tjuštja puheli:
”Suur’ kiitos teille, hyvät ystävät!
Kadonneen onneni nyt etsinkin.
Teidän tehtävänne – tiellä pysyä.”

Tjuštja huolissaan lähti länteen päin.
Meni sankkaan metsään, saapui joelle.
Monta päivää jokivartta kulki.
Katsoo – paju, taivasta tökkivä.
Pajun alla ikivanha ukko
nuotiolla istuskelemassa,
”Terve, Paju-ukko! Terve, terve!”
”Miksi, Tjuštja, tulit sankkaan metsään?”
”Katosi onneni, näitkö, kenties?”
”Tästä lensi korppi, nimi myrsky.
Syö kalakeittoa, sitten kerronkin,
millä tiellä etsiessä pysyä.”

Tjuštja vatsan täyteen söi keittoa.
Vanha ukko oli siinä vaiti.
Mietti, kuinka auttaa nuorta miestä,
millä tiellä tuon on pysyttävä.
”Mene jokivartta, jos on voimia.
Mahtava silta tulee tiellesi.
Sillä on kalastajaveljeni.
Hän elon tuntee minua paremmin.
Kysy häneltä tilaa onnesi
ja tämä kirje anna hänelle.”
Oksaan taitettuun teki merkkejä,
sitten pani sen kouraan Tjuštjalle.

Nopeaan lähti Tjuštja tuonemma.
Kulki metsiä, juoksi peltoja.
Liki jokea osui jalavaan.
Niin vahvaa puuta ei ollut nähnyt.
Oksat venyivät joen keskelle.
Sen suuren puun lähellä oli mies,
vuorenkorkeinen – Jalavaukko.
Nuotiolla oli hän istunut,
sampikeittoa keitti yksinään.
Tjuštja kumarsi häntä kolmasti,
toivoi terveyttä, varjelusta.
”Kaikkea hyvää sinullekin, Tjuštja!
Tulitko töihin vai ohi menen?”
”Katosi onneni. Auttaisitko?
Tieni tänne veikkosi osoitti,
käski antaa myös tämän lahjaksi.”
Ukko tarkasteli pajun oksaa.
”Syö keittoa”, sanoi hän Tjuštjalle,
”syödessäsi alatkin pohtia,
kuinka löytää tytön varastetun.”

Tjuštja kaloja järsi – voimistui.
Ukko oksan taittoi, merkin teki.
”Sen kanssa, Tjuštja, menet veljen luo.
Annat sen minulta, saanet apua.
Näin myrskyn, se kantoi nuorta tyttöä
pitkin taivasta veljen seudulle.
Se ehkä onkin sinun onnesi.”

Tjuštja lähti nyt iloisempänä.
Ei sääli voimia, kulkee eteenpäin.
On suuri tammi jokirannassa.
Oksillansa se peitti joenkin,
jonka leveyteen ei silmä riitä.
Tammen alla ukko istumassa,
edellisiä vielä suurempi.
Tjuštja kolmasti häntä kumarsi.
”Terve sinulle, hyvä nuori mies!

Töihin tulitko vai ohimennen?”
”Veljesi lahjan lähetti muassani.
Suuri työkin minulla sinulle:
Katosi onneni, piru vei sen.
Auttaisitko sen etsimisessä?”
”Ensin me syömme”, sanoi se ukko
”sitten mietinkin, kuinka auttaa voin.
Auttaa alankin. Veljet vuoksesi
hyvää puhuivat – apua pyytävät.
Itsekin ymmärrän: olet hyvä.
Siitä tytöstä, jonka myrsky vei,
lupasivat ersäin maan valonkin.
Sinä pelastit valot kadonneet.
Sen tytönkin sinä kai pelastat.”

Ukko avasi tammiovensa,
kumman lahjan puun sisästä kantoi –
huopapatjan ja viitan villaisen.
Hyvillä mielin sanoi Tjuštjalle:
”Patja on minun – ei se loikoiluun.
Se lentää, nousee pitkin taivasta.
Jos täytyisi – se laskee mihin vain.
Ei viittakaan pelkkä kannettava.
Vain suureen työhön sen saa pukea.
Jos voima loppuu, – siihen peittäydy,
heti häviät silmäin edestä.
Kauan varjelin Luojan lahjoja.
Sinulle piti antaa, hyvälle.
Vailla tätä huopaa, tätä viittaa,
mies, katoat, katoaa kantamus.
Onnestasi ei voi puhuakaan.
Tyttö valmiina kultavuoressa.
Noidan korppi siellä häntä pitää.
Se vuorta kaivaa – onnesi katoaa,
ei vain sinun, vaan kaikkien ihmisten.
Siksi saat tässä vuoren avaimen –
varastetun tytön ihmepelastus.”

Se ukko irrotti lanteiltansa

vuoren avaimen, valoa kiiltävän.
Tjuštja herra vanhalle ukolle
puhui kauniisti, maahan kumarsi,
istui huovalle, viittaaan peittäytyi,
nopeaan saapui kultavuorelle.
Korppia tarkkaa näkymättömänä.
Se musta korppi kultavuoresta
kultakiviä repi nokallaan.
Tytön sydämeen halusi päästä.
Jos siihen pääsee, onni katoaa.

Tjuštja herra raskaan kiven nosti.
Mustaan korppiin yritti osua.
Se lähti lentoon ja jätti oven.
Tjuštjapa heti vuoren avasi.
Varastetun tytön viitallansa
peitti ja lähti sieltä lentämään,
ersäin maahan valot taas antamaan.

Ensin hän taivaalle tähden päästi.
Väki hämmästyí – ei voi uskoa.
Sitten hän toisenkin tähden päästi.
Ersäläiset jo hermoilivatkin.
Sitten Tjuštja päästi KuuJumalan.
”Kuu tuli esiin!” ersät huusivat.
Sen jälkeen Tjuštja auringon päästi.
Riemuiten ersät, maahan kumartain,
kuulle ja auringolle puhuvat:

”KuuJumala, valoisa!
Elät Luojan edessä,
tunnet teot Jumalan.
Ei sinulla taloa,
ei pihaa aidattua.
Elät taivaan laella,
teet omia töitäsi.
Kuljet taivaan alitse,
tunnet monet tiet, polut.
Tarkkaan näkee silmäsi,

kaukaa kuulee korvasi.
Silminesi näe meidät,
korvinesi kuulekin.
Näepä kumarruksemme,
kuule suumme sanoja.
Kun lähdet Jumalan luo,
Luojan eteen asetut,
niin mainitse nimemme
LuojaJumalallekin.
Katsos, toimme sinulle
tervetuliaisleivän,
anna meille terveys...
Nouseva AurinkoJumala,
tulen Jumala!
Nouseva AurinkoJumala,
pyörä⁶ Jumala!
Sinä leikit tuuletta,
sinä pyörit höyryttä.
Voimaa antaa sanasi,
apua hyvyytesi.
Voimillasi, sanoilla
keitämme ja leivomme,
emme pelkää talvea...
Nouseva AurinkoJumala,
tulen Jumala!
Sinä kesin, talvisin
samoin pukeutunutkin –
punaisissa housuissa,
punaisessa paidassa.
Tulen Jumala, et pelkää
rikastakaan pohattaa,
etkä köyhää orpoa.
Tulen Jumala, yksi
on vain kohde pelkosi:
virtavesi isäsi,
virtavesi äitisi.

---

⁶ Jumala-sanan substantiiviattribuuttina on tässä pyörää, ratasta merkitsevä sana. Kun monet jumalahmot olivat germaaneilla jo antropomorfistuneita, ihmisen hahmoisia, oli pohjoisten germaanien aurinkojumala vielä pronssikaudella pyöränmuotoinen (Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, Band 1. palstat 472-476.)

Aioimme muistojuhlaa
viettää, kiittää sinua.
Teurastimme nimeesi
kukon punavärisen.
Keitimme ja leivoimme,
eteesi ne panimme.
Kiitoksemme annoimme,
muistojuhlaasi viettäen.
Ota valmistamamme,
näe kiitoksemmekin.
Anna, mitä pyydämme!
Suojaa pelkäämältämme!
Mitä me keitimmekään
juomista ja syömistä,
sydämiimme tarttukoon,
terveydeksi muuttukoon,
voimiksi, sanoiksikin!
Ei paikan, ajan mukaan
tiesi tule määräytyä...”
Näin uudestaan valostui Ersäin maa.
Järjestykseen tuli näin elämä.

Tjuštja ja hänen sukulaisensa

Tjuštja elää korkean vuoren laella,
vuoren huipulla, Volgan rannalla.
Siellä istuskelee penkin päässä.
Vahva on Tjuštjan elämän talo,
kaunis on hänen olinpaikkansa:
nousevan auringon puoli peltoa,
kulkevan auringon puoli metsää,
auringonlaskussa välkkyy Volga...

Suuri Tjuštja istuu penkin päässä,
penkin päässä, ystävain joukossa.
Kauniit ovat hänen vaatteensakin:
lumivalkea kirjopaitansa,

kultavedellä solki värjätty,
leveä vyö hopeaan punottu,
hartioillensa kultanappeihin
ketjuun karhun käpälä sidottu,
narisevat saappaat jaloissansa,
oikeassa kädessä kupari-
torvi, vasemmassa rautakirves.

Suuri Tjuštja istuu penkin päässä,
sen päässä, hopeisella pölkyllä.
Kirjoittaa ersäläistä kirjettä.
Porraspäähän on pantu joukkoja,
ikkunan alla kulkee vahteja.

Suuri Tjuštja istuu penkin päässä,
istuu siinä hyväntuulisena.
Oli valmistanut juomat, ruuat,
kaikille kotiuhrin valmiiksi.
Seitsemänkymmenenseitsemän
kylän vaaria,
seitsemänkymmenenseitsemän
kylän päällikköä
oli kutsunut juomaan ja syömään.
Vahvaa kaljaa vaarit siemailevat,
miehet juovat hunajakaljaakin.
Naiset syövät valkeita kaloja,
antaa kalja heille terveyttä,
hunajakalja päästää taudeista,
valkokala antaa kauneutta.

Vaarit istuvat tammipenkeillä,
Tjuštja taas hopeisella pölkyllä.
Pölkyn alla on huopa valkea.
Eteensä on tammipöytä pantu.
Kirjoliinalla pöytä peitetty,
hopeaa, kultaa siihen kirjottu.
Kupariruukku pantu pöydälle.
Hunajakalja siinä vaahtoa.
Siinä kaljassa kauha hopeinen.

Jonka suuntaan se kauha kääntyilee,
sitä katsoo AurinkoJumala.
Jonka puoleen se kauha kallistuu,
siihen kääntyy AurinkoJumala.
Tjuštjan edessä kukko paistettu,
hopeavadilla hauki keitetty.
Tjuštjan ympärillä nuoret pojat
iloisina tanssivat, laulavat
ersäläisten vanhoja lauluja,
mokšalaisten tansseja tanssivat.

Mitä tapaa Tjuštja näin noudattaa?
Minkä vuoksi ersät juovat, syövät?
Tjuštja viettää syntymäpäiväänsä,
sen vuoksi ersät nyt juovat, syövät.
Mokšatkin juovat, syövät. Sanovat:
”Anna, Jumala, onni Tjuštjalle,
hyvä terveys, pitkä ikäkin.
Hän on kasvattajamme, turvamme,
pukijamme, vatsamme täyttäjä.
Tjuštjan kanssa on hyvää elämä,
ersät eivät koe köyhyyttä, tuhoa,
mokšat tunne synkkiä päiviä.”

Tjuštja surmaa nuoren äidin lapsen

Kauniilla paikalla, Mokša-joella
mokšalais kylässä elää tyttö.
Tyttölapsen nimi on Vasalge.
Hän istuu kirkkaan ikkunan alla,
kirjailee valkoisia vaatteita.
AurinkoJumala kiertää ympäri,
KuuJumala yli kapuaa, laskee.
Vasalgen alla valkea huopa,
Vasalgen pään alla höyhentyyny,
jalkansa veistetyllä pölkyllä.
Valkea työ Vasalgen käsissä,

ompelutyönsä hänen helmassaan,
taitoneula hennoissa sormissa,
mustalla silkillä hän koristaa,
kirjoo punaisella touhukkaasti.
Aurinko ja kuu ompeleessansa,
ylhäältä tähtiä kirjonnassaan.
Kuun yllä tähdet välkähtelevät,
kuun alla sadepilvet uimassa.
Kerran pistää – ulos katsoo kahdesti,
kahdesti pistää – katsoo kolmasti.
Katsoo – isänsä on vastapäätä.
”Voi-voi, Vasalge, voi-voi, lapseni!
Mitä sinä näet, mitä katselet?”
”Näen kaikkea, katson kaikkea.
Isä, maalla on kolme kulmaansa.
Joka kulmassa suuri pölkkynsä.
Kas, tämän näen, kas, tätä katson:
Sura-joella kumpu korkea,
kummun laella kasvaa jalava,
jalavan oksiin keinu sidottu,
siinä keinussa pieni lapsonen.
Yötä päivää itkee se lapsonen,
yötä päivää lapsi parkuu, kirkuu.
Lapsosta nuori äiti keinuttaa.
’Tju-tju, lapseni, tju-tju, pentuni!
Jos olet poika – täytät vatsani,
jos olet tyttö – puet päälleni.’
Pikku lapsonen puhui äidilleen:
’Äiti, en ole tyttö, poikakaan,
en ole tyhjän vatsan ruokkija,
enkä alastoman vaatettaja –
olen rautakantapää, kivipää,
olenpa Suuren Tjuštjan murhaaja,
Suuren Tjuštjan päänkin katkaisija,
Suuren Tjuštjan sielunkin nappaaja,
olen hänen maansakin riistäjä.’
Kas, isäkulta, mitä nyt näen,
kas, isäkulta, mitä nyt katson.”

Mehiläisemo Suraa vaeltaa,
kukkulan laella lentää kaanitar.
Mehiläisemo lasta kuunteli,
kertoi kaikki Tjuštja-tsaarillekin.
”Voi, Tjuštja, Tjuštja, Tjuštja kaanimme!
Voi, Tjuštja, Tjuštja maan hallitsija!
Hunajakaljaa juot – tietämättä,
arvaamatta mitään, ersäin herra.”
”Kerro, emo, mitä en tietäisi,
kerro, emo, mitä en arvaisi?”
”Sura-joella kumpu korkea,
kummun laella kasvaa jalava,
oksillensa on keinu sidottu.
Siinä keinussa pieni lapsonen.
Yötä päivää kirkuu se lapsonen,
yötä päivää se parkuu, itkeekin.
Lapsosta nuori äiti keinuttaa.
’Tju-tju, lapseni! Tju-tju, pentuni!
Jos olet poika – täytät vatsani,
jos olet tyttö – puet päälleni.’
Pieni lapsonen sitten näin puhui:
’Äiti, en ole tyttö, poikakaan,
en ole tyhjän vatsan ruokkija,
en alastoman vaatettajakaan.
Olen rautakantapäätä, kivipäätä,
olenhan suuren Tjuštjan murhaaja,
suuren Tjuštjan päänkin katkaisija,
Tjuštja herran sielunkin murhaaja,
olenpa, äiti, maansa riistäjä.’”

Mehiläisemoa kaani uskoi,
luotti tsaari hänen sanoihinsa.
Istui vaalean orinsa selkään,
kuin myrsky syöksyi Suran rannalle.
Hän siellä otti tuon pienen lapsen,
kohotti se ylemmäs taivasta,
multaiseen maahan sitten paiskasi,
läpi Maaemon sitten päästi sen.
Lapsen jalat, kädetkin murtuivat,

keinun alle virtasi verensä.

Iski käsiänsä nuori äiti,
hän väänsi kymmentä sormeansa.
Itkee, valittaa, jopa ulvookin.
Harmittelee, jopa verta vuotaa.
”Miksi tapoit, murhasit poikani?
Minut jätit nyt nälkään kuolemaan?
Kuka minua ruokkii, elättää?
Ja minut alastoman vaatettaa?
Elän – ilman vatsani ruokkijaa,
kuolen – ilman ruumiini hautaajaa.”
”Älä murehdi, äiti, sen vuoksi.
Minä sinua ruokin, vaatetan.”
”Ei ole ketään minut hautaavaa,
ei ketään kuolinitkun itkijää...”

Keltakultaan Tjuštja hänet puki,
kirkaalla hopealla peitteli,
kosteaan multaan äidin hautasi.
Valkean orin selkään taas istui,
kuin haukka tiluksilleen palasi.

Tjuštja on istumassa pöydässä
makeaa hunajakaljaa juoden,
sompikaloiden lihaa syömässä.
Kaunista tyttöstä hän katselee –
tunne sydämessään kasvaa, nousee;
harmaiden vanhusten kanssa puhuu –
levottomana maansa puolesta;
nuoren pojan kanssa laulun laulaa –
keväinen valo syttyy silmiinsä.
Tsaari on nyt hyvällä mielellä.
Hunajakaljaa juo – ei humallu,
puhuu – kaiken viisaasti selvittää.
Elämään oikean tien osoittaa.

Tjuštja ja leskieukon poika

Rautanokka varis, musta lintu
Okan takaa Tjuštjan luo lennähti,
korkean talon päätyyn istahti.
Talon päädyssä alkoi puhua,
ihmiskielellä alkoi kirkua:
”Hoi, Tjuštja, Tjuštja, tänne tulepa.
Hyvän uutisen aion kertoa,
kunnon uutisen tahdon tiedottaa:

Voi, leskiäiti, niin hyvä äiti,
voi, leskiäiti, mainio äiti!
Seitsemäänkymmeneen vuoteen
ei leski synnyttänyt,
seitsemäänkymmeneen vuoteen
ei tullut hän raskaaksi.
Seitsemänkymmenen vuoden jälkeen
Luoja hälle antoi poikalapsen.
Poikalapselle LuojaJumala
antoi siunauksen, suuren onnen:
tsaarin järjen, kaanin luonteen, jopa
ersäin hallitsijan oveluuden.
Tätä varten antoi siunauksen.
Leski synnytti viisaan lapsosen.
Hyvää lasta nyt leski kasvattaa.
Rautakantapää, kivipää se on,
metallilangoin polvet kiedottu.
AurinkoLuoja nousee otsaltaan,
pääläeltansa laskee KuuLuoja,
hiustensa päissä tähdet välkkyvät.
Voi, leskiäiti, lempeä äiti
imettää, ruokkii noin lapsostansa.
Ihmeellisesti kasvaa lapsosen,
saa suuren miehen voimat ja järjen.
Aina kun leski sen kehtoon panee –

siinä lastaan keinuttaa, heiluttaa.
Kun pääpuolesta sitä keinuttaa –
päähän paljon järkeä sijoittaa,
kun hän jalkopuolesta keinuttaa –
jalkoihin paljon voimaa sijoittaa.
Kun sydämen suunnalta keinuttaa –
sydämeen paljon voimaa sijoittaa.
Leski itse sanoo, puhelee näin:
”Voi, lapsi, lapseni, lapsoseni!
Voi, sinä lapsi, poikalapseni!
Sinua keinutan ja heilutan –
Tjuštjan voimat, sanat sinuun saatan.
Pääpuolesta, poikani, pyöritän –
Tjuštjan järjen sinuun, lapsi, saatan.
LuojaJumala itse näin sanoi:
olkoon onnesi kuin ersäin Tjuštjan,
olkoon siunauksesi kuin tsaarin.
Syntyi maahan, Tjuštja, uusi henki,
kasvaa uusien tapojen tuoja.
Luvatkoon Luoja hälle onnesi,
antakoon sen sille ihmiselle.”

Tjuštja päätti juomisen, syömisen,
kysyi rautanokkavarikselta:
”Kerropa sinä, varis, minulle,
arvioi, mihin syntyi se ihminen,
minne Luoja antoi uuden hengen?”
Rautanokkavaris sanoi suoraan:
”Voi, Tjuštja, Tjuštja, tsaari ersien!
Voi, Tjuštja, Tjuštja, maan hallitsija!
Kyliin, kaupunkiin kirje toimita,
poikalapset kaikki kokoon kutsu.

Jos sen lapsen sinä, Tjuštja, tunnet
kokoontuneiden lasten joukosta,
osta sinä se, ota sinä se.
Mitä pyytävät, se hinta maksa.
Osta hänet jo hintansa vuoksi.
Kun sinä ostat sen lapsukaisen,

ostapa sen jälkeen vahva pytty
ja pane hänet pyttyyn istumaan,
suureen veteen, mereen, heitä poika.”

Tjuštja toimitti maahan kirjelmän.
Kaikki lapsoset yhteen keräsi.
Niiden joukosta heti tunki sen,
jonka synnytti se leskieukko.
Lesken käsistä hän osti pojan,
omaaan kotiinsa hänet ottikin.
Kotona teki pytyn tammisen.
Teki tynnyriin vanteet rautaiset
ja sen pohjalle lapsen pistikin.
Sitten heitti pytyn pois, päästi sen
mereen, suureen veteen häviämään.

Luoja lähetti tuulen hiljaisen.
Sen pytyn otti tuuli hiljainen,
toiseen maahan, liki kaupunkia
karkotti sen, pojan sen mukana.
Kaupunkilaiset pyttyyn tarttuivat,
vetivät rantaan, kuuntelevatkin –
pytystä kuulivat he ääniä
ihmisolennon, pienen lapsosen.
Pytyn ottivat, heti halkoivat,
siitä lapsen vetivät, toivat sen
näyttääkseen sen omalle tsaarilleen.
Tsaari siitä kovasti iloitsi.
Hyvin kiltti oli lesken lapsi,
hyvin kaunis oli se lapsosen.
Hän hyvästi ruokki sen, hoiti sen.
Kun poika sitten kasvoi mieheksi,
siitä tuli älykkäin maan päällä.
Sen vuoksi tsaari hänet ottikin
ja istutti omalle paikalleen.
Tjuštja aina tuumii: ”Hänet tapoin!”
Tjuštja aina miettii: ”Hänet tapoin!”

Tjuštja jättää maansa

Tjuštjan tarhassa on suuri tammi,
kasvaa nyt tammi, SuurenLuojan puu.

Tammen latvassa mehiläispesä,
siinä riippuu mehiläisten pesä.

Pesässä kaunis mehiläisemo,
katsoo lempeä mehiläisemo.

Mehiläisemo aina mutisee,
katsoo pesästä, hiljaa puhelee:

”Hyvä olet, Tjuštja, suvussasi,
vaan on sitäkin, mitä et tiedä!”

”Mitä, emonen, tietää pitäisi?
Kerro, emonen, mitä en tiedä?”

”Jo nousee suuri vihamies, Tjuštja,
vihollisesi taistoon kootakseen.

Pian se vihamies saapuu maahasi,
pääsi pudottaa, Tjuštja, miekalla,
ersäläisten maan se ottaa, tsaari,
ersän kansankin se ottaa, kaani.”

”Jos maani ottaa, mehiläisemo,
jos kansanikin, mehiläisemo,
jo paistettu kirjava kukkoni
heti elpyköön, nouskoon jaloilleen
ja alkakoon laulaa ’Ki-ki-ri-kii!’
Paahdettu kala, mehiläisemo,
heti elpyköön, eloon herätköön,
hunajakaljaan uimaan lähteköön!”

Heti kun Tjuštja oli puhunut,
valkea kala pyrstöä heilutti
ja hunajakaljaan uimaan lähti.
Kirjava kukko siipiä huiskutti,
kimakasti kirkui, alkoi laulun,
voimakkaasti huusi: ”Ki-ki-ri-kii!”,
siivillänsä alkoi taputella.

Se valkea, paahdettu kalakin
pyrstöä heilautti ja uimaan lähti,
pöydälle hunajakaljan kaatoi.
Otsaansa rypisti Tjuštja-herra,
hän painoi alas nyt kauniin päänsä,
kumarsi kokoontuneiden eessä.
Hän aikoo jättää nyt oman maansa,
koettaa lähteä nyt maastansa.

Kuparitorvensa Tjuštja otti,
lähti kulkemaan ympäri maata.
Alkoi kerätä sukua, kansaa.
”Voi, ersät, mokšat, pellon kyntäjät!
Voi, ersät, mokšat, viljan kylväjät!
Voi, ersät, mokšat, meden kerääjät!
Kuunnelkaa minua, kuulkaa tarkoin:
vihollinen kimppuumme kohoaa.
Ken torveni ääntä seuraa, ersät,
se on tuleva Tjuštjan orjaksi.
Kuka vihollisen ääntä seuraa,
siitä tulee vihollisen orja.
Tulkaa, ersät, perässäni, tulkaa!
Tulkaa, mokšat, kanssani, tulkaatte!
Me meren tuolle puolen lähdemme,
itselle toista maata etsimään.”

Tjuštja jätti mäntyisen talonsa,
apeana aidatun pihansa.
Millaiseen aikaa tsaari pois lähti,
milloin lähti kaukaiselle tielle?
Puoliyön aikaan Tjuštja pois lähti,
puoliyön aikaan tielle suuntasi.
Tjuštja kaikkien edellä kulkee,
suku hänen perässään astelee.
Miten kauas mahtoi Tjuštja lähteä,
miten kauas mahtoi jo saapua –
meren rantaan Tjuštja vaelsikin,
meren rantaan Tjuštja jo saapuikin.

Pitkä matka ersiä väsytti,
vatsat tyhjinä, voimat lopussa.
Joen rannalle he pysähtyivät,
tulen tekivät, puuron keittivät.
Alkoivat täyttää tyhjää vatsaansa.
Syövät – kuulevat: vihamies tulee,
kuuntelevat – vihamies saavuttaa.
”Voi, nyt mennään, ersäläiset, mennään!
Mennään meren toiselle puolelle!”
Tjuštja heilutti liinaa valkeaa –
meri heti kahtia jakautui.
Tjuštja heilautti rautanuijaansa –
se vesi lakkasi virtaamasta.
Sen veden Tjuštja peitti liinalla –
sen yli tuli valtava silta.
Tjuštja lähti nyt siltaa eteenpäin.
Väki jakautui, alkoi touhuta.
Yhdet ehdottivat: ”Tjuštjan perään!”
Toiset taas: ”Ensin syömme puuroa!”
Toiset lähtivät heti peräänsä,
toiset jäivätkin syömään puuroa.
Ne tietenkin vihamies saavuttaa,
kiukkuinen vihollinen tavoittaa.
Loukkaaville puuron ystäville
Tjuštja alkoi silloin näin puhua:
”Tulkaa, ersät, perästäni, tulkaa!
Tulkaa meren toiselle puolelle.
Jotka tulevat minun kanssani,
lähtevät veden tuolle puolelle,
hyviksi orjikseni tulevat.
Se, joka jääkin vanhan maan päälle,
se, joka jääkin veden partaalle,
on vihollisen orja ainiaan,
kuolee vihollisen jalkain alla.
Sielunsakin vihamies varastaa,
verensäkin imee vihollinen.”
Tjuštja heilautti liinaa valkeaa –
meri heti putosi sen tilaan.
Vielä heilautti rautanuijaansa –

meri rupesi jälleen virtaamaan.
Jotkut lähtivät Tjuštjan jäljessä,
jotkut jäivätkin meren rannalle.
Kun he kulkivat meren ylitse,
kun pääsivät veden tuolle puolen,
otti Tjuštja kuparitorvensa,
huusi sointuvalla äänellänsä:
”Erosin sinusta, vihollis-tsaari!
Erosin teistä, vihollisjoukko!
Jätin teille ersäläisten maankin,
jätin teille SuurenLuojan väkeä.”
Puuron ystävät rantaan juoksivat,
Tjuštjan siltaa yli mennäksensä.
Katsovat – veden yli ei siltaa,
näkevät – joen silta katosi.
Se meren pohjaan asti vajosi,
särkyi viimeisen ihmisen jälkeen.

Tjuštja ja Kljazman kaupungin tsaaritar

Tjuštja isäntä lähti länteen päin
yli joen, peltojen, metsän poikki.
Miten kauan mahtoi näin kuljeksia –
saapui lähelle Kljazman kaupunkia.
Puusta, kivistä kaupungin talot.
”Vaarit, kuka on kaupungin päämies?
Kuka tämän kaupungin tsaari on?”
”Kaupungin päämies, Tjuštja, on nainen.
Sitä hallitsee nuori tsaaritar.
Hän elää korkeassa talossa.”

Tsaaritar katselee ikkunasta
Kljazma-joelle, tuomien taakse.
Mitä kummallista siellä näkyy?
Mitä hän ihmettelee, pelästyy?
Jokea pitkin, kuin kuivaa maata,
ajaa poika oria valkeaa.

Joen vesi kuin kivettyntä.
Ei vajoa veteen poika, ori.
Tsaaritar säikähti, alkoi huutaa,
käski heti koota suuren joukon,
alkoi levottomana kysellä:
”Kuka tuolla ajaa Kljazma-jokea?
Mistä on tuo ratsastava poika?
Miksi ei ratsu veteen vajoa?
Hän ratsastaa kuin kuivalla maalla.
Ehkä tuo poika tulee tsaariksi?
Kai hän tulee vahvaksi kaaniksi?
Menkää, ottakaa kiinni nuorimies,
sitokaa köyteen ja tuokaa tänne.
Kysyn, mitä hän tekee maassani,
miksi pelotta täällä kuljeksii.”

Kuin tumma pilvi joukko kohosi,
ulos lähti kaupungin portista.
Aikoo Tjuštja herran kiinni ottaa,
tsaarittaren taloon sisään viedä,
polvillensa hänet siellä panna,
häntä karhein sanoin neuvoakin.

Tjuštja huusi vahvalla äänellään,
kun hän sen vihollisjoukon näki:
”Hyvin aikein minä, miehet, kuljen,
luulen, minua auttaa aiotte.
En minä taistelemaan tullutkaan.
Palatkaa kaupunkiin ja levätkää.
Jos haluatte alkaa taistelun,
ottakaa tämä tieto huomioon:
veteen ei vajoa valkea ori,
sitä ei voi upottaa jokeenkaan.
Ottakaa vastaan minut reilusti.
Viekää kaupunkiin, päämiehenne luo,
näyttäkää hälle minut mieluusti.
Minun on puhuttava kanssansa.”

Tjuštja nyt jyräytti ukkosen,

silmistänsä sytytti salaman,
joka alkoi polttaa jokeakin.
Kuin lammaslauma joukko hämmentyi,
pää, nilkat taittaen lähti juoksemaan.
Tjuštja perässään meni kaupunkiin.
Hän tsaarittaren talon edessä
pysäytti valkean hevosensa
ja alkoi puhua venäjäksi:
”Tervehdykseni sinulle, tsaaritar!
Terveyttä sinulle toivotan.
Minä olen Tjuštja, ersäin tsaari,
olen mokšain orpo nuori herra.
Saavun vieraaksi, en vihollisena.
Taistella ei ollut aikomuskaan.
Minulla on kysymys sinulle:
Tiedätkö, onko sellaista maata,
jossa maassa on sellainen paikka,
missä ei nykyään kukaan elä?
Siihenpä paikkaan kansani kanssa
epäröimättä heti lähtisin,
hyvän elämän siellä alkaisin.
Nyt minä jätin jo kansani maan,
vihollisjoukot siinä kulkevat.”
”En halua kanssasi puhella”,
sanoi tsaaritar aivan lujasti,
”jätä kaupunki, poistu maastani.”

Tjuštja aikoi kaupungista mennä,
tsaarittaren ikkunan alitse.
Tsaaritar nuolipyssyn sieppasi,
ja Tjuštjan oikeaan käteen ampui.
Tjuštja huusi, uupuneen äänellä,
valitti ersien Jumalalle:
”SuuriLuoja, ersäin kasvattaja!
SuuriLuoja, mokšain varjelija!
Kerro, miksi minuun niin vihastuit?
Elin kunnollisesti, terveesti,
hyvä ihminen luulin olleeni.
Nyt minä jäin, Luoja, maattomaksi,

nyt olen orpo, kovaosainen.
Raivostuneet minua jahtaavat.
Orjat, venäläistä nuolipyssyä
nyt kantakaa, maksakaa vihani
näin kurjan kaupungin päällikölle.”

Orjat kantoivat venäläistä pyssyä,
seitsemän puudan nuoli kädessään.
Tjuštja ampui nuolen kivitaloon,
siihen, jossa eleli tsaaritar.
Suuri talo alkoi maahan kaatua.
Tsaaritar pelästyi ja hypähti
rauskan talon yläikkunasta.
Putosi terävälle kivelle,
siitä iskun sai ja sai surmansa.

Kaupungin väki, kaikki ihmiset
Tjuštjaa vastaan leivän, suolan kanssa
lähtivät, kumarsivat, kysyivät:
”Kerro, kuka olet, mistä maasta?
Mitä tarvitset, meidän puolelta?
Oletko vahva mies tai virkamies?
Kuinka pääsit meidän puolellemme?
Ehkä toivot täällä eläväsi?
Jätit meidät nyt esinaisetta.
Kuinka meidän on nyt eletävä?
Pyydämme: rupea tsaariksemme –
hallitsijaksi, varjelijaksi.
Me alamme sinua totella.”

Nämä sanat Tjuštja heille puhui:
”En vihollinen, vihainen vieras –
olen vain ersäin onneton tsaari,
olen mokšain orpo nuori herra.
Toisten kansojen maata en etsi,
toisten päälliköksi en yritä
asettua, vain järkeni mukaan.
Omaa kansaani on hyvin paljon.
Mutta apua odotan teiltä.

Kertokaa, missä sellainen paikka,
näyttäkää, missä sellainen seutu,
jotka ovat tähän asti tyhjiä:
vailla isäntää, elävää väkeä.”
”Kuulepa, Tjuštja, mitä sanomme,
minkä neuvon sinulle annamme:
Lähdepä täältä nyt siihen suuntaan,
mistä punainen aamu taas syntyy.
Siellä, rikkaassa, kauniissa maassa
on tsaari, jonka nimi on Kitaj.”
”Kerropa, millainen on se tsaari?”
„Se tsaari on oikein hyvä, Tjuštja.“
”Jos hän on hyvä, mainio tsaari,
pyydän teitä, viekää minut sinne.”
He veivät Tjuštjan sen Kitajn luokse.
Tjuštja meni sisään Kitajn taloon.
Päättään kumarsi tämän edessä.
Kitaj istuu pöytänsä ääressä,
kirjeet kirjoittaa, antaa käskyjä.
Tjuštja otti nyt kulhon kultaisen,
sen hän asetti Kitajn pöydälle.
Siinä kulhossa – kaikki aarteensa,
kaikki hyvä, kaikki kalleudetkin.
Kumarsi Tjuštja kolmasti Kitajlle,
surullisesti sanoi sanansa:
”Ole sääliväinen, Kitaj tsaari.
Sanani kuuntele ilomielin.
Näet kumarrukseni eessäsi.
Harmistumatta puhu kanssani.
Yksi pyyntöni on nyt sinulle.
Anna minulle omaa maatasi.
Anna sen verran, että se riittää
elinpaikaksi kansalleni,
sille hyvän elämän seuduksi.”
”Millainen ihminen olet, Tjuštja?
Miksi et kerro, kuka oletkaan?
Jos olet tsaari – tule tsaariksi,
jos joukon päämies – ole päällikkö.”
”Olen kunnan mies – tsaari ersien,

kirottukin mies – mokšain ruhtinas.”
”Millaisessa maassa jo elitkään?
Missä maa, jossa sinä hallitsit?”
”Kitaj, elinpä Volgan varrella,
Okalla hoidin tiluksiani,
Suralla kaloja pyydystelin,
Mokšalla hoidin mehiläispesiä...”
”Jos sinä olet tsaari ersien,
jos sinä olet mokšain ruhtinas”,
alkoi tynesti Kitaj kysellä,
”kerro, miksi maahani saavuitkaan,
kerro, miksi oman maasi jätit?”
”Luoksesi tulin, Kitaj, kyynelin,
minut ajoi tänne tuholainen.
Maahani syöksyi hurja vihamies,
lähiseutujen, naapurin tsaari.
Aikoi orjiksi kansani tehdä,
minut itseni halusi tappa.”
Tjuštjan sanat saattoi nyt ymmärtää,
ne osuivatkin Kitajn sydämeen.
Kitaj meni pöydästä Tjuštjan luo,
tarttui häntä sormista käsillään,
kasvojansa suuteli kolmasti,
surullisen sydämen lämmitti.
Palvelijansa Kitaj kutsui luo:
”Tämän ersäläisten maiden tsaarin,
tämän Mokša-joen varren ruhtinaan
te auringonnousuun kuljettakaa.
Näyttäkää hälle sellainen paikka,
missä metsä taivasta koskettaa,
silkkiset tuomet viheriövät,
pellot aaltoilevat niin kuin meri.”
Sille paikalle Tjuštjan veivätkin,
ja nuo maat he hänelle näyttivät.
Idän seutuihin he hajaantuivat
ja meren suurille saarillekin.
Nytkin siellä ne ersät elävät,
eivät koe mokšatkaan murheita.

Muinaista maataan vain muistelevat,
orpojen ersien vuoksi surevat.

Vihollisten aika

Yhdestoista kertomus

Kiljava

Voi, korkealla sorsat lentävät,
vielä ylempänä villihanhet!
Mihin, mihin syömään laskeutuvat?
Mihin, mihin juomaan laskeutuvat?
Niitylle ne syömään laskeutuvat,
maanpinnalle juomaan laskeutuvat...
Niin kaunis, kaunis on nyt synnyinmaa,
niin hyvä, hyvä on Maaemonen!
Kolmeen suuntaan se kauas ulottui,
kolmelle puolelle kauas venyi.
Auringonnoususta laskuun asti
levisivät metsät, vehreät pellot.
Kolmisenkymmentä vankkaa metsää,
nelisenkymmentä peltoa leviää,
vielä enemmän jokia virtaa.
Kaksikymmentä suurta jokea,
kolmesataakin ehkä on muita.
Voi, kaunis, kaunis on Ersien maa!
Voi, hyvä, hyvä on Maaemonen!
Taivaan laella kiurut laulavat,
koivikoissa satakielten liverrys,
kyyhkyset kylissä lentelevät.
Mutta kaikki kaunis nyt synkistyi,
apeaksi kävi ympäristö.
Maaemoon vihollinen nojautuu,
vihollisia, basurmaneja
on nyt tulossa joka suunnalta.
Ovat jättäneet kolme seutuaan,
ovat riistäneet metsät, peltonsa.
Onneton onkin nyt syntymämaa,
ihan orpo on nyt Maaemonen.
Nyt ei maalla Tjuštja-pelastajaa,

ei kansalla Tjuštja-varjelijaa.
Auringonnousuun ersät katsovat –
idässä nyt on päivä pilvinen,
idän suunta pilvien peittämä,
idästä viholliset tulossa,
idästä pečenegit tulossa.
Mokšat katsovat auringonlaskuun,
lännestä tulossa pečenegit,
lännestä tulevat pimeyden voimat.
Taivaan laella lentää korppiparvi,
varikset kirkuvat puunlatvoissa.
Mihin nyt Maa menee – huolissansa,
mihin nyt Maa kulkee – suruissansa.
Kuka näki sen huolehtimisen?
Kuka huomasi sen suremisen?
LuojaJumala näki ylhäältä,
LuojaJumala sieltä huomasi.
Kun Luoja näki – alkoi kysellä,
kun Hän huomasi – alkoi puhella:
”Miksi kovin huolehdit, synnyinmaa?
Miksi kovin murehdit, Maaemo?”
”Siksi huolehdin, LuojaJumala,
siksi murehdin, LuojaJumala,
ylhällä minut sai tulen palo,
alhaalla minut sai veden virta.
Taas sammui, Luoja, kirkas aurinko,
taas hävisi, Jumala, kuu, tähdet.
Kahtia jakautui suku, kansani,
kaksi osaa niin siitä muodostui.
Minä jäin, Luoja, vaille tsaaria,
kärsivä kansa vaille päämiestä.
Ersät eivät nyt elä yhdessä,
eivät toimi yksimielisinä.
Joka kylässä omat tapansa,
joka paikassa omat asenteet.”
”Älä huolehdi, sinä, Maaemo,
älä noin murehdi tämän vuoksi.
Hyvin siemenin ersät syntyivät,
vahvasta rungosta korsia kasvoi,

päänsä kirkastui Luojan järjellä.
Siksi tulessa eivät korvennu,
eikä vesi juurillensa tulvi,
silmät vahingossakaan sokeudu.
Kuin sairaudet ne ajat menevät,
perästä toiset ajat tulevat.
Millainen, Maaemo, on kansasi,
sellainen juuri on sen onnikin.
Ersän kansalla onni ersien,
Mokšan kansalla onni mokšien.”

Huolehtimasta Maa nyt lopetti,
murehtimasta Maa nyt lakkasi.
Vaikka vailla Tjuštjaa, rikkautta,
vaikka vailla Tjuštjaa, onneansa,
edelleen omaa tietään, polkuaan
elämä kulki, jätti jälkensä.
Suran rannalla, mäntymetsässä,
Penzaj-kylässä eli Kiljava –
tyttölapsi, kaunista kauniimpi,
pajaritar parempaa parempi:
kuin nouseva aurinko kasvonsa,
kuin täysikuu valkea vartensa,
tuomen kukkia kirkkaat silmänsä,
pääskysen siivet silmäkulmansa.
Kun kotiin menee, kodin valaisee,
kun ulos tulee, pihan valaisee.
Kiljava pystyi töitä tekemään,
mielellään keskittyi olennaiseen.
Kutoi palttinaa lunta valkeempaa,
tuulen henkäystä keveämpää;
pui riihessä syksyllä ruislyhteet –
kerran pari iski – kolme puutaa,
kolmasti iski – seitsemän puutaa.
Tässä hän oli niin hyvä tyttö,
tässä niin mainio pajaritar.
Vain yhdessä suhteessa onneton,
hän oli nimittäin orpo tyttö:
oli kuollut jo armas isänsä,

isänsä jälkeen rakas äitinsä.
Yksinänsä eleli Kiljava,
aika kului tyhjässä talossa.
Kauanko lienee hän näin elänyt –
pian täytti kaksikymmentä vuotta.
Ei kokenut tuolloin loukkauksia,
kertaakaan ei kuullut kirouksia.
Kylässähän häntä rakastettiin,
pojatkin häntä kunnioittivat.
Ketä hän lämpimästi katseli,
sen sielussa lauloi satakieli.
Ketä hän ei huomannut katsoa,
sen sydämessä käki valitti.
Kiljava tuolloin ei ajatellut
miehen valintaa, miniän eloa.
Kaikki olivat hänelle ystäviä.
Ystäviään ei tyttö moittinut,
ei paha sana suusta päästänyt.
Yhdessä he aukeaa kulkivat,
yön ympäri lauluja lauloivat.
Tällainen oli laulu Kiljavan:

”Enpä olisi tullut tytöksi,
en olisi tullut emännäksi.
Olsinpa syntynyt mehiläisemoksi,
olsinpa kasvanut kaanittareksi.
Mihin haluni, sinne lentäisin,
mihin mieleni, sinne menisin.
Mihin, mihin lentäisinkään?
Mihin, mihin menisinkään?
Suurelle pellolle lentäisin,
suurelle pellolle menisin.
Mihin, mihin laskeutuisin?
Mihin, mihin levähtämään?
Ensimmäiseen ruohon korteen,
ensimmäiseen kukan nuppuun.
Siinä minä kuuntelisin,
kuinka vilja helähtelee,
siinä minä katselisin,

kuinka vilja kasvaa, kypsy!
Jos siellä rumaa olisi,
jos siellä pahaa olisi –
pois lähtisinkin, lentäisin,
pois menisinkin, lentäisin –
pimeään metsään lentäisin,
metsän keskelle menisin.
Mihin, mihin lentäisinkään?
Mihin, mihin laskeutuisin?
Metsän ensimmäiseen puuhun,
metsän puuhun oksan päälle.
Jos katselisin, näkisin,
mitkä linnut livertävät;
jos kuuntelisin, kuulisin,
millaiset käet kukkuvat.
Jos se ei sovi minulle,
jos se on paha minulle –
lentoon nousisin, lähtisin,
lentoon nousisin, menisin.
Mihin, mihin lentäisinkään?
Mihin, mihin menisinkään?
Kylän laidalle lentäisin,
reunapylväällä lepäisin.
Siinä katsoisin, näkisin,
millainen kansa kuljeksi,
mihin se menee, kiiruhtaa.

Jos ei siellä kovin hyvää,
jos ei kovin kaunistakaan –
lentoon nousisin, lähtisin,
lentoon nousisin, menisin.
Mihin, mihin lentäisinkään?
Mihin, mihin menisinkään?
Pečenegien luo menisin,
vihollisten luo lentäisin.
Jospa tarkkaisin, näkisin,
mitä syövät pečenegit,
mitä juovat viholliset.
Ne syövät hevosen lihaa,

juovat hevosen maitoa.
Voimani he näin myös syövät,
vahvuuteni näin myös juovat.
Havisten lentoon lähtisin,
pečenegin otsaan istuen
otsaan piikin työntäisinkin,
sydämeen piikin painaisin,
pečenegien päät murskaisin...”

Tyttö valmistautui, metsään lähti.
Kulki, haki makeaa mansikkaa.
Hän poimii, hän kerää mansikoita,
kumpaankin käteen saa kopan täyteen.
Kuuntelee – vahva tuuli kohosi,
kuulee – metsään puhalsi vihuri,
joka maahan paksut puut taivuttaa.
Katsoi taivaalle – taivas ylhäällä
pilven peittämä, tullut synkäksi.
Ukkosen jyrinää, salamoita.
Mustat korpit idästä lentävät,
varikset taas lännestä matkaavat.
”Pirunen -pahus jälleen raivostui!”
pelästynyt Kiljava kirkaisi.
”Se ilkimys varmaan maan altakin
tulee kiusaamaan ersäläisiä!..”

Kiljava metsästä juoksee pakoon,
ei tiedä, mihin voi piiloutua.
Kun synnyinkyläänsä sitten saapui,
omaan kotiinsa halusi mennä –
katsoo – kylää tulenliekki kulkee,
sen talot palavat kuin nuotiot,
niiden lattiat kuolleiden peitossa.
Raivoisat viholliset juoksussa.
Pečenegit pilkkaavat ersiä,
miekoin, tulella kuoloon ajavat.

Mitä Kiljava voi tehdä, mihin
lähteä, paeta tai kätkeytyä?

Aikoi rotkon pohjaan kätkeytyä –
pohjalla ihmisveri virtasi.
Aikoi takaisin metsään palata –
karhut, sudet siellä raivosivat.
Aikoi muuttua pikkukyyhkyksi
ja lentää, kiivetä taivaan laelle –
taivas on täynnä mustia korppeja,
taivas korppipilvien peitossa.
Hän aikoi Sura-joelle mennä –
Suraemo joella häneen tarttuu,
tekee hänet omaksi orjakseen.
Sura-joella kasvoi haapapuu.
Haapapuun alle istui Kiljava,
oksain, lehtien sekaan kätkeytyi.
Vaan sieltäkin hänet pečenegit
löysivät, sieltä häneen tarttuivat.
”Älkää tappako!” sanoi päällikkö,
”Älkää kiusatko kaunista tyttöä.
Vahvaan köyteen hellästi sitokaa,
rattaisiin ruoholle asettakaa.
Hämpä on kaunis lahja kaanille,
ei päämiehemme meitä unohda!..”

Palasivat Suran tuolle puolen,
takaisin, itään päin, nyt lähtivät.
Kauan kulkivat peltojen poikki,
kauaksi ajoivat tuomikoissa –
illan tullen kohtasivat kaanin,
jolle luvattiin antaa Kiljava.
”Iloitsen, hyvä oli hyökkäys!
Olen onnekas, vien ison lahjan!
Ilomielin kaani vastaan ottaa,
näkee tytön – ja päänsä menettää...”,
mietti hiljaa tataaripäällikkö,
joka hyökkäsi Penzajn kyläänkin.
Kaanille kyllä sanoi hymyillen:
”Toin, suuri kaani, lahjan sellaisen,
jollaista et unessakaan nähnyt!”
”No, näytävä, millainen se lahja.

Tutkin, mitä minulla ei ole.”
”Katsos!” hän nosti sen paksun huovan,
näytti köydellä sidotun tytön.
Kun kaani sitten näki Kiljavan –
hän hämmentyi, ilostuen meni luo.
”Itse kauneus tuotu rattaissa!
Itse kauneus kuormaan sidottu!
Seitsemän vaimoa haaremissani,
kauneimmat naiset ne maailmassa.
Mutta heidän kauneutensa tässä –
kuin kuun valo auringon valossa.
Kuin kaksi tähteä kirkkaat silmänsä,
niin kuin rusko punainen kasvonsa,
on vartensa kuin koivu valkea...
Sanoin kuvaamaton!” sanoi kaani.
”Lahjasi, päämies, minua miellyttää,
nyt suuren aurajuhlan järjestän,
kolme päivää käsken teidän juhlia.
Minkä syödä voi – lihaa ottakaa,
minkä juoda voi – juokaa kumissia⁷.
Täyttäkää, tataarit, nyt vatsanne.
Laulut laulakaa, vuokseni rukoilkaa,
elinaikaa minulle toivokaa.”

Petšenegit istuivat lepäämään,
aurajuhlaa alkoivat valmistaa.
He juovat ja tataarit laulavat,
nogait syövät, viholliset tanssivat.
Äänet kaikuvat kymmenen virstaa,
laulut kuuluvat kymmenen virstaa.
Siitä laulusta ruohot taipuivat,
siitä mustaan pilveen taivas peittyi.
Puoliyöhön joivat pečenegit,
humalassa tanssivat, lauloivat,
niin kauan kuin pysyivät pystyssä.
Lopulta viholliset tyyntyivät.
Meteli loppui, joukko nukahti.

---

⁷ Alkoholipitoinen juoma, jota Itä-Venäjän ja Keski-Aasian paimentolaiskansat tekevät hevosen, aasin tai kameelin maidosta.

Kuin sikalauma he jo nukkuvat.
Kuorsaavat avosuin, unia nähden.
Ainoastaan kaani ei nukkunut.
Hermoili, odotti, koska teltaan
tulee ersätär, uusi vaimonsa.
Yksi ajatus vain kiukkuisesti
painoi sydäntään, pisti kuin piikki:
jos se tyttönen kovin ylpistyy,
ei kenties puolisoonsa tyydykään,
silloin sammuu ilo sydäimestä,
se sammuttaa rakkauden tulenkin.
Vasta kun hän lähetti Kiljavaa
hakemaan, viemään teltaan nukkumaan,
hän sai mielensä taas iloiseksi;
tyttö oli vailla kopeutta.
Silmänsä taas loistivat kuin tähdet,
keimailevina yön pimeydessä.
”Onnensa suhteen hän ei valita,
ylpeä tyttö ei koekaan olla,
vaikka nuori, ei ole typerä:
ymmärtää, kenen käsiin hän joutui”,
mietti kaani ja kuin villi karhu
hän tallusteli Kiljavaa vastaan.
Takanansa kolmella puolella
oli nuoria – kolme vartijaa.
Hän naurahti ja sanoi hymyillen,
hiljaisesti, nuorelle orjalleen:
”Tänään tulet minulle vaimoksi,
nukkumaan kanssani koko yöksi.”
”Tulen, kaani, enkä vastustele,
mutta pyydän: pois häädä orjasi,
jotta kahden kesken voimme jäädä.
En löydä sijaa häpeälleni.”

Heilautti kättään kaani, ja orjat,
kuin tyhjiin, katosivat teltasta.
Kiljava kiirehtimättä, hiljaa,
kuin jotakin syvästi harkiten,
kirjopaitoja alkoi riisua,

alkoi valmistua yötä viettämään.
Kaani vaikenee, häntä odottaa:
onko kaunotar kanssaan nukkuva –
SuurenLuoja-äidin lapsi – ersätär,
ja syleileekö käsin pehmoisin,
suuteleeko hienoine huulineen.
Kiljava nopeaan riisui, heitti
lattialle upeat vaatteensa.
Polvistui, makuulle kaanin viereen –
kaunotar – kuin itse Vesiemo.
Vaieten syleili vihollista,
puristikin hentoine käsineen
niin lujasti – että tuo läkähtyi.
Vihollinen nytkähti ja kuoli,
sanaa sanomatta, kiusaaja tyyntyi.
Ei ehtinyt kirkaista orjille,
ei aikaa armeijaa kokoon saada.

Kiljava on teltassa, odottaa,
koska kaanin orjat maata menevät.
Nyt armeijan takana kedolla
nälkäiset sudet, ketut ulvovat.
Ne tuntevat maukkaan ruuan tuoksun.
Taivaalla tähtien välkkeen väliä
Suran tuolta puolen on uinut kuu.
Ersäin maasta se lensi suruilta
orpoa Kiljavaa varjelemaan.
Vihollisarmeijaan laski varjot,
käski sen kuin kuolleena nukkua.
Vihdoinkin orjat maata menivät.
Nyt Kiljava kauniisti pukeutui.
Hän otti kaanin käyrän miekankin.
Lähti teltasta, katsoi ympäri.
Juopunut joukko nukkui tyyneesti,
kovasti kuorsasi, suut avoinna.
”Juokaa, pečenegit, naimistani,
laulakaa, viholliset, onneani,
laulaen tanssikaa, orjuuttani,
juopukaa jo punaverestäni,

nyt kaikki kuolkaa murheeni vuoksi!
Mustaan vereenne jo menehtykää!”

Kiljava kaanin miekan tempaisi,
alkoi sillä vihollisia lyödä,
niin kuin puimatantereella puida
ruis-, vehnä- ja kauralyhteitäkin.
Kerran huitaisee – kolme päätä pois,
kahdesti – seitsemän päätä repii.
Aamunkoittoon hän levähtämättä
yhä raatoi, voimansa menetti.
Puolet pečenegeistä murskasi.
Vikkelästi teki tehtävänsä,
tahtoi päättää sen aamuun mennessä.
Mutta mieltään se ei tyydyttänyt.
Suuri työ vie hyvin paljon voimaa.
Pian hän väsyi, kätensä höltyivät.
Kaanin käyrä miekka jo tylsistyi.
Kerran huiskaa – surmaa pečenegin,
kahdesti – kaksi vihollistakin.
Yökin jo kuluu: pian taivaalle
nousee aurinko, nogait heräävät.
Kiljava peloissaan ympärilleen
katsoo, eteensä, taaksensa katsoo,
katsoo yhteen suuntaan ja toiseenkin,
näkee: se päällikkö on herännyt,
ken hänet otti sotavangiksi.
Se vihamies avasi silmänsä,
kuin koira katseli – ja hämmentyi.
Sydän melkein lopetti sykkeensä:
armeija puoliksi tapettuna.
”Hän tappaa meidät!” alkoi kirkua,
”nuori tyttö murhaa meidät kaikki!
Nouskaa, pečenegit jaloillenne,
avatkaa silmät, pelastautukaa!”
Pečenegit unesta heräten
raivoissaan miekkoihinsa tarttuivat.
”Älkää tappako tyttöä, kaanin
murhaaja on kiinni otettava!”

huusi päällikkö ääni vavisten.
”Mitä hänelle teemme? Ehdotan:
Hartioista kätensä leikkaamme,
hänet täältä hädämme pellolle,
omaa kuolemaa siellä kuolemaan,
oma tuhonsa siellä kokemaan.”
Piirittivät neljään suuntaan tytön,
ympäröivät niin kuin suden pesään.
Joka vihamies pyrkii tarttumaan,
tahtoo rohkealta siinä näyttää.
Kiljava – vai itse Maaemonen,
joka pelastamaan Maansa nousi? –
kaanin miekalla hakkaa vihollisen,
kuin ruohon viikatteella niittäisi.
Työnsä tekee aina taitavasti,
hiljaa, kiusattujen ersäin vuoksi.
Mietti päällikkö: ei riitä voimat
tyttöön tarttua, köyteen kietoa.
Heidän joukossaan ei ole sitä,
joka olisi häntä vahvempi.
Koko armeijan tuo tyttö tappaa,
kaikki pečenegit hän hakkaisi.
Pitää itse mennä häntä vastaan.
Hän raivostui, pahoin pelottelee:
”Hakkaan sinut palasiksi, tyttö!
Sudelle annan kauniin vartesi,
miekan kärkeen pistän sydämesi,
valkean pääsi nostan talikkoon.”
”Et voi ottaa päätäni, varttani!
Ei sinulle niitä luvattukaan!”
”Tule lähelle!” karjui päällikkö.
”Tosi miehen voimat näytän sulle!”
Nyt Kiljava kohotti miekkansa,
huitaisi – kerskurin kahtia iski.
Kun muut viholliset sen näkivät,
niin säikähtivät – melkein huurtuivat.
”Tuhoudumme kaikin, pečenegit,
tuo ersätär meidät kaikki tappaa”,
he karjuvat, kirkuvat, itkevät.

”Kuinka nyt itsemme pelastamme?
Kuoleman kädestä vapaudumme?”
”Ottakaa kaikin jousipyssynne
ja ampukaa nuolella tyttöä.”
Nuolipilvet kuin mehiläisparvet
viheltäin lensivät Kiljavaa päin.
Alkoivat häntä pahoin pistellä.
Mutta nytkin tuo iso ersätär
pysyy vahvasti jalkainsa päällä.
Hän veti nuolet vartalostansa,
ja heitti taas vihollisen päälle.
Omista nuolistaan ne kuolevat,
enemmän vain alkoivat hermoilla.
”Kaikki me täällä nyt tuhoudumme,
pannaan vain makuulle villiin peltoon.
Se tyttö on – ersäin jumalatar.
Laskeutui taivaalta vihan kostoon.
Ersien vuoksi hän meidät surmaa,
syyllisten vuoksi hän meidät murhaa.”
”Voi, pečenegit, pelastautukaa!
Paetkaa, te tataarit, juoskaa pois!”

Miekkansa pečenegit heittävät –
pakenevat, juoksevat hurjasti.

Kiljava katsoi tarkkaan – jähmettyi:
pelto vihollisen verta tulvii,
horisonttiin vainajia levällään.
Vilja tässä lakkaa kasvamasta,
kukat eivät keväällä avaudu.
Tämän maan nokkoset vain valtaavat,
ruosteen väri peittää sen kokonaan.
Kiljava miekan taittoi kahtia
ja kuolleen kaanin pani vierelleen.
”Naimisesi, kaani, oli leikkiä,
kumissin juonti, lihan syöntikin...
Etsit mainion suden onnea,
löysit ilkeän miehen kuoleman!”
tämän kaanille sanoi ja lähti

länteen ersäläisten synnyinmaahan.
Missä kulkee, siellä kompastelee,
missä kävelee, siellä kaatuilee.
Kaukana ersän kansan tienoilla –
seitsemällä pitkällä pellolla,
kolmen tumman metsän tuolla puolen.

Kolme päivää ja iltaa Kiljava
kulki Penzajn kylään, synnyinkotiin.
Siihen mistä kulki, vuosi vertaan.
Hänet jättivät hänen voimansa.
Sumentuivat jo kirkkaat silmänsä,
päättään pyörrytti, häntä huimasi.
Hän kaatui Sura-joen rannassa,
kevään kukkaseksi vaipui maahan.
Penzajn kylään ei hän saapunutkaan.

Toisen päivän aamun valjetessa
ersät löysivät kuolleen Kiljavan.
Koko kylä itkee kuolinitkua.
Penzajn ersät alkoivat pohtia:
häntä itkettiin, hänet haudattiin.
Kolmen päivän päästä haudallansa
kasvoi ihmepeuu – koivu valkea.
Se hitaasti heilutti oksiaan,
kuiski hiljalleen pikkulehtineen,
helisti suruissaan korujansa.
Se puu oli kuin tyttö, sanottiin
Kiljavan lähteneen haudastansa.
”Kuinka tätä puuta nimitämme,
millaisen nimen sille panemme?”
Kiljavaksi puuta nimitettiin,
Kiljavan nimi sille annettiin.
Nykyäänkin siellä se puu kasvaa,
Suran rannassa helkkää, kahisee.
Kuulemma yksin laulaja laulaa,
kuulemma itkee ja niin valittaa.
Suran rantaa kulkee nyt ihminen,
peltoa vaeltaa nyt nuorimies.

Se nuori näki valkean koivun,
ihmepuun se mies siellä huomasi.
Hoikkia oksia mies hakkasi,
laulavan kajgan⁸ niistä valmisti.
Missä kulkeekaan se mies, hän soittaa,
missä vaeltaakaan mies, hän laulaa.
Kajga puhuu Kiljavan äänellä:
”Korppiparvet lentävät taivaalla,
vihollinen kulkee ersäin maalla...”

Ersät kuulivat sen kajgan äänen –
orvon Kiljavan laulun tuntevat.
Kostuttavat hautansa kyynelin,
kuolinitkun alkavat suruissaan.
Puroina kyyneleensä virtaavat,
leviävät saroille, pelloille.
”Oi, oi, oi, voi, voi, orpo Kiljava!
Oi, oi, oi, voi, voi, tyttö onneton!
Miksi apea auringonlasku?
Miksi se on kuin nuotio palava?
Voi, auringonvalomme, Kiljava!
Kauneus silmissämme, Kiljava!
Kerro, miksi kuolo sinut otti?
Kerro, miksi tuho sinut löysi?
Musta kuolema lähti vastaasi.
Musta kuolema sinut nappasi,
musta kuolema sinut kuivasi,
kuivuivatkin vaaleat kätesi.
Kuin pajupuun lehdet näivettyivät
kymmenen sormeasi, sormenpäät.

Voi, kauneus silmäimme, Kiljava!
Voi, AurinkoLuojamme, Kiljava!
Meidät pelastaen, meitä varjellen
et, Kiljava, itseäsi säälinyt,
vaan annoit kuolemalle henkesi.
Ja kuoleman kädestä henkemme
otit, Kiljava, hyvään käteesi.

---

⁸ *kajga* on ersien kansallisoitin, jousisoitin.

Illan unta et sinä tuntenut,
päivällä lepoa et kokenut,
vatsaasi täyteen et voinut syödä.
Illalla meille lauluja lauloit,
pehmeään vuoteeseen meidät panit.
Aamulla nousit ensimmäisenä,
kaikuvin äänin herätit meidät.
Kun sitten tuuli nousi, Kiljava,
kun sitten syksyn sateet alkoivat,
meidät siipiesi alle otit,
ja ruumiillasi meitä lämmitit.

Voi, meidänkin onnemme, Kiljava!
Voi, meidän orpoutemme, Kiljava!
Kerro, miksi nyt meidät jätitkään,
kerro, miksi meidät tuhoon annoit?
Voi, kuulepa nyt meidän äänemme,
voi, otapa se kahteen korvaasi!
Tule, ja'a se kansasi kanssa.
Kaikki kyyneleitä vuodattavat,
sinutta kuin orpo käki kukkuen.
Kyyneleet päällesi putoavat,
kuin kynttilät ne hiljaa loistavat.
Jätit, Kiljava, kyläyhteisön.
Kuin koivut me itkemme kyyneliä,
kuin sadetta niitä tiputamme –
kansamme on hädissään vuoksesi,
kuolinitkua ersät itkevät.
Kuoloon saakka sinua emme näe,
hyvää kestitystä emme löydä,
lempeitä hyväilyjäkään tunne;
niin kauan kuin maan päällä elämme,
mielihyvin sinua muistamme.
Voimasikin tuulen matkaan päästit,
tähtesikin taivaalta putosi,
piiloutui metsään AurinkoLuoja...

On maalla kolme kulmaa, Kiljava,
joka kulmassa – pylväs kultainen.

Pylväiden päällä käet kukkuvat,
pylväiden päällä linnut istuvat.
Ne kaikki linnut – sisaruksia,
niillä sama äiti, sama isä.
Vaan eivät ystäviä sisarukset,
yksimielisinä eivät elä,
vastatusten eivät tule, kulje.
Mekin sellaisia, orpo Kiljava:
jostain syystä emme ystäviä,
emme elä yksimielisinä...

Kiljava, vihollisen surmaaja,
vihollisinaan hengen ottaja!
Älä säikähdä meidän ääntämme,
älä säpsähdä itkun sanoja.
Aamuruskossa tänään nousimme,
käsiimme kuivan halon otimme.
Nyt me kuljemme kyljen välistä,
ulos lähdemme, sisään astumme –
et ole nyt, Kiljava, kanssamme.
Kahta kättämme me paukautimme,
kymmentä sorneamme väänsimme,
taas aloimme itkuvirttä itkeä.
Kuulemme – kirkuu Jurtaemokin,
huomaamme – parkuu Kotiemokin.
Ei enää, kelle kodin lämmittää...

Kun aikansa ovat kuluttaneet,
kuolevat kaikki isovanhemmat.
Kiljava, väärään aikaan kuolitkin,
ennen aikaasi sinä tuhouduit.
Nyt sinut ympäröimme, Kiljava,
hautasi ympäritse kuljemme.
Mihin jalkamme me nyt poljemme,
mistä kohdasta me nyt kuljemme,
siihen kultapylvään pystytämme,
kuparijohdon siihen vedämme.
Mihin jätämme me virsun jäljet,
siihen kylvämme kukat, mansikat.

Kuljemme yhden tarhan ympäri –
siihen istutamme sypressipuun,
tulkoon sinulle hyvin kaunis puu;
jalkopäähäsi sitten nousemme –
istutamme punaisia vadelmia,
vuoden mittaan kolmasti kukkikoot,
kolmasti vadelmat kypsyköötkin.
Ensimmäiset vadelmat olkootkin
jo kuuden viikon muistojuhliisi;
toiset vadelmat olkootkin sitten
puolen vuoden suureen muistojuhlaan;
ja kolmannet vadelmat olkootkin
kolmen vuoden muistojuhlan viettoon.
Kun me asetumme pääpuoleesi –
istutammekin omenapuusi:
vuoden mittaan kolmasti kukkikoon,
kolmasti omenat kypsyköötkin.
Ensimmäiset omenat olkootkin
jo kuuden viikon muistojuhliisi;
toiset omenat olkootkin sitten
puolen vuoden suureen muistojuhlaan;
ja kolmannet omenat olkootkin
kolmen vuoden muistojuhlan viettoon.
Siksi joka puolelta piirittäin,
ympäritsesi kaikki kuljimme –
jott’ei murehtisi sydämesi...

Meitä katselit, meidät huomasit,
meidät huomasit, panit merkille:
musta huivi sidottu päähämme,
kyyneleiset liinat käsissämme.
Voi, Tuonelaa, Kiljaj, kulkeissasi,
pimeää metsää kiiruhtaissasi,
meren yli, Kiljaj, mennessäsi,
sen sillaksi itsellesi asetat.
Kansallemme sanasi kerromme,
taas, Kiljava, sinua neuvomme.
Ehkä peityt vihreään homeeseen,
keltaiseen hiekkaan ehkä leviät,

tai hämähäkin verkkoon sotkeudut.
Lähde aamun koitteessa, Kiljava,
lämpimällä vedellä peseydy,
kuivaa kasvosi valkoliinalla...

Voi, kuulepa, Kiljava, sanamme,
auringonnousuun katso, omamme, –
myrsky nousee auringonnoususta,
kyläyhteisöä se vahingoittaa.
Se liikkuu auringon suuntaan, katso –
vahva sade sieltä on tulossa –
koko kylässä kuumat kyyneleet.
Katso auringonlaskuun, omamme,
synkät pilvet sieltä kohoavat,
kyläyhteisössä suuri suru...

Mitkä sanat sinulle sanoimme,
mitkä sanat sinulle lausuimme –
valkoliinaan, Kiljava, sido ne,
kourassasi pidä ne tarkasti.
Jos kysyvät sinulta Tuonelassa –
pidäpä sanamme mielessäsi
varjelijana, pelastajana,
sielun, sydämen kasvattajana...

Voi, pudotkaa, kyyneleet, sateena!
Suruisat sydämet, valittakaa!
Maaemon voimat te herättäkää,
ja taivaan Jumala unestansa!..”

Seitsemän päivää, seitsemän yötä
ersät Kiljavaa surren itkivät.
Lopulta vartensa oikaisivat,
valkeat päänsä ylös nostivat.
Jälleen ersät ersiksi muuttuivat,
koettavat olla Tjuštjan ihmisiä.
Eivät halua orjiksi päätyä,
vihollisen eessä niskaa painaa.

Kahdestoista kertomus

Narčatka

Pečenegit, hurjat viholliset,
Mokša-jokea tänne saapuivat
elämän kirkkauden nappaamaan,
taloista tuletkin sammuttamaan.
Kuin karvakakarat, pirun pennut,
alkoivat Maaemo kiusata,
joka on Jumalan taivaan alla
rakastettavin, kaunein ja paras
niin vihreiden tuomiensa vuoksi,
niin leveiden peltojensa vuoksi,
niin rauhallisen luonteensa vuoksi,
niin lempeän sydämensä vuoksi.
Nyt onkin Maaemo niin murheissaan,
kyyneleitä purona vuodattaa.

Voi, ersät, Volgan varren ihmiset!
Voi, mokšat, ersät Mokša-joelta!
Kaikkein rakkaimmat Ange-emolle,
LuojaJumalalle läheisimmät.
Nyt tuho köyttää jalat, kätenne,
paha kurkottaa joka suunnalta.
Katsokaa, ersät, Mokša-joelle,
silmäilkää, mokšat, joen tuolle puolen.
Mokšan rannalta, vuoren laelta
mikä kumma näkyy niin kauaksi?
Mikä kumma hohtaa valkoisena?
Joella hohtaa talo valkoinen,
talo näkyy tuon vuoren laelta.
Siinä talossa elää Narčatka –
Mokša-joen varren ruhtinatar,
tuo mordvalaisten maiden kaanitar.
Hän on mitä parhain ruhtinatar,

hän on mitä kauneinkin kaanitar.
Missä suhteessa hyvä, kauniskin?
Maan päällä hän on kaikkein varakkain,
taivaan alla hän on kaikkein rikkain:
kolmekymmentä leveää peltoa,
kolmekymmentä mäntymetsiään,
niissä seitsemän mehiläistarhaa.
Talon takana kolme pihaakin.
Vahvoin hirsin pihat päällystetty,
sileät laudat pantu lattiaan,
seiniin hakattu pienet ikkunat.
Niissä pihossa paljon hevosia –
kolmetoista on niitä laumana.
Kaikki hevoset, kaikki eläimet
valkeita, mustia, kyyhkyn väriä.
Vain yksi ori niistä ruunikko,
vain yksi ori punaväriä.
Kaikki ovat komeita, vahvoja.
Kaikkein komein niistä on ruunikko,
kaikkein paras on punavärinen.
Paksu häntä keikkuu kuin kaukalo,
kuin käärme kiemurtaa tuo lihava,
kynttilöinä palavat silmänsä,
kuin salamet keikkuvat korvansa,
kuin hopeakulhot kavionsa,
niskan hiukset kuin silkkikääröjä.
Survotulla speltillä ruokitaan,
lähteen vedellä sitä juotetaan.
Sen ruumiin mukaan on ovi tehty,
silmäin mukaan hakattu ikkuna,
jalkain mukaan lattia levitetty.

Narčatka valkeassa talossa,
pöydän ääressä hopeapölkylä.
Sivuillensa vaarit istuutuneet,
voimakkaat orjat nousseet taaksensa.
Narčatka puhuu – he kuuntelevat,
mitä käskee – sen toteuttavat.
Mielellään he häntä kuuntelevat,

kunnioittavat häntä hellästi.
Narčatkan pään päällä rautahäkki,
siinä häkissä on linnunpesä,
häkissä on Kotka istumassa.
Kotkalla terävä rautanokka,
kupariset vahvat lentosiivet,
lasiset, tyynet, keltaiset silmät.
Narčatkaa Kotka aina varjelee
kaikenlaisilta vihollisilta,
pahoilta ihmisiltä, noidilta.

Joka suhteessa Narčatka hyvä,
joka puolelta Narčatka kaunis.
Naisten joukosta hän onkin kaunein:
on varreltaan kuin koivu valkoinen,
on väriltään kuin aamuaurinko.
Pystyy hoitamaan ulkomuotoaan,
taitavasti itsensä pukemaan:
paidoissaan kuudet koruompeleet,
puseroissaan jopa kahdeksatkin,
vyössäänkin on koruompeleita,
rahakorunauha rinnallansa.
Sormensa täynnä ovat sormuksia.
Kauneutensa on kauas näkyvää,
hyvyydestään kuullaan kaukanakin –
seitsemän pellon ja Metsäemon
seitsemän metsän tuolle puolelle.
Suuri, vahva on Narčatkan joukkue,
kaksikymmentä siinä soturia.

Apulaisia tuli Narčatkan luo,
huonoja uutisia toivatkin.
”Ensi hevosesi, ruhtinatar,
se parhain ratsu, punavärinen,
lakkasi juomasta lähteen vettä,
kolmeen päivään ei syö spelttivehnää.”
Nousi pöydästä silloin kaanitar,
talostansa lähti, pihaan meni,
kysyi punaiselta hevoselta:

”Kerro, miksi et spelttivehnää syö,
hyvää parempi ori, ruunikko?
Kerro, miksi et lähteen vettä juo,
kaunista kauniimpikin ruunikko?”
Ihmiskieltä se alkoi puhua:
”Siksi spelttivehnää en voi syödä,
siksi lähteen vettä en voi juoda:
kuuluu niin huonoja uutisia:
Pian saapuu paljon vihollisia,
aiheuttavat suurta vahinkoa:
vankeuteen ne kansasi ottavat,
vuraat kylät tulella polttavat.”
”Älä siksi pelkää, ruunikkoni,
älä huolestukaan, hevoseni,
älä pelästy, matkakumppani.
Kahdenkymmentuhannen joukon
lähetän niitä vastaan ottamaan.
Jousipyssyynsä kauas ampuvat,
salamaa nopeammin lentävät
nuolet, miekat tulta pistävämmät.
Kolmetoista hevosta laumani.
Kun lähtevät ne kaikki juoksemaan –
alkaa maa jalkain alla täristä.
Mieheni nousevat – niin kuin metsä.
Sen läpi karhu, hiiri ei pääse.
Kivitaloni vahvaa vahvempi,
ajasta aikaan se puolustautuu:
ei mene rikki ukkosessakaan,
salamakaan ei voi sitä polttaa.
En pelkää, ori, vihollistakaan,
enkä säiky basurmanejakaan. –
Istun selkääsi ratsain, ruunikko,
alan suuren taistelun kansansa.
Minä Tagaj-kaanin sielun otan,
päänsä leikkaan vahvalla miekalla.”

Narčatka lähti takaisin kotiin,
hopeapölkylle taas istuutui.
Aamunkajastus valkeat kasvonsa,

tähtinä loistavat kirkaat silmät.
Hän huusi neuvojen antajilleen,
kertoi heille vakavat mietteensä:
”Menkää, vaarit, kootkaa ersäläiset,
kutsukaa mokšat, vanhat ja nuoret –
suureen kokoukseen kansa viekää.
Ersät ja mokšat tänne huutakaa.
Alan puhua, tuoda uutisia,
esittää toiveeni, antaa neuvot.”

Hajaantuivat vaarit pitkin maata,
kylät kaikki kulkivat, kiersivät.
Ersät koostivat, kaikki kutsuivat,
huusivat Mokšan rannan mokšatkin,
nuoret, vanhat samaan paikkaan veivät.
Narčatka jälleen kotoaan lähti,
nousi portaille, alkoi puhua
koko kansalle, kokoukselle:
”Huonoja uutisia, ersät, kuuluu,
tuhoisat vuodet, mokšat, tulossa,
paljon surua teidän täytyy kestää.
Ajasta toiseen täällä elimme –
sellaista tuhoa emme nähneet,
jollainen nyt on tulossa tänne.
AurinkoLuoja – tuo sen unohti,
apea kuukaan – ei sekään tiedä,
milloin itkikään Maaemosemme,
kuumat kyyneleet vuosivat päällään.
Vihollinen pelkäsi lähestyä,
päälleen tallata edes yrittää.
Auringonnousuun, ersät, katsokaa,
Sura-joen puoleen suunnatkaa katseet –
savu kohoaa ylös taivaalle,
multainen Maa on pilviin peittynyt.
Siellä surmaa Tagaj ersäläisiä,
kylät polttaa pečenegi-kaani.
Tulee pian tänne, Mokša-joelle,
alkaa vihamies kanssamme taiston.
Missä Tagajin, ersät, kohtaamme?

Vihollisen, mokšat, me surmaamme?
Missä pečenegit me tapamme?”
Yhdet sanovat: ”Mennään pellolle...”
Toiset puhuvat: ”Kaupunkiin kätköön...”

Narčatka tuli takaisin kotiin,
SuurenLuojan uhrin hän aloitti.
Kolmasti tervehti, kumarsikin
korkean taivaan kolmeen ilmansuuntaan.
Syvät tunteensa sitten paljasti
ja kertoi senpäiväiset murheensa.

”Luoja, ersäin Jumala!
Ange, LuojaJumalatar!
Vaikka ootte kaukana,
tuolla puolen haukkojen –
kauas näkee silmänne,
kaukaa kuulee korvanne.
Teillä onkin maan päällä
nimennekin tuntevia,
muistoanne juhliavia,
teiltä apua pyytäviä.
Muistoanne juhliavan
sanat saatte kuullakin:
mitä pyytää, – antakaa,
mitä oottaa, – lähettäkää...

Luoja, ersäin Jumala!
Ange, LuojaJumalatar!
Muistoanne minäkin
juhlin, tuon lahjani,
teitä minä tervehdin,
sanon sanat suustani.
Silminenne katselkaa,
korvinenne kuunnelkaa.
Näitte, mitä teille toin,
mitä pyydän, annatte.
Mitä toin, – te ottakaa,
mitä pyydän, – antakaa!

Ange, LuojaJumalatar!
Luojan rakkaat tyttäret,
Kastargo ja Vezorgo!
Ukkosjumala, Salama,
Maaemo, Vesiemo,
Viljaemo, Metsäemo,
Peltoemo, Humalaemo,
Kardaz-Sjarko, Kotiemo!
Vietän muistojuhlaanne,
kuunnelkaa ja kuulkaakin,
tulkaa, hyvää toivokaa!
Alkaa taistella Narčatka,
vihollista tuhota,
pečenegejä hakata.
Narčatka tyttö nousee
ammuttuna ampumaan,
särjettynä särkeämään,
surmattuna surmaamaan,
purtunakin puremaan,
revittynä repimään –
vihollisen hengen viemään.
Lähetäkää terveyttä,
voimaa, sanat antakaa.
Vihollisen silmistä
meidät verhoin peittäkää,
vihollisen maitse viekää,
palauttakaa terveinä,
tuokaa kotiin takaisin
omaan muistojuhlaanne,
uhrilahjat kantamaan...

Ange, LuojaJumalatar!
Luojan rakkaat tyttäret –
Kastargo ja Vezorgo!
SuurenLuojan läheiset!
Teitä varten keitimme
maukkaan puuron ruukkuihin.
Teitä varten leivoimme

maukkaat mesisämpylät.
Pöytään pinoon panimme,
tervehdimme teitäkin.
Ange, LuojaJumalatar!
Kastargo ja Vezorgo!
SuurenLuojan rakastamat,
ersäin Luojan läheiset!
Hymyyn suunne veditte,
kaunistitte hahmonne.
Kauniisti nyt katselkaa
kattamaamme pöytääkin,
kotiamme, lapsia!
Kaikki ovat polvillaan,
kätet kohotettuina.
Näin ovat nuoret, vanhat,
näin on koko heimomme.

Ange, LuojaJumalatar,
Jumalamme puoliso!
Kastargo ja Vezorgo!
Jumalalle puhukaa,
tutustukaa työhönsä –
Jumalalta pyytäkää
terveyttä ersille,
kirkasta, hyvää onnea!
Mokšalaisille kyselkää
voittoa vihollisesta!
Ersille, mokšille anokaa
pečenegien tuhoa!
Neuvot, tiedot antakaa,
pahan teosta estäkää,
hyvään meidät johtakaa.
Murhe ohi kulkekoon,
Hyvä kotiin astukoon,
juuret, oksat päästäköön,
tuuheaksi levitköön,
kukat, marjat kantakoon!

Ange, LuojaJumalatar!

Kastargo ja Vezorgo!
Mikä liittyy hyvyyteen –
kolminkertaistakaa se,
vahvistakaa reunatkin.
Älköön siitä riittäkö
ilkeille ihmisille.
Mikä liittyy rikkauteen –
rauta-aidoin aidatkaa,
rautapölkyin tukekaa!
Mitä pyydän – antakaa,
ilomielin auttakaa!
Joka ersä olkoonkin
taistelija peloton,
kaikki ersät ja mokšat
Tagaj-kaanin voittajia,
kaikki mokšat olkootkin
pečenegien surmaajia.
Kaksikymmentä tuhatta
kokoontukoot armeijaan,
kaksikymmentä tuhatta
vihollista häätämään...”

Narčatka lähti taas porraspäähän
ja jatkoi taas aiempaa puhettaan:
”Hyvät miehet, minua kuunnelkaa.
Kerron toiveeni, puhun sanani,
mitä pyydätte, se tapahtukoon.
Pellolla vihollisen kohtaamme,
leveään peltoon heidät tapamme.
Menkää miekat hyvin teroittamaan,
varustakaa hyvin jousipyssyt.
Annan aikaa kolme päivää, yötä.
Neljäntenä pellolle lähdemme
taisteluun Tagajn armeijaa vastaan.”

Voi, pelto, pelto, pelto leveä!
Pelto leveä, suurta suurempi!
Mitä jälkiä sillä pellolla?
Mikä savu taivaalle kohoaa?

Pellolla kulkee suuri armeija,
Tagajn pečenegit nyt tulevat.
Niiden edessä juoksee ruunikko,
selässä tyttö ratsastamassa.
Tytön päässä hiukset hajallansa,
riepuihin puettu valkovartalo.
Tyttö sureksii, kuin koivu tippuen,
tyttö itkee, kuin vesi virtaisi.
Se tyttö pelkää omaa isäänsä,
onneton häpeää sukulaista.
”Voi, kuinka voin nyt mennä kaupunkiin?!”
Kuinka näyttäytyä nyt ihmisille?!”
Kasvonsa mustuivat kuin mullaksi,
mustat hiukset taas lumivalkeiksi.
Kun tyttö tuli sisään kaupunkiin,
kokoontuivat hänen ystävänsä,
asettuivat hänen ympärilleen.
Kiusattua ystävää eivät tunne.
Toisetkin kokoontuivat, kysyivät:
”Ken olet, tyttö, mikä nimesi?
Miksi rievuiksi vaatteet muuttuneet?
Miksi hiukset, palmikko levällään?
Miksi mustuneet valkeat kasvosi?
Mistä on ori punavärinen?”
Nämä sanat puhui heille tyttö:
”Lähdin kulkemaan pitkin tuomikkoa,
etsimään tautiin lääkeyrttiä.
Huomaamatta tuli vihollisia,
minut piirittivätkin tataarit,
raivoissaan hyökkäsivät kimppuuni,
kymmenen miekkosta tarttui minuun.
Vikkelät jalkani jo puutuivat,
taitavat käteni jo vaipuivat.
Kiukkuiset koirat minuun tarttuivat,
päällyspaidan repivät päältäni.
Alkoivat keskenään minua jakaa,
alkoivat jo minusta kiistellä:
kelle riitän kauniina tyttönä,
kelle tulen kauniiksi vaimoksi.

Odottamatta ratsu juoksi pois,
myrskynä kiisi vihollisen kimppuun.
Jaloillaan kaikki heti tallasi,
suustansa kolmeen suuntaan heitteli,
sitten heitti minut satulaani,
kuljetti kotiin kuin tuuli hurja.
Sitä viisasta ratsua en tunne,
minua sanotaan Kemaljaksi.”
Niin pelastettu tyttö tunnettiin.

Kun ihmiset uutisen kuulivat,
Kemaljan kanssa Narčatkan luo mentiin.
Ruhtinatar oli ikkunalla.
Mietti, levoton, miksi nyt tytöt
kaupungin keskustaan kokoontuneet.
Kun hänen talonsa luo tulivat,
hänkin meni ulos, porraspäähän.
”Missä olitkaan, rakas ratsuni?
Mitäpä teit pellolla, Kemalja?
Miksi tänne tulitte, ihmiset?
Mitä te minulta tarvitsette?”
kysyi surullisesti kaanitar.
”Pečenegit maahan hyökkäsivät,
Mokšan rannalla on armeijansa!”
ihmiskielellä ruunikko puhui.
”Viholliset minut nappasivat
pellolla, vihreässä laaksossa!”
itkien, kirkuen puhui Kemalja.
”Paljon tuhoa tuovat, Narčatka.
Pirulta on kasvonsa, hahmonsa.”
”On aika meidänkin miekat ottaa
ja mennä pečenegejä vastaan.
Menkää, vaarit, huutakaa armeijaa,
kootkaa yhteen, johtakaa eteenpäin!”
Taas hän palasi kotiin takaisin,
riisui siinä kauniit päällyspaidat,
valmistautui lähtöön rautavaattein.
Ulos lähti, istui ratsun selkään.
Sepä allansa ei sijaa löydä.

Narčatkan päässä loistaa kypärä,
miekka kädessään välkkyy salamaa.
Kahdenkymmenentuhannen joukko
koossa vahvoja nuorukaisia.
Joka ryhmässä hyvä pukari.
Takanaan oli vartijajoukko.
Kahdelle sivulle orjat nousseet.
Kaksisataa miestä vartijoita,
kolmesataa orjaa lähellensä.
”Kolme päivää, yötä jo kuuluivat,
jotka oli aikaa kokoontua.
Nyt aika hevoset satuloida,
koitti päivä miekkoihin tarttua,
ersät, mokšat, jouset täytyy ottaa.
Menkääpä Tagaj-kaania vastaan,
hänen punaista vertaan juottamaan.
Se pistävä käärme, hengen viejä
polkee peltomme, talloo niittymme,
hopeista vettä juo lähteistämme.
Ersät, joko miekat teroititte?
Mokšat, varasittehan kirveitä?
Kaartuvatko jo jousipyssynne?
Älkää pelätkö pečenegejä.
Häätäkää pelko sydämestänne.
Minä teidät johdatan taisteluun.
Saman kuolemankin me kuolemme.”
”Nopeasti johdata, Narčatka!
Me emme pelkää ketään, kaanitar,
pečenegejä, tataarejakaan.
Tuli loimuaa sydämissämme,
nuolet, miekat jo työhön tahtovat.”

Niin Narčatka hevostaan kannusti,
se pystyyn nousi, lähti juoksemaan
suurta peltoa, vehreää laaksoa.
Narčatkan perään lähti armeija.
Se kohosi kuin parvi haukkoja,
joka kuuli kanojen ääniä.
Melkein sata päivää miesten päässä

loistelevat kuparikypärät.
Kuin tuhannet salamet pilvistä –
lohkoivat taivasta miekanterät.
Maa tärähti, kolkosti ulvahti,
pelto vaikeroi, laakso huojatti.

Tagaj-kaani katsoo ersäin suuntaan,
mieltii: ”Ketkä järjettömät tuolla,
typertyivät, kuoloon kiiruhtavat?
Eivät varmaan tunne, metsäläiset,
tataarien voimaa, jota kukaan
maan päällä ei pysty mittaamaan,
ei nyt, ei huomenna, ei muulloinkaan...”
Hän käski: ”Menkää armeijaa vastaan,
pečenegien nuolia tarjotkaa,
köydellä lujaan päänsä sitokaa,
minulle tuokaa, pankaa eteeni.
Tahdon tarkastaa, ken se ihminen.”
”Teemme juuri niin, kuin sinä käsket!”
kymmenen päällikköä lupasi.
”Ersien päällikkö on ruhtinatar,
kaunis nuori nainen, kai sinusta,
Tagaj, rakastettava, mieluinen.
Koko maassa hyviä uutisia
tästä naisesta, Tagaj, kerrotaan.”
”Menkää nopeasti työ tekemään,
ja tuokaa minulle tämä lahja.”

Kirkas päivä muuttui pimeäksi,
vaikka pilviä ei näy taivaalla.
Ilman tuultakin metsä humisi,
maa vaikeroi, huoatti, kylmeni,
ilma läkähtyi pahaan hajuunsa.
Pečenegilauma nousi esiin,
pahuuden voima, pirun koostama.
”Armeija!” kiukuissaan huusi Narčatka.
”Miehet hoi!” ruhtinatar huudahti.
”Luoja Jumala senkin kiroaa,
Luoja tekee sen onnettomaksi,

vihollista ken tänään pelästyy.
Tiukemmin tarttukaa miekkoihinne,
säälimättä lyökää vihollinen.
Ei onnettomuus kuolo taistossa,
vapauden puute kurjaa on, miehet.”
”Narčatka, tuli sydämässämme,
vapaus katselee silmistämme!..”

Kahden myrskyn törmäys ulvoen,
kahden pilven iskukin jyristen –
toistensa kimppuun joukot syöksyivät.
Alkoi vahvojen voimien punnitus,
Kuoleman nälkäisen vatsan täyttö.

Viholliset taitavia, vahvoja,
eivät pelkureita pečenegit,
pystyvät taistoon, vertakin juomaan.
Kaikki he täyttivät Maaemosen.
Kymmentä vastaan on yksi mokša,
kaht'kymmentä vastaan yksi ersä.
Satasen mokšat, ersät surmaavat,
tuhat muuta tulee niiden sijaan.
Kaksisataa ersää pečenegit
surmaavat – ei tule sijallensa
yksikään ersä, ei ainoakaan.
Kolmesataa ersää, mokšaa tataarit
surmaavat – ei tule sijallensa
yksikään ersä, yksikään mokša.
Neljäisataa mokšaa viholliset
surmaavat – ei tule sijallensa
yksikään mokša, ei ainoakaan.
Kuin loputon metsä Tagajn joukko,
kuin metsänkolkka Narčatkan joukko.
Tagajn armeija kasvaa, laajenee,
Narčatkan joukko yhä harvenee.

Narčatka työntyvi vihollisjoukkoon.
Taistelee siinä, hakkaa miekallaan.
Heilauttaa oikeaan – kymmenen tappaa,

heilauttaa vasempaan – kaks’kymment’ tappa.
Joukon läpi teki leveän tien.
Pyrkii päästä Tagaj-kaanin luokse,
tämän suuren pään aikoo hakata.
”Kuulepas, Tagaj, mitä nyt sanon:
Säästä järkeä, pääsi ei kiveä.
Älä turhaan tuhoa tataareja:
lähde siis kanssani taistelemaan!”
”Katsopa, Narčatka, nyt taaksesi,
laske, montako katosi ersiä.
Katsopa sitten vielä eteesi,
laske, montako katosi tataaria.
Sormin voi laskea ersäläiset,
pečenegien laskuun hiukset ei riitä.
Surmaat kaks’tuhatta pečenegiä,
sitten sinäkin yksiksesi jäät.
Järjiltäsi jäät – vankeuteen joudut,
vaimoksi otan – olet onnekas.
Miksi alkaa kanssani kiistellä?
Häpeä pojan äidin kanssa taistella.
Suurempi häpeä voitolla kerskua!”
”Tässä, Tagaj, sinulle lahjani!”
älysi Narčatka, ampui nuolen –
kuin mehiläinen se kaania pisti –
painui hänen oikeaan käteensä.
Pelästyi kaani, kaatui jaloiltaan.
Käski kiukuissaan: ”Teltaan kantakaa,
Narčatka siepatkaa, tuokaa luokseni,
terveenä asettakaa eteeni.
Ylpeä on, huomaa, ruhtinatar.
Pitää korjata hänen luonteensa,
pitää sudesta tehdä jänönen.
Ne asiat opin kauan sitten.”
Karjui kuin karhu: ”Kiinni Narčatka!
Kuulkaa kaikki, tuokaa hänet tänne,
vaikka maan alta vetäkää nainen,
kättäni siihen saakka inhoan,
kunnes naisen verellä pesen sen!..”

Narčatka työntyy vihollisjoukkoon,
pečenegit murtaa kuin ukkonen,
salamoin polttaa, hiiltää tataarit.
Miekallansa heidät hakkaa, surmaa,
ratsunkin jaloilla tappaa, talloo.
Rinnakkain kanssaan kulkee armeija,
vierekkäin menee vartiorykmentti.
Vain pyyhkäisivät pečenegejä,
ne eivät hakata voi miekoillaan,
eivät voi ampua jousillansa.
Rautaviittoihin ersät puettu,
kuparikypärin päät peitetty.
Kuin ukkosen jyrinää äänensä,
salamoita välkkyvät katseensa.
Kaikki he Narčatkaa varjelevat,
vihollisen nuolilta, miekoilta.
Kuin ruohoa niittäisivät – taistonsa,
kuin metsää kaataisivat – taistonsa.

Tagaj-kaani teltassa katselee,
mitenkään hän ei voi nyt ymmärtää:
pečenegien veri virtaa jokena,
tataarien päät kierivät kuin ruukut.
”On kaksisataa pečenegiä
kuolleena jokaista ersää kohden!
On tataarejakin kolmesataa
kuolleena jokaista mokšaa kohden!
Narčtkaa vastaan – koko armeija!
Nyt, orjat, täältä heti lähtekää
polvillanne Luojaa rukoilemaan.
Älköön työttömänä olko Hänkään.
Ersien pistimet Hän katkaiskoon,
miekat ja nuolet tylsistytäköön.
Laskekoon Hän kivistä sadetta,
kohottakoon hiekkaisia pilviä
ja sokaiskoon Narčatkan armeijan.”
Narčatka katsoo levottomana,
mihin aurinko iltalepoon käy.
Musta korppi sieltä lentoon lähti,

armeijan yllä alkoi kieppua.
Siipiään huiskii – tomua nostaa,
miehet ja ratsut niin se sokaisee.
Hiekkaista vettä juo Mokša-joesta,
armeijan päälle sitä valelee.
Narčatkan armeija niin hämmentyi.
Ei käsitä: minkälainen lintu
taivaan korkeudesta surmaa kantaa.
Narčatka tuumii: ”Kaikella loppunsa.“”

Nopeasti kivitaloon meni.
Kotkan hän sieltä haki käsiinsä.
”Villi korppi surmaa armeijaani.
Ihmiset eivät sitä voi voittaa.
Sinun on aika lähteä taistoon.”
Linnun silmistä salama välkkyi,
ikkunasta ulos lintu syöksyi.
Sieppasi korpin, sen pään halkaisi,
sen sulatkin pellolle karisti.
Sitten se jälleen taloon palasi,
rautaiseen häkkiinsä sisään meni.

Narčatka juoksee taas armeijan luo.
Katsoo – ylhäältä kiviä sataa.
Hän rukoilee Jumalaa:
”Voi, SuuriLuojaJumala,
älä heitä kiviä armeijaan.
Sen tavan vuoksi ersät sotivat,
sen tavan vuoksi mokšat kuolevat.
Pirua vastaan me taistelemme,
synnyinmaatamme me puolustamme.
Pysäytä sinä se kivisade,
voimainsa tuntoon armeija saata!”

Tämän pyynnön Jumala kuulikin,
ne sanat sydäntään koskettivat.
”Miksi, Narčatka, näin kauan vaikenit?
Etkö vain hiukkasen tätä ennen
sinä pyytänyt kivisadetta?”

Niin surullinen huuto taivaalta.
”Ei enää kiveäkään taivaassa.
Vihollisen Jumala ne keräsi,
kiukuissaan heitteli teidän päälle.
Jos ette kestä, teidät tappavat.
Kuinka iloitsevat pečenegit.
Hymyillen katsoo kaani sinua.
Odota, vihollisen Luojan luo
menen, kysyn, miksi on suuttunut.”

”Miksi tapat, vihollisten Luoja,
ersäläisiä, mokšalaisille
miksi olet niin kovin suuttunut?
Lähdepä sinä taistoon kanssani!”
”Sanon sinulle, ersäin Jumala,
puhun sinulle, Luoja mokšien:
en pelästy kiukkuisen sanoista.
Kuten tulit, otan sinut vastaan.
Jos tulit taistoon – me taistelemme!
Mutta miksipä tulee taistelu?
Ylpeä Narčatka jäi yksikseen...”

Narčatka juoksee suurta peltoa,
molemmiin puolin pečenegejä,
edestään pois tuulen puhaltamat.
Ukkos jyry taivaasta putoaa.
Kaksi jumalaa salamaa ampuu,
yrittävät voittaa noin toisensa.
Kauan tömistäen taistelivat,
vaan kumpikaan toistaan ei voittanut.

(Nytkin ne jumalat riitelevät,
jos jotenkin toisensa kohtaavat.)

Narčatka saapui armeijansa luo –
kuin veitsi pisti suru sydäntään:
ersät tapettu, nuo mordvalaiset,
rinnakkain kanssaan mokšat kaatuneet.
Milloinkaan he eivät voi herätä,

kuoleman uni ei heitä ja'a.

Yksikseen jäi tuo ruhtinatarkin,
keskelle tataariarmeijoja,
kuin kukkanen karhiaisten sekaan.
Tagaj kysyy Narčatkalta piloillaan:
”Kerro, kuka sinua loukkasi,
miksi tulit niin surulliseksi?
Päätäsi niin riiputat, kaunotar?
Tapa puolet tataariarmeijaa,
peitä pelto tapetuin pečenegein.
Eivät tunteneet ersät pelkoa,
mokšat olivat vahvaa vahvempia –
ylpeydestä sinä heidät tapoit,
tyhmyyttäsi multaan heidät panit.
On aika sinun heittää miekka pois,
nousta jo polvillesi eteeni,
taivuttaa niskasi, pääsi painaen,
pyydellenkin minulta vaatia
viha unohtamaan. Sydämeni
ehkä tyyntyy, heikkenee, pehmenee,
ja unohdan vikasi, Narčatka.
Tahtoisin sinut ottaa vaimoksi.
Sanani kuuntelit, mieti niitä!..”

Sieppasi heti miekan Narčatka.
Huusi: ”Siunaa minut, SuuriLuoja!”,
syöksyi taas vihollisia tappamaan,
alkoi yksinään heitä murhata.
Tataarien päät kuin pyörät kierivät.

Tagaj alkoi miettiä: ”Mitä tehdä?
Kuinka voi voittaa ruhtinattaren?”
Kumartui, maasta jousensa nosti,
varasti mokša-nuolen ja ampui.
Narčatkan käteen se nuoli painui.
Kaanitar silloin miekan pudotti,
kätensä vaipui voimattomana.
”Narčatka, enää et taistelija,

olet vain nainen – heikko ja kaunis!”
kaani hymyilee niin mielissänsä.
”Nyt pelkäämättä häneen tarttukaa,
telttaani kädestä taluttakaa.
Nyt alan kanssansa leikitellä,
rakkauden asioissa telmiä.
Miekatta hän on – niin kuin lintunen,
miekatta hän on – nainen pelkästään!”

Nuolen kädestään veti Narčatka,
lähti matkaan Mokšan tuolle puolen,
Tagaj-kaanille huusi mennessään:
”Maaemosemme täynnä ersiä.
Kaikki innostan, kaikki kokoan,
jälleen kimppuusi, Tagaj, lähetän!”

Meni Narčatka Mokša-joelle,
ajoi hevosen veteen syvälle.
Hevonen ei voinut uida joessa,
ei se päässyt Mokšan tuolle puolen:
Narčatkan kanssa koki vaikeudet,
meni syvälle, veteen upposi.

Nyt elää Narčatka Mokša-joessa.
Toista hyvää aikaa siellä oottaa,
jolloin istuu taas hevosen selkään
ja alkaa taas vihollista häätää
mitä kauneimmasta synnyinmaasta.
Ersät uskovat, mokšat uskovat:
kyllä Narčatka tulee Mokšasta,
käskee heitä: ”Ersät, ylös nouskaa!
Mokšat, tarttukaa jousiin, miekkoihin!”

Kertomus elää ihmismielissä.
Joskus tulee Narčatka joesta,
keskipäivällä vihreään laaksoon.
Kampailee tuuheita hiuksiansa,
katsoo ympärilleen ja puhuukin:
”Uskokaa, ersät, olen elossa,

rukoilen Luojaa, teistä huolehdin.
Odotan aikaa, jolloin kaupunkiin
ruhtinattarena jälleen palaan.
Tehkää miekkoja, kootkaa armeija.
Pian se päivä on – istun satulaan,
alan taiston vapauden puolesta.
Milloinkaan ersä, milloinkaan mokša
ei polvistu vihollisen eessä...”

Kolmastoista kertomus

Arsa

Päivät viikoiksi, viikot kuukausiksi punoutuivat,
kuukausien sepeleestä vuoden vanne solmiutui.
Ersät elävät ilman tsaaria,
aikaa kuluttain ilman kaania.
Raskas taisto pečenegien kanssa,
voimansa ei vastarintaan riitä.
Hurja vihollinen kiusaa heitä,
kulkee kuin nälkäinen susi kyliä.
Juo ihmisverta – alkaa konstailla.
Kuin metsä hakattu, ersät vähenivät.
Kuin heinän niitetyn, voipui vointinsa.
Minne katsovat, sinne juoksevat,
jättävät omat rikkaat kylänsä,
metsiin paeten jokirannoille.
Älykkäimmät, tapain säilyttäjät,
voimakkaimmat, vahvasydämiset
käsi kädessä samaan pyrkivät:
synnyinmaansa tahtovat pelastaa,
vanhat tavat koettavat säilyttää,
Tjuštjan kauden tahtovat elvyttää.

Harmaat vaarit, keinot hallitsevat,
lähtivät kulkemaan metsää, lehtoa,

rotkomaastoa – niitä seutuja,
mihin ei päivä paista, tuuli tunnu,
mihin tulee vain metsäneläimiä.
Pyytävät sukua koolle, yhteen,
suoristamaan käyristyneet selät,
jälleen sytyttämään sydämiinsä
vapauden vuoksi suuren nuotion.
Heräsivät metsät ihmisääniin,
alkoivat ihmiset kokoontua,
yksimielisinä tuumiskella,
kuinka voivat voittaa pečenegit
ja vapauttaa niin sukunsa maan.
Alkoivat ersät yhdessä pohtia –
mistä päällikkö, vahva ruhtinas.
Kokoontuneet huolissaan puhuvat:
”Täytyy, ystävät, löytää nyt tsaari,
kaanitta elämä on huonoa...
Tjuštjan kaltainen täytyy nyt löytää,
järkevä, vahva, myötätuntoinen,
tapain vartija, keinot tunteva,
ersien maan hyvä hallitsija,
kaikkien vihollisten voittaja...”

Kolme vaaria lähetettiin etsimään,
järkevimät ja viekkaimmat ukot.

Ukot kolmasti nyt kumarsivat,
kokouksen eessä kumartuivat.
Rukoilivat kolmeen ilmansuuntaan,
multaisen maankin kolmeen reunaan päin
ja lähtivät kaukaista polkua.
Seitsemän päivää kulkivat metsiä,
rotkoja, vihreää tuomikkoa.
Jokirantoja, vuorten huippuja.
Väsyivät, kaatuivat jaloiltansa.
Istuivat lepäämään, hengähtämään,
kumartuivat juomaan metsän joesta.
Kun tulivat voimiinsa, katsoivat:
eteensä avautui kaunis laakso,

värikkäänä monista kukista.
Vaarit katsovat – sielut hellinä,
suru unohtuu, harmi häviää,
mieleensä elpyy keväinen nuoruus.
Laaksossa näkyy neljä hevosta,
yksi musta, kolme vaaleaa.
Vaaleat hevoset päänsä nostaen
vaareja katsoivat – hirnuivatkin:
ruoho vavahti, metsä humahti,
multainen maa kuin vesi lainehti.
Vaarit pelästyivät, kumoon kaatuen,
ruuhon painoivat jäykät sormensa.
Kuinka kauan näin, eivät tajunneet.
Silloin taivaalta ääni kajahti,
ersäksi puhui sanat hankalat:
”Älkää säikkykö, harmaapartaiset!
Älkää pelätkö, ukot, vanhukset!
Teille onneksi hevoset pantu,
teille avuksi orit annettu.
Niistä ne kolme, jotka vaaleita,
joilla mustia pelkät kaviot,
suitsikaa, satuloikaa – juoksemaan,
kaikkialle ne pian saapuvat.
Sitä hevosta, joka väriltään
nokimusta, sitä älkää viekö.
Ruvetkoon se yksikseen levolle.
Vaaleat teidät sinne ajavat,
mihin teidän täytyykin saapua.
Sillä tiellä on soisia mättäitä,
jokia ylittämättömiä,
korkeita vuoria ja metsiä –
älkää suruissanne masentuko:
vaaleat hevoset pelastajanne,
eivät tuhoon teitä jätä, vaarit.
Eivät pelkää mitään vihollista.
Kuin Luojan lähettämät joutsenet
eivät veteen huku, tuleen pala.
Ne joet, metsät, vuoret ja pellot
lennossa, juosten ohittavatkin.

Tuokaa ne sinne, minne aurinko
kierii, polkuja ette tarvitse.
Sitten kun Volgalle te saavutte,
näette metsässä suuren tammen,
sillä lienee tuhat vuotta ikää.
Siinä tammessa elää nuori mies,
hänen nimensä on Arsa, vaarit.
Pyytäkää, vaarit, häneltä apua:
kutsukaa kansanne johtajaksi,
hallintoon, tapojen vartijaksi.
Hän teitä mielellään kuunteleekin,
harkitsee, mitä te tarvitsette.
Luonteensa on kuin oman äitinne:
myötätuntoinen, toista säälivä.
Hän kykenee mielet tyydyttämään,
ihmisen tunteetkin lämmittämään.
Kuin Luojan lintu rientää auttamaan.
Jos tarvitaan hänen voimiansa,
joita ruumiissaan on loputtomiin,
hän antaa ne kaikkien avuksi
niin helposti kuin lämmön aurinko...”

Hevosten selkään vaarit istuivat,
tarttuivat suitsiin, tietä pitempää
syksyivät itää kohti kiitämään.
Musta hevonen jäi yksikseen,
se kaikkein vahvin ja kaikkein suurin.
Eivät edes huomanneet vanhukset,
kuinka saapuivat metsään Volgalle –
taivaaseen asti, pilviin tökkivään,
ja niin tiheään, ettei mahtunut
varmaan karhukaan läpi kulkemaan.
Harmaat vaarit hevoset jättivät,
lähtivät tammea kohti nousemaan,
josta taivas heille jo kertoikin.
Vaarit katsovat, ihmettelevät:
”Tämän puun alle voi kylän tehdä,
sen runkoon mahtuu talo suurikin,
juuret ulottuvat multamaahan,

taivaan laelle oksat venyneet.
Ei voi kaataa tammea myrskykään,
eivät lohkoa edes salamat.”
Kun vaarit katselivat taaksensa,
näkiivät joen, ymmärsivät: Volga!
Pelästyneinä ukot miettivät:
”Täältä milloinkaan emme pois pääse!”
Silloin se tammi oven avasi,

ovesta tuli mies – nuorukainen.
Ulkonäöltään toisten kaltainen,
mutta silmät kuin tulta palavat.
Ukoille hän kolmasti kumarsi,
hymyllänsä sydämet rauhoitti.
Vaarit tiesivät – edessään Arsa,
tärkeä mies, jota he etsivät:
maan hallitsija, ersäin johtaja,
yhteiselon järjestyksen luoja.
Siksi häntä syvään kumarsivat,
kädet nostivat, siunasivatkin.
Sitten Arsalle oman pyyntönsä
yhteen ääneen kolmin esittivät:
”Arsa, nuorimies, kuule sanamme,
älä meitä jätä onnea paitsi.
Rupea vihollista häätämään,
Maaemoja hellästi pelastamaan.
Itkee, valittaa jo ersien maa,
maan povi murehtii jo sairaana.
Tummaan metsään pakenevat ersät,
päättä pahkaa juoksevat kylistään.
Levottomina sinnekin saapuen,
missä Luojakaan ei heitä näe...”

Arsa tuli jo surulliseksi,
riiputtaa päätään, vaikenee, miettii.
Huolien juovat syvät otsassaan,
kuin elon tiet rypyiksi painuneet.
Mietiskeli Arsa, suoristautui,
isoisäin suuntaan taas kumarsi,

luottamuksen vuoksi taas tervehti.
Epäröimättä lupasi olla
hallitsija, järjestyksen luoja.
Sanat sanottiin, Arsa vihelsi.
Edessään juoksi ratsu kuin vuori.
Kuin taivaasta se ori laskeutui,
joka nokea mustempi oli.
Tulta, savua tuli suustansa.

Kaksi päivää ja yötä kiisivät
kuin nuolet ukot sen Arsan kanssa,
metsää tiheää, poikki jokien,
luhtaa silkkistä, soiden mättäitä.
Aamuruskossa, auringon noustua
lämpimästi maata värittämään,
avautui silmiensä edessä
rotkon pohjalla, sen hetteikössä,
aivan kuin oltaisiin Tuonelassa,
salaisesti kutsuttu kokous.
Surulliset, onnettomat ersät
olivat tulleet keskustelemaan,
kuinka päästä yksimielisiksi.
Ersät näkivät neljä hevosta.
Tutut ukot vaaleiden selässä,
mustan selässä oli nuori mies.
Vaikka se mies oli tuntematon,
kaikki tajusivat: tuo ihminen
on tietenkin juuri se hyvä mies,
jota etsimään pantiin vanhukset.
Siksi he ilahtuivat suuresti.
Kirkas hymy levisi kasvoilleen.
”Hyvin he minut vastaan ottavat.
Heitä miellytin, minuun luottavat
näin raskaana, huonona aikana...”,
itseksensä sanoi Arsa mielissään.
Eivät puhuneet, sanaa sanoneet
ne harmaat vaarit työnsä tehdessään.
Arsan valitsivat hallitsemaan,
kansan johtajaksi nuoren miehen.

Nyt kirkastuivat synkät silmänsä,
ilahtuivat väsyneet sydämet.
Löysivät leipää, suolaa, kaljaakin.
Tekivät ruokia, yhteisiä juomia,
kauniita lauluja laulelivat.

Seitsemään aamuun asti juhlivat,
vanhoja tapoja muistelivat.
Kahdeksannen aamun valjettua,
pimeyden, kylmän hajaannuttua
Arsa kokosi koko kansansa,
kokoukseen kutsui ja lupasi:
”Järjen, voimat hyväksenne käytän,
aina olen teitä puolustava!”

Sitten hän nousi kaikkien eteen,
ihmiset asettuivat taaksensa,
sama pyrkimys kuohui kuin koski.
Yhteisvoimin lähtivät tietänsä
tataareja, pečenegejä päin
vihaa purkamaan, maan pelastamaan.

Sankoissa metsissä oli pimeä.
Jalkojen alla ei tie näkynyt.
Arsa tiesi – tunsi sydämessään,
näki sen – ymmärsi järjellään,
mihin suuntaan ersät johdettava.
Pimeässä näki kuin päivällä.
Hänen taituruuttaan ihmeteltiin,
uskottiin: vihollinen voitetaan,
maa pelastetaan, viha puretaan.
Hurjat viholliset, pečenegit
jopa häkeltyivät, hätkähtivät,
mihin ersän kansa voimat koosti,
otti päälliköksi nuoren Arsan,
joka tuntee lintujenkin kielen,
pystyy puhumaan ruohojen kanssa,
ymmärtää puiden huminaääntä,
jota auttaa LuojaJumalakin,

jolla on voimat UkkosJumalan,
ratsunsa nopeampi salamaa.

Nyt pečenegit kiiruhtivatkin
omaa kaupunkivuorta tekemään.
Harkitsivat, hyvin ymmärsivät:
eivät voita suurta nuorukaista,
jos hän heitä vastaan taistoon lähtee.
Yhdessä alkoivat tätä tuumia,
keksien ilkeyden: viekoittaa Arsa
köydetä kuoppaan, tuhota järki,
sitten toteuttaa pahat teot:
tuhota ersät, leikata päänsä,
kun ovat jääneet vaille johtajaa.

Vihollisjoukosta lähetettiin
tyttö nyt Arsaa vastaan ottamaan.
Kun poika näki sitten tyttönsä,
kun se mies huomasi kaunottaren –
säpsähti hänen vahva ruumiinsa,
tulenliekki leimahti rinnassaan.
Eteensä tuli itse kauneus,
yllättäin kasvoi sellainen kukka,
jollaista metsässä koskaan ei näy.
Tyttö kulkee – lentää kuin perhonen:
jalkansa polkee – jälkiä ei jätä,
jos kuraan tallaa – vain veden kuivaa,
silkkinen ruoho kasvaa jäljissään.
Jos kiviin tökkii hänen jalkansa,
siihenkin kasvaa kaunis kukkanen.
Kun katsoo tuomenmarja silmiinsä –
saa sisäänsä makean siman maun.
Satulastansa Arsa maan päälle
astui ja siihen hevosen jätti,
armeijan lepoon notkoon lähetti,
pyysi sen odottaa paluutansa.
Hän kiiruusti läksi tytön jälkeen.
Menee – jalat eivät maata tunne.
Pyörällä päästään, ruumis höllänä.

Alkoi se tyttö, tataarineito,
nuoren kanssa leikkiä kuin käärme,
pilailla hänen kustannuksellaan.
Arsan silmiin hän hymyillen katsoi –
tämän päästä pois murheet lensivät,
lempeä sielu sulii kuin vaha.
Sai Arsa aatteen: tyttöön tarttua,
tämä painaa kuumalle povelleen,
heti kokeilla, mitkä tunteensa.
Tyttö tataarien lähettämä
teki työnsä niin kuin viekas kettu.
Huomaamatta metsälehtoon kääntyi,
kuin nuori tamma hännän nostaen.
Arsan kuljetti sille paikalle,
mistä armeijaa ei voinut nähdä.
Arsa käveli mielettömänä,
Multaisen Maankin ihan unohti,
surut, murheetkin hänet jättivät.
Yksi ajatus häntä hallitsi:
olla tämän kauniin tytön kanssa,
häntä syleillä, helliä, suudella.
Elämän tarkoitus oli tässä.
Mistä kulkivat, mihin saapuivat
ei Arsa tajunnut, tiennyt, että
järki päästä oli varastettu.
Tyttö puhui satakielen äänin:
”Voi, Arsa, Arsa, hyvä nuorimies!
Paljon hyvää jo kuulin sinusta.
Voimasi riittää – kahdeksi iäksi,
eivät voita sinua maiset miehet.
Taivaassa hyvä oli elosi.
Kansan pelastamaan tänne tulit,
kiusatus maasi vapauttamaan.
Ersät suuressa vihassaan, Arsa,
pystyit tekemään voimakkaammiksi.
Selvä juttu – sinä olet suurmies!
Yhdessä suhteessa kovin nuori,
et nuori poika – pikku kakara.
Rakkautta, Arsa, et tunnekaan,

maistanutkaan nuoren naisen makua!”

Kuin puro tytön puhe kauniisti
solisten rintaan tulen sytyttää.
Yhä enemmän Arsa jäykistyi,
valmis romahtamaan häpeästä.
Miettii: ”Millainen suuri ruhtinas,
millainen suuri kaani olisin,
kun en yhtään tyttöä rakastanut?”
Pečenegien lähettämä tyttö
Arsaa katseli – sydäntään pisti,
tavoitti puoleensa suutelemaan.
Arsan järki, voimat, vahva luonne,
puhdas sydän, huoli kansan vuoksi
kuin pois paloivat tytön vierellä.

Pečenegien armeija nousi.
Tataarit aikeensa toteuttivat.
Odottamatta metsästä tullen
ympäröivät ersät kaikin puolin.
Alkoivat veitsin hakata heitä,
hevosten jaloilla heitä polkea,
heidän verestään lampea padota,
veripuroja päästää lammesta.
Niin paljon verta, niin paljon lampia,
että Maaemon vatsa puhkesi,
Maaemo mätää, verta ryöppysi,
ja aurinko taivaalla tummeni,
punaiseksi, veren väriseksi.
Murskasivat viholliset ersät,
perin pohjin rutistivat kansan
ja mustaan multaan kaikki sotkivat,
vähitellen ne hautaan panivat.
Tuuli taivaalta alkoi puhalttaa,
myrsky nousi, ukkonen jyrisi,
järkyttynyt Maa alkoi ulvoa.
Pečenegit hämmentyen, ihmettä
kummastellen, taiston lopettivat.
Ersät ehtivät metsään paeta,
aikaa riitti rotkoon piiloutua.

Ei siinä myrsky niin raivostunut,
sankan metsän oksia katkoen,
pensaita polkien, puita murtaen,
juoksi hevonen, joka väriltään
oli tummaa yötäkin mustempi.
Se kiirehti isäntänsä luokse –
kansan johtoon valitun Arsan luo,
ruhtinaaksi valitun pojan luo,
joka unohti omat sanansa,
joka suunnitellun työnsä jätti.
Kun Arsa nyt näki hevosesensa,
päänsä kirkastui, heti tajusi,
minkä vahingon teki ersille,
minkä surun omalle kansalleen,
jonka pelastamaan hän lupautui,
jota auttamaan kovin halusi,
ja nyt muuttui viholliseksensa...
Ei ratsu suonut aikaa miettiä,
se sieppasi oman isäntänsä,
hopeakirjontavyöstä tarttui,
ja paiskasi tämän, vatsaan tarttuen,
käärme-emon vierestä selälleen.
Silmänräpäyksessä taas kääntyi,
kahdella jalalla alkoi potkia
tataarien lähettämää tyttöä.
Ei tämän ruumiista märkää läiskää
ratsu jättänyt – multaan tallasi.
Sitten, kuin myrsky, ratsu kohosi
ja kuin pilvi läpi metsän meni,
kuin ukkonen iski viholliseen.
Ne eivät ehtineet tajutakaan,
mikä ihme taivaalla tapahtui,
josta sellaisen suuren voiman sai.
Tammen oksin Arsa heidät tappaa,
kun humauttaa – sata päätä murskaa.
Ratsu jaloin viholliset tallaa,
puree hampaillaan, polttaa tulella,
joka salamana suustaan syttyy.
Tataarit säikkyivät, pečenegit

pakenivat, Arsa vain metsään jäi.
Päätään riiputti kuin orpoparka,
ratsunsa vierellä on murheissaan.
Arsa vilkaisee, mihin silmä vie –
näkee vain kuolleen silmät avatut,
jotka katsovat lasikylminä.
Kukaan tapetuista ihmisistä
ei hengittänyt, ei valittanut,
ei kellään vastaan sanomistakaan,
ei kellään moitteitakaan Arsalle.
Vaikka olisi sana hapankin –
jopa vihaan syytteissä tarpeeksi,
olisi riittävästi voimiaan
kaikki sanottu hyvin kestävään.
Nyt hän on pimeässä metsässä
kuin puu, haavan lehti värisevä,
ei tiedä, mitä tehdä, kuin olla.
Päätään riiputtaa, itkee, murehtii.
Tuntui hänestä: hautaan panivat
viholliset vanhat, nuoret ersät.
Jäinen kylmyys laski sydämeensä,
suuri huoli, itsensä kirous.
Alkoi polttaakin suru rintaansa,
nuijalla alkoi päätään hakata.
Itsensä tappaa, maahankin kaataa.
Silloin jälleen pahat pečenegit
voimat koostivatkin paluuseensa
Aikeensa olivat nyt tällaiset:
ersät etsiä, kaikki murskata,
suuri nuotio tehdä maastansa.
Miten voi kestää vihaa sellaista?
Metsästä lensivät nyt taivaalle
kolme ratsua, lunta valkeammat.
Ylös riensivät noille pilville,
jotka kasvoivat kuin jäinen vuori.
Vastatusten ne pilvet olivat,
nopeammin pyrkivät kohtaamaan.
Taivaan rakoihin, pilvistä tyhjiin,
ratsut valkeat kiirehtivätkin.

Pilvien iskuihin ukkosen jyry,
salamain välke pitkin taivasta.
Tuuli puhalsi, myrsky kohosi,
maa jo taivaan kanssa sekoittuikin.
Ukkonen jyrää, salama leikkii,
ampuu nuoliaan pečenegeihin.
Tataarijoukon, vihollisvoimat
korventavat tuhkankin sytyttäen.
Maaemo heräsi, alkoi vavista,
alkoi peittää vihollisia hiekkaan,
puiden oksilla heitä pois häätää...
Ukkonen jäätyi, salamat sammui,
tuuli hiljeni, ilmakin tyyntyi.
Taivasta pitkin levisi sade,
joka kupla pähkinää suurempi.
Taivaalle nousi kirkas aurinko,
kierien lähti omaa polkuaan,
joka aina olisi ersien.
Vahvat hevoset, lumen väriset,
laskeutuivat taas Maaemon päälle.
Kulkevat metsää, joenkin rantaa,
alakuloiset ersät perässään.
Jotka eivät pystyneet, tulivat
yhdessä siihen kukkivaan notkoon,
josta ensin lähetetyt vaarit
ratsut näkivät, pelastajansa.
Täältä lähtivät omiin kyliinsä
vielä elämään, työtä tekemään –
talot tekemään, pellot kyntämään,
viljan kylvämään, kalat pyytämään,
metiset mehiläiset etsimään,
elämään omaisuutta säästämään,
vaimon ottamaan, lapset ruokkimaan.
Jälleen elämä muuttui hyväksi.
Jälleen alkoivat laulaa lauluja,
ersien maalla äänin sointuvin.
Kansa uudelleen alkoi toivoa
satumaisen kaunista elämää.
Toisinaan Arsa mieliin muistuihin.

Silloin silmät kyynelin täyttyivät,
kolkko ikävä sielut valtasi.
Ei kukaan tiennyt, ollut kuullutkaan
nuorukaisesta mitään uutista.
Arsa tuntui vain kansan onnelta,
joka hyvän sydämensä vuoksi
kestäisi vihollisen kiusatkin.

Neljästoista kertomus

Kastuša

Ajoittain vieraat jättivät ersät
voimia, omaisuutta kokoomaan.
Niin unohtuivat monet tuhotyöt,
kyyneleiset päivät, raskaat vuodet.
Elämä jälleen pääsi aloilleen
metsän rotkoista, piilopaikoista.
Koko elämänsä kulku parantui.
Sellaisina rauhan aikoinahan
on pojilla suuret suunnitelmat,
tytöt naisten töihin perehtyvät.

Millaisia tyttölapsen mietteet?
Millaisia tyttölapsen huolet?
Tytöllä on tyttölapsen mietteet,
tytöllä on tyttölapsen huolet.

Mokšan varrella Purgaz-kylässä
elivät Kinjava ja Velmaka.
Vanhemmat kasvattivat tyttönsä,
seitsemäntoistavuotiaan Kastušan.
”Vie minut, isä, kaupungin torille!
Ota minut, äiti, markkinoille!”
puhuu tyttö omalle isälle,
houkuttelee tyttö äitiänsä.

”Kerro, mihin sinut veisin, tyttö?”
kysyy Kastušalta rakas äiti.
”Mihin sinut, lapsonen, ottaisin?”
kysyy Kastušalta oma isä.
”Vie minut, isä, Oka-joelle,
Obraj kaupunkivuorelle, äiti.”
”Missä se kaupunki on, Kastuša?
Missä on Obraj kaupunkivuori?”
”Oka-joella, Volgan rannalla,
missä kohosi Šekšata vuori.
Ersiä, venäläisiä elää siinä
Obraj kaupungissa, mokšiakin
paljon sillä kaupunkivuorella.
Elävät, tekevät hyvää työtä,
tuhoista, murheista puhumatta.
Mennään, isä, kaupungin torille,
mennään, äiti, sinne markkinoille.”
”No, mennäänpä, Kastuša, torille,
jos sinne sinun niin tekee mieli.”

Valmistautuivat lähtöön torille,
kolmella hevosella pitkän tien.
Mokša-joelta suurelle Volgalle
seitsemän päivää, yötä ajoivat
metsää, peltoa, tuomilehtoja.
Kun he saapuivat Oka-joelle,
Kastuša nousi rantatörmälle,
katseli kauaksi sitä pitkin.
Oka oli Mokšaa suurempikin,
leveytensä kenties kilometri.
Sen rannalla, kuin muurahaisia,
kuhisi ihmisiä, jotain tehden.

Tulijat menivät joen poikki,
sisään kaupunkiin rautaportista.
Verkkaan kulkevat sen läpi mennä.
”Miksi tehty aidat näin korkeat?”
mietti Kastuša, koettaa ymmärtää.
”Keneltä aidattu oma talo?”

Aidalle viholliset heittävät?”
Keskustassa peltomainen paikka,
sillä ihmisiä hälisemässä.
”Siinä on tori, markkinapaikka!
Katsopa, Kastuša! Katso, lapsi!”

Isä osti saappaat Kastušalle,
äiti osti hänelle mitä vain.
Toisena päivänä jälleen kotiin
aamun valjetessa lähtisivät.
Eivät kerinneet portista mennä,
eestään sulkeutuivat rautaovet.
Kaupunkiin syöksyi vihollisjoukko,
nogait sen jo täysin piirittivät,
joka puolelta siihen tunkivat.
Kiviaitaus ei päästänytkään
vihollista kaupunkiin, tien sulki.
Kauan eivät kaupungin asukkaat
olleet huoletta aitauksessa.
Muualta heidät tuho tavoitti.
Syvästä kaivosta kylmää vettä
ei enää tullut, se oli loppua,
sitä vain lusikoilla jaettiin.
Monta ihmistä siksi sairastui,
sänkyyn menneet eivät enää nousseet.
SuurtaLuojaa vaarit rukoilevat,
häneltä pyytävätkin juomista.
Joku häkeltyikin, ääneen itkien
ikuisuuden tielle varustautuu.
Kaupungissa on mestarimiehiä,
veden hakuun yrittivät mennä.
Yksikään ei takaisin palannut,
vedestä elämänsä antoivat.
Naiset itkivät, miehet surivat,
lapset parkuivat. Ne viholliset
iloitsivat. Ensin yrittivät
nogait tunkeutua kaupunkiinkin
sen kiviaitauksen ylitse –
heille tarjoiltiin kiviä, hirsyä,

kuin tulisia nuolia, miekkoja.
Silloin nogait jo melkein jäätyivät.
Alkoivat odottaa, milloin nälkä
taisteluittakin voittaa kaupungin.
Vahinko ei kulje yksinänsä,
ei mielellään yhteen taloon poikkea.
Siinäpä se tarttui Kastušaankin.
Nälkää kärsien, vailla juomavettä,
äitinsä perin pohjin sairastui,
meni vuoteeseen, kovin vaikeroi,
suuta kastellakseen pyytää vettä.
Pelästyi Velmaka, ei hän tiedä,
kuinka parantaa, pelastaa vaimo.
Hällekin Kastuša kertoo murheet.
Kulkee, ei istumapaikkaa löydä.
Jopa unissansa miettii sitä,
kuinka voi juottaa vettä äidille.
”Voi, äitikultani, vaalijani,
älä vaivaa kaunista varttasi,
älä sulje kirkkaita silmiäsi!”
puhuu Kastuša, kuin koivu taipuen.
”Itseäni en, äiti, petkuta,
hiiltyvän sydämesi parannan,
kuin tulta hehkuu, äiti, rintani,
kun vain katson kituvien päälle.
Kuka onnettomat nyt pelastaa?
Kuka lapsia alkaa sääliä?
Vaikka pääni siinä katoaisi,
kuitenkin niitä ryhdyn auttamaan.
Nyt lähden kylmää vettä hakemaan,
juotan sen sinulle ja muillekin.”

Kun isä nämä Kastušan suusta
lentäneet sanat sitten kuuli, hän
vapisevalla äänellä virkkoi:
”Mihin, tyttäreni, aiot lähteä?
Ennen aikojaan äidin kuoloon viet.
Et kai tiennyt vihollisen laatua?
Kun sinne tulet, sinut sidotaan.

Sinne meni vahvoja miehiä,
eikä yksikään tänne palannut.
Mitä teetkään tytön järjelläsi?
Älä yritä, en päästä sinua!”

Eipä Kastuša vastaan väittänyt.
Kun aurinko laski ja pimeni,
hän otti käteen rautakorenon,
molempiin päihin pytyt tammiset,
yritti salaa kaupungista pois.
Portin vartijat pysäyttivät,
eivät avanneet rautaovia.
”Silloin, Kastuša, sinut päästämme,
kun nogait menevät jo nukkumaan.”

Puoliyön tuloon tyttö odotti,
kaupungin kukkojen kiekumiseen.
Vihdoin viholliset nukahtivat.
Kastušalle portit avautuivat.
Hän meni hiljaa kylmän kaivon luo,
jollainen oli Volgan rannalla.
Täytti vedellä pytyt nopsasti,
lähti salaa samaa tietä pitkin.
Ei hän juokse – kuin sorsa lentelee.
Avattu portti häntä odottaa.
Vaan ei hän ehtinyt siitä mennä.
Lännen suunta valkeni kauniisti.
Aamurusko välkkyvä lohkeili.
Nogaiien koira alkoi haukkua.
Pečenegit, tataarit nousivat,
veden kantajan tahtoen tavoittaa.
Hurjat koirat päästivät peräänsä.
Huutavat, kirkuvat, meluavat.
Melkein kiinni hänet saisivatkin,
kiukkuiset koiratkin repisivät.
Kastušalla ei aikaa tuumia,
mihin nogaieilta voi kätkeytyä.
Ei hän silti kovin häkeltynyt,
eikä hellä sydän säpsähtänyt.

Lopetti juoksun, pytyt irrotti,
rautakorenon otti käteensä.
Oottaa vihollisten lähestyvän.
Ne pelotta sisään työntyvätkin,
tarttuakseen kädet ojentavat.
Kastuša teholla vastaan ottaa.
Korento kuin salama välkähti –
viholliset mäkeä kierivät.
Tuli tilalle vielä toisia,
siihen tunkien kuin sudet nälkäiset.
Korento hyvin ne vastaan otti,
kuin pähkinänkuoret päät halkaisi,
joka suuntaan ne lentävät, kierivät.
Volgan ranta levällään vainajia.
Maa verestä kävi kuraiseksi,
taivaalta aurinko ei kohonnut,
vuorten taakse se jälleen peräytyi.
Vihollisia tulee, ei loppua näy,
vain vahvistavat kuraista tulvaa.
Kastuša alkoi nyt jo väsyä.
Näkee: mitenkään ei karkuun pääse,
eikä mitään, mihin lähteäkään.
Tyttö taisteli, voimat menivät.
Yksi ilkimys ampui jousellaan
nuolen Kastušan oikeaan käteen.
Korentonsa Kastuša pudotti,
pečenegit kimppuunsa syöksyivät.
Ei Kastuša nytkään pelästynyt.
Tammipytyyn toiseen käteen otti,
alkoi sillä vihollista lyödä.
Nogaieista jo monta tappoikin.
Kastušan jalat alas painuivat.
Hän kaatui, päästi pytyt kädestään.
Heti seitsemän nuolta häneen osui.
Viholliset Kastušan näkivät,
hämmentyivät – tyttö on pitkällään.
Toisiaan katsovat levottomina.
”Jos tyttärensä niin voimakkaita,
jos tyttärensä niin taistelevat,

kuinka isät itse taistelevat?”
nogait mieltivät jo peloissansa.
”Jos he meitä vastaan lähtisivät,
leikkaavat miekkansa käsissänsä,
meidän kaikkien täytyisi kuolla!”
Pakenivat kaupungin läheltä,
kuulemma myrsky pois puhalteli,
ei jäänyt heistä edes hajua.

Kaupunkilaisten ulos mennessä
ja leveää Volgaa katsellessa –
yhtäkään vihollista eivät näe.
Kuljeksivat – Kastušan löysivät.
Itkeskellen kumarsivat tälle,
nuoret, vanhat kiittelivät häntä
hopeavedestä, vapaudesta.
Oman äitinsä veivät luoksensa,
ja vettä kuolevalle juottivat.
Hetä hän elpyi, vaiva katosi.
Kun surmatun lapsensa näyttivät,
säpsähti, meni tajuttomaksi.

Kokouksen vaarit järjestivät.
Päällikkö lähti sen johtokuntaan,
Kinjavalle, Velmakalle sanoi:
”Suurkiitos teille, Purgazin ersät,
hyvän tyttären kasvatuksesta,
sanon teille kaikkien puolesta.
Milloinkaan emme häntä unohda,
sydämässämme hän on elävä,
niin kauan kuin on Obrajn kaupunki
täällä auringon alla oleva.”

Volgan rannalla on kaunis paikka,
hopeinen lähde lähtee mullasta.
Sen lähteen luokse kaupungin vaarit
kokoontuivat Kastušaa hautaamaan,
kaikin Tuonelaan hänet saattamaan.
Ersän, Venäjän tapojen mukaan,

kuin morsiameksi tyttö puettiin,
sielua paruttiin, varttaan itkettiin,
kuumin kyynelin ruumiinsa pestiin.
Arkkunsa metallilla tinattiin.
Pääpuoleen raskas korento pantiin.
Tammipytyt vierekkäin pistettiin.
Oli eessä pano kylmään hautaan.
Silloinpa – kukaan ei tiedä, mistä –
tuli eukko nuoren pojan kanssa.
Sanoivat: ”Antakaa Kastuša meille.
Jos Luoja auttaa, koivumetsässä
voimamme riittää elvytyksekseen.”

Koivumetsässä oli lähdekin,
jonka vesi kuin hopea välkkyi.
Eukko Kastušan sillä huuhteli,
poika linnun verta hälle juotti.
Kuolleen tytön silmät avautuivat,
huulilla välkkyi hymy vilpitön.
”Kai hän toipuu, Virtjan, onnen löytäen.
Kunnioita, huolehdi hänestä”,
sanoi vanha eukko, jätti heidät
voimaa säästäen metsässä elämään.

Niin hyvää tekee aika mennessään.
Toipui Kastuša, jälleen voimistui.
Virtjan osasi häntä arvostaa.
Kasvoi välilleen suuri rakkaus,
tulivat voimat – kumoon kaatavat.
Niin elelivät – talon tekivät,
metsän keskelle pellon kyntivät,
nopeat hevoset kasvattivat.
Mehiläsparvenkin keräsivät,
joesta, järvestä kalaa pyysivät,
metsän jäniksiä, teeriä ampuivat.
Yksinkertaisia ihmisiä he
olivatkin – Virtjan ja Kastuša.

Niin hyvin yhdessä he elivät,

ajan mennen syntyi monta lasta,
vahva suku olisi kasvanut,
jos ei tännekin – sakeaan metsään –
tuho, paha olisi saapunut.

Kolmeksi päiväksi metsään lähti
Kastuša, ei kolmeen päivään, yöhön
tullut metsästä. Mettä keräsi
mehiläisten pesistä, korjasi
ohimennessään mökin talvisen,
lämmittämiseen uunin muurasi.
Kun hän takaisin kotiin palasi,
kun kotioven sitten aukaisi,
haudan kylmänä koti odotti.
Se oli tyhjä, aivan pimeä,
elävää sielua ei siellä ollut.
Iski Kastuša kahta kättänsä,
tarttui kymmeneen hoikkaan sormeensa,
hänen suunsa tuli murheiseksi,
kyyneleitä valui silmistänsä.
Hän äänen päästi – kieli puutuikin,
otti askeleen – jalat vaipuivat.
Kastuša kaatui talon keskelle,
tajuttomana kylmään lattiaan.
Vasta aamulla tuli voimiinsa,
elpyi taju, tuli taas järkiinsä.
Lähti talosta, metsän lävitse,
mihin, miksi – ei tiedä, ymmärrä.
Menee – mihin katsovat silmänsä,
astelee kuin loitsittu ihminen.
Ei huomannut tullessa pellolle,
pellolta päätyi nogaiien tielle.
Sitä tietä hän lähti kiireesti.
Vain yksi aatos oli päässänsä:
mistä, voi, mistä löytää Virtjanin –
sydänystävän, rakkaan puolison.

Nogaiien tiellä ei ollut ersiä,
koettivat päästä sen polun ohi.

Tuulet vain sitä puhaltelivat
ja mustat korpitkin laskeutuivat
välistä kuolleiden lihaa syömään.
Sitä tietä lähti nyt Kastuša
puolisoa, miestänsä etsimään.
Kulki virstan, kulki kolme virstaa,
pečenegien häntä huomaamatta.
Kulki seitsemän virstaa – näkivät.
Kun näkivät – Kastušaan tarttuivat,
veivät kaanille Volgan ylitse.
Kaani oli vihainen kuin karhu.
Jos sanan sanoo, kuin veitsi pistäen
se työntyy ruumiiseen, vie tajunkin;
jos katsoo, kuin käärmeen piston saisit
suoraan sydämeen, se sielun murhaa.
Kun Kastuša telttaan sisään vietiin,
alkoi kaani kirkua, karjua:
”Miksi toitte järjiltään olevan?
Miksi tuo kirottu tänne tuodaan?
Minuako aioitte pilkata?
No, puhukaa, te mustat nogait!
Pääanne hakkaan, suolenne irrotan!”
”Toimme hänet sinulle lahjaksi,
ehkäpä hän kelpaa vaimoksesi.
Tässä naisessa on pirun voima.
Sata miestä hänet vaivoin köytti.”
”Ha! ha! ha!” hohotti kaani. ”Kyllä
oitis tarkistan, millaisen naisen
minulle toitte, jopa lahjaksi.
Jos hän on voimaton, järkeä vailla,
samaa köyteen annan teidät hirttää,
ja kylmään hautaan kaikki heitetään.”

Ei kaani tuuleen sanojaan visko,
sellaista tapaa hän ei tuntenut.
Otti metalliruoskan ja sanoi
Kastušalle: ”Revi tämä kahtia,
näytä, miksi nogait niin sinua
kehuvat.” Ruoskan otti Kastuša,

nykäisi sen kahdeksi palaksi.
”Hienoa! Näemmä on voimaasi.
Täytyykin vielä kerran vilkaista.
Menkäpä, orjat, heti pellolle,
tuokaa sieltä hänelle kiviä.
Päästäköön niistä vaahdon kostean.
Me siten voimansa punnitsemme.”

Kastuša otti kivet kannetut
kouraansa ja rikki ne museri.
Kivistä jäi vain pelkkää pölyä.
”Ha! Ha!” naurahti kaani kiukuissaan,
pelästyneenä sanoi orjille:
”Todella suuren lahjan annoitte,
nyt teihin luotan, tosia sananne.
Kerropa, nainen, minkä vahingon
nogaien tielle sinä aiheutit?”

Ei salaillut Kastuša murheitaan,
kaikki surunsa kertoi hänelle:
”Katosi mieheni, ystäväni.
Tiedätkö, miten auttaa minua?
Kerro, mitä tietä täytyy minun
lähteä etsimään Virtjania?”
”Tuo ensin tänne, ersäkaunotar,
sellainen ruoho, punakukkainen”,
alkoi kaani hellästi puhua,
„jonka väri ei muutu mitenkään
pakkasessa, ei tulen liekeissä.”

Kastuša yöllä kaanin pajassa
valmisti salaa rautakukkia –
niitä katsoen silmät sulkeutuvat.
Kaani ihmetteli niitä kukkia
ja vailla vihaa sanoi orvolle:
”Äläpä etsi, vaimo, Virtjania.
Nyt ei löydy, Kastuša, miehesi.
Hänet surmattiin pellon keskellä,
miehesi haudattiin kummun laelle.

Kolmen päivän jälkeen haudallensa
kohosi puu – sadun pyörä paju.
Missä aurinko – sinne se kääntyy,
mihin aurinko – sinne se kiertää.
Jos tahdot, mene häntä etsimään,
pellolta tulet hänet löytämään.”

Kastuša juoksee, kiittää kuin joutsen,
vihreää luhtaa, leveää peltoa.
Seitsemän päivää sydämen surua,
seitsemän yötä kyynelten virtaa.
Etsii – missään ei ole miestänsä.
Romahti muka Maaemon läpi,
elämän merkkiäkään ei muistoksi.
Kastuša kiveen päänsä murtaisi,
auringon alta Tuonelaan menisi.

Tuolla kaukana, pellon keskellä,
kummun laella kasvaa pyöräpaju.
Pilviin nojasi se oksillansa.
Kastuša siinä tiensä mutkisti.
Sinne päin menee, tuonne päin rientää.
Katsoo – ei usko omiin silmiinsä.
Niin kauniista puista ei tiennytkään.
Ei kai niitä Maaemo synnytä.
Runko suora kuin pojan vartalo,
vihreät oksat kuin ihmiskädet,
ojentuvat kohti odottaen,
valmiit syleilemään lämpimästi.

Kastuša syöksyi pajun povellet,
sille sydämensä avatakseen.
Vaan hämmentyi, jäykistyi, peräytyi.
Paju pyöri hänen ympärillään,
kuin auringon kukka ympäriinsä.
”Voi, pyöräpaju, mitä puuhaillet?
Miksi pyörit itsesi ympäri?
Miksi sinua en saa syleillä?”
puhui Kastuša kuin ystävälle.

Tuuli puhalsi – paju säpsähti.
Sata lehteä hiljaa helähti.
Helähtelystä kuuli Kastuša
puolison puheen, miehensä virkkeet.
Hän vaikeroi kuin sairas, supatti,
valitti huonoa onneansa.
Kastušan jalat maahan vaipuivat,
heikkeni ruumis, vahva vartalo,
kuuman sydämen kylmyys valtasi.
Koska tahansa poistuu sielunsa.
Kastuša kaatui, puuhun nojasi,
siihen kiinni tarttui, siitä riippui.
Paju alkoi taas hitaasti pyöriä,
kirkkaan auringon mukaan kieppua,
nuoren naisen korvaan helistellä,
nogaien sieluja manata.
Nytpä Kastuša hyvin ymmärsi:
tuo pyöräpaju – hänen miehensä,
tässä Virtjan tyhjällä pellolla.
Eivät tuhoutuneetkaan voimansa,
maan alta hän palasi takaisin,
hän sadun puuksi kasvoi kummulle,
toisennäköisenä alkoi elää,
joko Viljaamosen iloksi,
tai Maaemon suureksi suruksi.
Lehdet siinä eivät kahahtele –
ne vaikeroiden kyönelehtivät:
”Pellolla, kummun laella,
ersäläisten maan keskellä
kasvoi sadun pyöräpaju.
Se on ersä nuorukainen,
päivin, öin siinä murehtii,
päivin, öin siinä lahoaa.
Oksien päissä sanansa,
lehtiä pitkin kyöneleensä.
Miksi suree pyöräpaju?
Miksi lahoaa sadun puu?
Nogait veivät auringon,
tataarit löivät ersäin maan,

ottivat ersäin nuorikot.
Äidit kuolevat tuhoissa,
isät kituvat suruissa.
Siksi suree pyöräpaju,
siksi lahoaa sadun puu...”

Kastuša ojentui pajun päälle,
tyyntyi, nukahti, sulki silmänsä.
Aamuaurinko katsoi – hämmästy:
pyöräpajun viereen kasvoi koivu.
Kuin sadoin kielin kuiskii lehdillä,
sydämensä se avaa pajulle,
nyt auringon mukaan pyörivälle.
Tuuli voimistuu, alkaa sadella.
Salama välkkyy, ukkonen paukkuu –
siinä pyöräpaju, koivu – luonaan.
Kaiken nähneinä, kaiken kuulleina.
Pitkin maata leviää humunsa,
jota haikea laulu pidentää,
kuinka ersät, muinaiset ihmiset,
sielun viejän vankeuteen joutuvat.

Viidestoista kertomus

Kinjava ja Velmaka

Missä kulkee Kinjava – vain itkeksii.
missä menee Velmaka – vain sureksii.
Nogain tautiin Kinjava sairastui,
tataarituhoja suri Velmaka.
Kinjavan sydän on niin surullinen,
järki Velmakan päästä nahistunut.
Huonoja uutisia Kinjavan korviin,
ikävyöksiä Velmakan päähän tunkee.
”Varmaan Kastušalla on suuri suru?”
”Varmaan nogai Kastušankin sieppasi?”

”Tietenkin tataari vangiksi otti?”

Aikoo Kinjava Kastušaa etsiä,
varautuu Velmaka Kastušan löytöön.

Mihin menevät Kinjava, Velmaka,
mistä kulkevat Kinjava, Velmaka,
siellä nyt kyynelehtivät – itkevät,
vastaantulijoilta nyt kyselevät:
”Oletteko nähneet meidän Kastušaa?
Kohtasitteko meidän tytärtämme?”
”Kertokaa, millainen on Kastušanne,
kuvatkaa, millainen on tyttärenne?”
”Erittäin hyvä on ollut Kastuša,
hyvin kaunis on ollut tyttärenne:
oman isän ainokainen yksinään,
oman äidin ainokainen yksinään.
Vaikka ainoana – kaikessa onnistui,
vaikka yksistään – niin hyvä kaikessa.
Oli niin hyvä koko vartalonsa,
hyvä katse mustien silmiensä.
Auringonkukkia silmäkulmansa,
aamun ruskotus punaiset kasvonsa,
nouseva kuu, täysi kuu vartalonsa.”
”Kertokaa, miten on puettu Kastuša?
Kertokaa, miten tyttö koristettu?”
”On puettu kuusikoristeiseen paitaan,
kahdeksankoristeiseen päällyspaitaan,
vihreällä villavyöllä vyötetty.
Huppu päässään aamuisesta ruskosta,
päähuivissaan aamuruskon kirkkaus;
sahviaanikengissensä Kastuša,
silkkisukissansa oli Kastuša.
Kaukaakin näkyy hänen kauneutensa,
kaukaakin voi havaita hyvyytensä.
Ulos mennä – ulkoilman kirkastaa,
sisään tulla – sokean kodin valaisee.”
”Voi, me emme nähneet, ersät, Kastušaa!
Voi, me emme kohdanneet tytärtänne!”

Kauankin lapsettomat näin kulkivat –
kohta nogaiien tielle päätyivät.
Tiellä harmaan ukon he kohtasivat,
vihollisten tiellä nähden vanhuksen.
Kinjavalta se harmaa ukko kysyi,
Velmakalta se vanhus tiedusteli:
”Mihin näin menette, ersät, kertokaa?
Ketä nogaiien tieltä etsitte?”
”Voi, katosi, vaari, meiltä Kastuša!
Katosi, ukko, meidän tyttäreemme!
Toivomme, vaari, hänet löytävämme,
menemme, ukko, Kastušaa etsimään.”
Harmaa vanhus heitä hyvin opasti,
vanha ukkopa heitä näin opetti:
”Vieraita en nogaiien luo kehota!
Vieraita tataarien luokse menemään!
Kuulkaa minua, Velmaka, Kinjava,
kuulkaa minua ja pankaa mieleenne.
Sieltä ette te löydä Kastušanne,
siellä näe rakasta tytärtänne.
Vankeuteen te joudutte, Tjuštjan ersät,
nogaiien käsissä te kuolette.
Takaisin kääntäkää jalat molemmat,
omaan kotiinne palatkaa nopeesti.
Rakas tyttärenne te unohtakaa.
Paha nogaihan tappoi Kastušanne,
pirun pentu vei valkean sielunsa.
Tyhjällä pellolla hauta Kastušan,
rinnatusten kanssaan on puolisonsa.
Kastušan haudan päällä kasvaa koivu,
pyöröpaju on lähellä koivua.
Ne puut syleilevätkin kuin ihmiset,
ne vihrein lehdin keskenään kuiskivat.
Maan pintaa pitkin niiden itku kaikuu.
Koko päivän yllään kieppuu aurinko,
koko yön yllään tähdet välkkymässä.
Kaunis aurinko – niin kirkkaat sielunsa,
pienet tähtöset – heidän kyyneleitään.

Nogaiien pellolla on Guban vuori.
Vihreää ruohoa kasvaa vuorella.
Vihreään luhtaan tulee esiin lähde.
Tuo Guban vuori on ihmislihasta,
tuo vihreä ruoho ihmisen hiuksia.
Vihreässä luhdassa on rykmentti.
Kolmasti vuodessa joukot taistossa,
kolmasti miehet vuorelta kierivät.
Vesi virtaa verestä punaisena.
Luista hopeasillan päällystävät,
kylkiluista sitten kaiteet hakkaavat,
kylän lammikot lihalla tukkivat...
Voi, menkää, ersät, omaan kotiin, menkää!
Voi, palatkaa, ersät, takaisin kotiin!”

Alkoi itkeä, valittaa Kinjava,
kuin kukkuva käki kuolinitkua:
”Voi, pala sydämestäni, Kastuša!
Voi, valo sydämessäni, Kastuša!
Sinut, ainokaisen, ruokin, kasvatin,
Sinua yksin lämmitin, varjelin.
Olit onnistunut kauneudeltasi,
olit niin onnistunut älyltäsi.
Vaan onni ei omasi ollut, lapsi.
Iloitaksemme basaariin tulimme,
suuren vahingon markkinoilla koimme.
Me menetimme, Velmaka, Kastušan,
me tuhosimme rakkaan tyttäreemme.”
”Pientä lasta yhdessä kuuntelimme,
Luojan neuvoista, Kinjava, poiketen.
Sen vuoksi loukkaantui LuojaJumala,
sen vuoksi meille soi suuren vahingon.”

Missä menevät – he kaksin itkevät,
missä kulkevat – surren valittavat.
Sellaiset ihmiset kyllä tyyntyvät,
nekin sydämet, sielut korjautuvat:
”Ette vain te, Velmaka, surua koe,
ette vain te, Kinjava, vahinkoa saa.

Kenenkään ohi vahinko ei mennyt,
jokaisen kotiin se sisään asteli.
Kas, tällaisia tänään ovat laulumme,
tällaisesta tänään me laulemme.
Avaatkaa te nyt korvanne – kuunnelkaa,
toisten vahingoista sitten kuulette.”

Ensimmäinen laulu

Metsänreunassa ersä halot hakkaa,
aukeamalla mokša puita pilkkoo.
Kerran ersä iskee – katsoo kahdesti,
kahdesti lyö mokša – katsoo kolmasti.
Tuuletta alkoivatkin puut narista,
tammissa lehdet alkoivat väristä.
Heinätkin kallistuivat vihuritta,
valkoiset pilvet sateetta mustuivat.
Ersä katsoi oikeaan – nogaieja,
mokša katsoi vasempaan – tataareja.
Mihin, mihin ersäpoika kätkeytyi?
Mihin, mihin mokšamies sisään meni?
Ei kaukana miehistä oli silta.
Sillan alle ersäpoika kätkeytyi,
sillan alle mokšamieskin piiloutui.
Ersäpoika kätkei kaikki omansa –
sarkaviittamokšaa ei voinut kätkeä.
Nogait nuoren pojan ohittivat,
tataarit nuoren miehen jättivätkin.
Vanha nogai oli toisten takana.
Tämän nogain koira on nelisilmä.
Vanha kameli on ratsu tataarin.
Se nelisilmä ersäpojan näki,
se sarkaviittamokšamieheen tarttui,
sillan alta tataarille vetikin.
Kamelin yli nogai hänet heitti,
kostein hihnoin sitoi hänet satulaan,
omaan maahansa, kotiinsa, lähetti.
”Voi, lähde mukaan, nogaitar, lähdepä!

Sinullekin orjan toin, tataaritar!
Valmis huuhteluun, nogaitar, pyyhintään,
hirssiryynien kaltainen, tataaritar.”

Häntä tarttui kainalosta nogaitar,
kotitiluksille ersän kuljetti.
”Mihin työhön häntä kehottaisimme?
Mihin työhön hänet asettaisimme?”
”Päivin panen hänet laumaa vahtimaan,
öisin panen hänet lapsia vahtimaan.”

Päivin panevat laumoja vahtimaan,
öisin panevat lapsia vahtimaan.
”Tuuti-lullaa, nogai-lapsi, lullaa-luu!
Tuuti-lullaa, tataari-lapsi, lullaa!
Pääpuoleen, nogai-lapsi, keinauttelen –
päätauti, tataari-lapsi, löydäpä!
Jalkoihin päin, nogai-lapsi, kiikutan –
jalkatautiin, tataari-lapsi, saatan!
Vartaloon päin, nogai-lapsi, kiikutan –
lihomaan, tataari-lapsi, et ala!”

Kotitiluksille nogaitar saapui,
ersäpojan rinnalle hän istuutui.
”Mistä olet, ersäpoika, kotoisin?
Kenenkä maasta, mokšamies, syntyisin?”
”Miksi syntyni, nogaitar, kiinnostaa?
Kurkimaa, tataaritar, synnyinmaani,
Mokšan suunta, pečeneg, kasvumaani.”
”Mikä isäsi nimi, ersäpoika?”
”Miksi se nimi, nogaitar, kiinnostaa?
Isän nimi, tataaritar, Pijanža.”
”Mikä äitisi nimi, ersäpoika?”
”Miksi se nimi, nogaitar, kiinnostaa?
Äidin nimi, tataaritar, Mijanža.”

”Ersäpoika, mikä oma nimesi?”
”Miksi nimeni, nogaitar, kiinnostaa?
Oma nimeni, tataaritar, Paksjalti.”

”Mikä siskosi nimi, ersäpoika?”
”Miksi se nimi, nogaitar, kiinnostaa?
Siskon nimi, tataaritar, Unjaša.”
”Sinun täytyy olla Paksjalti veikko!
Sinun täytyy olla pikku veljeni!
Mitä toivetta nyt vaalimme, Paksjalti?
Mitä tästä ajateltava, Paksjalti?
Me tapamme, ersäpoika, sen nogain,
omaan maahan, Paksjalti, me pakenemme...”

Voi, he tappoivatkin sen vanhan nogain!
Voi, he murhasivat vanhan tataarin!
Sisko, veli pakenivat maahansa.
Kurkimaassa nogait heihin tarttuivat,
punaverensä puroina laskivat...

Toinen laulu

Äitipuolen loppu jo,
mustukoon, menehtyköön!
Muinoin Tatjuš tytärtä
ei hän päästä uloskaan,
ystävien luo lähetä.
Luokseen tuli ystäviä,
kerääntyi tovereita.
”Tule, Tatjuš, pihalle,
tule, Tatjuš, leikkimään.”
”Kysyn äitipuolelta,
salliiko hän lähteä...
Voi, äitipuoli, äiti!
Ystäväni tulivat
minuakin kutsumaan
laulu-aukeamalle.”
”Ei ole aikaa sinne,
eikä vapauttakaan
leikkeihin nyt sinulla...”

Äitipuolen loppu jo,

mustukoon, menehtyköön!
Illoin kauan viivytää –
hamppuhuhmaren käyttöön;
pimeässä herättää,
värttinään jo kehräämään.
Tatjuš sen sai valmiiksi.
Nousi sarastuksessa,
otti hamppuhuhmaren –
värttinäänkin kehräsi.
”Äitipuoli, lähetä,
päästä minut menemään.”
”Kerää paidat mustuneet,
ota mekot mustuneet –
pese kaikki puhtaiksi,
vaaleiksi ne kuivaile,
pehmeiksi ne silitä,
tuo ne minun helmaani.”

Kun on Tatjuš pyykillä,
itkien hän laulelee:
”Äitipuolen loppu jo,
mustukoon, menehtyköön!”
Keskipäivään pesi hän
mustuneita paitoja.
Korennolle pinosi,
tunkioon toi pyykkinsä.
Silta jokirannassa,
sillan päässä pyykkinsä.
Pesee, pesee – upottaa,
hakkaa, hakkaa – pusertaa.
Äitipuolen loppu jo,
mustukoon, menehtyköön!
Iltaruskoon Tatjuša
tunkiolla peseksi,
hieroi hämärään asti.
Laski kirkas aurinko.
Päänsä päältä taivaalta
tumma pilvi laskeutui.
Tatjuš taakseen vilkaisi,

Tatjuš eteen katsahti –
nogai-lauma takanaan,
tataareja edessään.
Mihin Tatjuš kätkeytyi?
Mihin Tatjuš pakeni?
Kaiteiden taa asettui.
Nogait ohi menivät,
tataaritkin ohitse –
eivät nähneet ne nogait,
tataaritkaan huomanneet.
Tupsut eivät piilossa,
simpukkansa⁹ näkyivät .
Jäljestä tullut nogai,
jälkimmäinen tataari
näki hänen tupsunsa,
simpukkansa huomasi.
Tämä nogai Tatjušan
veti jokirannasta,
heitti hänet satulaan,
köytti parkkihihnalla,
kantoi nogaiien maahan,
tataarien maahan vei.
Porraspäähän pysähtyi,
huusi nogai-naiselle:
”Tule, tule, puoliso!
Avaa ovi, vaimoni!
Apulaisen sulle toin,
kumppaniksi kuljetin.
Valkoisemman valkoisia,
kauniitakin kauniimman.
Ulkonäkö omenan,
hiuksissa kuin sormukset,
ruumis kaunis mutteri.
Pane hänet päivisin
kotia, pihaa hoitamaan,
öisin hänet pakota
pikkulasta vahtimaan.”
Nogaitar otti vastaan,

---

⁹ Ersäläisnaisen puvussa on simpukkakoristeita.

kotihinsa kuljetti,
hänet juotti, syöttikin.
Antoi pikkulapsosen.
”Keinuttele lapsosta,
pidä huoli hänestä.
Hiljallensa keinuta,
kaunihisti laulele.”

Nogaitar, vieras nainen,
kulkee pitkin kotia.
Tatjuš lasta keinuttaa.
”Nogai-lapsi, tuuti-luu,
tuu-tuu, tataarilapsi.
Jalkopuoleen keinautan,
jalkavoimasi tuhoan;
pääsi puoleen keinautan,
järjen otan päästäsi;
vartaloa keinautan –
sydäimestä voimat vien.”

Nogaitar vain kuunteli,
tataaritar kuuli sen.
”Odotas, jo kysäisen,
miksi manaat lapseni,
miksi torut lastani?
Millaisten vanhempien
kasvattama oletkaan?”
”Isä oli Ijenka,
äiti oli Irdenka,
minä tytär, Tatjuša.”

Itkun alkoi nogaitar
nyt Tatjušan olalla.
”Omaiseni, siskoni!
Omaiseni, Tatjuša!
Meillä on sama isä,
meillä on sama äiti.
Mitä nyt on tehtävä?
Lyödä nogai-miestäni,

omaan maahan lähteä.”
”Isosisko, hoitaja!
Isosisko, ruokkija!
Mepä hänet jätämme,
pelastamme sielumme –
pakenemme kotiimme,
omaan maahan lähdemme,
kun lähtee puolisosi,
kun nyt lähtee miehesi
koko kylää pilkkaamaan,
ihmissielun ottamaan.
Aikakin on niin pitkä,
pakenemme ajoissa.”

Vihainen nogai lähti
koko kylää pilkkaamaan,
ihmissielun ottamaan.
Nogaitar sillä välin
kistujansa keräsi.
Mietiskelee mielessään:
”Otanko lapsen mukaan
vai jätänkö lapseni?
Jos otan – on hankalaa,
jos jätän – käy sääliksi.”
Vaan hän jätti lapsensa.
Kun he juosten lähtivät,
kuuluu hänen korviinsa
ääni lapsen jätetyn.
”Sisko, käännyn takaisin,
otan sentään lapseni!”

Palasikin nogaitar,
otti pienen lapsensa.
Toi sen pitkin rotkoja,
vaahteraisia lehtoja.
Katselevat siskokset,
kuuntelevat – juoksevat.
Kuulevat: maa jyrisee,
kuulevat: maa humisee.

Ajaa nogai vihainen,
inhottava tataari.

Koivulehdon löysivät,
koivikkoon he osuivat.
”Oi, koivu-pajaritar,
kätke meidät oksii,
kätke meidät nogailta.
Jos hän meitä kyselee,
sano: ”Tästä ei menneet.””

Alkoi nogai kulkea,
alkoi nogai kysellä:
”Koivulehto vihreä,
kulkemassa näitkö
vaimoani, orjaani –
lapsoseni käsissään?”
„No eihän toki, nogai!
Kukaan tästä ei kulje,
lintukaan ei lentele.”

Samaan suuntaan nogai nyt
lähti toista tietänsä.
Sisaretkin lähtivät.
Vuoroin lasta kantaen,
lapsoseen näin tarttuen,
edelleen he juoksevat
rotkoisessa maastossa,
sen vaahteralehdossa.
Perästänsä kuulivat
humua ja jyrinää.
”Tammilehto vihreä,
niin tuuhealvatvainen,
kätke meidät oksii,
lehdilläsi peittele.
Nogain luota lähdimme,
tataareista eroten.
Jos tänne nogai tulee,
meistä alkaa kysellä,

älä meistä puhele,
älä meitä näytäkään.”

Nogai kulki tosiaan
pitkin tammilehtoa.
”Tammilehto vihreä,
niin tuuhealattainen,
näitköpä kulkijoita –
puolisoani, orjaani,
pikkulapsi käsissään?”

Tammilehto vastasi:
”Eipä, eipä, nogai-mies,
tästä kukaan kulkenut,
leikitelleet linnutkaan.”

Nogai kääntyi takaisin,
takaisin hän palasi.
Taas alkoivat kulkea
pitkin rotkomaastoa,
Nuvara-joen rantaa.
Juoksevat – katselevat,
menevät – kuuntelevat.
Kuulevat: suuri humu,
suuri kohu takanaan.
Rantatörmän löysivät,
asettuivat sen alle.
”Voi, isä, jokiranta!
Voi, äiti, kumarainen!
Sääli meitä kuin isä,
pidä huolta kuin äiti.
Lapsiksesi tulemme.
Nogait meidät nappaavat,
saavat kiinni tataarit.”

Heille törmä puheli:
”Elän omaa aikaani –
isäksi ei sanottu,
äidiksi ei kutsuttu.
Valostanne keveni

oma raskas ruumiini,
pehmyt valonne kaunisti
minun ulkonäköni.”

Heidät törmä kätkikin,
heidät törmä peitteli.
Nogai siitä ajeli,
jokitörmää tallasi.
Päänsä meni pyörälle –
kylään hän kolisteli.
Törmä väänsi päätänsä,
nogain pään se tuhosi.

Siten heidän törmänsä
nogaieilta riistettiin.
Kun he sieltä tulivat,
suoraan silmiin katsoivat.
”Nyt, armas, vapauduimme!”
”Isosisko, läksimme!..”

Synnyinkylään saapuivat,
isän kotiin astuivat,
isän käteen tarttuivat:
”Kuolleet ylös nousevat,
kotiin jälleen palaavat!..”

Kolmas laulu

Ušman Bajka meni myöhään makuulle,
Ušman Bajka nousi varhain aamulla.
Ušman Bajka heti meni pellolle –
vihreää peltoa lähti kulkemaan,
meni kylvettyä viljaa tutkimaan.
Metsässä pimeys pojan tavoitti.
Kun Ušman Bajka taaksensa katseli,
hän näkee: nogait ajavat perässään.
Vanha nogai Ušman Bajkan näkikin.
Kolme nogaita mokša-pojan otti,

keskiyöllä nogai-maahan kuljetti.
Pakottivat Ušman Bajkan raatamaan,
päivisin lauman perässä kulkemaan,
öisin nogai-lapsesta huolehtimaan.
Nogai-lasta keinuttaissaan hän puhuu,
nogai-pentua keinuttaissaan laulaa:
”Tuuti-lullaa, nogai-lapsi, tuuti-luu!
Keltakasvo nogai-pentu, tuuti-luu!
Sinun luusi jääkööt kehdon pohjalle!
Veri, ruumiisi kehdon läpi menkööt!”
Nogaitar tekee taikinaa, leipookin.
Leipoessaan mokša-poikaa kuuntelee.
”Miksi kielesi on, poika, kiukkuinen?
Sanasi, poika, sydäntä tökkivät.
Miksi kiroatkin, poika, lastani?
Miksi sadattelet, poika, pentua?”
”Kuinka, nogaitar, en lasta kiroisi,
pentua, tataaritar, en kiroisi?
Ensin varastivat nogait siskoni,
sitten varastivat minut itseni.”
”Voi, kerro kenen poika sinä olet?”
”Mokšalaisen Iljkan poika, nogaitar.”
”Sitten olet, poika, minun armaani.”

Nyt tiesivät: ovat sukulaisia.
He toinen toisensa kaulaan tarttuivat.
”Voi, isosisko, siskoni, kuuntele:
nyt heti yhdessä me pakenemme.”
”Hyvin vaikeaa on minun paeta.
Armas, minun käy niin sääli lastani.
Sinut saatan nogaiien puolelta,
takakautta sinut saatan, johdatan.”

Nosti nopeammin sisko taikinaa,
maukkaat piirakat paistoi armaallensa.
Pani yhden sisään sisko hopeaa,
toisen sisään pani sisko kultaakin,
kolmannen sisään metallisen ketjun.
Siten armastaan mokšatar kuljetti,

hevosen selässä kullan saatteli.
Ušman Bajka saapui isänsä maille.
Iljka katsoo: juoksee nogain hevonen,
sen selässä ajaa Bajka-poikansa.
Pyssyn sieppasi – miehen ampuakseen.
”Älä ammu, surmaa minua, isä!
Älä tapa, isäkulta, minua!
Sanon sinulle: olen sukuasi!
Puhun sinulle: olen omaisesi!”

Ei uskonut Iljka Bajkaa, vaan ampui,
nogain sijaan tappoi oman poikansa.
Kun katsahti – suvun merkin tunnisti.
”Voi, tämä poika on oma lapseni.
Olen tappanut itse siittämäni,
nogain sijaan oman pojan tappanut...”

Vanha Iljka nyt järkensä menetti,
orpona jo kaatuikin jaloiltansa,
puimatanterelle kaatui kuin lyhde,
röhkikin kuin teurastettava sika.

Neljäs laulu

Aikansa jo tyttölapsi eleli,
aikansa jo pajaritar oleili,
reisillensä tyttölapsi istuutui,
päähän järjen pajaritar sovitti.
Tyttönen oli taitava tanssimaan,
pajaritar kykenevä laulamaan.
Valkokoivu on tyttölapsen ruumis,
pajarittarella omenakasvot,
tuomenmarjat mustat tyttösen silmät.
Alla ikkunan vaalea pajaritar.
Huopa valkea tyttölapsen alla.
Käsissään kuin paperista palttinaa.
Käsityötänsä tekee pajaritar.
Tyttönen ei vilkaisekaan sinne päin,

missä teki pajaritar työtänsä.
Muita ihmisiä ei ollut talossa.
Lounasaikaan paistoi Luojan aurinko.
Ersäin tapaan lounasaika tällainen:
Kardaz-Sjarko, Jurттаemo nyt vapaina,
minne tekee mieli, sinne kulkevat.
Tytösen sydäntä alkoi kaiherata,
hän jätti omat työnsä, pois panikin.
Ei tiedä, miksi sydän niin kaihoisa.
”Kysyn kodinhaltia Jurттаemolta,
hän kertoo sen, mitä sydän murehtii.”
”Kodinhaltia Jurттаemo, emonen,
kysyn sinulta tilaa sydämeni.
Kerro sinä sydämeni sijasta,
miksi se näin tietämättään murehtii?”
Tämän kuuli uunin alta Jurттаemo.
Uunin alta Jurттаemo tulikin.
Kyynärän mittaa Jurттаemon vartalo,
mustanmustat ovat Jurттаemon kasvot,
Jurттаemon silmät helmien kokoiset.
Ihmiskielellä Jurттаemo puhui:
”Tyttö, pajaritar, sanon sinulle:
ei ajoissa sydämesi surrutkaan.
Vaikka sinä hyvä tyttö oletkin,
eläissäsi paljon näet murheita.
Mitä murhetta ei kestä järkesi,
odottamatta se polkee päällesi.
Sen viskaatkin, pajaritar, koirille,
ne tuhoavat kasvavan järkesi.”
Tämän jälkeen Kodinhaltia Jurттаemo
jälleen uunin alle meni takaisin,
jätti tyttö-lapsen siihen yksikseen.
Tyttö paukautti kahta kättänsä,
väänsi kymmentä hoikkaa sormeansa.
”Hyvä Jurттаemo, näin sanon sinulle,
tällaisen toiveen nyt kerron sinulle:
Nämä sanat tulkoot, hyvä Jurттаemo,
omaan päähäsi, sormiisi, Jurттаemo,
kahden rintasi perustaan, Jurттаemo,

Luojan kiitos sanoistasi, Jurttaemo!
Luojan tytär, minua nyt varjele!
Angen tytär, Kastargo, puolustakin!”
Kesäpäiviin asti tyttö eleli,
pajaritar aikoi kesäpäivänä
ystävän kanssa vadelmaan lähteä.
Metsään saapuivatkin pajarittaret,
metsän alustaan tytöt hajaantuivat.
Alkoivat siellä koota vadelmia,
alkoivat täyttää tuohikorejansa.
Kolme pečenegiä tuli ratsastain,
kuin myrsky tyttösen kimppuun hyökäten.
Ne köyttivät tämän jalat molemmat,
satulaan pajarittaren panivat.
Vihollismaahan tytön kuljettivat,
vanhalle pečenegille möivätkin.
Vanha pečenegi antoi vaimoksi –
omalle pojallensa puolisoksi.
Pečenegien luona tyttö elää,
vihollismaassa pajaritar elää.
Ei kieltänsä tyttölapsi ymmärrä,
ei tapojansa opi pajaritar.
Päivän lepoa ei tyttö tunnekaan,
yön unikin jätti pajarittaren.
Yötä päivää tyttölapsi itkeksii,
yötä päivää pajaritar murehtii.
Seitsemän vuotta tyttö noin eleli,
pečenegien kielen tyttö oppikin,
elämäntapansa tyttö käsitti.
Pečenegien kieli ei miellyttänyt,
tavat sydämeensä eivät kiintyneet.
Omaa kieltänsä ei tyttö unohda,
omia tapoja unohda mielestään.
Päivin, öin hän pakoa suunnittelee,
ei tiedä, missä suunta synnyinmaansa,
ei tiedä, missä kansansa kasvumaa.
Pohtii tyttö pulmiansa yksikseen:
ei ole hänellä ketään neuvojaa,
ei ketään, kelle kertoa huolensa.

Mieleen muistui oman kodin Jurttaemo,
joka hänelle onnea lupasi.
”Teurastanpa lampaan hänen nimeensä,
teenkin niin Jurttaemon muistojuhlaksi.”
Näin puhuu pečenegitär miehelleen,
näin sanoo vihollisnainen miehelleen:
”Puolisoni, olet pečenegimies.
Muistojuhla nyt tulikin mieleeni.
Puolisoni, mene, lammas teurasta,
tuopa tänne se päine jalkoinensa.
Keittelen, mieheni, sen pään ja jalat,
muistojuhlaan, mieheni, syötäväksi.”
Nämä hyvät sanat kuuli puoliso,
näin puhuu nyt pečenegipuoliso:
”Puolisoni, olet ersäläistytty!
Salli, vaimoni, suutelen suutasi,
suuret kiitokset, vaimo, sanoistasi!
Seitsemän vuotta odotin, vaimoni,
näitä sanoja suustasi, vaimoni.”

Tarttui Pečenegi mustaan lampaaseen,
otti käteensä nyt veitsen terävän.
Sillä veitsellä hän lampaan teurasti,
sen pään ja jalat kantoi vaimollensa.
Kuumassa uunissa ne vaimo keitti.
Kun sitten kypsyivät sen pää ja jalat,
niin pečenegitär kattoi pöytänsä,
pöydälle keitetyn pään, jalat pani
pečenegitär, tuo vihollisnainen.
Omaan tapaansa hän alkoi rukoilla.
Ensin hän nimesi isovanhemmat.
”Te isovanhemmat tuonpuoleisessa!
Viljavaan maahan te toitte ruumiinne,
Luojan eessä ovat kirkaat sielunne.
Pelastakaa minut, isovanhemmat.
Seitsemän vuotta elän nogaieissa,
näinä vuosina tataarin hahmossa.
Ei ole täällä puhekumppania,
ei viisasta tarinoiden kertojaa.

Jälleen Jurттаemon nimen mainitsen,
seitsemän vuotta, hän sanoi minulle,
isän kodissa, valkeella huovalla
on tätä elämää nogai-orjana.
Järkeni ei tätä voinut uskoa.
Nyt törmäsin sanoihisi, Jurттаemo.
Pelasta minut nogaiien maasta.
Muistojuhlaasi ainiaan viettäisin.”
Ei rukoustansa päättää kerinnyt,
leikata Jurттаemon leipäkannikkaa,
kun oven luo ersätär jo palasi,
ovipuoleen katsahti nyt onneton:
roskanurkassa on oma Jurттаemo.
Käsien päistä se tarttui tyttöä,
isän kotiin sitten orvon kuljetti...
”Katsos, miten nyt ersät laulelevat,
katsos, mistä nyt mokšat juttelevat.”
”Tule, Kinjava, löysimme Kastušan!”
”Mennään, nyt vaikka hautansa löydämme!”
Matkaan lähtevät Kinjava, Velmaka,
kulkevat pitkiä teitä, polkuja.
Näkevät – leveä pelto edessään,
suurella pellolla kukkulan laki.
Kukkulan laella kasvaa pyöräpaju,
pyöräpajun vierellä kasvaa koivu.
Sydämensä sanoja ne puhuvat.
Niiden puiden lähelle kun tulivat,
koivupuussa he Kastušan tunsivat.
Kun he tunsivat – alkoivat itkeä,
puuhun nojasivat, siihen tarttuivat.
Koivu vihreitä lehtiään helistää,
elämänsä lauluja se laulelee...

Uusi aika

Kuudestoista kertomus

Samanka

Ajan kuluessa ersät, mokšat
alkoivat venäläisiin sekoittua,
Venäjän maasta ersien maahan
tuli ihmisiä, jotka jäivät
elämään ersäin kaupunkiin, kyliin.
Usein ersät, mokšat, venäläiset
yhtenä vahvana armeijana
tataareja vastaan taistelivat.
Kasaanin kaupunginkin yhdessä
voittivat – kuin pähkinän kuorivat...

Ersäläisessä Toršon kylässä
eli niin älykäs mies Vačajka.
Hän oli rikas, hyvin varakas,
rahoja säkkiinsä lapioikin.
Vačajka kasvatti tyttölapsen –
hoikkavartisen, pienikasvuisen,
valkeakasvoisen, mustatukkaisen.
Hänen nimensä oli Samanka.
Kolme hevosta piti Vačajka,
kolme ruskeaa ruokki Vačajka.
Missä ruokki Vačaj hevosia?
Missä juottikaan Vačaj ruskeita?
Hän ruokki pimeässä tallissa,
hän juotti pimeässä tallissa.
Hän ruokki survotulla speltillä,
hän juotti kannetulla vedellä.
Kolmen ruskean joukosta yksi,
hevosista se yksi ruskea
lopetti syömästä sitä spelttiä,
lopetti juomasta sitä vettä.
Sen kaunis väri ihan haalistui,

sen leikkisät jalat veltostuivat.
Kas vain, hevonen suunsa avasi,
ihmiskielellä alkoi puhua:
”Hyvä isäntä, rikas Vačajka!
Kelpo isäntä, vauras Vačajka!
Päästäpä kylään vähäksi aikaa.
Juoksen, pääsisin sen yläpäähän –
sieltä kuuluu hyviä uutisia,
sieltä kantautuu hyviä sanoja,
ne tsaarin kielen päästä tulevat,
ne tsaarin sormista kajahtavat.
Venäjän tsaari lähtee taistohon,
Kasaanin kaupungin tahto ottaa,
tataarivoimat aikoo murskata.
Hyvä isäntä, rikas Vačajka,
kelpo isäntä, vauras Vačajka,
poikia monta armeijaa kootaan,
taiston teille miehiä otetaan.
Minä en kelpaa sinua kantamaan,
kuin vesi lainehtiva selkäni,
satulan alla se hiertyy vereen.
Tarkkaan kuulevat, hyvät korvani
pyssyn paukkeesta jo kuuroutuvat,
tanssissa ketterät hoikat jalat
maaston teräviin kiviin murtuvat,
hopeiset, leveät kavioni
ihmisten veressä mädäntyvät...”

Kylän kokoukseen mies kutsuttiin,
arpaa vedettiin – osui Vačajihin,
arpaa heitettiin – osui Vačajihin.
Hän missä menee, Vačaj, sureksii,
hän missä kulkee, Vačaj, murehtii.
Vačajkalla on kolme vaimoa,
seitsemän lasta näillä vaimoilla.
Kaikki lapset ovat tyttölapsia,
ei ole yhtäkään poikalasta.
Kuka huomasi – Vačaj sureksii?
Kuka näki sen – Vačaj murehtii?

Ensimmäisen vaimon iso tyttö,
ensimmäisen vaimon ensi lapsi
hänet näkikin, hänet huomasi.
Heti kun näki, heti kysäisi,
kun huomasi, sielun sanat sanoi:
”Miksi sureksit, rakas isäni?
Miksi murehdit, armas isäni?”
”En voi ketään lähettää taisteluun!
En voi ketään antaa armeijaankaan!
En ketään lähettää taiston tietä!
Ei ole pelastajaani, tyttö.”
”Minä sinut pelastan, isäni!
Taiston tietä lähdenkin vuoksesi.
Osta minulle, isä, hevonen –
olkoon hevonen tosi menijä;
osta myös, isä, miekka minulle –
se miekka olkoon tosi hakkaaja;
osta myös, isä, pyssy minulle –
se pyssy olkoon tosi ampuja.”

Osti hevosen, se menee itse;
osti miekan, se hakkaa itsestään;
osti pyssyn, se ampuu itsestään.
Tytön saattoi sotapalvelukseen.
Lähti vastaan metsän pimeydessä,
muutti itsensä sinne karhuksi.
Tyttärensä häntä niin pelästy,
että satulasta hän putosi.
Maahan törmäsi – lähti silmänsä.
Murtui kätensä. Kotiin palasi.
Tyttö kulkee tietänsä – sureksii,
on paha tunne, hiiltää sielua.

Jälleen sureksii rikas Vačajka,
jälleen murehtii vauras Vačajka.
Kuka näki sen – Vačaj sureksii?
Kuka huomasi – Vačaj murehtii?
Sen näki toisen vaimon lapsonen,
tuopa huomasi murheet isänsä.

Kun näki isänsä – niin kysäisi,
kun huomasi, purki sydämensä:
”Miksi sureksit, rakas isäni?
Miksi murehdit, armas isäni?”
”Siksi sureksin, tyttölapseni,
siksi murehdin, sydänpäpyni:
minut kutsutaan nyt taiston tielle –
ei ole poikaa, pelastajaani.”
”Älä, isäni, siksi sureksi!
Älä, isäni, siksi murehdi!
Minä pelastan sijaisenas.
Osta minulle, isä, hevonen –
olkoon hevonen tosi menijä;
osta myös, isä, miekka minulle –
olkoon se miekka tosi hakkaaja;
osta myös, isä, pyssy minulle,
olkoon se pyssy tosi ampuja.”

Osti hevosen, se menee itse;
osti miekan, se hakkaa itsestään;
osti pyssyn, se ampuu itsestään.
Tytön saattoi sotapalvelukseen,
lähettti toisen vaimon lapsosen,
lähti vastaan metsän pimeydessä,
muutti itsensä sinne karhuksi.
Tyttärensä häntä niin pelästy,
että satulasta hän putosi.
Maahan törmäsi – lähti silmänsä,
murtui kätensä. Kotiin palasi.

Jälleen sureksii rikas Vačajka,
jälleen murehtii vauras Vačajka.
Kuka näki sen – Vačaj sureksii?
Kuka huomasi – Vačaj murehtii?
Viimeisen vaimon nuorin lapsosen,
pikku Samanka, hänet näkikin,
kaikkein rakkahin hänet huomasi.
Kun näki isän, heti kysäisi,
hänet huomasi, heti liikuttui:

”Miksi sureksit noin, rakas isä?
Miksi murehdit noin, armas isä?”
”Kuinka, Saman, en nyt sureksisi?
Kuinka, lapsi, en nyt murehtisi?
Minut kutsutaan, Saman, taisteluun –
ei minulla poikaa, pelastajaa,
ei minulla poikaa, ei ampujaa.”
”Minä pelastan sinut, isäni,
minä pelastan, sijaisenasi.
Osta minulle hyvä hevonen –
se älköön olko yksin kulkeva;
osta minulle hyvä miekkakin –
älköön olko itsestään hakkaava;
osta minulle mainio pyssykin –
älköön olko itsestään ampuva.”
Osti hevosen, ei kuljeksivaa;
osti miekankin, ei hakkailevaa;
osti pyssyn, ei ammuskelevaa.
Tytön saattoi sotapalvelukseen,
nuorimman vaimon lapsen lähetti.
Lähti vastaan metsän pimeydessä,
muutti itsensä sinne karhuksi.
”Tietä minulle!” kirkuu Samanka.
Isä seisahtuu, ei jätä tietään.
Silloin sieppasi Saman miekkansa,
puhkaisi karhun oikean silmän.

Vačaj siunasi Samanin matkaan,
sotapalvelukseen lupasikin,
oman sydämensä hän avasi:
”Pelastajani, Saman, oletkin!
Varmaan olet hyvä taistelija!
Toistaiseksi kotona elele,
tee tyttären töitä ja haaveile.”

Venäjän maalla tsaari Iivana
armeijan kanssa lähti Volgalle,
vallatakseen Kasaanin kaupungin,
tataarien suuren kaanin voittaakseen.

Kuin musta pilvi nousi Iivana,
kuin hurja myrsky kiisi Volgalle,
kuin ukkonen hän syöksyi kaupunkiin,
ylt' ympäri päästi salamoita.
Aikoo ottaa Kasaanin kaupungin,
tahtoo murhata tataarien kaanin.

Vuoden taistelevat venäläiset,
vielä toisenkin he taistelevat –
eivät kaupunkia he voi vallata.
Alkoi seitsemäs vuosi taistojen.
Tataarit omalla alueellaan.
Kätkössä kiviaitauksissa,
joita milloinkaan ei voi rikkoa,
joiden yli ei pääse armeija,
joita linnutkaan eivät ylitä.
Alkoi Iivana miettiä, miten
Kasaanin kaupungin voi vallata.
Miten pečenegit häätää luotaan,
panna vankeuteen sieltä otetut.
Ei hän kuitenkaan mitään keksinyt,
vaikka järkeään paljon olikin.
Armeijan päälliköt kutsui luokseen
ja kyseli heiltä karhein sanoin:
”Milloin saamme Kasaanin kaupungin?
Milloin ylpeän kaanin tapamme?
Ken sanoo, miten kaupunki saadaan,
miten ylpeän kaanin voi voittaa?
Ken sanoo, kuinka kaupunki saadaan,
sille minä suuren lahjan annan,
täytän hänen jokaisen toiveensa.”
Kaikki vaieten, maahan katsoen
miettivät, miten nyt on oltava.
”Huomaan, että mitään ette sano,
tässä ei teistä ole apua”,
sanoi Iivan armeijan johdolle,
”menkää ja kysykää armeijalta.
Jos hekään mitään eivät puhele,
kylien läheltä te kulkekaa,

löytäkää neuvojen antajia.”

Pajarit kolmasti kumarsivat,
lähtivät käskyänsä täyttämään.
Kulkivat lähikylien ohi,
ajoivat kaikkiin kaukaisiin kyliin –
ei siellä ollut neuvon antajia,
ei ollut vihollisen voittajia.
Ajavat kolme päivää, neljäkin.
Ajavat viisi päivää, kuusikin.
Kompastelevat allaan hevoset,
väsyneet ratsut lepoa pyytävät.
Sitten he Toršon kylään saapuivat,
seitsemäs päivä sen saavuttivat.
Pajarit kulkevat Toršon kylää.

Samanka ystäviensä kanssa
istuksii ullakkokamarissa.
Tytöt puhelevat elämästään,
käsitöitänsäkin katselevat
ja kerskailevat suorituksillaan.
Kuka kehuskelee paitaa yllään,
näyttää sen kauniita kirjailuja.
”Voi, toverini, rakkaat ystävät,
näitte, miksi itseään voi kehua,
näitte, mikä niin paljon aikaa vie.
Minä, ystävät, rakkaat kumppanit,
valtaisinkin Kasaanin kaupungin
jo kahdessa, kolmessa päivässä.
Se ei ehtisi aivastellakaan.
Millainen tsaari tuo tuollainen on,
millaisia kaani ja päälliköt:
seitsemän vuotta valtaa Kasaania –
Kasaani on, mikä on ollutkin.
Ystävät, kyllä minä, tyttönen –
sen ylpeän kaupungin valtaisin
kirikkaalla tyttösen järjelläni,
ei siellä muuta tarvittaisikaan –
viekkautta, viisaita käskyjä.”

Samankan sanat kuulivat miehet,
ne Iivana Julman lähettämät.
Kiiruusti palasivat tsaarin luo
ja kaikesta puhuivat hänelle.
Iivana Julma, vaikka vihastui,
ei sitä näyttänyt, raivostunut.
Mitään ei voi tehdä vain odottaa.
Kolmen päivän jälkeen hän viileni,
tytön kopeat sanat mitätöi.
Lähetti kuustoista nuorukaista
Toršon kylään Samankaa hakemaan.
Käski istuttaa ersäläistytön
kuparirattaisiinsa ja viedä
nopeasti Kasaanin lähelle,
päällikön silmäin eteen asettaa.

Vačajka elää, työssä uurastaa.
Vahinkoja, surujaan ei mieti.
Samanka korkeassa talossa
ikkunan alla kirjoo, ompelee.
Itsekseen laulaa kaunista laulua,
paljastaa tytön sydämen tunteet.
Katsoi ikkunasta halveksien:
mikä tuolla tuommoinen kumma on?
Kaukotieltä heidän kotiinsa päin
kuudettoista rattaat kääntymässä.
Ne pysähtyivät pihan lähelle.
Samanka syöksähti ikkunasta,
omalle isälle alkoi huutaa:
”Katso, isä, valon ikkunasta:
miksi pajarit tänne ajoivat?
Kuparirattaita kuudettoista.
Pihaamme kaikki nyt kerääntyvät.
Mene, isäni, kysymään heiltä,
miksi he pihaamme kerääntyvät.”
Vačajka meni ulos, kyseli:
”Iivanan pajarit, nuoret miehet,
miksi te pihaani kokoonnuitte?
Mitä te minulta odotatte?”

”Me olemme tosi pajareja,
tsaarimme lähettämiä miehiä.”
”Kertokaa, miksi tänne ajoitte?
Mitä te minulta odotatte?”
”Tytärtäsi tulimme hakemaan,
ylpeän Samankan vuoksi tulimme.
Heti otamme hänet tsaarille,
kaanille hänet nyt kuljetamme.
Ystävilleen hän kehui itseään,
Venäjän päämiestä naureskeli,
järjettömäksi häntä pilkkasi.”
”Isä, minut pelasta, äläkä
anna pajareille, päämiehille.
Lupaa heille rahaakin, satonen.
Jos ei riitä, lupaa kaksisataa.
Riistä minut pois tuhon käsistä,
älä päästä onnettoman tielle,
äläkä salli syyttää minua
Kasaanin alla tsaarin edessä,
siis Venäjän maan kaanin edessä.”
”Kaksisataa, pajarit, annankin.
Jos on tarpeen – annan kolmesataa,
kunhan ette vain loukkaa Samankaa,
kunhan ette häntä vie tsaarille!”
”Anna vaikka kaksi, kolme sataa –
kaikki rahasi, Vačaj, otamme,
kopean tyttäresi kuitenkin
tsaarinn luokse heti kuljetamme.”

Polvillensa lankesi Vačajka,
Luoja Jumalaa alkoi rukoilla.
Isä näkyi säälivän Samankaa,
tämä sanoi isälleen tyynesti:
”Älä itke, isäni, vuokseni,
älä sureksi, älä murehdi.
Mene kutsumaan, isä, siskoni.
Käskä heidän lämmittää saunakin.
Pesen, isäni, valkean ruumiini,
varustaudun hyviin vaatteisiini.”

Siskot kuumen saunan lämmittivät.
”Saunan lämmitimme – sielun löylyn:
suussa lämmitimme saunaveden.”

Samanka lähti saunaan kylpemään.
Siskonsa pesivät hänen päänsä.
Sitten alkoivat lettiä letittää.
Letittivät – sureksien, murehtien:
pikkusiskon sotapalvelukseen
varustavat, isän pelastamaan.
Siskon valkean varren pesivät,
toivat hänelle paidat, puserot.
Samanka pukeutui kuin morsian.
Lähti saunasta kotiin kulkemaan.
Armas äiti ottaa hänet vastaan.
”Tällä välin, lapsi, ruuat laitoin.
Mene istumaan pöytäni päähän,
ja täyttele nälkäinen vatsasi,
ja paljasta sydämesi surut.
Lähdet raskaaseen sotapalveluun,
menet raskasta taakkaa kantamaan...”

Vasemmalla Saman miekan näki,
oikealla hän pyssyn huomasi.
Porraspäässä on hänen ratsunsa.
Samanka istui ratsunsa selkään,
sanoi äänekkäästi, kyynelsilmin:
”Nytpä me, ratsuni, lähdemmekin
sotapalvelukseen kauaksi pois!”
Maailman kolmea suuntaa kohti
Saman kumarsi, siunauksen luki.
Hyvästeli isänsä, äitinsä,
lupasi palata vailla huolia.
”Vie minut, ratsu, kuljeta minut
Venäjän valtakunnan tsaarin luo!”

Heti kun lähti ratsu juoksemaan,
taivaan laelta ukkonen jyrisi,

jalkain alta leimusi salamaa.
Samankan perään pajarien syöksy,
kuin pilvinä kuparirattaita.
Ajavat Kasaanin kaupungin luo.
Samanka saapui Volgan varrelle,
jossa oli kestävä Kasaani.
Kuljettivat tytön tsaarin luokse,
hänen eteensä asettivatkin.
”Tuollainen olet, kaunis ersätär,
rikkaan Vačajkan viisas tyttönen!
Ystäville, kuulemma, kerskailit,
kaikkien kuullen minua pilkkasit –
pääsi annan leikata harteilta!”
”Voi, sinä, tsaari, rakas isäni,
isäkulta, auringonvaloni!
Leikkaa heti pääni, nappaa se pois,
pölkyn päälle panen jo kaulani!”
”Huh, ersätär, kopea tyttönen,
miksipä minua niin pilkkasit,
minkä takia kovin kerskailit?
Häivy täältä, toteuta aikees:
millä kerskailit – se heti teekin!”
”Voi, sinä tsaari, rakas isäni,
isäkulta, auringonvaloni!
Pyydän sinua, maahan kumarran,
anna minulle nuorukaisia,
olkoot poikia viisikymmentä,
anna lisäksi kanssaan yksi mies.
Anna minulle ruutipyttyjä,
viisikymmentä näitä pyttyjä,
anna vielä yksi lisäpytty.
Sitten voi aikeeni toteuttaa,
ja valtaisit Kasaanin kaupungin.”

Tsaari antoi viis’kymmentä poikaa,
ne nuorukaiset ja yhden miehen.
Antoi ruutia viis’kymmentä pyttyä,
viisikymmentä ja vielä yhden.
Ne nuorukaiset Samanka otti,

kaupungin vallien lähelle vei.
Käski heidän kaivaa alleen kuoppa,
käski ne pytyt panna kuoppihin.
Joka pyttyyn hän pani kynttilän.
Yhden kynttilän otti itselleen,
yhden kynttilän antoi tsaarille.
Hän sytytti ne kaikki kynttilät.
He ulos menivät, odottivat,
milloin kynttilät loppuun palavat
ja ne ruutipytyt repeävät
vallien alla syvissä kuopissaan.
Jälleen vihoissaan tsaari määräsi:
”Voi, sinä ersätär, viekas tyttö,
et ole kauan enää elävä.
Kun kynttilät kuopissaan palavat
ja kaupungin vallitkin murtuvat,
pääsi harteilta heti heilahtaa,
tämä miekka sen heti pois hakkaa.”
”Venäjän valtion julma tsaari”,
sanoi tyynesti ersäläistyttö,
„mene auringon nousuun, rukoile,
taivaan Jumalaa siinä tervehdi,
tervehdi, kumarra Maaemoakin.
Ehkä auttavat työsi päättämään,
onneakin sinulle lähettävät,
pystyt valtaamaan vahvan kaupungin.”
Kun Luojaa kumartain rukoilivat,
loppuun paloi käsissään kynttilä.
Ruutipytyt eivät revenneetkään,
kivinen valli pysyi vahvana.
Kasaanin kaupunki katsoi, nauroi,
paljaan peffan tataarit näyttivät.
”Sinä, ersätär, viekas tyttönen!”
alkoi huutaa kiukkuinen Iivana,
”annan leikata pääsi harteilta,
ei vain koska minua pilkkasit,
valheittesi vuoksi sen leikkautan.”
”Voi, sinä tsaari, rakas isäni,
isäkulta, auringonvaloni!”

Samanka puhui jälleen tyynesti,
”Kauan odotit, odota vielä:
pian ulkona kynttilät palavat,
maan alla ne palavat hitaasti...”
Nyt paloivat jo kaikki kynttilät,
rikki menivät pytyt kuopissaan.
Kivinen valli lensi taivaalle,
putosi taas maan päälle hajallaan.
Maa tärähteli, päästi ulvonnan.
Vallin kiviin kaupunki murskautui.
Pelästyneet tataarit taistelun
lopettivat. Iivanan armeija
asteli Kasaaniin. Sillä tavoin
vallattiinkin voimakas Kasaani
ersätytön kirkkaalla järjellä.
Niinpä pelastuikin Venäjän maa
tataarien pahoinpitelyiltä.
Venäjän maahan nyt ersäin maasta
kuin aamunkoi koitti jo vapaus.
Moskovan päämies, Iivana Julma,
ihan typertyvä, lapsellinen,
unohti kiukkunsa, viisastuikin.
Hän alkoi puhua kuin kunnan mies:
”Voi, sinä ersätär, viekas tyttö,
olet todella ymmärtäväinen!
Tästä ei sinua saa syytellä,
tästä pitää lahja sinun saada.
Kerropa, millaista lahjaa toivot –
joka toiveesi täytän mielellä!”
”En minä lahjaa, tsaari, tarvitse.
Toiveeni on: päästä minut kotiin,
ersien maahan tahdon palata.
Sen vuoksi sinulle lahjan annan.
Ota pyssyni, ota miekkani,
jotka eivät vie ihmissielua;
ota lakkini – siinä järkeä,
ota ratsuni, se ei milloinkaan
satulasta sinua pudota,
ei vie sinua huonoja teitä,

kaikki tiet se tuntee oikein hyvin...”
”Voi, kaunista kauniimpi tyttönen,
niin viisas ersäläinen ihminen!
Suuren tekosi, apusi vuoksi,
älysi, viekkautesikin vuoksi,
viisaiden, hyvän sanaisi vuoksi,
kirkkaan, terveen sielusi vuoksi,
mainion, suuren järkesi vuoksi,
Tjuštjan kansankin hyvyuden vuoksi
eläkää, ersät, ajasta aikaan –
pajarikäärmeitä tuntematta,
pitäkää pääanne aina pystyssä,
vartenne suorana kaikkialla.
Eläkää, ersät, ajasta aikaan,
kaunistakaa venäläistä kansaa,
vahvistakaa Venäjän valtiota!..”

Samanka kumarsi nyt tsaarille,
istuutui iloiten rattaisiinsa.
Ajoivat pajarit hänet kotiin,
Teša-joen varrelle Toršon kylään.

Seitsemästoista kertomus

Kylän uhri

Toršon isoisät, vanhat vaarit,
tapain tuntijat, kylän päämiehet
kokoontuivat, alkoivat puhua,
etsiä nyt kaiken tarkoitusta.
”Miten on nyt oltava, isännät?
Rikkaan Vačajkan lapsista nuorin
palasi nyt kotiin Kasaanista.
Sieltä Saman toi hyvän uutisen:
voitettiin vihollinen, tataarit,
loppui ihmisten pahoinpitely.

Vapauden rusko nousi taivaalle,
hopeinen valo meitä lämmittää.
Nyt tulee hyvää elämästämme.
Varmaan nyt loppuvat vahingotkin.
Nyt, omaiset, kokoamme uhrin
jo Samankan voiton kunniaksi,
jo Samankan älyn kunniaksi.”

Siinä, missä Volga Okaan valuu,
kasvoi, kohosi korkea vuori.
Šekšata, Tikka, on vuoren nimi.
Vuoren laelle ersät kokoontuivat,
Keremetin juhlan järjestivät.
He rukoilevat LuojaJumalaa,
Maaemostakin he tervehtivät:
”Kuule pyyntömme, ersäin Jumala!
Näe kumarruksemme, mokšain Luoja!
Anna – mitä Sinulta pyydämme.
Vihollisilta Saman varjele,
pahoilta ihmisiltä pelasta.
Saman olkoon järkemme valona,
hän olkoon auringonvalonamme!
Suojaa, ersäin Luoja, ersäin maata,
mokšan kansa pelasta pahoilta!..
Koko kylän uhrimme,
uhri vanhempiemme!
Kokosimme vanhukset
suureen kokoukseemme
samoin mielin miettimään,
samoin sanoin puhumaan,
rukoilemaan Luojaamme,
Hälle tuomaan pyyntömme.
Maukkaan oluen panimme,
teurastimme häränkin.
Samaan paikkaan saapuivat
vanhat, nuoret yhdessä.
Sukujemme kynttilät
sytytimme riveinä.
Tervetuliaisleivät,

kauniit munat keltaiset
asetimme pöydille.
Kolmeen suuntaan kumartain
tervehdimme taivasta.
SuuriLuojaJumala,
suuri puolustajamme,
kuule sanat sanotut,
aikeitamme tarkkaile.
Meitä yhä kasvata,
älä meistä eroa.
Anna karjan lisääntyä,
anna sataa pilvistä,
kylvövilja kypsytä.
Älä anna sairastua
lasten kasvattajien,
kyntäjain, äestäjain,
eikä viljan kylväjain,
tyhjän vatsan ruokkijain,
ruumiin, ihon pukijain...
SuuriLuojaJumala,
seitsemässä paikassa,
päämies kuuden Jumalan,
toimme valmistamamme,
tervehdimme Sinua.
Ota valmistamamme!
Näe kumarruksenne!
Anna – mitä pyydämme,
suojaa – pelkäämältämme.
Viljankasvua pyydämme,
terveyttä elämään,
pitkää elinaikaakin.
Suojaa viholliselta,
pahantekijöiltäkin.
Pahaa suunnittelevaa
älä taloon päästäkään,
lyö se kumoon selälleen,
mustuta se mullaksi...
RaskasLuoja, vahtimme,
RaskasLuoja, vartija!

Muistojuhlaan tulimme,
kumartamaan Sinua.
Levitimme liinamme,
leipää, suolaa panimme.
Näe kumarruksemme,
kuule sanat suustamme!
RaskasLuoja, vahtimme,
RaskasLuoja, vartija!
Älä päästä maailmaan
vahinkoja raskaita.
Älä pane ihmisiin
tauteja, murheitakaan.
Älä kylään lähetä
sairautta, surua.
RaskasLuoja, vahtimme,
RaskasLuoja, vartija!
Käärmetähti taivaalla!
Päässä virstan seitsemän
palaa häntä tulinen.
Pahaa ne ennustavat,
pajaritkin puhuvat:
noidan, käärmeen tähdellä
onkin pirulaisen pää,
ja paholaisen silmät.
Älä päästä putoamaan,
älä laskeutumaankaan
noidan, käärmeen tähteä
ersäin maahan, kaupunkiin,
muistosi viettäjäille.
RaskasLuoja, pudota
se vieraskielisille,
maahan aivan vieraaseen,
pajarien maisemaan,
jotka eivät Sinua
kunnioita, rukoile,
Sinua tervehdikään.
Ethän pelkää vettäkään,
et pala tulessakaan.
Tartu tähteä hänestä,

suureen mereen kuljeta.
Merivesi ei pala,
ei se pelkää tultakaan.
Sinäkin, Tjuštja tsaari,
poika UkkosJumalan,
jos kuolet – kuoltuasi,
jos elät – eläissäsi
näe kumarruksemme,
kuule sanat suustamme,
katso verta, lihaasi,
sääli vartta, oksiasi.
Verestä, lihastasi
synnyimme ja kasvoimme,
puoli maata täytimme.
Sydämesi tuntekoon,
murehtikoon tähtemme.
Nimeesi nyt keitimme
puuron ihan rasvaisen.
Vaikka elät kaukana,
meren tuolla puolella,
eikä sinua tunneta –
meistä et voi erota,
sydämistämme poistua.
Tjuštja tsaari, itsehän
rukoilemaan opetit,
Luojoin nimiin tarttumaan,
heitä tervehtimäänkin.
Vaikka me elelemme
sinusta niin kaukana,
venäläisten seassa,
emme jätä sanaasi,
noudatamme tapaasi,
luemme rukouksesi.
Pyydä RaskaaltaLuojalta,
etehensä kumarru,
jotta hän ei sallisi
noidan, käärmeen tähdenkään
ersäin maahan pudota,
polttaa kansaa, heimoa,

hiiltää kylät, kaupungit.
Käärmeen tähti pudotkoon
vihollisten keskelle,
pajarien, gubanien,
pečenegien keskelle,
taikka mereen pudotkoon.
Kumoon menköön selälleen,
niskansakin taittakoon!
RaskasLuoja, vahtimme,
vaikeuksien kestäjä,
Tjuštja tsaari, sinäkin,
puolustaja ersien,
nähkää kumarruksemme,
kuulkaa sanat suustamme.
Mitä pantiin nimeenne,
valkein käsin ottakaa.
Mitä teiltä pyydämme,
kernaasti se antakaa.
Mitä tänään pelkäämme,
siltä meitä varjelkaa.
Julma UkkosJumala,
kiukun UkkosJumala!
Ajat pitkin taivasta,
kolmin tulihevosin.
Pyörä pärskyy salamaa.
Vasen käsi – jyrinä,
oikea käsi – sadetta.
Maa tärisee jyrystä,
väki piiloon ääntäsi.
Leimahtelet salamia –
äänelläsi maan täytät.
Syttyttelet ukkosen,
sadat tyyntä sadetta.
Maaemosen kastelet,
kylvöviljaa kasvatat.
Ruokit tyhjät vatsamme,
sydämemme tyydytät.
Samaa mieltä olemme,
samoin sanoin puhumme,

yhteen kokoonnummekin.
Me tulimme eteesi
katetun pöydän kanssa,
leipää, suolaa mukana.
Teurastimme nimeesi
jo kirjavan kanankin.
Kuuman veren laskimme,
sen lihankin keitimme,
eteesi sen panimme,
tervehdimme sinua.
Jos nukkuisit – herää jo,
jos valvoisit – kuuntele,
avaa silmät – näe meidät,
käännä korvat – kuule meitä.
Hyvin silmin katsele,
mielelläsi kuuntele.
Anna, mitä pyydämme,
suojaa pelkäämältämme.
Kevätpäiväin tullessa,
kauniin kevään päivinä
heilautamme kouria,
spelttivehnän kylvämme.
Silloin päästä äänesi,
mielemmekin tynnytä,
kirjavoit myös taivaasi,
tuo lempeää sadetta,
kostuta Maaemomme,
nosta kylvöviljamme.
Kun se kasvaa, kohoaa
älä päästä sen päälle
hakkaavaakaan sadetta,
katkovia rakeita.
Jos taas aiot hakata,
ukkosella ampua,
ammu juhlavieraasi,
rakkaudesta, halusta
ota kirkas sielunsa,
vie YlisenLuojan luo,
aamuruskon edessä

olkoon hänen sielunsa.
Ken ei Sinua rukoile,
ei Sinua tervehdi,
salamilla polta se,
ukkosella kärvennä.
Isä UkkosJumala,
taivaan laen tsaarimme,
sääli vanhaa ukkoa,
voimat, sanat jättävää.
Sääli keskenkasvuista,
voimat, sanat hakevaa.
Älä nälkään näännytä,
älä meitä itketä.
Ota meidän taakkamme,
anna, mitä pyydämme.
Maaemonen, äitimme,
Maaemo, elättäjä,
viljamme kasvattaja,
tyhjän vatsan ruokkija!
Nimesi on painava,
sydämesi avara.
Päälläsi me kuljemme,
astelemme varttasi.
Maaemonen, äitimme,
mietimme, kokoonnuimme
tänne kunnioittamaan,
tervehtimään sinua.
Teurastimme nimeesi
kanan mustan värisen,
kakkaroita leivoimme,
kananmunia keitimme,
toimme ruukun puuroa,
panimme ne eteesi,
kumarsimme sinua.
Katso hyväksyvästi,
ota vastaan mieluusti.
Anna – mitä pyydämme,
suojaa pelkäämältämme!
Sitä, minkä heitämme

kourastamme päällesi,
ylös nosta, kasvata,
meille anna takaisin
seitsenkertaisenakin.
Maaemo, elättäjä,
emme sinua unohda
koskaan eläessämme,
emme kuollessammekaan.
Aina tuomme sinulle
uhrilahjojammekin,
kumarramme sinua.
Viljaemo, äitimme,
Viljaemo, ruokkija,
kylvöviljan vartija,
runsaan sadon antaja!
Katoimme jo pöytämme,
toimme leipää, suolaamme,
täyden viljavatimme.
Polvistuimme kumaraan,
tervehdimme sinua,
sinua me palvomme.
Nähkööt meidät silmäsi,
kuulkoot meidät korvasi.
Ota valmistamamme,
juo viljavadistamme.
Anna, mitä pyydämme,
suojaa pelkäämältämme.
Viljankasvua pyydämme,
olkia aisanvahvuisia,
kynäräisiä tähkiä,
kosteutta juuriinsa,
rehevyyttä tähkiinsä.
Suojaa vihollisilta,
saroilla kulkevilta,
viljaa solmuttavilta,
viljaonnen vieviltä.
Suojaa myrskytuulelta,
sateisilta sumuilta,
homeiselta ruosteelta,

toisten lyhteen viejiltä.
Varas, roisto typerrä,
ota järki päästänsä,
kulkutiensä hävitä.
Älä jätä ruokintaa,
älä varjeluakaan.
Tuuliemo tuulonen,
Tuuliemo tuulahdus,
ilman jalkoja, käsiä,
ilman siipiä, sulkia.
Jaloittakin kuljeksit,
siivittäkin lentelet.
Vaik'ei puhu kielesi,
kuuluu sinun äänesi.
Äänekkäästi vihellä,
yhteen kokoa lapsesi.
Niin tulemme eteesi
tervehtimään sinua,
rukoilemaan sinua,
antimmekin tuomaan.
Teurastimme nimeesi
kanan homeenvärisen.
Näe kumarruksemme,
ota uhriantimet.
Anna, mitä pyydämme,
suojaa pelkäämältämme.
Kevätpäiväin koitteessa
kylvövilja idätä,
katso meidän puoleemme.
Missä näet sinipilven,
sinne heti liehahda.
Ota pilvi eteesi,
hädä kohti viljaamme,
päästä Maaemon päälle
tipoittaista sadetta.
Kun kasvavat, täyttyvät
rukiintähkät pelloilla,
vaella vain hitaasti.
Älä päästä ääntäsi,

älä viljaa lakoon lyö...
Tyttyäremme, äitimme,
tuntematta tapoja,
voi vasten tuulta pissiä,
tuulen taudin siinä saa,
terveytensä menettää.
Hänkin pyytää sinulta,
etehesi kumartuu.
Anna hälle anteeksi,
terveytensä palauta.
Vesiemo, jumaluus,
maanpäällinen kauneus,
taivaan alta kaunotar!
Sinä elät meressä,
hopeisessa talossa.
Puolestamme murehdit,
ihmistöistä huolehdit.
Sinä lähdet merestä,
pitkin maata leviät,
hopeisena kiereksit,
kultaisena välkehdit,
kaikin tavoin siistiydyt,
olet tarpeen kaikessa.
Eteesi nyt tulemme,
kätemme me pesemme,
liinallamme kuivaamme.
Valkoisilla käsillä,
keveällä mielellä
tuomme tässä kanaamme,
eteesi sen panemme,
teemme näin muistoksesi.
Näe meidän uhrimme,
kuule meidän sanamme,
ota vastaan kanamme!
Anna, mitä pyydämme,
suojaa pelkäämältämme.
Vesiemo, hukkuva,
huonosti harkitseva,
älkөөn saako tautia,

menkö päästään pyörälle,
terveyttään älä vie.
Ken sinua kumartaa,
ken sinua rukoilee,
sille anna anteeksi.
Suojaa hyvää järkeään,
katsovia silmiään,
kuulevia korviaan.
Suojaa koko ruumistaan.
Taudin idut pese pois,
anna hyvä terveys.
SuuriLuojaJumala,
RaskasJumala,
kiukun UkkosJumala,
Maaemo-elättäjä,
Viljaemo, äitimme,
Tuuliemo, tuulonen,
Vesiemo, kaunotar!
Seitsemää muistelimme,
seitsemää tervehdimme.
Samaan paikkaan tulkaatte,
samoin tuumin miettimään,
samoin sanoin puhumaan.
Mitä teiltä pyydämme,
seitsemästi antakaa.
Volgan varrelta ersät,
Mokšan varrelta mokšat,
metsämme ja peltomme,
monet kylät, kaupungit
vahingoilta, pahalta,
vieras-viholliselta
seitsemästi aidatkaa,
seitsemältä puolelta!”

Ersät rukoukseen kumartuvat.
Nuotiolla lihakeitto keittyy.
Hunajakaljaa, kaljaa tekevät.
Kauas näkyvät paidat valkoiset,
kauas kuuluvat äänet sointuvat.

Venäjän tsaarin laiva Volgalla
menee Šekšata-vuoren läheltä.
Katsoi vuorelle, huusi joukoille:
”Kunnetkaapa, hyvät nuorukaiset,
vahvat, luotettavat nuoret miehet,
mitä teille nyt alan puhua.
Katsahtakaapa vielä tarkemmin,
millaiset koivut tuolla taipuvat,
Maaemolle hiljaa kumartavat?
Menkää te, sotajoukot, lähtekää,
Šekšatan vuoren laelle kiivetkää,
siellä kiirehtimättä kulkekaa,
näkemänne – minulle kertokaa.”

Lähtivät tsaarin mainiot miehet,
kiipesivät vuoren laelle menen.
Näkevät: siellä vuoren huipulla
eivät taipuile vaaleat koivut –
ersät rukoilevat SuurtaLuojaa,
Maaemolle hiljaa kumartavat.
Auringonnousuun päänsä pitävät.
Paidat, housut lunta valkeammat,
vaimot, tyttäret koivua kauniimmat,
ukot, pojat mäntyä vahvemmat.

Tsaarin luo palasivat lähetit,
puhuvat, kertovat päämiehelleen:
”Eivät siellä koivut noin taipuile,
Maaemolle hiljaa kumartele,
multaan vihreää päätään riiputa –
ersät rukoilevat SuurtaLuojaa,
auringonnousuun päin kumartavat.”
”Kertokaa”, sanoi Moskovan päämies,
”minkä ympäri he kokoontuivat,
kuinka rukoilevat Jumalaansa?”
”Välissään on valtavia pyttyjä,
hunajajuomaa täynnä ne pytyt.
Kylän vaarit pyttyjen ympäri,

suuret lehmuskauhat käsissänsä,
maan päälle pinonneet leipää, suolaa,
tuessa riippuu hirssipuuropata,
kattilassa jo vettä keittäneet,
vedessä kypsyy nyt naudanlihaa.
Siitä keitetään uhriksi keitto.”

Jälleen kysäisi heiltä tsaarinsa:
”Mitä merkitsee ersille uhri?
Miksi he rukoilevat Jumalaa?”
”Ersät, mokšat rukoilevat Luojaa,
kätensä nostaen rukoilevat:
pyytävät terveyttä, onnea
varakkaan Vačajkan tyttärelle,
joka auttoi valtaamaan Kasaanin.
Rukoilevat, pyytävät Jumalaa
suojaamaan tyttöä vihollisilta
ikijajat, auringon nousussa.”
”Hyvät pojat, auliit palvelemaan,
menkää jälleen tuon vuoren laelle.
Kantakaa uhriksi tämä lahja.
Sanokaa sitten rukoilijoille:
’Tässä teille, vaarit, hopeapytty,
teille, rukoilijat, kultapytty!’
Menkää taas, sotajoukot, menkääpä
paikkaan, jossa Jumalaa rukoillaan.
Vaareillenne hopea kantakaa,
isoisillenne kulta viekää,
koska Samanka minua auttoi.”

Joukot lähtivät vuoren laelle.
Hopean kantoivat, kullan antoivat
ersäin päälliköille, uhraajille.

Vaarit ottivat hopean, kullan.
Joukot hyvin juottivat, kestiten
hunajasimaa, kaljaa makeaa,
pehmeää vehnäleipää ruoaksi.

Kun venäläismiehet palasivat
uhripaikasta tsaarinsa luokse,
tämän uutisen toivat hänelle:
”Meille juotettiin hunajasimaa,
ruokittiin pehmovehnaileivällä.”

Kylän vaarit, tapojen tuntijat,
hopean ja kullan saatuansa
rukoukset päättivät, miettivät,
miten on oltava, mikä lahja
heiltä lähettää venäläiselle
päällikölle Iivana tsaarille.
Mettä, leipää, suolaa kulhoon pannen
poikasten matkassa lähettivät.
Ne pojat kulkiessaan väsyivät,
istuivat lepäämään, leipää, suolaa
söivät, medenkin joivat maistellen.
Sitten he keskenään näin puhuivat:
”Mistä vaarit tulevat tietämään,
että me sen leivän, suolan söimme,
ja me sen makean meden joimme?
Otamme sijaan multaista hiekkaa,
vettä ammennamme tyhjään kulhoon.
Olkoot ne lahja venäläiselle.
Hän saa tietää, kuinka ersäläiset
vihollisvieraitaan kestitsevät.”
Ottivat maasta multaista hiekkaa,
ja joesta vettä ammensivat.
Lähtivät nopeaan, saapuivat pian.
Tämän lahjan antoivat tsaarille,
Venäjän julmalle päämiehelle.
Tuo ilahtuen otti sen mullan,
kolmasti tervehti Maaemoa,
Kädet nostain sanoi Jumalalle:
”Voi, kiitos, Kasvattaja Jumala!
Annoit minulle ersäläisten maan,
sen metsät, pellot, kaupungit, kylät,
omin käsin minulle lahjoitit!”

”Mitä teitte, päättömät lapsoset?!
Söitte, joitte meidän vapautemme!
Surmaamatta surmasitte kansan!
Kuolematta meidät hautasitte,
teitte meidät Moskovan orjiksi!”
Yhteen ääneen vaarit huudahtivat,
ne vanhimmat, ne kaikkein viisaimmat.
Jotkut, jotka olivat nuorempia,
puhuivat surullisia sanoja:
”Nyt ei enää mikään voi muuttua.
Kuka karanneen linnun kiinni saa?
Moskovan päällikön SuuriLuoja
varmaan lähetti meille tsaariksi...”

Kylän isoisät, harmaat ukot,
huokailivat, alkoivat valittaa:
”Se ei ole Luojan suoma onni.
Luoja ei tee pahoja tekoja.
Vapaana ihminen on ihminen.
Vapautta meidän varjeltava!
Sen vuoksi Maaemollemme ensin
SuuriLuojaJumala meidät toi:
omia tapojamme puoltamaan,
omassa vapaudessa elämään,
omaa kieltämme aina puhumaan,
itsenäisesti ajattelemaan,
ajasta toiseen oman itsemme
isäntiä, päämiehiä olemaan.
Siunaus, kansa, uuteen elämään!”
Kylän vaarit puheensa päättivät,
haikeina vuoren laen jättivät.

Kahdeksastoista kertomus

Kuparinen sarvi-torvi

Vaarit kulkevat Volgan rannalla.
Päätä riiputtain, raskain aatoksin,
kuinka ersän kansan elettävä,
kuinka mokšan heimon nyt oltava.
Vaiti kulkevat. Jokainen koettaa
mielessään keksiä hyvän keinon,
jolla voisikin jokaista auttaa
löytämään sen onnellisimman tien.

Vaarit miettivät, käyvät mielessään
läpi oman maan elämän aikaa,
silmissään sen värityksen nähden.
Ajoittain vahingoittunein kasvoin
elämä saapui, pahoin kiusasi;
ajoittain tarkkaili kuin ukkonen,
vahvalla jyryllä pelotteli;
väliin nauroi kuin kevätaurinko
ja ilahdutti tuomenkukilla;
väliin näyttäytyi kesän väreissä
ja täytti sielut rauhan tunteilla;
ajoittain vilkkui kuin apea syys,
ilahdutti hunajan tuoksulla...
Ersät tunsivat raskaankin surun,
aina kantoivat tuhoa harteillaan.
Kuitenkin he useammin saivat
iloita kauniin kevään päivistä,
nauttia kesän, syksyn hunajasta.
Ersäläiset elivät vapaina,
viisaine, hyvine tapoinensa.
Heillä oli onnea, siunausta:
jokaiselle riitti mielen mukaan.
Mikä kohtalo kansaa odottaa,

antaako Jumala heille onnen,
jos he menettävät vapautensa?

Vaarit tiesivät, tajusivatkin:
pellotta ruista, viljaa ei kasva,
tuometta kukat eivät avaudu...–
vailla vapautta ei onnea.

Vaarit miettivät, kohmeessa sydän.
Eivät voi löytää mitään ratkaisua.
Yhden aatteen saavat – ei miellytä,
toiseen tarttuvat – ei näytä miltään,
kolmatta etsiä – ei maksa vaivaa.

Pysähtyivät, katsoivat toisiaan,
kätensä ylös he kohottivat,
harmaita päitään he riiputtivat,
yhteen ääneen alkoivat puhua:
”Taivas korkea – jumalia monta.
Maa laaja – loputtomasti teitä.
Joka kansalla on Jumalansa,
joka kansalla on omat tiensä.
Me jäimme varmaan vaille Jumalaa,
meillä ei ole tietä, polkua...”

”Te seitsemänkymmenenseitsemän
kylän vaarit, maan apeat päämiehet!
On seitsemänkymmentäseitsemän
Jumalaamme, on teitä, polkuja!”
Vaarien korviin kajahti ääni.
Säikähtivät, kohottivat päänsä.
Katsovat, kuka kanssaan puheli.
Näkevät – taivaalta laskee valkea
joutsen, Jumalan lähettilintu.
”Lähtekää, vaarit, Volgan rantoja,
kulkekaa yli pellon seitsemän.
Siellä näette suuren kuusimetsän,
kuusimetsässä näette aukean,
on lähde sen aukean keskellä.

Sen lähteen vettä juokaa te, vaarit,
peskää kädet, kasvot, silmät, korvat.
Sitten seiskää lähteen ympärillä.
Odottakaa, mitä tapahtuukaan!”

Valkea joutsen heilautti siipiään
ja katosikin taivaan laelle.

Seitsemän päivää seitsemää peltoa
Volgan rantaan harmaapäät kulkivat.
Saapuivat metsään, aukeallekin,
lähteen löytäen aukean keskeltä.
Kuten sovittu, joivat vettä,
pesten kädet, kasvot, silmät, korvat.
Kuulevat vaarit, näkevät ukot:
voimat vahvistua, silmät kirkastua,
korvatkin hyvin kuulla alkoivat,
rypytkin kasvoista silenivät.
Ilomielin nousivat lähteelle.
Odottavat, mitä nyt tapahtuu.
He ehtivät vain lähteelle nousta,
kun poutataivaalta löi salama,
ukkonen jyrisi voimakkaasti –
maa tärisi, metsä humahteli,
kuuset huojuivat, tuuli puhalsi.
Vaarit kaatuivat vankkaan ruohikkoon
vähäksi aikaa – taivas kylmeni,
päivästä tuli kirkas ja tyyni.
Metsästä kuului nyt torven ääni,
joka sointuvana alkoi kasvaa
ja synnyinmaan koko alueelle –
kyliin, kaupunkeihinkin – levitä.
Vaarit tiesivät: Tjuštjan torvi se.
Kun kylät, kaupungit hereillä ja
levottomat ihmiset ulkona,
se torvi alkoi sanoin puhua.
”Ersäläiset, SuurenLuojan kansa,
mokšalaiset, LuojaJumalan lapset,
kuulkaa minua, ersät ja mokšat!

Tjuštjan sanoja tarkoin kuunnelkaa.
Synnyitte SuurenLuojan lapsiksi,
SuurenLuojan lapsia aina olkaa!
Aina vain omaa kieltä puhukaa,
aina vain omin aattein eläkää,
aina vain omat aikeet harkitkaa,
aina omat tapanne varjelkaa,
aina oma mies päämieheksenne.
Silloin ei ersäläisten maa häviä,
silloin tukena on hyvä aika.
Silloin alkaa kuparitorveni
yhteen teitä koota, kannustaakin.
Aina teille siunaus, varjelus!
Tietäkää, ersät, uskokaa, mokšat,
tietäkää, miehet, uskokaa, kansa:
Kun Tjuštja elää, tekin elätte.
Pitäkää muistoni sydämässänne,
pitäkää käskyni aivoissanne!
Kuten elitte, nytkin eläkää!
Siunaus elämäsi, ersän kansa!
Siunaus elämäsi, mokšan heimo!
Siunaus elämäsi, Maaemo!”

Elpyivät vaarien sielut, sydämet,
kirkastui taju, keveni ruumis.
Jälleen näytti myös heille hahmonsa
elämän työ kukkaseppeleenä.

Pellon keskellä

”Sellainen oli, kaunis tyttönen,
tapojen synty, muinainen aika;
sillä tavoin alkoi, pajaritar,
nykyajan tapa, elämäkin.”
Päätivät puheen seitsemän vaaria –
järjestyksen, tapojen tuntijat.
Kaunis tyttönen heitä kiitteli,

hunajakaljaa tarjosi heille.
”Vaarit juovat – eivät he humallu!”
sanoivat tytölle harmaaparrat.
”Ersät elävät – eivät vanhene!”
sanoi vaareille se pajaritar.

”Minä sanon teille, nuoret Ersät,
eläkää sielu, järki kirkkaina,
SuurenLuojan mieltä noudattakaa.
Kuunnelkaa lauluni – yhtykää, jatkakaa,
kaikuvien äänien omin sanoin laulakaa
Ersäin maasta, Maaemosta,
Mokšain heimosta, kelpo miehistä!”

Vuosina 1974-1992

Mastorava, Maameo -eepoksen lähdemateriaali

- Аникин С. – Аникин С. В. Мордовские народные сказки. – СПб, 1909. (Materiaalin käytön selityksissä: Anikin)
- Анисимова А. – Песни и сказки Пензенской области. Сост. А. П. Анисимова. Пенза, 1953. (Anisimova)
- АРГО – Архив Географического общества СССР (Санкт-Петербург). (ARGO)
- Архив АН – Архив Академии наук СССР (Санкт-Петербург). (АН -arkisto)
- Дубасов И. – Дубасов И. И. Очерки Тамбовского края. Вып. 1. – М., 1883. (Dubasov)
- Евсевьев М. Е. – Евсевьев М. Е. Избранные труды: В пяти томах. – Саранск, 1961–1965. (Jevsevjev)
- Майнов В. – Майнов В. Один день среди мокши/Древняя и новая Россия, 1878. Т.3. N.10. (Majnov)
- Маскаев А. И. – Маскаев А. И. Мордовская народная эпическая песня. – Саранск, 1964. (Maskajev)
- Мельников П. И. – П. И. Мельников-Печерский. Очерки мордвы. – Саранск, 1981. (Melnikov)
- ОМНС – Образцы мордовской народной словесности. Вып. 1. – Казань, 1882. (OMNS)
- Paasonen, H. – Mordwinische Volksdichtung. Gesammelt von H.Paasonen. 1-6 Band. Helsinki, 1938–1976. (Paasonen)
- ПЕВ – Пензенские епархиальные ведомости. (PEV)
- РФА – рукописный фонд автора. (RFA)
- РФИ – Рукописный фонд Научно-исследовательского института языка, литературы, истории и экономики при Совете Министров Мордовской ССР. (RFI)
- СЭС – Саратовский этнографический сборник. Вып. 1. – Под ред. Б. М. Соколова и М. Т. Маркелова. – Саратов, 1932. (SES)
- УПТМН – Устно-поэтическое творчество мордовского народа: В восьми томах. – Саранск, 1963–1977. (UPTMN)
- Шахматов А. А. – А. А. Шахматов. Мордоский этнографический сборник. – СПб, 1910. (Šahmatov)
- Эрзянь легендат – Эрзянь легендат, преданият ды евтамот (пурнызь ды литературнойстэ сермадызь В. Радаев ды М. Втулкин. – Саранск, 1977.) (EL)

Materiaalin käyttö:

Aluksi: UPTMN 1: nr. 87, s. 334–335.

Jumalien aika:

Ensimmäinen kertomus: Suuri Luoja Jumala: Melnikov s. 44–59. Kolme kalaemoa: UPTMN 1 s. 25–26. Ange: Melnikov s. 47–52. Paasonen 3 s. 129. Ihminen: Paasonen 1 nr. 1, Melnikov s. 53–55. Nainen: Paasonen 5 nr. 2. Jumalien syntymä: Paasonen 5 nr. 7. Uhrin Jumalille: Paasonen 5 nr. 6. Tapain turmelus: Paasonen 5 nr. 4. Humalaemo: Paasonen 1 nr. 1–4, RFA.

Toinen kertomus: Elämänmuotojen järjestäminen. Jumalien avioliitot. Ukkojumala ja Kastargo: Paasonen 5 nr. 4. Litova: UPTMN 1 s. 45–49. Maanjumala ja Vesiemo: Paasonen 5 nr. 9. Ihmisten avioliitot. Kaunis Damaj: Anikin s. 197–202. Melsedej: Paasonen 5 nr. 11. Azravka: Paasonen 5 nr. 13. Mokšalaispoika ja kuolema. Sjatkin: UPTMN 1 nr. 59, s. 216–218, Paasonen 5 nr. 39, s. 308–326.

Muinaisaika:

Kolmas kertomus: Uusien tapojen muodostuminen. Tsetsa. Andjamo. Suraj: UPTMN 1 nr. 21, s. 112–115, Jevsevjev 2 nr. 98, s. 303–305, nr. 87, s. 247–251, nr. 88, s. 256–257. Suralja: UPTMN 3, 2. osa, nr. 8, s. 50–58, Šahmatov s. 275–283, 356–370. Kudadej: Jevsevjev 1 nr. 34, 35, 36, s. 161–201. Tjokšon: E L s. 9–14, UPTMN 1, nr. 37, s. 166–167, Jevsevjev 1 nr. 35, s. 164–165.

Tjuštjan aika:

Neljäs kertomus: Kansa asettaa ruhtinaan: Paasonen 5 nr. 2,3, Paasonen 6 s. 102–104, 134–136, 158–160, Paasonen 1 nr. 19–21, Paasonen 4 s. 45–52, ARGO R 53, op. 4, nr. 33, Anikin s. 83–91, SES s. 183–187, UPTMN 1, nr. 3, s. 29–30.

Viides kertomus: Tjuštja ja lohikäärmeet. Kolme pääskystä: Paasonen 5 nr. 2, 3, Paasonen 6 s. 100–102, 148–150, Maskajev s. 190. Lohikäärmeet. Lohikäärme-emot: UPTMN 3 s. 45–46, 86–87, 90–96.

Kuudes kertomus: Tjuštja ottaa vaimon: Jevsevjev 5 s. 10–341, Jevsevjev 2 nr. 26, s. 81–89, nr. 35 s. 103, nr. 39 s. 111, UPTMN 2 nr. 77, s. 108–109, UPTMN 1 nr. 61, s. 254, nr. 56, s. 232–235, nr. 52, s. 223, Paasonen 1 s. 312–324, Paasonen 5 nr. 12 s. 108–110.

Seitsemäs kertomus: Tjuštja tsaarin tiet: Paasonen 5 nr. 3. Valmanzej: AN arkisto, Paasonen 5 nr. 3, Paasonen 1 nr. 19, 30, 32, Paasonen 6 s. 184–186. Kaupungin perustaminen: RFI L 26 s. 172–174, EL s. 39–44, Jevsevjev 1 nr. 11–16, s. 79–119.

Kahdeksas kertomus: Tjuštja ja Sarda: Maskajev s. 194–200, ARGO F. 134, op. 1, nr.4, L 13, Majnov s. 119.

Yhdeksäs kertomus: Tjuštjan kuolema: Majnov s. 119, Dubasov s.140, 1. osa s.125–149, 191–192, RFI L 21,L 66–72, L 34, L 274–285? L 23, L 215–216, L 21, L 101–104, L 516, L 100–103.

Kymmenes kertomus: Tjuštjan poika, tsaari. Tjuštja ja Kljazman kaupungin tsaaritar: Majnov s. 119, Dubasov s. 140–150, UPTMN 7 osa 1 s. 175–179, UPTMN 1 nr. 30, s. 177–179, Paasonen 1 nr. 20, s.70–74, nr. 23, s. 91, RFI L 136, L 189–192, RFI L 137, 413, RFI L 134, L 188–191, OMNS nr. 52.

Vihollisten aika:

Yhdestoista kertomus: Kiljava: RFA; RFI L 494, vihko 3, s. 4–6.

Kahdestoista kertomus: Narčatka: Anisimova s. 26–27, RFA.

Kolmastoista kertomus: Arsa: RFI L 26, L 177–178.

Neljästoista kertomus: Kastuša: RFA, UPTMN 1, s. 98–102.

Viidestoista kertomus: Kinjava ja Velmaka: UPTMN 1 nr. 20, 24, 62,65, 66, Paasonen 5 nr. 25, s. 190–196.

Uusi aika:

Kuudestoista kertomus: Samanka: UPTMN 1 nr. 4–8, s. 20–29, UPTMN 1 nr. 40, s. 179–181, 388–389.

Seitsemästoista kertomus: Kylän uhri: Melnikov s. 19–27, UPTMN 1 nr. 1–3, s. 15–19.

Kahdeksastoista kertomus: Kuparinen sarvi-torvi: Majnov s. 119, Dubasov s. 140–150.